

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SEVERIN KJÆR

FOR TO HUNDREDE
AAR SIDEN

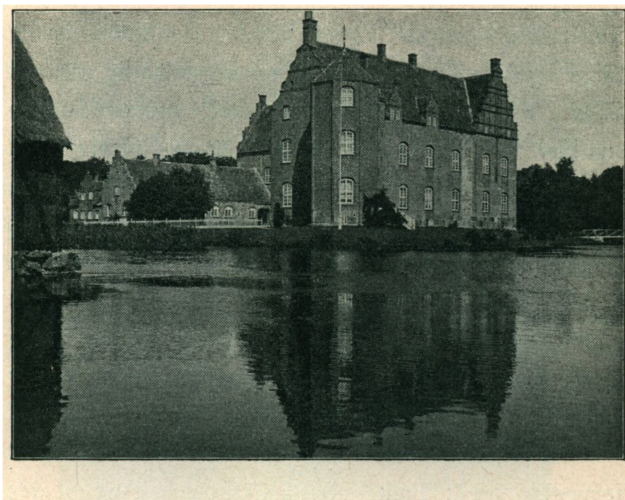
FRU HILLE TROLLE
MONSIEUR NIELS MADSEN

KØBENHAVN
FORLAGT AF V. PIO'S BOGHANDEL

1903

FRIHERREINDEN PAA KATHOLM
FRU HILLE TROLLE

SYD for Grenaa breder sig et fattigt og øde Landskab, der mod Øst rækker helt ud til Havet. I de bølgeformige Sandflader er der hist og her mod Vest plantet Naaletræer; men baade Fyrren og Granen trykke sig og staa i Stampe, hvorimod Lyngen hytter sig vel og rejser Hovedet baade paa Hessel og Fuglsang Heder.

Nordgrænsen for disse Hedestrækninger dannes af Djursaa eller Grenaa Aa; og her paa Aaens sydlige Side ligger ensomt og øde det lille Bolssted, hvor den kække Søren Kanne havde sit Hjem.

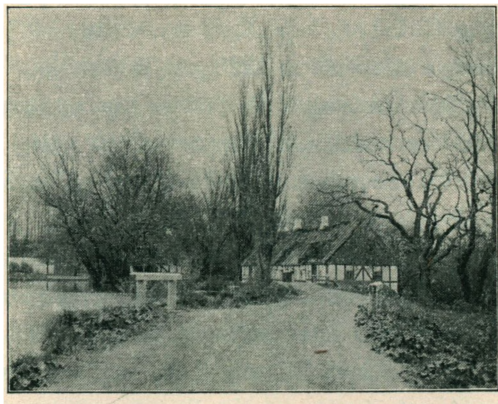

Men mod Syd for Heden, vel en halv Mil fra Købstaden, forandrer Egnen Natur. Her findes baade Enge og Vandløb, og her højner sig en herlig gammel Skov. Fra Landsbyen Højbjerg ned gennem Skoven snørkler sig frem en af de prægtigste Hulveje, som tænkes kan, dybt nedskaaren baner den snevre Vej sig Plads mellem et Utal af gamle Eges og Bøges snoede og kringlede Rødder; og saa — endnu kun et lille Stød fremme, derinde i Skoven, ligger den gamle, stolte Herregaard Katholm. Den gamle Borg ligger lunt og fredeligt gemt mellem Skovene og spejler sine røde Mure i de blanke, brede Grave.

Men udenfor Skoven mod Øst strækker sig et temmelig bredt Bælte af Sandklitter helt ud til den høje, vilde Kyst, mod hvilken Kattegattet ruller sine tunge Bølger. Paa Sandklitterne er øde og bart, flygende Sand fylder Vejsporene; hist og her har der fæstnet sig enkelte spredte Dotter af Marehalm og svedne, forkrøblede Enebærbuske; men mellem Kratskovens smaa, forvredne Buske kan træffes en enkelt, spinkel og hensygnende Kristtjørn, som selv der har søgt sig Ly.

Katholms Hovedbygning bestaar af to mægtige Fløje, der hæve sig i tvende høje Stokværk over de hvælvede Kældere; et stærkt, firkantet Taarn er rejst i Vinkelspidsen mellem de sammenløbende Fløje, men ved hver af de andre Fløjender et rundt Taarn. —

Disse Taarne og Fløje ere opførte af Thomas Fasti og hans Hustru Fru Kristense Bryske i Aarene 1588 til 1591. En senere Ejer af Katholm, Rigsadmiral Albert Skel, lod 1622 tilbygge en mindre anselig Fløj. Udenfor, men tæt op til de klare Grave, ligger Lade-gaarden, blandt hvis Bygninger særlig en gammel og mægtig Lade falder i Øjnene; paa dens ene Gavl er anført Aarstallet 1618.

Lige udenfor Gravene, kun med en smal Vej imellem, ligger ogsaa en Vandmølle, der efter al Rimelighed har haft sin Plads her lige saa længe, som Gaarden Katholm har været til; thi det betragtedes som en af de første Betingelser for en Herregaard i de længst henfarne Tider, at den havde en Vandmølle i sin umiddelbare Nærhed.

Her i denne lille Vandmølle boede i Begyndelsen

af forrige Aarhundrede, i de Tider der vare særlig trange og fattige, en Møller, som havde hele sin Slægt der i Gaardens Nærhed, særlig i Høbjærg By, hvor han ogsaa selv var født, og hvor hans Barndom var henrunden. Som opvokset i Herregaardens umiddelbare Nærhed var han i sjælden Grad fortrolig med alle gamle Minder og Sagn, der drejede sig om Katholm.

I de Dage maatte mangan Herremand gaa fra Gaard og Gods og lade Kronen overtage alt. Med Katholm gik det i Aaret 1823 paa samme Vis, Gaard og Gods blev overtaget af Staten, og en kongelig Forvalter blev ansat som Bestyrer af det hele. Men Mølleren var Forvalterens højre Haand, hans Skytte og Skøvfoged, hans Potte og Pande.

Siden hen, da Katholm igen solgtes af Kongen og gik over i privat Eje, rejste Mølleren, — drog længere ind i Landet, hvor han købte sig en lille Gaard. Her vandt han sig i kort Tid stor Tiltro og det smukkeste Skudsmaal af alle sine Kendinge, var i mange Aar en skattet og dygtig Sognefoged, hos hvem Sognefolkene i Snesetal søgte Raad og Vejledning; og sjældent søgte de forgæves. Men trods al den Paa-skønnelse han nød, det lykkelige Solskinsliv han førte, saa droge dog alle hans bedste Tanker og Drømme tilbage til og kredsede om Katholm og Katholms gamle Vandmølle. Naar den aldrende Møller begyndte at

fortælle om sine Jagtture henne i de gamle Skove, kom der Lys og Liv over Manden. Men saa dukkede ogsaa andre Minder op, Historier og Sagn om Egnen derhenne omkring Katholm. Iblandt alle de gamle Beretninger var der somme, der ofte bleve gentagne, og iblandt disse prægede sig særlig fast i min Hukommelse Fortællingen om »Friherreinden paa Katholm«.

Om hende lød Møllerens Historie:

Det var en overordentlig gerrig Adelsdame, var hun. Naar hun en Helligdag saa en Bondekarl møde oppe i Aalsø Kirke med en ny, hyid Vadmelskofte paa, lod hun ham straks den selvsamme Dag kalde ned til sig paa Katholm, og gav hun ham da Valget mellem at springe Soldat eller at overlade hende den nye Kofte. Valget var ikke tvivlsomt for Karlen; han gav hellere end gerne Afkald paa sin Kjortel, naar han derved kunde blive fri for Soldatertrøjen. Paa den Maade fik Friherreinden Stuer og Kamre fulde af Vadmelsklæder, der hang hen til ingen Verdens Nytte; hun kunde ikke bruge Tøjet, hun gik kun og gottede sig ved Synet af det meget, som hun hobede sammen. Møl fortærede Klæderne, Kofte efter Kofte faldt ned og laa hen aldeles ubrugelige; men endda kunde den bundbegærlige Enkefru Mette ikke faa nok.

Saa tog til sidst Gerrigheden helt Magten over den stakkels Friherreinde, der havde saa meget, men

aldrig kunde faa nok. Hun gav sig Djævelen i Vold, forskrev sig til den Onde og maatte med sit eget Blod underskrive en Pagt, der lød paa, at i tre Aar skulde Djævelen give hende alt, hvad hun ønskede eller pegte paa, men naar den Tid var omme, tilhørte hun ham, og han kunde da hente hende, naar som helst han ønskede.

De tre Aar forløb hurtigt for Friherreinden, alt for hurtigt; thi endskønt hun dyngede sammen de utroligste Masser af alskens Rigdomme, kunde hun dog aldrig faa nok, hendes umættelige Gerrighed aldrig blive tilfredsstillet. Men Tiden fløj hende forbi, fløj, som havde den Vinger, og tog hende med i sin susende Fart.

De tre Aar udløb lige til Juleaften. Nu var den dyre Frist forbi. Friherreinden sad med Sorg og Kvide oppe paa sit stolte Herresæde Katholm, Juleaften var vel oprunden, men hende bragte den ikkun Skræk og Uro; thi hun vidste, hvad der forestod. Saa vilde hun prøve paa, om hun kunde døve sin Angst.

»Hent mig en Flaske Vin nede fra den dybe Kælder!« sagde hun til Jomfruen.

Det skete. Og hurtigt tømte Fru Mette Vinflasken.

»Hent mig en Flaske til!« befalede hun Jomfruen.

Men da denne kom ned i Kælderen anden Gang,

traadte den Slemme frem for hende og sagde: »Sig din Frue, at Tiden er ude, nu maa hun komme!«

Den Besked bragte Jomfruen ogsaa Friherreinden; dog denne vilde intet høre, men skikkede Jomfruen for tredie Gang af Sted efter Vin. Hun adlød ogsaa. Men, som hun kom ned i Kælderen, traadte Djævelen atter frem for hende og raabte barskt: »Kommer din Fru ikke straks, tager jeg dig!«

Angest for Jomfruen op og meldte, hvad hun havde hørt. Da stillede Friherreinden sig hen paa Kældertrappen med Ryggen vendt mod Kælderen, og befalede hun derpaa Jomfruen, at denne skulde skubbe hende ned i Dybet.

Jomfruen adlød. Der hørtes et Hvin, en Susen og Bragen, og atter blev alt stille og roligt igen.

Men Friherreinden kom ingen Sinde levende frem mere. Da Gaardens Folk endelig langt om længe dristede sig til at gaa ned i den dybe Kælder, fandt de ikke deres Frue; hun var som blæst bort. Djævelen havde hentet sit Bytte. Men omkring paa Væggene sad Blodplet ved Blodplet; og de sidde der endnu. Væggene kunne skrubes, pudses og kalkes, men Blodpletterne fra Friherreindens Legeme, den Stund Djævelen svang hende rundt og slog hende til Døde, de Pletter komme dog altid igen.

Fra den Tid blev der uroligt paa Katholm; hver evige Nat puslede og spøgede det i hver en Krog

paa alle Kanter, det stønnede, jamrede og rumsterede alle Vegne; men ved Midnatstide kom en lukket Vogn rullende ind over Vindebroen og ind i Borggaarden, Kareten var forspændt med fire kulsorte Heste, men baade Kusken og Hestene vare hovedløse, og blaalige Ildsluer stode ud af deres Halse.

Naar det Køretøj kom rullende ind og holdt i Borggaarden, blev det først for Alvor galt med Spøgeriet. Der smækkedes med Døre, sloges op og i med Kister og Skabe, det sukkede, klynkede og klagede overalt, men allerværst var dog Tumlen med Ulyd og hæse Skrig i de Stuer og Kamre, hvor Friherreinden havde ophobet sin forgængelige, bedrøvelige Rigdom, Bønderkarlenes fattige Vadmelskofter. Det var først, naar Dagen gryede, naar Solens Lys hævede sig op over Kattedagtet, at Mørkets Aander maatte vige, og der igen blev Fred og Ro paa Katholm.

Til sidst kunde ingen nære eller bjærge sig der paa Gaarden om Natten, Fru Mettes Genfærd køs og lamslog alle. Da blev det Raad givet, at der skulde skikkes Bud efter den Aalsø Præst, som havde Ord for at kunne mere end sit Fadervor, han maatte vel kunne mane Friherreinden ned i Jorden og skaffe Fred paa Gaarden. Præstemanden kom ogsaa, men da han ikke havde fuldstændigt rene Papirer, kunde han paa

ingen Maade magte Genfærdet; hurtigt blev han overvunden og maatte skyndsomst forføje sig bort.

Der gik saa Bud efter Vejlbys Præst, som var den allerkløgeste i mange Miles Omkreds. Præstemanden kom ogsaa; men trods al hans Klogskab kneb det haardt for ham, før han fik Bugt med det onde og stærke Spøgelse. Oppe i den store Riddersal havde han sat sig midt paa Gulvet, rundt om sig havde han slaaet en Kridtcirkel, og der inden for stode fire tændte Vokslys, og midt imellem disse var det, at Præsten sad; han sad med Bibelen i Haanden og læste Guds Ord højt og lydeligt op for sig, medens han ventede.

Men der Kløkken slog tolv, og Midnatsstunden gik ind, kom Karetten efter Sædvane rullende ind over Vindebroen og blev holdende i Borggaarden. Lidt efter hørtes slæbende Trin op ad Trapperne, Døren ind til Riddersalen aabnede sig af sig selv, og Friherreindens Genfærd traadte ind; sælsom og rædselsfuld var Dødningskikkelsen at skue, som den med de sorte, tomme Øjenhuller skred frem lige mod Kridtcirklen, hen imod sin Modstander. Det gav et Gys i Præstemanden og løb ham koldt ned ad Ryggen. Hurtigt tog han sig dog sammen, og idet han pegede paa Kridtstregen, raabte han og bød med fast Stemme: »Holdt, ikke længere, ej vover du at træde indenfor den dragne Cirkel!«

Genfærdet blev staaende paa Stedet, men uroligt

stod det, rokkende frem og tilbage, og idelig stræk-
kende de lange, tynde Benarme med Knokkelfingrene
længere og længere fremad mod Præstemanden for at
faa Tag i ham og komme ham til Livs.

Nu begyndte Hovedkampen for Alvor. Præsten
læste og manede, men Genfærdet stred imod af al
Magt og kastede til sidst det Spørgsmaal til sin Mod-
stander: »Husker du, at du stjal et Toskillings-Hvede-
brød fra hin fattige Kagekone derovre ved Rundetaarn
i Kjøbenhavn, da du var Student?»

»Jeg husker det,« svarede Præsten; »Hunger og
Nød drev mig dertil; men der er Toskillingen, og nu
herud og ned med dig i den sorte Jord!«

Og nu maatte Genfærdet følge ham ud fra
Gaarden, ud i Engen, hvor det blev manet ned.

Siden blev der rammet en forsvarlig Pæl ned paa
Stedet til at holde Friherreinden nede. Glad maatte
Præstemanden være, at han saa lige havde den To-
skilling hos sig, ellers havde han aldrig naaet sit Maal
og faaet Bugt med Genfærdet.

Men er det en solklar Dag, og man stiller sig
nede i Katholms Borggaard og ser op mod Vinduerne,
da skal det aldrig fejle, at man jo ser den Vejlbys
Præst og Friherreindens Billeder i Vinduets Glar, de
have brændt sig fast der og kunne aldrig slettes.

Og træffer det sig, at en Vandrers gaar hen over
Engen og kommer til det Sted, hvor Pælen endnu

staar, hvormed Friherreinden er manet ned og holdes fast, da vil det let gaa ham, som det ikke een, men mange Gange gik mig — slutter Mølleren sin Beretning — den Tid jeg færdedes der som Skytte; thi traf det sig da, at jeg kom til Stedet og lagde min Haand paa Pælen, fejlede det aldrig, at jeg hørte en hul Røst dernede fra Dybet, som bad og tiggede: »Ryk haardt, ryk haardt!« Men se, om jeg gjorde det! Nej, jeg skyndte mig ilsomt bort derfra; men jeg kunde dog alligevel ikke lade være med Gang efter Gang at gaa til Stedet og lytte til Friherreindens Bøn: »Ryk haardt!«

Hvem og hvorledes var da i Virkeligheden hin Friherreinde paa Katholm, som Sagnene fælde en saa haard Dom over?

For at give Svar herpaa og finde hvor denne Sagnkvindes Vugge har staaet, og hvor hendes Barn-domshjem har ligget, maa man gaa langt bort fra Jylland til fjerntliggende Egne.

Oppe paa Aggershus i Norge fødtes der Lensmanden, Norges Statholder Niels Trolle, og Hustru Hille Rosenkrans den 10. Juli 1657 en Datter, som i Daaben fik Navnet Hille Trolle. Denne lille Adelsfrøken var det, som naaede frem til at blive Friherreinde, som henlevede et langt og rigt Aaremaal, men som lange Tider efter sin stille og rolige Død

af de lunefulde Sagn blev brændemærket som en overhaands gerrig og ond Kvinde.

Faderen Niels Trolle, der var af en ældgammel skaansk Adelsæt, blev født 20. Decbr. 1599 paa Lundesnæs i Jylland; men før han havde fyldt sit ellefte Aar, mistede han 1610 sin Fader Børge Trolle. Den faderløse Dreng blev da tagen under Formynderskab af sin Frænde, den bekendte Kristian Fris til Borreby, der under en Hovmesters Opsigt sendte ham til fremmede Lande. Efter sin Hjemkomst var han i Huset hos Sjællands Biskop Jesper Brochmand og derefter et Par Aar paa Herlufsholms Skole. Siden drog han atter til Udlandet, studerede i Tyskland, særlig Krigskunsten, og prøvede denne sin Viden i Praksis ved en hæderfuld Deltagelse i Kampen under Religionskrigene i Frankrig. Den 13. Oktober 1623 ankom han i Kongens Gaard som Hotjunker, og indtil den 26. April 1625 red han endnu under Hoffanen.¹⁾ Derefter drog han med Kong Kristian IV ud til Trediveaarskrigen i Tyskland og kæmpede sig frem og vandt Obersts Rang. Under Krigen med Sverige 1643—1645 kæmpede han ligeledes saa tappert, at han efter Fredsslutningen blev udnævnt til Viceadmiral og fik Sæde i Rigsraadet. Niels Trolle havde været Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot og blev det siden over Roskilde Len. I Aaret 1648 blev han Ridder af Elefanten. Men da Statholderen i Norge Gregers Krabbe døde

1656, blev han dennes Efterfølger og drog med sin Familie op og fæstede Bo paa Aggershus.

Her var sikkert Mandens rette Plads og det Kald, hvortil han var født; thi vel var Niels Trolle særlig oplært i Krigskunsten og havde kæmpet med Hæder paa mangen Valplads, men sit bedste Skudsmaal erhvervede han sig dog som Statholder, hvor han virkede som den retfærdige Dommer, var streng overfor Uretten og Udaaden, men en villig Hjælper under Nøden og en Støtte for alle gode Mennesker, dygtig og from i al sin Færd.

Niels Trolle havde først været gift med Mette Rud, en Datter af Korfits Rud til Fuglsang; men Fru Mette døde i Barnsnød 25. Februar 1632 paa Sandholt i Fyn. Derefter ægtede Niels Trolle den 16. Oktober 1636 Hille Rosenkrans, en Datter af den rige Holger Rosenkrans til Glimminge i Skaane; og med hende var det, at han 1656 drog ind paa Aggershus som Statholder i Norge.

En Mand, der bliver stillet paa en fremragende og betroet Plads i Livet, faar let Misundere. Saaledes gik det ogsaa Niels Trolle. Hans Skamskændere, som vilde drage ham ned i Snavset, brugte blandt andre ogsaa den Sigtelse imod ham, at han under sit mangeaarige Ophold i Udlandet i sin Ungdom næsten fuldstændig havde glemt sit Modersmaal. Men dette Rygtesmedenes onde Paahit bliver fuldstændig slaet ihjel af

følgende Kendsgerning: I Aaret 1640 vilde Niels Trolles gamle Lærer og Ven fra Herlufsholms Skole, Magister Hans Mikkelsen Ravn — vel Datidens due- ligste Skolemand og en særdeles flittig Sprogmand — gøre en Udenlandsrejse. Efter Tidens Sædvane ind- rettede Magister Ravn sig en Stambog, hvori han bad sine Venner og Velyndere at skrive de Anbefalinger og gode Ønsker, som de vilde og kunde give ham med paa Rejsen. Hans Ravn fik mangfoldige gode Ord indførte i sin Rejsebog; men alle de gode Ken- dinge og Venner gave deres Ønsker Udtryk paa Latin. Kun een eneste skrev paa Dansk, og denne ene var Niels Trolle.

Han skrev:

„Helder will Jeg mitt lifff ombere,
Helder will Jeg all verden vndvere,
End lide skade paa heder og æhre.“²⁾

Disse Linier af Niels Trolle bleve som et Varsels- ord for ham og maatte siden sikkerlig rinde ham i Hu under Kampen mod hans argeste Skamskænder. — Det var under den store Svenskekrig 1657—59, at en Oberst Jørgen Schrøder i Aaret 1658 blev skikket som Krigskommissær til Norge.

Obersten, der besad et indsmigrende Væsen og talte godt for sig, havde i sin Tid forstaaet saaledes at indynde sig hos Dronning Kristina i Sverige, at han af hende fik baade Adelsskab og Navnet Løven-

klou. Her i Norge optraadte han med udpræget Strenghed og Myndighed, som mente han, at han kunde gøre, hvad han vilde. Niels Trolles gentagne Advarsler og Tilrettevisninger frugtede intet. Løvenklou fortsatte med sin tyranniske Færd. Saa afsatte Statholderen i 1659 den genstridige Oberst. Men nu regnede det i to samfulde Aar ned over Niels Trolles syndige Hoved med de haardeste og værste Beskyldninger, som Obersten kunde hitte paa; og aldrig trættes han, men brugte stadig grovere og grovere Skyts: Statholderen havde vist Uduelighed, Fejghed og en slet Embedsførelse under Krigen, hed det sig blandt andet.

Statholderen havde dog langt vigtigere Ting at tage Vare paa end at høre paa Løvenklous Skælden. Han var netop paa den Tid i travl Virksomhed ved Enevældens Indførelse og fremtraadte der som Ordfører paa Rigsraadets og Adelens Vegne, da de den 13. Oktober 1660 vare samlede med samtlige Stænderdeputerede i Audientssalen paa Kjøbenhavns Slot, og udtalte han da, »at de havde samtykt i, at Kongen og det kongelige Hus paa Sværd- og Kvinde-Siden vare og bleve Arvinger til Danmarks Rige«. ⁸⁾ Og da Kongen den 17. Oktober fik sin nu hævede Haandfæstning tilbageleveret, var det ved Niels Trolle, at han lod Stænderne forsikre om, at deres Privilegier ikke alene skulde blive ubeskaarede, men endogsaa

forøgede, hvorhos endnu Statholderen paa Hans Maje-
stæts Vegne tilsagde Stænderne dennes kongelige
Gunst og Naade.⁴⁾

Obersten var dog ikke bleven træt endnu; 1661
lod han Statholderen indstævne, først for en Kommis-
sion og siden for Højesteret. Men Niels Trolle gjorde
klar og god Rede for al sin Handel. Og Udfaldet af
Sagen blev, at Løvenklou erklæredes for Løgner,
dømtes fra sit Adelskab og til Landsforvisning.

Men Niels Trolle mindedes sit eget gamle Var-
selsord:

„Helder will Jeg all werden vndvere,
End lide skade paa heder og æhre“.

Hellere give Afkald paa Statholderskabet end
blive skamskændet paa sin Ære, tænkte Niels Trolle,
nedlagde sit Embede og drog hjem til sin gamle
Fædregård Trolholm. Men end ikke der fik Niels
Trolle Lov til at leve i Fred for Obersten. Denne,
der var draget til Holland, søgte dernedefra gennem
Smædeskrifter at tilsmudse sin Modstanders gode Navn
og Rygte. Ja endog efter Niels Trolles Død holdt
Obersten sig ikke for god til at kaste Snavs paa den
bortsovede.

Fra Trolholm kom Niels Trolle dog ofte ind til
Hoffet; men efter at han ved i Forsommeren 1667 at
køre for Kongen var væltet inde i Nærheden af Fre-
deriksborg og ved denne Lejlighed havde forslaaet sig

slemmelig, maatte han holde sig i Ro. Han blev Dag for Dag svagere, Døden nærmede sig med stærke Skridt; det var synligt for alle og for ham selv med. Saa sov han roligt hen om Morgenen den 20. September 1667. I al Stilhed blev han stedet til Hvile i sit Gravkapel i Roskilde Domkirke.

Hille Trolle var kun en lille fireaars Pige, da hun forlod Aggershus og kom ned til det gamle Fædrehjem Trolholm. Her havde hendes Faders Slægt for flere Led tilbage med Kong Frederik II tilbyttet sig Stedet, som da kaldtes Braadegaard, men som Trollerne efter deres eget Navn kaldte Trolholm (nu Holsteinborg).

I det højt og saare skønt liggende Trolholm med sin vide Udsigt hen over Smaalandsøhavet, over Glænø helt frem til Knudshoved, her i de nye og stolte Bygninger, der vare grundlagte af Farfaderen Børge og fuldførte af hendes egne Forældre 1648, tilbragte Hille Trolle derefter sine øvrige Barneaar og sine allerførste Ungdomsdage, omfredet, som hun blev af kærlige Moderhænder, og omgiven af stor Rigdom og Hygge. Dog kunde Døden og Sorgen ikke stænges ude. Hille var ikkun et Barn paa ti Aar, da hun mistede sin kære Fader. Men hun havde Moderen igen. Og at denne var en særdeles forstandig og virksom Kvinde, viste sig bedst ved, at al det store Eje, der fandtes ved Niels Trolles Død, ikke alene var vel bevaret, men endog forøget, da Hille Rosenkrans døde den 22. Novbr.

1685 efter en attenaarig Enkestand. Det var en sparsommelig og forsynlig Kvindes flittige Arbejde, der havde baaret smukke Frugter; men det var tillige et Arbejde, der ikke havde været fri for Bryderier. Det kneb for alle Godsbesiddere i de Dage med at holde deres Bøndergaarde besatte, Værnepligten skulde efterkommes, og Gaardene bleve øde. Kneb det for manges Herremænd, som kun havde et enkelt Gods at styre, maatte det vel ogsaa paa Tider kunne knibe for den enlige Enke, der havde mange Godser at tage Vare paa. Hille Rosenkrans fik det at mærke. I Aaret 1670 maatte hun gaa til Kongen med Klage over, at hendes Vornedsønner havde begivet sig fra hendes Gods og deres rette Fødested. Herpaa gives hende som Svar et kongelig aabent Brev, lydende paa, »at naar Udskrivning sker, og der findes Mangel paa hendes Gods af ungt Mandkøn, da maa hun lade sine vornede Bøndersønner opsøge, antage og paagribe, være sig paa hvad Sted, de boendes ere eller findes kunne, enten i Købstæderne eller paa Landet; men hvis de paagrebne derefter have noget at paaanke, skulle de udføre det ved Lands Lov og Ret.«⁵⁾

Niels Trolle var ved sine rige Giftermaal, ved Mageskifter, Køb og ved Indførsel hos sine Skyldnere kommen i Besiddelse af følgende Herresæder: Skarholt i Skaane, Skafføgaard og Pallisbjærg i Jylland, Rygaard og Sandholt paa Fyn og Jonstrup

(Bjæverskov Herred), Gavnø, Snedinge og Trolholm paa Sjælland. Hertil havde Fru Hille Rosenkrans under sit Enkesæde ved Køb eller Mageskifte føjet de store Herresæder Næss, Marsvinsholm og Søfde.

Under denne driftige Modersaarvaagne Øje og flittige Vejledning blev den unge Hille Trolle efter Tidens Skik opdraget til al kvindelig Gerning og blev særlig øvet i Sparsommelighed og Paapassenhed ved Husets indre Styrelse. Men hun fik ikke Lov til at gaa længe i Hjemmet som Jomfru, allerede som en næppe femtenaarig Ungmø maatte hun drage bort for at staa Brud.

Igennem Djurslands Sønderherred strækker sig fra Øst til Vest et Engdrag med store Moser, der mod Vest fortsættes helt ud til Randers Fjord. Der i dette Mosedrag, hvor nu Landevejen fra Grenaa til Aarhus overskærer Engstrækningen og dens Aaløb, og hvor Herregaarden Høgholm ligger, laa i længst forsvundne Tider det stærke Herresæde Bjørnholm. En Ætling af Hvideslægten, Marsk Stigs Sønnesøn og Navne, Stig Andersen, der var Marsk ligesom Farfaderen, havde her paa et Voldsted, der dannede en regelmæssig Firkant, opført sig en Borg, omgiven med tredobbelte Grave og utilgængelig baade fra Øst og Vest paa Grund af de vandrige Enge og Moser, og paa de tvende andre Sider vel forsvaret ved befæstede

Udenværker, idet der laa stærke Vartaarne her, Drammelstrup mod Sydvest og Obdrup mod Nordøst.*) Naar Stig Andersen sad der paa sin faste Borg Bjørnholm, frygtede han ingen Fjende, selv den snilde og hensynsløse Kong Valdemar Atterdag vovede han derfra at byde Spidsen.

Men under Fredens Dage glemte han ikke at dyrke og tjene sin Gud og Herre i sit anselige Kapel paa Bjørnholm, der var indviet og helliget til Vor Frue, St. Gjertrud og St. Jørgen. Her knælede den strenge Marsk ned under Bønnen til Jomfru Marie og hendes Søn.

Fra Hviderne gik Bjørnholm over til Adelslægten Rosenkrans, og fra denne senere hen i Tiden til Familien Høg. Den første Mand af denne Slægt, som kom i Besiddelse af det gamle Bjørnholm, var Just Høg til Østrup. Han tilligemed sin Hustru Anna Rantzau samlede ved Flid og Sparsommelighed under deres Samliv igen en større Del af det Gods, der i Tidernes Løb var blevet adsplittet, solgt eller pantsat fra Bjørnholm. Just Høg døde som en rig Mand 1649. Efter ham arvede Sønnen Erik Høg Bjørnholm med alt dens tilliggende Gods. Han arbejdede sig endnu videre fremad i Besiddelsen af Jordegodser og Rig-

---

*) I Haven ved Obdrupgaard findes endnu betydelige Levninger af det gamle Vartaarn, som Marsken havde ladet opføre her.

domme, end hans Fader havde formaaet, saa til sidst ejede Erik Høg foruden Bjørnholm tillige Herresæderne Mejlgaard,*) Hedegaard, Østergaard, Kongstedlund, Fævejle og Lykkesholm.

Der er al Rimelighed for, at der er tilflydt Erik Høg rige Midler ved de ikke mindre end fem Giftermaal,**) som han indgik. Men trods disse mange

*) Mejlgaard og Hedegaard købte Erik Høg 1663 af Kristoffer Billes Arvinger, Østergaard 1669 efter sin Svoger Morten Schinkels Død. Enken, Erik Høgs Søster Elisabet, døde 1676.

***) Erik Høgs fem Hustruer vare:

1. Beate Skel til Langholt, Datter af Otte Skel til Hammelmosegaard og Birte Lindenov. Døde i Barselseng 1644.

2. Sofie Lunge, Datter af Rigsmarsken Jørgen Lunge (f. $\frac{11}{10}$ 1577 † $\frac{19}{8}$ 1619) til Odden og Sofie Brahe (f. $\frac{16}{8}$ 1588 † 1659) til Birkelse.

3. Dorthe Juel.

4. Regitze Parsberg. Kom frisk og sund fra Viborg 1. Marts 1666 i Besøg paa Villestrup hos Ove Juel, Broder til Erik Høgs tredje Hustru Dorthe Juel, men blev her pludselig angreben af »en stærk Sprinkel« (Hudsygdom). Alle fremmede forlode hastigt Villestrup, — Erik Høg selv med; saa lukkede Ove Juel sine Værelser og drog bag efter de andre til Aalborg. Han tilføjer i sin Dagbog under 8. Marts: »Døde forne min Svoger Erik Høgs Frue paa Villestrup oven paa Sønderstuen, to Timer før Dag, af en heftig Sprinkel, efter at hun nogle Dage tilforn var bleven berettet Hendes Lig, efter det var bleven klædt og lagt i Kisten, lod min Svoger Erik Høg siden afhente«. ⁶⁾

5. Helvig Brockenhus, Datter af Sivert Brockenhus til Ullerup og Helvig Sandberg. ^{6 a)}

Ægteskaber efterlod han sig dog kun eet eneste Barn til at overtage alle sine Herligheder. Moder til denne hans Arving, Sønnen Iver, var hans tredje Hustru Dorthe Juel til Kongstedlund, Datter af Rigsraad og Befalingsmand paa Bøvling Iver Juel og Ingeborg Parsberg til Villestrup. Der paa denne Gaard blev Dorthe Juel født 29. September 1609. Ung mistede hun sin Fader, der døde oppe paa Kongselv i Norge, da han paa Grund af de Kejsertiliges Indfald her i Landet med sin Familie var dragen der op 1627. Efter at hun var kommen her ned igen til Danmark, ægtede hun i sit to og tyvende Aar Hofjunker Iver Krabbe til Albæk, som siden blev Befalingsmand paa Mariager Kloster. Efter et tiaarigt Ægteskab døde hendes Husbonde. Og Dorthe hensad derefter paa Kongstedlund i hendes Enkesæde med sine tvende Døtre Ingeborg og Helvig i nær ved otte Aar. Da var det, at Erik Høg til Bjørnholm fik i Sinde at lade bede om hende, og lod han den gode Frue tiltale paa Kongstedlund. Og samtykkede hun da med sin kære Moders og Søskenes Raad denne hans Begæring. Hvorefter deres Bryllup stod udi Viborg Søndagen den 4. Februar 1649.

Saa drog Dorthe Juel ind paa Bjørnholm som Husfrue med sine tvende Døtre. Disse bleve dog snart vel forsørgede, idet Ingeborg ægtede Anders Sandberg til Kvelstrup og Helvig Mogens Kruse til Spøttrup.

Erik Høg og hans Hustru levede tilsammen i et meget kærligt Ægteskab udi samfulde femten Aar, og Gud velsignede dem med tvende Sønner, Just, som dog var ikkun to Aar gammel, der han døde, og Iver Juel (f. 1652), opkaldt efter sin Morfader.

Dorthe Juel vandt sig det smukkeste Lov for sin Færd over for alle, ikke alene mod Husbonde og Børn, Slægt og Venner, men ogsaa mod alle Tjenere i hendes Gaard; thi hun beviste dem alle Mildhed og Fromhed, og som hun af Naturen var højt begavet med synderlig god Fornuft og Eftertænkning, vilde hun aldrig overfalde nogen med Haardhed for en ringe Forseelse, men venligen sagde enhver sit Gavn og Vel, og gerne forfremmede dem, som med lang og tro Tjeneste havde forskyldt noget godt af hende. « Dorthe Juel fik af alle den Ære og Berømmelse i hendes Grav, at hun mod alle og enhver havde forholdt sig kristeligen og vel, og stræbende altid derefter, at udi hendes Idræt og Gerninger kunde findes idel Dyd og Fromhed; — saa hun maatte indlægge sig et ærligt og berømmeligt Rygte og Navn hos Menneskene i Verden. « I Efteraaret 1663 blev Fruen syg, som hun var i Viborg med sin Husbonde. Hun maatte søge Læge der, men rejste dog hjem til Bjørnholm og holdt sig oven Senge til henimod Jul. Da blev hun vovere og vovere, men holdt sig endnu haard og vilde ej aabenbare sin store Skrøbelighed.

for sin kære Husbondes Skyld. Saa snart hun saa ham bedrøvet, og han jamrede sig for hende, trøstede hun hannem og bad, han vilde give sig tilfreds, det blev vel godt med Guds Hjælp. Alt som Sygdommen skred fremad, kom Slægt og Venner, Adelsmænd og Kvinder fra nær og fjern til Fru Dorthe for at trøste hende under hendes svare Sygeleje; og hendes Døtre Ingeborg og Helvig vege næsten ikke fra den kære Moders Sotteseng. Skiftevis kom Præsterne Oluf Kristensen Nørup fra Tirstrup og Svend Sørensen Leth fra Lyngby til Bjørnholm for med Guds Ord at trøste og styrke Fruen under hendes svare Pine; men aldrig saa saare begyndte de paa et Skriftord, før Fru Dorthe jo vidste at oplæse og fremføre det til Enden. De sang og bad for og med hende. Hr. Oluf blev paa Tider ikke alene den hele Dag, men ogsaa den udslagne Nat ved Sygesengen. Saa meddelte han hende Vorherres Jesu Legeme og Blod som et fast og helligt Pant paa alle hendes Synders Forladelse. Hr. Svend fik atter og atter Bud skikket fra Fruen, at han maatte komme til hende paa Bjørnholm. Og der han saa sidste Gang tog Afsked med hende, bad hun hannem, han vilde ihukomme hende i sine Bønner til Gud, og sluttede hun dermed alting saaledes: Nu findes vi ikke mere her i Verden, o Gud, lad os da findes i Himmerig!«

Mandag Eftermiddag den 25. Januar 1664 hensov

Fru Dorthe Juel sagtelig og stille i Herren omgiven af sin nærmeste Slægt og sine trofaste Venner.

Den salige Frues ganske Alder var 54 Aar, 8 Maaneder, 3 Uger og 5 Dage.

Da var der stor Ynk og Jammer paa Bjørnholm. Ikke alene var det den nedbøjede Husbond, der klagede og sørgede, men Døtrene Ingeborg og Helvig jamrede sig ved den trofaste Moders Baare, Slægt og Venner, og alle de af ringere Stand, hvilke hun havde omgaaedes saa finligen og vel, beegnet med et ydmygt Hjerte og med venlige Ord og Tale, alle maatte de sørge og græde, thi de vilde komme til at savne Husfruen. Dog allerhaardest kneb det nok for den lille Iver, der havde mistet sin allerbedste Skat, og nu som et næppe tolvaarigt Barn stod moderløs og enlig tilbage.

Dorthe Juels Lig blev ført til Randers. En stor Skare af hendes nærmeste Slægtninge kom ridende Ligtoget i Møde og fulgte det ind i St. Mortens Kirke, hvor Sognepræsten til Graabrødre Sogn Oluf Olufsen Vordingborg for den store Sørgekare den 17. Februar 1664 holdt Ligtalen over salig Fru Dorthe Juel.⁷⁾

Fjorten Dage efter at Erik Høg for femte Gang var indtraadt i Ægttestanden, døde han.⁸⁾ Men Enken, Helvig Brockenhus, giftede sig snart efter paa ny. Og den unge og forladte Arving til Bjørnholm stod nu helt alene.

Iver Høg var derfor ogsaa næppe fyldt sine tyve Aar, da han i Aaret 1672 førte sin femtenaarige Brud Hille Trolle som Husfrue ind paa Bjørnholm.

Her mødtes Ungdom og Rigdom, saa Livet syntes at maatte ligge lyst for Ægteparret. Blot nu Lykken vilde følge med! Straks tegnede det ikke allerbedst, eftersom Ægtefolkene hurtigt mistede deres tvende første Børn, idet den lille Dorthe Sofie allerede døde 1674 i sit andet Aar, og Søsteren Hille Dorthe 1676, næppe eet Aar gammel. Begge Smaapigerne bleve jordede i Tirstrup Kirke; og det unge Ægtepar sad ensomt og barnløst hen paa det stolte Herresæde. Ikke heller tegnede Iver Høgs Helbred allerbedst. Tog han en enkelt Gang ud, som til Viborg Snaps-ting og derfra videre til sin Morbroder Ove Juel paa Villestrup,⁹⁾ saa sad han dog helst hjemme paa Bjørnholm.

Aarene gik, og det tegnede ikke længre til, at Adelsparret skulde faa Livsarvinger. Da, som Ægtefolkene vare besjælede af en ikke ringe Grad af Ærgerighed, ønskede »velbaarne Iver Høg til Bjørnholm« gerne at blive optaget i Friherrestanden, saaledes at hans Jordegods blev ophøjet til et Baroni, der kom til at bære og bevare hans Navn. Dette Ønske blev ogsaa opfyldt af Kongen, idet der 30. Marts 1681 meddeltes ham et Lensbrev, hvorved Bjørnholm med alt tilhørende Eje: Herregaardene Lykkesholm og

Fævejele, Kirker og Bøndergods, blev ophøjet til et Baroni, kaldet Høgholm, for Friherre Iver Høg og Efterkommere. Dog, eftersom der skulde noget for noget, var det i Lensbrevet bestemt, at saafremt Friherren ingen Børn efterlod sig, skulde Baroniet gaa i Arv til Kong Kristian V^s Søn med Grevinde af Samsø Sofie Amalie Moth, Kristian Gyldenløve, og dennes Afkom.

Under Baroniet hørte, foruden de nævnte Hovedgaarde, Lyngby, Albøge, Rosmus og Tirstrup Kirker. Alt staaende for Hartkorn 52 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdk. 1 Alb. Hovedgaardstakst, 526 Tdr. 3 Skpr. » Fdk. 1²/₃ Alb. Bøndergods, 4 Tdr. 3 Skpr. » Fdk. 1 Alb. Skovskyld, 11 Tdr. » Skpr. 3 Fdk. Møllenskyld og 171 Tdr. matrikuleret Tiende.¹⁰).

Men da Iver Høg paa ingen Maade vilde forbigaa eller forglemme sin kære Hustru Hille Trolle, havde han allerede 4. Marts 1681 paa Bjørnholm udstedt et Testament til hende, der af Kongen fik Konfirmation samtidig med Lensbrevet, nemlig 30. Marts 1681. Ifølge dette Gavebrev skulde Friherreinden som Liveje have følgende Hovedgaarde med Bøndergods:

Mejlgaard med 50 Tdr. 7 Skpr. Hartk., Østergaard med 26 Tdr. 6 Skpr. Hartk. og Skove til 352 Svins Olden, Hedegaard, som skyldte 4 Ørt Rug, 4 Ørt Byg, 1 Fjerding Smør og 2 Mark Gæsteri,

samt det de tre Hovedgaarde underliggende Bøndergods i Glesborg, Hemmet, Fjellerup, Ørum og Vivild Sogne.¹¹⁾

Efter den Dag, da Høgholm Baroni var oprettet, og Friherreinden havde faaet sit eget Liveje og sin egen Særformue, begyndte hun straks at virke med sine egne Midler. Hille Trolle havde aabenbart Øje for, at Selvejendom var det bedste Pant og tillige et Pant, som hun lettest kunde faa Fingre i og helst vilde eje, hvis Skyldneren ikke kunde klare sin Gæld. Derfor laante hun ogsaa allerede 1681, efter Vidner paa Sønder Djursherreds Ting, Penge ud mod Pant i jordegne Huse i Vejlbj og Glatved.¹²⁾

Havde der hvilet Stilhed og Træthed over det gamle Bjørnholm, som havde den ældgamle Borg overlevet sig selv, saa var der nu kommet Liv og Virksomhed paa det nye og unge Høgholm. Og end i højere Grad syntes Lykken ret for Alvor at skulle holde sin straalende Indgang her, da der straks paa Aaret 1682 blev født Friherreparret en Søn. Niels Trolle Høg blev den lille Stamherre ved Daaben opnævnt efter sin Morfader. Nu syntes det, som kunde Gyldenløve mangan god Dag faa Lov til at skyde en hvid Pind efter det kære Baroni Høgholm.

Selv Baronen levede op paa ny og blev som forynget. Han tog nu atter ud; maaske nærmest dreven af Faderstolthed og Glæden over at kunne tage imod

de mange Adelsfællers Lykønskninger i Anledning af den lille Stamherres Ankomst.

Til Snapstinget i Viborg 1682 var Iver Høg ogsaa mødt frem; og han blev her Vidne til en af de raa og sørgelige Begivenheder, som avledes af Dobbelt og Drik, og som des værre hin Tid var rig paa, efterdi mange af Snapstingsgæsterne ikke alene rusede og stimedede den ganske Dag, men med stor Tumult doblede og drak den udslagne Nat med. Da var det den sidste Snapstingsdag den 20. Marts, der faldt en Mandag, ved syv Slæt, som Iver Høg gik neder ad Sankte Mogens Gade, at han traf at komme i Følge med Inspektøren over Vedelsborg, Hans Knudsen. Denne var langtfra ædru, efterdi han havde siddet Natten igennem henne i en Bod sammen med flere andre og drøvet den ganske Tid hen med Drik, Spil og Stimen. En af de andre Natravne blandt Inspektørens Ølbrødre, Forpagteren paa Lindenberg, Løjtnant Jørgen Hansen Husum, kom dinglende bag efter dem, og alt imellem hujede han og skabte sig ilde, hvorpaa han Stund imellem ravede tavs videre. Saaledes ginge de fremad neder ad Gammeltorv til mod Domkirken. Da kom med et Løjtnanten stiltiende fusende frem og overfaldt voldelig Hans Knudsen, idet han med den dragne Degen slog hannem over hans Hoved mange Slag. De kom da i stort Parlement. Folk strømmede til. Her var baade Peder Povlsen fra Løvenholm, Urte-

gaardsmænden og Søren Perk paa Klavsholm, samt mange andre, der alle saa og hørte, hvorledes alt tilgik under dette sørgelige Parlement.

Hans Knudsen, der han saa ilde og skammelig var voldelig overfalden, vendte sig mod Løjtnanten og sagde: »Der handlede I ret ukristeligt, her paa Kongens Gade uadvaret at trænge mig fattige Mand saaledes paa Liv og Ære og sætte mig til at bruge største Nødværge!«

Iver Høg gik dem imellem for at afværge videre Strid og al Ulykke. Alligevel stak Hans Knudsen med sin Kaarde bag over Baronens Arm Løjtnanten ikke alene gennem hans venstre Arm, men ogsaa dybt ind i Brystet, og det med saadan Styrke, at da Inspektøren drog sin Kaarde tilbage til sig igen, faldt han baglæns omkuld med den blodige Kaarde i Haanden. Baronens tog Løjtnanten under Armen, støttede og ledte hannem frem; men efter en stakket Stund svimede han og døde. Da vare de ikkun komne lige udenfor Jakob Rossis Krambod.

Paa Tinge er der en stor Del af Vidnerne, der sige og bekende, at Inspektøren kom til at øve den ulykkelige Gerning udi højeste Nødværge. Alligevel, der Viborg Sandemænd den 1. Maj svore deres Ed og Tov, svore de Hans Knudsen fra hans Fred.

Men Forpagteren paa Lindenborg var og blev end derfor dog Dødens sikre Bytte.¹³⁾

Baronen vendte hjem fra sin bedrøvelige Snaps-tingsfærd, hjem til Hustruen og Sønnen paa det kære Høgholm, hvor alt saa saa sollyst og fornøjeligt ud. Men ogsaa her skulde Sorgen snart blive Gæst. Straks i Begyndelsen af Aaret 1683 tog Baronens gamle Svaghed til med fornyet Styrke, og efter et kort og heftigt Sygeleje blev Iver Juel Høg lagt paa Ligbaaren, og atter efter en Stunds Forløb blev Friherren ført til Fædrenegravstedet i Tirstrup Kirke.

Efter et elleveaarigt lykkeligt Ægteskab stod Hille Trolle nu ene tilbage med sin pur unge Søn. Her laa en stor Opgave for den enlige Kvinde; først og fremmest skulde den lille Niels Trolle passes og opdrages, Baroniet skulde styres paa bedste Maade og ligeledes hendes egne Hovedgaarde med underliggende Bøndergods. Friherreinden fik begge Hænder fulde med de mest forskellige Sager at tage Vare paa i hendes Enkesæde. Men hun var en ung og stærk Kvinde, en Moder, der kæmpede for sin Søn, saa tog hun med baade Hænder, med Lyst og Dygtighed fat paa Arbejdet. Hjemme hos sin Moder paa Trolholm havde Fru Hille gaaet i Sparsommelighedens og Arbejdsomhedens Skole; nu bar Moderens Lære Frugter til Datterens Gavn.

Allerførst maatte alle og enhver varsles, som maatte formene sig at have Krav at gøre gældende efter hendes salig Husbond. I den Henseende erhver-

vede Fru Hille sig et kongeligt Proklama, udstedt paa Kjøbenhavns Slot 5. Maj 1683, og lydende paa, »at hvo, som noget efter salig, velbaarne Iver Høg, Friherre til Høgholm, haver at fordre, da deres Præntioner inden seks Maaneders Forløb hos velbaarne Friherreinde, Fru Hille Trolle paa Høgholm at angive.« Indvarslingen skete ved Tinglæsning Landet over.¹⁴⁾

Da hendes salig Husbond havde været en saa formuende Mand, var det næppe mange, der mødte frem med Gældskrav. Nogle vare der dog. Saaledes gjorde salig Magister Jens Ostenfelts Efterleverske, Karen Pedersdatter, allerede 24. Maj 1683 ved Viborg Landsting Indmaning*) over Friherreinden.¹⁵⁾ Det samme var Tilfældet med afgangne Justitsraad Peder Lassens Enke, Magdalene, der fremkom med Fordring om Udbetaling af en af Iver Høg udstedt Obligation. Fru Hille lod denne Sag gaa til Højesteret, men bliver her dømt til at betale.¹⁶⁾

I de følgende Aar blev Arbejdet for Friherreinden ikke mindre. Snart var det et Pantebrev, der maatte udstedes, naar Fruen et Øjeblik kom i Pengeforlegenhed, som under den sidste Snapstingsdag i Viborg 1684, da hun maatte gøre Laan hos Arnold Post.¹⁷⁾ Eller det kunde være et fra Haanden liggende Sted

---

*) Indmaning eller Maning er lig Fordring eller Krav paa Gælds Betaling. Sml. Chr. Osterson Veyles Glossarium S. 552 og Danske Lov S. 144—45.

eller en Gaard, som Fruen skilte sig af med. Hun købte da andet nærmere liggende i Stedet, fik bedre Samling paa sit Gods og kunde derved lettere have Overblik over det hele under Styrelsen. I 1685 gav hun saaledes Farver Peder Jessen i Aarhus Skøde paa et Hus der i Byen.¹⁸⁾ Samme Aar tilskødede hun Landsdommer Peder Lerche til Lerchenfeldt en fraliggende Bondegaard.¹⁹⁾ Og det følgende Aar gav hun Kristen Nørgaard oppe i Vandborg Sogn Skøde paa sin iboende Bondegaard, kaldet Østergaard.²⁰⁾

Men 1687 køber Hille Trolle af Generalfiskal Jørgen Sandorph Hoed Kirke i Sønder Herred, som Kongen 19. Marts samme Aar havde skødet og overdraget til ham og hans Fætter, Justitsraad Vilhelm Muhle.²¹⁾

Under alt dette fandt Friherreinden dog Tid til at holde et vaagent Øje med, hvad der foregik trindt om paa hendes Godser. Og var det end kun tilsyneladende Smaating, uden større Værdi, som Granderne gjorde Fingrene brede efter og kunde faa i Sinde at pille ved, Fru Hille skulde nok straks være den aarvaagne og paatale sin Ret. — Der var saaledes den Kalø Amtmand, velbaarne Kristian Gersdorf oppe paa Isgaard, som i den senere Tid havde villet tilegne sig nogle Jorder og Ejendomme mellem Tirstrup og Skramsø Mølle, en stakkels nøgen Sandhede var vel det meste deraf, men der var dog ogsaa Engbund iblandt, og

det lod nu Amtmanden sine Bønder nytte og bruge, ganske som var det hans Ejendom. Da lod Friherreinden straks sin Ridefoged drage til Viborg Landsting med et Tingsvidne, udstedt paa Høgholm Birketing 3. Decbr. 1681, hvoraf det klarlig fremgik, at »nævnte Jorder fra Arilds Tid haver været til Tirstrup Fædrift og Græsning«. Tingsvidnet blev konfirmeret ved Viborg Landsting 30. Marts 1685 og derved erkendt at høre under Hille Trolles Eje.³²⁾

Der laa et lille fattigt Hus henne paa Kolind Gade; somme kaldte det Hyrdehuset, andre Smedehuset, og atter andre igen for Kirkehuset. Kolind Bymænd, Friherreindens Bønder, holdt paa, at det var deres rette Smediehus, liggende paa Grandejorden; men Sognepræsten Hr. Johan Adriansen (Kron) paa- stod derimod, at Huset var Kirkens. Saa var Trætten gaaende. Fru Hille, der straks kom sine Bønder til Hjælp, sendte sin Ridefoged Tyge eller Stygge Temsøn hen at lade holde Syn paa Aastedet; og var da indvarslet til at overvære Synsforretningen foruden Sognepræsten og Stiftsskriveren Kristen Vegersløv fra Aarhus tillige Anders Kristensen paa Vedø. Ved Synsforretningen søgte Kolind Bymænd at godtgøre, at Hyrdehuset stod paa Gadejorden, kun maaske $1\frac{1}{2}$ Alen ind paa Kirkens Grund, og Smedien laa paa egen gammel Grund. Vel kunde Granderne ikke paavise Skelstenene, men en gammel Rende viste, at Isted-

raden (Stuehuset) laa paa Grandejorden. Der var tilbygget Istedraden fem Gulv; over disse stod indhugget Anno 1646.

Med dette Aastedsvidne, der blev foretaget 20. Juli 1688, drager Ridefoged Tyge Temsøn derefter til Sønder Djursherreds Ting og fordrer, at Herredsfogden Jørgen Rasmussen maa tildømme Kolind Bymænd det omtvistede Hus, som deres rette Eje, liggende paa deres Grandejord; hvis ikke Sognepræsten, som skal have dette Smedehus i Fæste, kan fremlægge Kirkens Adkomst til samme Hus.

Men det kan Hr. Johan ogsaa. Paa hans Vegne møder nemlig Stiftsskriver Vegersløv paa Tinge for at fastslaa, at Huset fra Arilds Tid har tilhørt Kongen og Kolind Kirke; hvilket stadfæstes ved Skrivelse fra Stiftsbefalingsmanden Grev Frijs til Frijsenborg og Dr. Erik Grave, Biskop over Aarhus Stift, hvori de gøre vitterligt, at de paa Kongens Vegne have sted og fæst til Anne Thomesdatter, Hr. Johans Hustru, paa hendes Livstid et Gadehus med tilliggende Jord, beliggende i Kolind By, og som afgangne Niels Jensen Smed sidst paaboede; og skal hun give til Kirken i Indfæstning to Sletdaler, at betale straks til Kirkeværgen, og ellers svare den sædvanlige Afgift, nemlig een Mark og to Grot Penge, samt kongelige Skatter, saa og bebygge og vedligeholde Huset. Men hertil kom endnu, at Vegersløv kunde fremlægge Kolind

Kirkes Jordebog, indrettet 1660, som udviste, at Kirken havde bortfæstet det omtvistede Hus baade 1664 og siden igen 1683; sidste Gang til Niels Smed, der til Kirken skulde yde i Stedsmaal seks Sletdaler og i aarlig Afgift to Grot. Endvidere fremførte Stiftsskriveren, at det øjensynligt kunde ses, at Nabohusene til Kirkehuset eller — som Tyge Temsøn lader det kalde — Smedehuset, have deres indgærdede Haver lige saa langt ud til Gaden, som dette Hus, saa det ikke er staaende paa nogen Adelvej, men paa Kirkens tilhørende Jord. Fru Hille har ikke bevist, at hun eller hendes Bønder have nogen Ret til Huset, kun nogle nu nylig førte Vidner, der ere beslægtede og besvogrede med Kolind Mænd, sige saa; medens Kirken har bortfæstet samme Hus ukæret i 24 Aar og svaret Kvægtiende og øvrige Byrder deraf til Præsten. Nu siger Lovens 5—5—1, at Gods og Ejen- dom i 20 Aar ukæret skal angerløs og uafvundet be- holdes; thi maa derfor forhaabes, at dette Kirkehus dømmes til fremdeles at være Kongens og Kirkens.

Efter dette Indlæg skulde det synes, som var Sagen klar og tydelig nok. Alligevel var Sogne- præsten ikke sikker paa sin Ret, hvorfor han gik til Amtmand Gersdorf paa Isgaard med Begæring om, at der maatte skaffes ham en god Mand, som kunde hjælpe ham i Sagen om Kirkens Hus. Manden fik

han ogsaa, nemlig den velfornemme Sagfører Kristian Bertelsen.

Men alligevel kunde Ridefoged Tyge Temsøn den 9. Novbr. møde paa Herredstinget og lade indføre i Tingbogen, at Sagen med Johan Adriansen angaaende Huset i Kolind var venligst forent, saaledes, at Kirkehuset uden al Tiltale forbliver hos Præsten efter Fæstebrevet; men til Gengæld lover og forpligter Hr. Johan sig til til førstkommende Foraar at opbygge og forsvarelig at forfærdige et Smedehus paa tre Gulv, at sætte det paa belejligt Sted udenfor Byen paa Grandejord; og dette Hus skal da være Kolind Bymænds rette Smedehus, ubehindret i alle Maader.²³⁾

Saaledes skaffede Tyge Temsøn alligevel en billig Smedie til Friherreindens Bønder i Kolind.

Endnu en Gang blev Fru Hille kastet ind i en Husstrid. Det var Oberst Jens Maltesen Sehested til Katholm og Hessel, som i Begyndelsen af Aaret 1689 pludselig fik i Sinde ved sin Ridefoged Jakob Jørgensen Baastrup at fordre Huspenge af Degnen Hans Ovesen i Homø for hans iboende Stavn. Degnen vidste intet andet Raad end at ty til sit høje Herskab, Friherreinden, om Hjælp og Støtte overfor den mægtige Oberst. Fru Hille var og straks rede til at yde sin Bistand. Hun skikkede sin Fuldmægtig til Herredstinget; og Tyge Temsøn lader der bevise, at Degnene i Homø i over 50 Aar have boet ukærede i deres

Stavn. Og Friherreinden, der har jus patronatis til Vejlbj og Homø Kirker, formener, at da Degnestavnen følger Kirken, saa tilkommer det intet Degnen at betale noget til Obersten paa Katholm. Denne Irettesættelse blev slaaet fast paa Tinge. Saa Hans Ovesen kunde fremdeles sidde frit og utiltalt paa Degnestavnen i Homø.²⁴⁾

Med Styrelsen af sit Liveje, Hovedgaardene Mejlgaard, Hedegaard og Østergaard, havde Friherreinden ligeledes nok at gøre. Fru Hille er her bleven beskyldt for at have været et haardt og strengt Herskab. Og som Eksempel paa hendes Strengthed anføres, at hun fik sig tildømt tre øde Gaarde og et øde Hus i Glesborg By samt en øde Gaard i Laen, hvis tidligere Ejere saavel som deres Arvinger ikke alene nægtede at bygge de forfaldne Steder op, men ej heller vilde betale Kongen Skat og Husbonden Landgilde.²⁵⁾ Men det kan ikke ses, at der her øvedes Uret af Friherreinden, tværtimod var det efter Lovens 3—12—3 netop Jorddrotten, Herlighedssejeren, der stod først for til at overtage Jorden, naar ingen af Slægtningene eller Arvtagerne kunde eller vilde.

I en anden Sag er der lagt endnu større Skyld paa Fru Hille Trolle; men det kommer af, at man kun har set paa Modpartens skæve Fremstilling. Det er Kristen Sørensen Oldermænd i Laen, som 13. Juni 1689 gaar til Viborg Landsting med Stævning og

Klage over Herredsfogden i Nørre Djurshered Peder Sørensen, fordi denne 11. April sidstafvig i en Sag mellem ham og Fru Hille Trolle havde »fradømt hennem hans eget købte og paaboede Hus og Jord, men tildømt Friherreinden det at nyde, uden ringeste Fornøjelse eller Vederlag derfor, og uden at Friherreinden haver ladet fremvise ringeste Adkomst derpaa. Endvidere haver Herredsfogden tildømt Kristen Oldemand at stede og fæste samme sin egen Ejendomb; hvortil endnu kom, at han skulde udrede Sagens Omkostning«. ²⁶⁾ Denne Herredsfogdens Kendelse — hedder det sig løst hen — blev imidlertid den 17. Juni kaseret ved Landstinget, og Fogden dømtes til at betale Sagens Omkostninger for sin ugrundede Dom. ²⁷⁾

Men denne Fremstilling er aldeles fejlagtig. Ved Landstinget stadfæstedes tværtimod Hjemtingsdommen, idet Landstingsdommerne Kristoffer Bartholin til Kaas og Hans Benzon til Skærsø med Landstingsskriveren Frands Bering tildømte Fru Hille Trolle det omtvistede Ejendomshus. ^{27 a)}

Værre blev det endnu, naar den urigtige Skildring af Sagens Udfald var slaaet fast, saa bag efter at benytte den som Bevis for, at man kunde stemple Friherreinden som den rette Indehaverske af den reneste Gerrighed og saa glat væk føje til, at hun var Voldsagerske i, at Godsbeboerne vare og bleve saa slemme, som de siden hen viste sig at være.

Slemmt var der paa Egnen i den følgende Tid; men det kan ikke lægges Fru Hille til Last. Derimod tør næppe den næste Ejer af Hovedgaardene, Junker Adam Ernst Pentz, kendes fri for Skyld. »Han skildres, og vistnok ikke med Uret, som en raa og haard Herre, der endogsaa ved Mishandling skal have været Skyld i et af sine egne Børns Død.« Sikkert er det, at Kammerjunker Pentz senere hen, som Ejer af Nøragergaard, i Januar 1706 paa sin Gaard mishandlede Sognepræsten til Tisted og Binderup, Hr. Peder Jessen, saa Herremanden 21. Juli 1708 ved Højesteret blev dømt til at betale Præsten 800 Rigsdaler og til desuden at skulle betale en Bøde til Vor Frelsers Kirke paa 500 Rdl.³⁸⁾

Som Herren var, mentes det, at Tjenerne maatte være; derfor havde Bønderne under Mejlgaard ogsaa saa daarligt et Rygte, at der blev raabt efter dem: »Er han en af Pentz's Tjenere, er han baade en Tyv og en Skælm!«

Værst saa det ud i Glesborg Sogn, hvor der havde dannet sig en stor Tyvebande, der var vidt og bredt bekendt under Navnet »de Glesborg Tyve«. Banden arbejdede frækt og aabenlyst og stjal som Ravne. Det kunde træffe sig, at Bønderne der i Egnen, naar de om Morgenen gik i Marken for at flytte, saa kunde se Tyvene komme agende hjemad med hele Vognlæs af Tyvekoster. Men ingen turde

snakke højt derom eller gøre Anmeldelse for Øvrigheden, thi Keltringerne havde ved haarde Trusler vidst at binde Munden paa alle og enhver. Det var tre Brødre med Familienavnet Degn, der vare Hovedmændene og Anførere for Banden. En fjerde, yngre Broder, Anders Degn, vilde ikke være med; men saa sloge og mishandlede de ældre ham saa længe, indtil han maatte love at følge Trop.

Alt som Tiden gik, dreve de deres Uvæsen vildere og vildere: et Sted stjal de tre Stude, et andet Sted fire, stjal Heste med, og rede de saa til længere fraliggende Herregaarde, som Skaffegaard og Klavsholm, hvor de frækt hen solgte Studene Til sidst, det var den 25. November 1701, prøvede de et saa stort og grovt Tyveri i Ramten Mølle, at Øvrigheden nu maatte tage fat med Alvor. Gavtyvene bleve da ogsaa grebne og gik til Bekendelse, at de havde øvet ikke mindre end 42 større og mindre Tyverier. Iblandt Tyvekosterne, der nu kom for Dagen, fandtes en stor Mængde Kobberkedler, Vogne, Trækævlere, Korn og øvrige Sager i utallig Masse. Der var dem, der mente, at Junker Pentz havde staaet i Forbindelse med Tyvene; een af disse forklarer paa Tinge, men tilbagekalder rigtignok igen sine Ord, at de havde kørt flere af Tyvekosterne til Mejlgaard og solgt dem til Junkeren. Sikkert er det dog, at Pentz under Forhørene tog sig helt faderligt af Gavtyvene. Den unge

Anders Degn skældte han ud i Tinghuset og lod Folk høre paa, at han sagde til Anders, at det var dennes Skyld, gik det helt galt, thi bare han havde holdt bedre Mund, vilde Junkeren let have været Mand for at skaffe ham fri og frelst med sig hjem.

En anden Tingdag blev Junkeren gnaven paa Sagføreren Niels Simonsen Rimsø, der var Anklager overfor Tyvene, giver ondt af sig og siger: »Det var ikke Synd, man tog jer hjem med sig!«

Dertil Anklageren svarede: »I lader mig dog vel ikke hænge!«

Og saa gik det Slag i Slag imellem Junkeren og Rimsø:

»Der er vel før hængt saadan en Karl!«

»En Herremand kan ogsaa hænges, saa vel som en anden.«

»Se, hvilken Flab det bagvendte Asen straks bruger mod ærlige Folk og skammer sig ikke ved at smelde paa Adelsstand!«

»Eders Hunde have Flab,« raabte Rimsø Junkeren imod, »og I har ogsaa een!«

Paa den Vis fortsatte de to Herrer Underholdningen en Stund. Men trods Junkerens synbare Forkærlighed for Keltringerne formaaede han dog ikke at redde sine Fæller, Tyvene. Den 9. Marts 1702 faldt deres Dom, lydende paa, at de fem værste skulde hænges, medens nogle af de øvrige fik mildere Straffe.

Hen paa Sommeren, det var Natten til den 29. Juli, laa nogle af Villersø Karle ude paa Marken hos deres Heste; og hørte de da tydeligt en Lyd, som var der nogen, der hug med en Økse i Jærnet oppe paa Galgen paa Retterhøjen. De rede derop ad. Og mødte de og paa Vejen et Mandfolk og et Kvindfolk, der kom kørende med noget paa Vognen, hvorover der var bredt et broget Klæde; og lugtede det, de kørte med, meget ilde, som var det raaddent. Den ene af Villersø Karlene trængte sig frem til og vilde se, hvad der var i Vognen. Men Manden, som kørte — han var nu staaet af og gik ved Siden af Vognen og kørte — sagde barskt: »Skytter jer selv og bryder jer intet om, hvad jeg ager med i Aften!«

Men da Karlen, der var nysgerrig, trængte sig nærmere til, tog Manden en Økse frem, truede hannem med den og sagde: »Lader du dig ikke sige, skal Djævelen fare i dig!« Da fornåm Karlene godt og kendte, at det var Store Søren fra Glesborg, som saaledes truede. Og næste Dag rygtedes det og, at samme Nat var Ras Degns Lig blevet stjaalet af Galgen.

Men Store Søren, som hin Nat havde forøvet den Gerning at nedtage Liget af Galgen, var ogsaa bevogret med Ras Degn.

Der var altsaa bleven ryddet op blandt de Glesborg Tyve, saa Egnen igen kunde aande lettere,

befriet fra den frække Røverbande. Det havde været en urolig og fredløs Tid for Egnen; men mærkeligt er det, at den Ufærd, der var øvet af Junker Pentz og hans undergivne Bønder, nogen Tid kunde blive regnet Friherreinden til Last.

Imidlertid var den enlige Vidue (Enke), Fru Hille Trolle, bleven træt af ene at skulle bære de mange Byrder, der vare vældede ind over hende, medens hun hensad i sit Enkesæde. Hun havde nu staaet ene i fulde seks Aar og følte, at hun haardelig trængte til en mandlig Støtte og Hjælper. Fru Hille gav derfor ogsaa villigt sit Ja, da Kammerjunker Palle Krag, Oberst ved et hvervet Regiment i Norge, bejlede til hende og begærede hende som Hustru.

Den 8. Oktober 1689 fejrede Palle Krag og Hille Trolle deres Bryllup.

Palle Krag, der var en Søn af Gehejmeraad Erik Krag til Bramminge og Vibeke Pallesdatter Rosenkrans, blev født i Kjøbenhavn 6. Juli 1657; saa han var altsaa jævnaldrende med sin Hustru. Han blev uddannet til Krigerstanden, blev meget ung Premierløjtnant ved Fodgarden, og i den skaanske Krig fulgte han som kun nittenaarig Mand kækt sin Frænde Niels Rosenkrans, da denne 29. Juni 1676 ved Fiskerlejet Raa som første Mand satte Foden paa Skaanes Grund. Palle Krag blev vel den 2. Juli saaret foran Helsingborg, men dog ikke haardere, end at han kunde være med 4. December i det store Slag

ved Lund, hvor han udmærkede sig ved stor Tapperhed. I det følgende Aar blev han den 26. Juni atter saaret ved den mislykkede Storm paa Malmø. Efter Fredsslutningen tjente han dels ved Fodgarden og senere ved Drabantgarden, hvor han vandt sig Obersts Rang. Men da Drabantgarden blev indskrænket, og Palle Krag blev sat paa Ventepenge, rejste han ned til Ungarn for at overvære Krigen mod Tyrkerne. Hjemkommen fra denne Rejse i Aaret 1687 blev Palle Krag som Oberst stillet i Spidsen for et hvervet Regiment oppe i Norge. Men ved den Tid han holdt Bryllup med Fru Hille Trolle, var han igen vendt tilbage herved til Danmark for at tage Kommandoen over Prins Frederiks Regiment.²⁸⁾

Det nygifte Par, Palle Krag og Fru Hille, opslog deres Bo paa Katholm. At de ikke valgte som fremtidigt Hjem et af Friherreindens mange og store Herresæder, kan synes underligt nok. Der var saaledes det gamle, stolte Høgholm. Men her stundede den unge Stamherre til at blive Herlighedsejeren, Baronen; det kunde Obersten ikke blive. Der var dog igen Hille Trolles øvrige Hovedgaarde, baade Mejlgaard, Hedegaard og Østergaard. Men naar de ikke heller valgte en af disse, var Grunden sikkert den, at Palle Krag ikke vilde bo til Huse hos sin Hustru. Nok er det, Katholm blev valgt. Og at de kunde faa dette Herresæde, kom af, at Dagen før deres Bryllup, alt-

saa 7. Oktober 1689, havde Ejeren af Katholm, Oberst Jens Maltesen Sehested, som tillige sad inde med den nærliggende Herregaard Hessel, maattet udstede en Fuldmagt til sin Hustru, Fru Margrete Sofie Ramel, lydende paa, at »nu da han skal gaa i den Kampagne med de Folk, Kongen sender Kong »Villumb.«*) i England, blandt hvilke han har taget Tjeneste som Oberst, giver han sin kære Husfrue, Fru Margrete Ramel, Fuldmagt til at sælge Katholm, for at hun ikke i hans Fraværelse skal blive forulejliget af de Kreditorer, som deri kunne have Pant.«²⁹⁾

Som Panthavere i Katholm var det, at Palle Krag og Fru Hille begyndte paa at tilforhandle sig Gaarden, der ogsaa blev dem lovet og overladt, saa de kunde flytte derind; men først den 18. Juni 1691 fik de fuldt og rent Skøde paa Herresædet, givet i Kjøbenhavn under Nærværelse af Otto Krabbe til Holmegaard, Ridder, Etatsraad, Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift, Amtmand over Roskilde og Tryggevælde Amter, og Jørgen Sandorf, Assessor i danske Kancelli og Generalfiskal.

---

*) Kong Villumb i England (∴ Kong Vilhelm den Tredje af Huset Oranien) fik af sin Ven Kristian V skikket 7000 Mand Hjælpetropper, der udskibedes i Ribe 10. November 1689. 58 af Transportskibene naaede 12. November vel til Hull, medens andre for Uvejrs Skyld maatte gaa tilbage og anløbe Norge.³⁰⁾ De danske Tropper fik et smukt Lov for den Tapperhed, hvormed de kæmpede ovre i Irland, især i det blodige Slag ved Boyne.

Skødet lyder paa, at ifølge den givne Fuldmagt sælger og skøder Fru Margrete Ramel til Palle Krag til Mejlgaard, Kammerjunker og Oberst over Prins Frederiks Regiment, og hans Frue, Friherreinde Hille Trolle til Østergaard og Pallisbjerg, Kattholm Hovedgaard med Birkeret og med tilliggende Skove i Gaardens Mark, Havknuden, og de andre Skovskifter, Anneberg og Ramskov, i alt 200 Svins Olden, takseret for Hartkorn til 60 Tønder. Dertil kom Bøndergodset i:

Høbjærg: 14 Gd. à 7 Tdr. 3 Skp. Hartk., skylder hver 2 Ort*) Rug, 2 Ort Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Skp. Havre, 2 Høns, 1 Snes Æg og 1 Bol paa 4 Skp. Hartk., skylder $\frac{1}{2}$ Td. Rug, samt 4 Huse.

Aalsrode: 16 Gd. à 8 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartk., skylder hver $2\frac{1}{2}$ Ort Rug, $2\frac{1}{2}$ Ort Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas med 2 Skp. Havre, 2 Høns, 2 Snes Æg, $2\frac{1}{2}$ Sletmark Gæsteri; 1 Gd. med 2 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. Hartk., skylder $2\frac{1}{2}$ Skp. Rug, 1 Td. 1 Skp. Malt, 3 Skp. Byg, 1 Brændsvin; 1 Gd. med 3 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. Hartk., skylder 1 Ort $2\frac{1}{2}$ Skp. Rug, 1 Ort 3 Skp. Byg, 1 Brændsvin, $2\frac{1}{2}$ Sletmark Gæsteri; 1 Bol med 4 Skp. Hartk., skylder $\frac{1}{2}$ Td. Rug. Skov til 150 Svins Olden med Hartk. 6 Tdr. 2 Skp.; samt 11 Huse, der hver svarer 1 Lam og 2 Høns.

Hoed Sogn, Østerballe By: 1 Gd. med 17 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartk., skylder 5 Ort Rug, 5 Ort Byg, 2 Brændsvin, 2 Fedenød, 2 Lam, 2 Gæs, 4 Høns, 2 Tdr. Havre. Skov til 12 Svins Olden med Hartk. 4 Skp., 1 Gd. med 7 Tdr. 1 Alb. Hartk., skylder $7\frac{1}{2}$ Skilling Danske, $2\frac{1}{2}$ Skp. Rug, $5\frac{1}{2}$ Skp. Byg, $2\frac{1}{2}$ Skp. Havre, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 4 Høns, 1 Brændsvin,

---

*) En Ort var et halvt Pund Rug eller 10 Skæpper, men 12 Skæpper Byg.

1 Td. Flynder, i Stedet derfor 4 Mk., 1 Td. 1 Skp. Malt for 3 Hovheste, 1 Td. Havre for 1 Søgerhest, 1 Pd. Smør, $\frac{1}{8}$ af et fedt Nød, 1 bredt (strøgen) Td. Byggryn, 1 Stob Honning. Skov til 6 Svins Olden med 2 Skp. Hartk., 2 Skp. Havre; 1 Gd. med 14 Tdr. 2 Skp. $\frac{1}{2}$ Fdk. Hartk., 30 Skilling Danske, 9 Skp. Rug, 2 Td. Byg, 1 Td. 1 Skp. Havre, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 4 Brændsvin, $2\frac{1}{2}$ Kande Honning, 3 Tdr. Malt for Hovheste, 2 Tdr. Havre for 2 Jægerheste, 3 Pd. Smør, 3 Sletdaler for $\frac{1}{2}$ fedt Nød, 3 Stob Honning, 3 bred Fdk. Byggryn; 1 Gd. med 6 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 6 Alb. Hartk., skylder 30 Skilling Danske, 1 Fjerding Honning, 1 Faar, 1 Brændsvin, 5 Skilling Slet, 2 Tdr. 2 Skp. Malt for 6 Hofheste, 2 Td. Havre for 2 Jægerheste; 1 Bol med 6 Skp. Hartk., skylder 1 Skp. Malt; 1 Bol med 1 Td. 5 Skp. Hartk., skylder $\frac{1}{2}$ Ort Rug, $\frac{1}{2}$ Ort Byg, $\frac{1}{2}$ Brændsvin.

Glatved: 1 Gd. med 12 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk., skylder 4 Tdr. 1 Skp. Rug, 5 Tdr. Byg, 1 Td. Torsk, 1 Faar, 1 Svin, 2 Lam, 1 Gaas, 5 Høns; 1 Gd. med 10 Tdr. 5 Skp. Hartk., skylder 4 Tdr. Rug, 4 Tdr. 4 Skp. Byg, $\frac{1}{2}$ Td. Torsk, i Stedet derfor 5 Skilling, 1 Svin, 2 Lam, 1 Gaas, 5 Høns; 1 Gd. med 18 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartk., skylder 3 Ort Rug, 3 Ort Byg, $\frac{1}{2}$ Td. Torsk, 1 Bolgalt, 1 Faar, 2 Lam, 1 Gaas med 2 Skp. Havre, 11 Skilling Nødskat, $1\frac{1}{2}$ Td. Havrø Gæsteri, 5 Høns; og 2 Huse, skylder hver $2\frac{1}{2}$ Sletmark, 5 Skilling for $\frac{1}{2}$ Td. Torsk.³⁰⁾

Det ved Bøndergodset anførte Hartkorn synes at være anført efter den ældste Skyldsætning (fra 1664), eftersom der i det hoføjede Skyld, Landgilden, anføres flere Ydelser, saasom Svin, Fodring af Kreaturer og Vederlag for Gæsteri, hvilke alle vare bortfaldne, da Landgilden nedsattes for at blive lig med den nye Skyldsætnings Hartkorn. Denne Skyldsætning, der for Jyllands Vedkommende var paabudt 8. Maj 1688, var grundet paa Opmaaling og Vurdering af Ejendommene. Hartkornet blev herved gennemgaaende nedsat, og endskønt dette kun skulde tjene som Skattebasis, og Landgildeafgiften vedblive som Ydelse, saa blev denne Ydelse dog omordnet og sat i Forhold til den nye Skyldsætning. Men Landmaalingmatriklen blev ikke helt færdig før 1690; og ikke endda til den Tid blev den alle Steder straks taget i Brug. Dette har saaledes ikke heller været Tilfældet paa Katholm.

Omtrent samtidig med, at Oberst Palle Krag og Friherreinden kom til Katholm, nemlig 1690, købte de af Kongens Ridefoged over Kalø Amt og Byfoged i Ebeltoft, Hans Jakobsen, Kongetienden af Aalsø og Vejlbysogne for 1500 Rdl. I Aalsø Sogn androg Tienden 15 Ort Rug, 7 Ort Byg og 1 Tønde Gryn; i Vejlbysogn 5 $\frac{1}{2}$ Ort Rug, 5 $\frac{1}{2}$ Ort Byg, 1 $\frac{1}{2}$ Ort Havre, $\frac{1}{2}$ Tønde Gryn og tillige af Vejlbys Kirke i Gæsteri 3 Mk. 12 Sk. Men først den 16. August 1693 fik de paa Katholm af Hans Jakobsen, der da var fratraadt sine Embeder og havde købt Rolsegaard, fuldt Skøde paa nævnte Kongetiender, i Nærværelse af Assessor Jasper Hutfeld og Amtsforvalter Jens Knub, begge af Aarhus.³¹⁾

Men i Stedet for de store Køb maatte der ogsaa ske Salg; nogle af de store og gode, men ogsaa helt fraliggende, Herligheder maatte springe.

Allerede i Begyndelsen af Aaret 1692 havde Friherreinden solgt sit Arveje, de tre Fjerdedele af Herregaarden Pallisbjerg, til den for sin store Rigdom bekendte Kristen Linde den Ældre, der allerede 1667 havde købt sig ind paa Pallisbjerg. Sagnet fortæller om denne mærkelige Mand, at han paa sine Vandringer som Bissekræmmer paa Vestkysten af Jylland i en Bondegaard opdagede et Andetrug, der var af Guld, uden at Ejeren anede dets store Værdi. Han købte det derfor for en Ubetydelighed og lagde paa

den Maade Grunden til sin store Rigdom; medens Hændelsen, da den lidt efter lidt blev bekendt, gav Anledning til Ordsproget: »Han tjente Guld til et Svinetrug!« som en Betegnelse for en let vunden Fordel. Samme Trug, fortæller Sagnet videre, var bestilt af Patriarken i Moskov til Døbefont, men var strandet paa Kysten og havde længe været benyttet paa den fra dets oprindelige Bestemmelse saa forskellige Maade.³²⁾

Samme Aar solgte Fru Hille tillige flere spredte Bøndergaarde; saaledes den 12. Oktober en Gaard i Vester Hanherred paa Gjøttrup Hede til Jens Olufsen Havgaard.³³⁾

Men i 1695 afhændede hun alle de tre Hovedgaarde Mejlgaard, Hedegaard og Østergaard til den før nævnte onde Junker Pentz til Aastrup. I Anledning af dette Godssalg lod Fru Hille ved Nørre Djursherreds Ting begære udmeldt Syn over øde Steder under Herresæderne; og der fandtes da seks øde Pladser. Dette staar som Bevis for, at Friherreinden ikke, som hun bliver beskyldt for, havde ranet alt øde Gods til sig som Eje.³⁴⁾

Efter at de store Godsordninger med Klogskab vare satte i Værk, kunde Palle Krag og hans Frue leve roligt og fornøjede hen paa deres stolte Herresæde Katholm.

Derimod syntes nu Retten til Høgholm at skulle

volde Bekymring og Ængstelse. Som en særdeles forsynlig Kvinde vilde Friherreinden gerne beholde Herlighederne der med. Og efter Lensbrevet havde hun ganske vist Besiddelsesret til Baroniet, om ogsaa der ingen Livsarvinger vare, naar hun blot ikke giftede sig paa ny; men giftede sig, det vilde hun, og det havde hun allerede gjort. Nu var der vel en Livsarving, Stamherren; men den unge Friherre, hendes eneste Søn, skrantede, og alt varslede om en tidlig Død for ham. Da kom Bekymringen. Men Friherreinden indsaa hurtigt, saa beslutsom hun var, at nu gjaldt det om at arbejde, mens Tid var, hvis hun skulde naa sit Maal, at beholde det rige Gods. Hun indgik derfor til Kongen med ydmyg Begæring om at maatte forblive i sin Besiddelsesret til Baroniet, trods det, at hun havde giftet sig.

Fru Hille var heldig. Hendes Begæring blev bønhørt af den nye Konge, Frederik IV, som skænkede hende den ansøgte Tilladelse 12. Decbr. 1699. Det var i det yderste Øjeblik, at Friherreinden fik denne Sag i Orden, thi et Fjerdingaar senere døde den attenaarige Friherre Niels Trolle Høg; havde hun ventet indtil da, var Høgholm med al sin Herlighed gaaet tabt for hende. Men nu var Baroniet hendes, sikkert og uantasteligt, hendes hele Levetid.

I et grundmuret, hvælvet Kapel i Aalsø Kirke kom Niels Trolle Høg, Friherre til Høgholm, Herre

til Lykkesholm og Fævejle, til at hvile i sin rigt prydede Kiste, der han var død 21. Marts 1700, kun 18 Aar gammel.³⁵⁾

Det er nok troligt, at denne Friherreindens Kløgt, Fremsynethed og travle Virken for indtil det sidste, indtil Døden, at holde fast paa det herlige Eje, har været een af de medvirkende Aarsager til, at hun siden gennem Sagnene er bleven stemplet som paaholdende og karrig. Ellers kan det ikke paavises af Birke-, Herreds- og Landstingsbøgerne fra hine Tider, at Friherreinden under sin Enkestand eller senere hen under Styrelsen af Baroniet udviste nogen særlig Grad af Haardhed og Gerrighed mod Beboerne, der stode under hende. Vel lod hun ved sin Ridefoged Kristen Brus paa Høgholm efter Landmilitzens Indretelse ved Forordningen af 22. Februar 1701 en hel Hob Knøse og Karle tiltale, forfølge og tvinge tilbage under Baroniet, naar de undvege af Frygt for at blive indførte i Rullen og siden hen at komme til at springe Soldat.³⁶⁾

Paa den Art Forfølgelser kunde anføres ikke faa Eksempler: Karle, som Rasmus Mogensen fra Trustrup,³⁷⁾ Niels Sørensen fra Obdrup, der sneg sig hen og holdt sig i Skjul hos en Rytterbonde i Fladstrup,³⁸⁾ og mange flere med dem bleve ved Sønder Djurs-herreds Ting af Herredsfogden Tyge Temsøn, Friherreindens forhenværende Ridefoged, nu boende paa Sø-

holt, dømte til at indfinde sig paa Godset igen, foruden at de tillige maatte betale Bøder og Procesomkostning, samt miste et Fjerdingsaars Løn. — Men alt dette var saa langt fra enestaaende for Baroniet Høgholm, at det tværtimod vilde kunne paavises for et hvilket som helst Gods Jylland over. Disse Forfølgelser faldt altsaa ikke særlig Friherreinden til Last eller kunde give Grund til at lægge hende for Had fremfor nogen anden af Godsejerstanden.

Oberst Palle Krag havde ikke siddet ledig paa Katholm. Tværtimod. Han var med som en kæk Fører under Felittoget i Hertugdømmerne; saaledes vandt han sig for den Dygtighed og det Mod, hvormed han 13. April 1700 førte Stormkolonnen ved Frederiksstads Indtagelse, Udnævnelserne til Brigader. I de følgende Aar forfremmedes han atter og atter, 1703, da han fratraadte Regimentet, til Generalmajor, 1709 til hvid Ridder og endelig 1710 til Generalløjtnant.³⁹⁾ Under Krigen nede i Nordtyskland 1712 udmærkede han sig paa ny i det mægtige Slag ved Gadebusch 20. December 1712. Svenskerne ypperlige Artilleri lod Stenbock spille med saa kraftig Virkning, at vore Venner, de fejge Sachsere, grebe Flugten, hvorved der kom Uorden i den danske Slaglinie. Nederlaget var sikkert nok for os. Garden og Grenadererne holdt Stand til al Kamp var forgæves, først da gik de; men Palle Krag med sine jyske Land-

folk blev staaende. Da alle andre flygtede, sluttede de sig kun tættere sammen. De vilde hellere lade sig nedhugge til sidste Mand, end de vilde vende Ryg. Da Stenbock siden drog ind i Holsten, blev Palle Krag Kommandant i Fredericia. Men da al Fare for Fædrelandet var ovre, da Stenbock med hele sin Hær den 16. Maj 1713 maatte overgive sig i Tønning, trak Palle Krag paa Grund af sit svækkede Helbred sig bort fra Hæren. Han udnævntes da til Gehejmeraad og fik den fredeligere og roligere Stilling som Stiftamtmand over Viborg Stift og Amtmand over Halds Amt.

Det var dog ej alene det Mod og den Dygtighed, som Palle Krag udviste paa Valpladsen, der udmærkede ham som Kriger og Fører, men endnu i højere Grad tjener til hans Ros den Omhu, hvormed han søgte at væрге og værne den menige Soldat, der stod under ham, at der ikke skulde ske denne nogen Overlast. Hørte han noget i den Retning, tøvede han ikke med at faa sligt klart oplyst. — Saaledes lod han 1707 ved sin Ridefoged Hans Rosborg paa Kattholm indstævne til Høgholms Birketing en Sergeant Peter Nissen af Grovlev, om hvem det hed sig, at han paa den sidste March fra Skanderborg havde blottet sin Degen og uden given Aarsag tilføjet Soldaten Jørgen Jensen Stær af Albøge adskillige Saarmaal. Det blev paa Birketinget oplyst, at Jørgen

Stær af sin Major havde faaet Tilladelse til at gaa ind paa Vejen under Marchen og faa sin Flint repareret. Men da han kom til Sergenten, fik han først et usædvanlig groft og uhøvisk Svar paa sin Melding, hvorefter Sergent Nissen tog og pryglede løs paa Karlen, først med en »Spitzrod« (Spanskrør eller Hasselkæp), derefter med sin Kaarde, hvormed han slog ham flere dybe Vunder i Hovedet, og endelig til sidst med Bajonetten paa Karlens Flint, som han rev af og pryglede ugudeligt løs med. Da var Jørgen Stær saa ilde tilredt, at Blodet gik igennem baade Skjorte og Vest.

Det hedder sig udtrykkeligt, at Generalmajor Palle Krag lod tage dette Tingsvidne, for at han til Underretning for Kongen kunde faa bevist, »hvorledes Underofficererne med de Gemene huserer«. ⁴⁰⁾

Paa den Vis vandt den tapre Krigsmand sig som ædel Menneskeven godt Lov blandt Bønderkarlene, der tjente under Landmilitisen.

Gehejmeraaden og Friherreinden fik dog ved Siden af al deres øvrige Virken i Aarenes Løb endnu Tid og Lejlighed til at øge og afrunde Katholms Bøndergods. Det ses, at de sætte størst Pris paa jordegne Ejendomme, Selvejergaarde og Huse, købte de altid, naar Lejlighed gaves. 1704 købte de et lidet Hus i Østerballe af Etatsraad Jørgen Arenfeld

til Rugaard, der underskriver sig som Palle Krags »kære Broder«. ⁴¹⁾)

Det synes ogsaa, at de har holdt meget af at handle med Egnens Præster. Saaledes købte de 1708 af Sognepræsten Hr. Erik Andersen Kolding i Vejlbys Herlighed en Selvejergaard der i Byen. Og 1721 købte de fremdeles af Hr. Erik Restherligheden af en anden Selvejergaard der i Vejlbys. ⁴¹⁾)

Ligeledes købte de 1719 af Sognepræsten i Lyngby, Magister Frederik Thomesen Lyngby, fire Gaarde, et Bol og et Hus i Vejlbys og Rævn; Gods, som Magisteren havde erhvervet ved kongeligt Skøde af 18. November 1661, altsaa i de trange Tider, lige efter den ødelæggende Krig, da saa meget Jordegods solgtes fra Kronen for at skaffe Penge. Nu skulde Præsten have 40 Rdl. for en Td. Hartkorn af Godset i Rævn, men af det i Vejlbys kun 30 Rdl., og det saaledes, at af Købesummen skulde de 400 Rdl. betales i Kroner, Resten i Otteskillinger. ⁴¹⁾)

Men ogsaa andre handlede de med. 1721 købte de saaledes af Løjtnant Jokum Frederik Bilde til Ingvorstrup to Selvejergaarde i Vejlbys. ⁴¹⁾) Og Aaret tilforn havde de af selve Kongen, Frederik IV, købt Bondeherligheden og Kongetienden af følgende Bøndergods: Fire Gaarde i Østerballe, en Gaard i Balle, et Bol i Allelev, tre Gaarde i Rævn, en Gaard i Lyngby og en Gaard i Nødager, i alt 73 Tdr. Hartkorn. ⁴¹⁾)

Begge Ægtefællerne vare sammen om enhver Handel, — den være stor eller lille, saa nævnes dog baade Palle Krag og Hille Trolle, som fælles købslaaende. Kun ved en enkelt ganske lille Handel i 1711, hvor det gælder om at redde to smaa Stykker jordeggen Jord paa Aalsrode Mark, er Friherreinden ene om Arbejdet, handler og købslaar 28. Marts med »den danske Skolemester« Niels Hansen i Aalsrode om den liden Selvejerjord, som han havde arvet efter sin Fader Hans Graabæk, der havde erhvervet Herligheden 1677 af Jens Aalsrode.⁴¹⁾

Underligt synes det, at Palle Krag og Fru Hille kunde faa i Sinde at sælge den særdeles gode og indbringende Grenaa Vandmølle, der laa meget belejligt, tæt op til Købstaden mod Syd, og havde saa stor Søgning, at den stod for Mølleskyld 91 Tdr. Mel og 1 Td. Aal, der blev omsat til Hartkorn 12 Tdr. 6 Skp., hvortil kom af en hosliggende Eng 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Om det nu skal være, at de have villet hjælpe Peder Nielsen omme fra Fjellerup Mølle fri fra sit haarde Herskab der, hvor nemlig Fru Maren Pentz paa Østergaard, en Søster til den før omtalte onde Junker Pentz, tumlede og traadte ned med lige saa stor Ondskab og Raahed som Broderen, det kan ikke ses; men Peder Nielsen fik under alle Forhold Møllen i Aaret 1705; sandt nok, han fik den ikke til

givende, thi han maatte betale den med 2000 Rdl. i Kroner.⁴¹

Men da Møller Peder Nielsen døde i Slutningen af 1713, og hans Ejendom blev stillet til Auktion, købte Herskabet paa Katholm Vandmøllen tilbage den 12. Februar 1714; og fik de den nu for 1325 Rdl. i Kroner, saa de havde tjent helt kønt paa den Handel.⁴¹⁾

Siden hen døde ogsaa Mølleren paa Lille Mølle, og da denne derefter blev bortsolgt ved Auktion den 15. Juni 1719, købte Herskabet paa Katholm den Mølle med. Den var dog langt fra saa stor som Grenaa Mølle, stod kun for Mølleskyld 3 Ort Mel, sat til Hartkorn 6 Skp. 2 Fdk. En af Arvingerne, Hans Jensen Buchtrup, havde Part og Lod i den solgte Lille Mølle; men ogsaa denne Arvedel tilkøbte Palle Krag sig siden (^{26/1} 1721); saa han derefter var Ene-ejer af Lille Mølle.⁴¹⁾

Tænkte mon nu det rige Par alene paa sig selv, kun paa at dyngge Rigdommene i Hob og lod Smaafolk fuldt ud skøtte sig selv. Det er allerede paavist, at det ikke forholdt sig saaledes. Som Befalingsmand i Hæren havde Palle Krag netop søgt at værne den menige Soldat; og Friherreinden havde ligeledes rakt Haand til at beskytte sine Bønder og Smaafolk, Degnen i Homø og enhver anden, der blev fortrædiget af Adelsmænd eller Stormænd. Som Stiftamtmand i

Viborg glemte Palle Krag ikke heller der hverken de fattige Husarme eller Byens Skoler og Kirker, men stiftede Legater for alle disse.⁴³⁾

Ikke heller Hjemegnens Befolkning blev glemt af Herskabet paa Katholm. Paa Friherreindens Gods under Baroniet Høgholm grundlagde de saaledes 27. Juni 1709 i Byen Lyngby nær ved Kirken en Skole; og det bør ikke forglemmes, at det var paa en Tid, da slige faste Skole vare saa godt som ukendte. Om Skoleholderen her sagdes der i Fundatsen: »Han skal troelig oplære de Unge i deres Christendom, samt Skriven og Regnen, og derfor nyder han aarlig en halv Skieppe Korn af hver Gaard i Sognet, Halvdeelen Rug og Halvdeelen Byg. Saa og ugentlig en Skilling Danske af hvert Barn i Sognet, som gaaer i Skole, item fri Huus paa Kirkens Grund. Derforuden nyder han af Kirkeeieren aarlig 10 Skiepper Rug for Kirkens Klokke Morgen og Aften at ringe; item 24 Skilling for at stille og renholde Kirkens Uhrværk«. ⁴³⁾

Palle Krag og Fru Hille levede under deres barnløse Ægteskab, særlig da Alderdommen begyndte at nærme sig, vel som oftest ensomt og stille paa Katholm.

En Del Aar havde de dog haft en ung Pige om sig, Jomfru Dorthea Kruse, Datter af Oberst Mogens Kruse og Hedevig Krabbe til Spøttrup. Den unge Pige gik paa Katholm som Herskabets Plejedatter, fik sin Opdragelse og sit Underhold her, som

var hun Barn i Huset, og ydede hun til Gengæld en Datters oplivende og kærlige Omgængelse overfor Plejeforældrene. Dorteia Kruse forlod først Katholm, da hun skulde drage ind i et adeligt Jomfrukloster.^{43a)}

Og atter gik Ægteparret ene paa det store og stille Slot.

Men der kunde dog ogsaa paa Tider komme Gæster. I Sommeren 1721 havde Herskabet saaledes Besøg af Bispen i Viborg, Søren Lintrup, med Familie. Stiftamtmanden og Biskoppen havde jo til Stadighed mange Sager at ordne sammen. Saadanne forelaa ogsaa nu. Og da Biskop Lintrup var naaet frem der til Egnen, kunde han slaa to Fluere med eet Smæk, faa sine Sager ordnede og samtidig besøge sin Ven paa Katholm. Efter Biskoppens egne Optegnelser⁴⁴⁾ kørte han om Morgenen den 12. Juni fra Ryomgaard, hvis smukke Bygninger og ny anlagte Have han beundrer. Og som de da kørte fremad, kom Friherreindens Birkedommer*) ved Høgholm Birk, Søren

---

*) Den forrige Birkefoged, som tillige nogle Aar var Herredsfoged over Sønder Djursherred, Rasmus Jørgensen, gift med Gjertrud Jørgensdatter († 1699), boede i Albøge og døde der 1711. De havde flere Børn, og fra disse nedstammede en meget dygtig og velhavende Købmandsslægt Bang i Grenaa.⁴⁵⁾ Birkedommer Søren Jørgensen, der var gift med Kirstine Marie Gjærup, fik 13. Maj 1721 Skøde af Kongen paa Gods i Albøge og blev samme Aar tillige antagen som Fuldmægtig

Jørgensen paa Petersborg, dem i Møde over en Fjerdingvej fra sin Gaard og førte dem med sig hjem, hvor det hele Selskab spiste til Middag. Mod Aften kørte Birkedommeren Biskoppen hen til Aalsø. Her i Præstegaarden hos Hr. Magister Jakob Johnsen Buch, der var Bispens Studiefælle og stundede til at komme i dennes Svogerskab, eftersom Præstens Søn Hans Buch 29. Novbr. 1724 ægtede Biskoppens Datter Birgitte Lintrup, — her blev der spist til Aften. Stiftamtmanden Palle Krag, der deltog i Aftensmaaltidet, bød saa hele Selskabet ned til Katholm til den følgende Morgen. Og der paa Slottet blev da en stor Sammenkomst og Gæstering om Lørdagen den 13. Juni; foruden hele Bispefamilien vare ikke mindre end fire Præster indbudne baade til Middag og Aften. Biskoppen og Palle Krag afgjorde en Del Forretningssager angaaende Kirker, Skoler og Hospitaler i Viborg; hvorpaa de alle vandrede om og beskuede den herlige Gaard med dens skønne Værelser. Særlig fandt Bispefamilien Behag i den store og kostbart møblerede Sal, i Haven, Staldene og Laden, samt i de mange Alleer om Gaarden og Haven.

Men før de fornemme Gæster forlode Katholm, fik Bispen og hans Familie, hver især, som ogsaa deres Folk skønne og kostbare Gaver af Stiftamt-

---

hos Palle Krag. Sr. Søren Jørgensen døde Fredag Aften den 2. Maj 1732 paa Petersborg ved Trustrup.⁴⁶⁾

manden og Friherreinden. Friherreinden forærede saaledes Bispinden et Armbaad med hendes indlagte Portræt, Datteren Birgitte fik et »forgylt syed Tørklæde«, Jomfru Lisbeth et Kors og Bispen selv en forgyldt Sølvkande, der vejede 54 Lod.

Gæsterne toge derpaa Afsked fra Herskabet paa Katholm; men det var kun foreløbigt, eftersom de allerede næste Dag, som var en Søndag, alle mødtes i Aalsø Kirke, hvor den unge Hr. Hans Buch, Bispens tilkommende Svigersøn, prædikede med stor Dygtighed. Efter Gudstjenesten samledes atter alle i Præstegaarden til Middag, hvor foruden det høje Herskab paa Katholm ogsaa Major Henrik Hoff og hans Frue Anne Lange fra Hessel vare til Stede.

Først næste Dag efter Middagsmaaltid — det faldt vel tungt for den unge Hr. Hans at skulle skilles fra Jomfru Birgitte — tog Bispefamilien endelig Afsked fra Aalsø Præstegaard og fra Herskabet paa Katholm, for derefter at køre om ad Vejlbj og hilse paa Sognepræsten der Hr. Knud Werchmeister. Siden gik Rejsen til Lyngby Præstegaard, hvor Bispen noksom maatte beundre den rige Hr. Frederik Thomsen Lyngbys »meget brav og velbygte Præstegaard med dens vel anlagte Have«.

Endnu kom der en Hilsen fra Herskabet paa Katholm; thi i Lyngby mødte Friherreindens Birkedommer Søren Jørgensen, der førte hele Selskabet til sit Hjem,

hvor de bleve gæstevenligt og rigeligt bospiste. Og fulgte Birkedommeren endnu det store Rejsefølge en halv Fjerdingvej, der det drog ad Ryomgaard til. Først da tog Bispen Afsked og sendte Hilsen til Herskabet paa Katholm. En stor Svite drog tilbage, — deriblandt var sikkerlig unge Hr. Hans Buch. Men Bispens store Svite, der drog fremad, havde Birkedommerens — eller vel rettere Friherreindens — Forspand lige til Randers.⁴⁴⁾

Aarene skred. Palle Krag og Hille Trolle havde allerede levet saa mange Dage, at de, naar de saa sig om, maatte erkende, at de allerfleste af deres jævnaldrende Standsfæller allerede for kortere eller længere Tid siden alt vare kaldte bort; de maatte da tænke og skønne, at ogsaa deres egne Dage vare talte. Derfor tog Herskabet paa Katholm sig ogsaa for at ordne og smykke sig et sidste Hvilested oppe i Guds Hus.

Op til Sydsiden af Koret i Aalsø Kirke lode de opføre et grundmuret, hvælvet Begravelseskapel med en meget smuk og kostbar Jærn-Sprinkeldør for. Det var lige over den Gravkælder, hvor Medlemmer af den gamle Fastislægt hvilede. Der ind i det nye Kapel blev den unge, allerede i Aaret 1700 afdøde, Baron Niels Trolle Høgs Kiste hensat. Til Bevarelsen og Vedligeholdelsen af Kapellet gav Palle Krag 100 Rigsdaler; hvilken Sum han lod indsætte i et Bol i

Albøge samt indføre i dettes Skøde. Til ydermere Sikkerhed for denne Kapital blev der siden hen i en Sten paa den venstre Side af Kapellet indhugget følgende:

„Til dette Begravelses Vedligeholdelse er aarlig lagt 5 Rdlr., som svares af det Boel i Albøge Bye, af Hartkorn 2 Tdr. 3 Skpr. 1²/₃ Jr., Skovskylb 2 Alb., hvilket Birkebonner Søren Jørgensen til den Ende er skjøbet af 30. November Anno 1724; og oppebæres af Katholms Cyere hver 2den April.“⁴⁷⁾

Kapellet var ikke blevet ordnet for tidligt; thi allerede den 26. Oktober 1722 afgik Fru Hille Trolle paa Katholm ved Døden. Sognepræsten i Aalsø, den gamle Magister Jakob Buch, skriver i Kirkebogen:

1722, den 30. Oktober, i Stilhed bortsat med Jordpaakastelse i Aalsø Kirke den dyrebare Frue, højvelbaarne Frue, Gehejmeraadinde Hille Trolle, Friherreinde af Friherskabet Høgholm, Lykkesholm og Fævejle, Hans Excellence Hr. Gehejmeraad Palle Krags til Katholm, Ridder etc. Hvis Ihukommelse være i Velsignelse! Gud give hende med andre Guds Børn en glædelig og ærefuld Opstandelse!

Hendes priselige Liv og Levned varede 65 Aar, 3 Maaneder, 3 Uger og 3 Dage.⁴⁸⁾

Inden et Aar var omme fulgte den sørgende Enkemand sin Hustru i Døden. Da skrev Sognepræsten i Kirkebogen: 1723, den 23. Juli, begravet Hans Ex-

cellence, salig Hr. Gehejmeraad Palle Krag, som var 66 Aar og 14 Dage. Gud give ham en glædelig og ærefuld Opstandelse.⁴⁹⁾

Først nu, efter Friherreindens Død, kom Høgholm endelig over til Gyldenløves Slægt; ikke til ham selv, thi han var alt død for en Række af Aar tilbage (^{15/7} 1702); men hans Søn Grev Kristian Danneskjold-Samsøe, som overtog Baroniet den 29. April 1723.⁵⁰⁾ Ligeledes gik Katholm ved Palle Krags Død over i en fremmed Slægts Eje. Arvingerne satte Hovedgaarden med alt tilliggende Bøndergods til Auktion i Horsens den 5. Oktober 1724. Og her blev Oberst Povl Rosenørn til Mejlgaard højstbydende, fik Følgebrev af Arvingerne og drog med sin Hustru Fru Mette Benzon ind paa Katholm.⁵¹⁾

Palle Krag og Hille Trolle, det gamle Herskab fra Katholm, trængte nu ikke længere til noget Herresæde eller til anden jordisk Herlighed; thi de hvilede i Stilhed og Fred oppe i Kapellet i Aalsø Kirke; Side om Side stode -der her tvende særdeles smukt prydede Kobberkister som sidste Hvilested for Ægteparret. Begge Kisterne havde rige Inskriptioner. Paa Palle Krags stod der saaledes:

„Herunder hviler Tit. Palle Kragh, Gehejm-
Raad og General-Lieutenant, Stift-Amtmand over
Wiborg Stift, og Amtmand over Halds Amt,
Herre til Katholm, fød i Kiøbenhavn den 6. Julii

1657; faderen Hr. Erich Kragh til Bramminge, Geheime-Raad og Ober-Secreterer, Moderen, Wibefke Palledatter Rosenkrantz; døde paa Katholm d. 20. Julii 1723 og hensat den 23. December næst efter hos sin frue, friherreinde Trolle, efter at han havde levet 66 Aar. Gud give oc.

Her staaer Herr Palle Kragh, hvis Bryst var
 Martis Boelig,
 En Helt, som tient Gud, sin Konge, Landet
 troelig,

Saa dette Raabber ey cederer Ophirs*) Guld,
 Fordi det giemme maa saa dyrebar en Muld."

Til Ihukommelse af Palle Krag hang der endvidere i Kapellet et Epitafium med et Æresminde i Lapidarstil, forfattet paa Latin af Vennen Biskop Lintrup.

Paa Friherreindens Kiste stod:

„Herunder hviler Tit. Geheime-Raadinde, frue Hille Trolle, friherreinde af friherstabet Høegholm, frue til Lofesholm og fæweile, Hans Excellence Hr. Palle Kraghs til Katholm, Ridder oc., hans i Live allerkiæreste frue, fød paa Uggershuus i Norge 1647 (1657), den 10. Julii, fa-

---

*) Ej »cederer Ophirs Guld«, o: staaer ikke tilbage for Guld fra Ophir, det Land, hvorfra Salomon lod hente Guld.

deren, Hr. Niels Trolle, Ridder af Elephanten, Statholder i Norge, Moderen, Hille Rosenfrantz til Glimminge; døde paa Katholm den 26. Octobr. 1722, og hensat den 30. Decembr. næst efter; hun levede et exemplariff Levnet med sin Herre i 35 (33) Aar, og slittede hendes berømmelige Levnet 65 Aar og 3 Maaneder. Gud give oc. Farvel du Edle Siel, hvis høyt skatteerte Dyder Dit Navns Hufommelse i alles Minde pryder, I Stilhed var dit Haab, i Haabet daglig Bøn, Thi er nu Salighed din Himmel-naaede Løn.“⁵²⁾

I de historiske Efterretninger om Friherreinden træffes intet, der kan stadfæste Sagnenes haarde Dom over hende, tværtimod modbevise endog flere Kendsgerninger Sagnets Fremstilling. Fru Hille Trolle sad saaledes aldrig og styrede som Enke paa Katholm; thi hun køm jo først dertil med sin Husbond, og hun døde før ham. Ikke heller kan hendes Færd som Godsstyrerske over Baroniet Høgholm eller Hovedgaardene, Livejet, under hendes Enkestand paa noget Punkt give skellig Aarsag til Sagnenes haarde Anklage.

Og ser man hen til den gamle Sognepræsts Optegnelse i Kirkebogen, der kom til at staa som et Vidnesbyrd i Løndom, eller man betragter det klare og stærke Æresminde, der ristedes paa Friherreindens Ligkiste og stod tydeligt og aabenbart at læse for

enhver, iagttages begge disse Vidnesbyrd, baade det hemmelige og det soleklare, da afkræfte de Sagnenes Dom.

Og hvi skulde den gamle Sognepræst, der i en Aarrække — siden 1696 — havde virket som Sjælesørger der paa Stedet, og som tilfulde maatte kende Friherreindens Færd og Virken, og som mangfoldige Gange maatte have hørt og nøje lært at kende Bøndernes Tanker og Dom over Fru Hille Trolle, — hvorfor skulde han, den gamle Hr. Jakob, sætte sig hen og optegne et falskt Vidnesbyrd i Kirkebogen om Friherreinden, skrive, at hendes Ihukommelse skulde være i Velsignelse, og at hendes Liv og Levned havde været priseligt, hvis Magisteren havde vidst og troet, at Fru Hilles Minde skulde være forbandet. Den gamle Præst selv kunde sligt Falskneri intet gavne, og hvor mange skulde vel dette Vidnesbyrd komme for Øje! Ikke stort andre end en kommende Eftermand i Embedet, naar Friherreinden og — Hr. Jakob maaske med — forlængst laa under Mulde.

Sagnene, disse underligt flimrende og flakkende Lygtemænd, der saa ofte lede paa Vildspor, maa ogsaa gøre det her, naar de ville kaste saa stor Skyld og Skygge paa Friherreindens Minde.

Men hvem mon det da være, Sagnene fable om?

Det kunde maaske agtes som et Fingerpeg, naar den onde og gerrige Godsejerske paa Katholm af Sagnene flere Gange kaldes Fru Mette. Thi en Enke-

fru Mette fandtes der virkelig. Den førnævnte Fru Mette Benzon sad nemlig i flere Aar efter sin Mand, Povl Rosenørns Død 1737, som Enke inde med Kat-holm, indtil hun overlod Gaard og Gods til sin Søn, Major Peder Rosenørn, senere Stiftamtmand i Aarhus.

Fru Mette Benzon (født 1693 og død 1752), der kunde føre sin Slægts Stamtavle helt op til de be-rømte »Rinds Herreds Knaber« og derfra ned gennem en rig og anset Borgerslægt i Randers, var Datter af Kancelliraad Benzon til Havnø, Aagaard, Agers-borg og Korsegaard og dennes anden Hustru Margrete Rantzav til Estvadgaard.⁵³⁾

Men ikke heller denne Frue faar andet end det bedste Lov gennem de historiske Efterretninger. Hun var en from og godgørende Kvinde, der ydede rige-lige Gaver baade til Kirken og til Fattigfolk;⁵⁴⁾ og intet Sted i de samtidige Tingbøger bærer Vidne om, at Godsejersken paa nogen Maade har udvist Haard-hed eller Gerrighed.

Sagnene maa sikkerlig være gaaede fejl i By, naar de ere faldne paa at afmale de tvende Fruer saa sort.

Det saa mørkt og fattigt ud med Nød og trange Kaar, saavel i Husmandens usle Hytte som i Bondens faldefærdige, halvøde Gaard. Al denne Elende maatte have sit Udspring et Sted fra, sagde Eftertiden og greb i Blinde for at finde Voldsageren: Naar Adels-

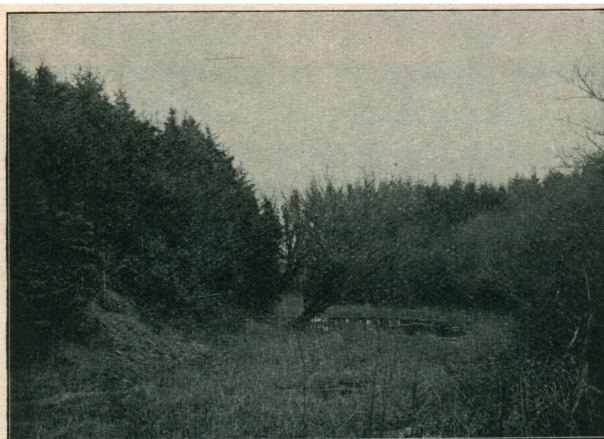
fruerne kunde dyngte Rigdomme i Hob, medens Godsbeboerne sukkede i Armod, maatte det komme af, at Fruerne havde gjort deres Fingre for brede, — de skulde have Skylden; men derfor skulde de ogsaa brændemærkes for Haardhed og Gerrighed.

Samtiden dømte anderledes, eftersom den kunde dømme med Kendskab til Forholdene, derfor ristede den paa Friherreindens Kiste det sande Omdømme:

„Farvel du Edle Siel, hvis høyt skatteerte Dyder
Dit Navns Hufommelse i alles Minde pryder,
I Stilhed var dit Haab, i Haabet daglig Bøn,
Thi er nu Salighed din Himmel-naaede Løn.“

FORPAGTEREN PAA JUNGSHOVED
MONSJØR NIELS MADSEN

Jungshoved Slots Voldsted.

Lige før den store Svenskekrig drog Sønnen fra Hol-løse Mølle Mads Nielsen ud fra Hjemmet med sin unge Hustru Johanne for at sætte Bo henne i Frende-rup i Dalby Sogn, hvor de for imellem 600 og 800 Sletdaler havde købt en Selvejendomsgaard af Dr. Hans Svane.¹⁾

Krigens Tid var haard og pinefuld for alle, ikke mindst for den unge, jordegne Bonde, der lige havde udgivet alle sine rede Midler til Gaardkøbet, og som derfor stod fuldstændig bar og blottet i de trange Tider uden at have, hvad dog Fæsteren havde, et Herskab at

støtte sig til, naar det for Alvor kneb. Hertil kom endnu, at Ungfolkene i Løbet af faa Aar fik Familien stærkt forøget, idet der ikke fødtes dem mindre end tre Sønner og to Døtre.³⁾ Siden kom for øvrigt endnu baade en Søn og en Datter til. Der skulde Mad til de mange Munde; men al Avl og Drift var saa godt som standset i Fejdetiden. Og kneb det end haardt, saa kunde Mads Nielsen, som den jordegne Bonde han var, ikke lade sig lumpe: Var der Gilde i Gaarde, Barnestads, som jo faldt hyppigt paa, turde han ikke nøjes med at indbyde sine Slægtninge henne fra Skelby Sogn og sine Grander; men han maatte have saadanne betydelige Personer med som Ridefoged Niels Hansen Kornerup paa Gisselfeld, Herredsfoged Anders Jensen i Skrodsbjærg, Byskriver Kristen Tygesen i Ringsted, Otto Kræmmer og Kromanden Abel Nielsen med Kvinde i Fakse, ikke at forglemme Præsten og Degnen med deres Kvinder. Degnekvinden, Anne Hr. Erik Sørensens, turde paa ingen Maade forbigaaes, hun skulde med ved alle Lejligheder; i Løbet af fire Aar bar hun Barnet eller holdt Hue ved 33 Daabshøjtideligheder.³⁾

Ganske vist kom Mads og Johanne saa til Gengæld med, naar der var Barselgilde i Dalby Præstegaard hos Hr. Peder Rasmussen Nøring. Og kunde de der komme i Samlag med saa højtstaaende Personer som »Ifver Hvid, Hans Majestæts Amtmand udi Kristiania udi Norge«, som ogsaa Sognepræsterne. Kjæld

Andersen. Skytte i Kongsted og Niels Pedersen Slagelse i Karise, og allermindst at forglemme »Hr. Rektor Peder Siu i Næstved« og »Karen Hr. Peder Sius.«⁴⁾

Men efter den ene rige og frydefulde Gildedag i Præstegaarden fulgte mange tunge og fattige Dage hjemme i Bondegaarden i Frenderup.

Hos den jordegne Bonde fik Fattigdommen endda ikke Lov at raade ene, den tog slemme Fæller med i Følge: Først kom Sygdom. Mads Nielsen blev en slagen Mand, Gigt og Værk pinte ham, hvor han gik, stod eller laa, saa han til sidst intet kunde udrette. Dernæst blev han idelig og altid plaget og trængt af den nærige Nabo, Herremanden paa Egedegaard: Han skulde sælge ham, Jorddrotten, Selvejergaarden. Sælge, sælge! lød den evindelige Vise.

Det herlige Herresæde Egedegaard blev i Almindelighed efter Søstrene Ermegaard og Birgitte Bille, der havde ejet Gaarden i Fællig, og som jordedes paa samme Dag, 22. Novbr. 1587, i den hosliggende Kirke, kaldet Jomfruens Egede. Den blev siden købt af Ridder Jens Sparre til Sparresholm; og da dennes Søn Kristian Sparre døde ugift 1658, arvede hans unge Søsterdatter Sidsel Kaas begge Godserne. Den lille Piges Moder, Susanne Sparre, var nemlig allerede død 29. Juli 1650, da Datteren kun var fem Aar. Faderen, Erik Kaas til Bremersvold og Støvringgaard, styrede saa begge Godserne under Sidsels Mindreaarighed.

Det var pludselig, at hun blev den rige Arving. Og rig var hun virkelig. Allerede i Aaret 1600 vare Indtægterne af Bøndergodset til Jomfruens Egede og Sparresholm tilsammen: Stedsmaalspenge 100 Rdl., Landgildepenge 75 Rdl. 2 Mark 6 Skilling, øvrige Landgilde 51 Tdr. 4 Skp. Byg, 18 Tdr. 4 Skp. Havre, 1 Td. 1 Ot. Smør, 27 Lam, 23 Gæs, 16 Par Høns, $5\frac{1}{2}$ Ol 1 Snes Æg, 1 Fedenød og 25 Rdl. i Maanedspenge; og i 1661 saaedes der paa hver af Hovedgaardene 16 Tdr. 4 Skp. Rug.⁵⁾

Den rige Sidsel Kaas fik ej heller Lov til at gaa længe upaaagtet hen. Den unge Arving havde næppe fyldt sine seksten Aar, da en af de mange tyske Yndlinge, der som Fluer sværmede ved Hoffet om Kongens og især Dronningens Naadessol, Overjægermester Vincents Joachim von Hahn, født paa sin Fædregaard Heinrichshagen i Mecklenburg 22. Decbr. 1632,⁶⁾ kastede sine Øjne paa Jomfru Sidsel og forstod fuldstændig at indspinde den pur unge Pige i sit Fangenæt. Erik Kaas satte sig af al Magt mod Partiet. Men saa bedaaret var Jomfruen bleven af den slebne og sledske Tysker, at hun lige trods Faderens Ønske og Vilje gav Bejleren sit Ja. Og dennes Indflydelse hos Enevoldsherren var saa fast og grundmuret, at han slet intet Hensyn tog til Faderens Modstand.

For ret at vise al sin Herlighed, eller var det maaske snarere for at være sikker paa at kunne

spille Herre og bruge sin Overmagt, om det behøvedes, drog Overjægermesteren Mikkelsdag 1661 ud til Sparresholm med et mægtigt Følge. Erik Kaas forlod straks Gaarden. Men Bejleren blev med sin Skare liggende der til ind i det nye Aar; og saa forsultne vare Vildtyskeren og hans Folk, at de i 114 Dage forspiste 14 Tdr. 2 Skp. Rug og 22 Tdr. Byg. Alle Gaardens Folk paa Jomfruens Egede nøjedes i samme Tid med 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg.

Den 19. Januar 1662 stod von Hahns og Jomfru Sidsels Bryllup paa Sparresholm. Og Dagen efter underskrev Erik Kaas Regnskabet for den Tid, han havde været Datterens Formynder. Fru Sidsel havde saaledes naaet sit Ønske, men Lykken glippede hurtigt; hun var ikke lykkelig i sit Ægteskab, og kun kort Tid var forløben, før hun faldt i urolige Tanker, og særlig det pinte hende, at hun havde handlet stik imod sin Faders Raad og Vilje.

Fru Sidsel blev Moder til tre Børn; men allerede 5. Septbr. 1667 døde hun, kun 22 Aar, 2 Maaneder og 9 Dage gammel. Hun blev jordet i Roskilde Domkirke.⁷⁾ Og den 25. Januar 1680 blev hendes Husbonde stedet til Hvile ved hendes Side.

Overjægermesteren var stegen i Gunst og Naade hos Herskeren, han ophøjedes til Gehejmerraad og Ridder af Elephanten, og han ejede Seekamp, Jomfruens Egede, Sparresholm og Hjortespring. Men da han var bleven

47 Aar, 1 Maaned og 10 Dage gammel,⁸⁾ faldt al Herligheden, thi da naaede Døden ham.

Denne Nabo, Overjægermester Hahn, var det, som til Stadighed plagede og pinte Mads Nielsen om Salget af hans Ejendomsgaard i Frenderup. Den 7. Juli 1663 havde Hahn af Kong Frederik III faaet Skøde paa al Herlighedsretten til Frenderup By, altsaa ogsaa til Mads Nielsens Selvejendomsgaard, der aarligt skyldte 2 Mark Gæsteri, 4 Skilling Leding, 2 Skilling Sildegarn, 7 Skp. Havre, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 3 Høns, 3 Skovtræer og 6 Tdr. Havre for Smør;⁹⁾ men nu gjaldt det for Godsejeren om at faa selve Gaarden med og altsaa faa Bonden bort.

Mads Nielsen strittede imod, saa længe han orkede; men til sidst kunde han ikke mere, Gælden tyngede for haardt. I 1670 forlod saa Mads Nielsen kvit og fri sin Gaard, Overjægermesteren fik den; men til Gengæld lovede han Bonden, at dennes tre Sønner Ole, Niels og Peder skulde være fri for Fødestavns Tiltale, al Vornedrettighed og Vornedpligt, saa de maatte bo, bygge og henfare, hvor de vilde; og ydermere blev det af Herremanden lovet og tilsagt dem, at der paa ordinært, trykt Papir skulde gives dem Fribrev. Ridefogden Niels Hansen Kornerup skrev denne Forening og Akkord, Parterne imellem, som blev læst paa Fakse Herredsting 13. Maj 1670. Og Mads Nielsen flyttede derpaa angerløs.¹⁰⁾

Han boede sine sidste Aar i Karise, men blev stadig svagere og svagere. Der var nu kun een Ting, som laa ham særlig paa Sinde, det, at faa Sønerne godt oplyste; og dette sit Hjertensønske fik han trods sin Svaghed og sine fattige Kaar Lykke til at se fremmet, idet den fattige, men lærde Degn Rasmus Hansen i Karise med sjælden Iver og Troskab tog sig af Drengenes Undervisning.

Saa havde Mads Nielsen endnu den Glæde, før han gik bort, at han fik Lov til at se, at den ene af Sønerne artede sig vel og gjorde sig yndet paa Skriverstuen i Kvartermester Nikolaj Kochs Tjeneste.¹¹⁾ Det var Sønnen Niels Madsen, der var kristnet i Dalby Kirke Søndagen mellem Nytaar og Helligtrekongersdagen 5. Januar 1662 og holdt over Daaben af Elsebe Børge Pedersøns i Høsten,¹²⁾ det var denne den næstældste Søn, som først kom ud fra Hjemmet og kom i Vej med at tjene sit Brød og danne sig en Stilling.

I Kvartermesterens Tjeneste forblev Niels Madsen i en længere Række af Aar, fik god Løn for sit gode Arbejde og maatte som den dygtige og betroede Fuldmægtig ofte farte viden om i sin Husbonds vigtige Ærinder. Paa disse Rejser kom den unge Mand ikke sjælden ned til det gamle og skønne Jungshoved Slot, og alt som Tiden gik, magede Ungersvenden det saaledes, at han oftere og oftere fik Ærinde netop der til Slottet.

Paa Sjællands sydøstlige Side skyder sig en Halvø ud i Havet, der mod Nord begrænses af Præsto Fjord og Bugt, men mod Øst og Syd af Østersøen. Denne Halvø, der danner Jungshoved Sogn, hedder i Dagligtale der paa Egnen Øen, sikkert fordi den i ældgammel Tid har været en Ø. Ved Halvøens Sydside skærer sig fra Østersøen mod Nordvest ind i Landet en Vig, kaldet Noret, der fortsættes op i Landet af Ræveholms Mose.

Paa den sydligste Spids af Landet, hvor Vigen skærer ind, kun et ganske kort Stykke mod Syd for Jungshoved Kirke, ligger den saakaldte Slotsbanke. Stedet er græsgroet og tilplantet med Naaletræer, men bærer endnu tydelige Spor af en dobbelt Række Volde og Grave, ligesom ogsaa de mange spredte Brokker af gamle Munkesten og Tagsten bære synligt Vidne om, at her har Jungshoved Slot ligget.

Det er altsaa kun lidt, der er tilbage af Slottet; men i gammel Tid, da det var beboet af en kongelig Lensmand, var det stadseligt nok. Da saaledes Knud Rud 1603 lod Slottet istandsætte, nævnes der en Mængde Værelser og Kamre, som Vinterstuen, Fruerstuen, Fadeburet, Bryggerset, Stegerset, Børnestuen, Skrædderstuen, Borgestuen, Svendekamret, det lille Kammer, Understuen, Dejstuen, Mælkekamret og Badstuen, ligesom der ogsaa omtales en Vindeltrappe og en Karnap ud til Ladegaarden.¹³⁾

Og senere hen, da Grev Kristoffer Parsbjerg 1665 købte Jungshoved, lod han straks Slottet istandsætte, lod bygge et nyt Kælderhus og en ny Længe i Lade-
gaarden; og Aaret efter lod Fruen ved sin Ridefoged Niels Kristensen akkordere med Kristoffer Tømmermand nede i Oringehus om at sætte et nyt Spir paa Taarnet. Tømmermanden havde travlt med Arbejde og udbrød: »Dat fo ich ein Dieffuel in, aber krieg ich alles andre fertig, so krieg ich dat mit!«¹⁴⁾

Men da siden hen Godset gik over til Prins Jørgen, Kong Kristian V's yngre Broder, og der intet Herskab boede der, da forfaldt Slottet Tid efter anden. Skriverstuen stod vel hen til Ridefogdens eller hans Fuld-
mægtigs Afbenyttelse, naar de kom til Slottet, ligesom ogsaa Forpagteren beboede nogle Værelser; men ellers stod alt andet øde og tomt.

Jungshoved var i hele Prins Jørgens Besiddelsestid bortforpagtet; hvad der for øvrigt var Tilfældet med de fleste Herregaarde paa den Tid. Og da Holstenerne og Sønderjyderne dengang vare de fremmest med Hensyn til Jordbrug og Mejeridrift, var det gerne den Slags Folk, der vare Forpagtere. Det var ogsaa Tilfældet paa Jungshoved.

Der var en Sønderjyde Boje Auchen, som med sin Hustru Marie og sine fem Børn var rejst over til Syd-
sjælland og havde faaet sig en Forpagtning; og alt som Børnene kom til Skelsaar og Alder, fik han

dem alle bragte i Vej i Omegnen af Præstø, Sønerne som Forpagtere og Døtrene gift med saadanne. Saaledes var Sønnen Villum Forpagter paa Lekkinde og hans Broder Asmus paa Beldringe, medens den ene Datter var gift med Mejeriforpagteren der, Klavs Ring, og den anden med Mejeriforpagteren Johan Tønnesen paa Sparresholm. Og endelig var den sidste af Sønerne, Pejter Bojsen, Forpagter paa Jungshoved.¹⁵⁾ Det havde han, paa den Tid Niels Madsen begyndte at søge saa jævnligt dertil, været i en Række af Aar. Han var allerede en aldrende Mand, hans Hustru var forlængst gaaet bort, og han sad nu og stred det som Enkemand med sit eneste Barn, Datteren Drude.

Denne unge Pige var det, som drog Niels Madsen til Gaarde. Ungersvenden optraadte snart som Bejler, og det var synbart for alle, at Drude tog imod hans Bejlen med milde Øjne; da, som nu Faderen ej heller havde noget mod Partiet, men hellere skød til end fra, saa varede det ikke længe, før det unge Par blev Godevenner for Gud og Hvermand.

Fra den Tid af fik Niels Madsen sit stadige Ophold paa Jungshoved. Han gik i Lære hos Godefaderen, den gamle, dygtige Landmand; men han var tillige en Støtte for den trætte og svagelige Forpagter, som i saa mange Herrens Aar havde døjet Slid og Møje, havde maattet traske Ager op og Ager ned fra Morgen tidlig til Aften silde for at tumle med Hov-

folkene og have sine Øjne alle Vegne, i hver en Krog og hvert et Hul. Og nu begyndte de urolige Hoveder ikke at ville lystre længere, men svarede igen: En Dag i Rughøsten 1686, som Forpagteren gik ude ved Hovfolkene, begyndte Hovbonden Anders Stolt nede fra Bønsvig og Kvinden med, kan jeg tro, at smælde og skælde mod den gamle Mand, saa det var en ren Harm at høre. Pejter Bojsen sagde ikke et Ord, han vendte sig og gik rolig hjemad med Hænderne paa Ryggen. Men Kvinden raabte endnu efter ham: »Se, nu løber han, den pinvorne, gamle Hundsfot!«¹⁶⁾

Pejter Bojsen sagde ikke heller noget, da han kom hjem paa Slottet. Men da nogle Dage derefter Hovbønderne vare i Færd med at age Gødning ud fra Slottet, og Forpagteren stod og saa til, hvorledes de kørte frem, og formanede dem at fare varlig, agede saa alligevel en af Køredrengene ikke, synbart, som gjorde han det med beraad Hu, lige lukt paa en af Pigerne fra Slottet.

Aase, Pigen, hvinede og skreg af fuld Hals: »Aha, ahaa! Han kører mig til Døde!«

Forpagteren formanede igen: »Farer med Fred og Lempe, agter Liv og Lemmer!«

Sprang saa alligvel Lavrs Staldmesters Hans fra Smidstrup til, greb en Møghakke og drog dermed til Drengen, saa denne segnede om paa Gødningen og blev liggende som død, uden at røre Haand eller Fod.

Drengen blev agtet hjem til sin fattige Moder i Stavreby, hvor han vel atter igen kom til Live; men han blev en Krøbling sin hele Levetid.¹⁷⁾

Den Dag gik Pejter Bojsen ogsaa stille ind paa Slottet; men da han var indkommen, kaldte han brat paa Niels Madsen og Drude: »Kommer hid, kommer hid!« Satte han sig saa ned ved Skiven og vedblev, mens Taarerne randt ham ned ad Kinden: »Nu er jeg for gammel, Børnlille! Jeg maa sige stop med det hele og skulde vel have gjort det før; men det falder saa tungt at skulle sætte sig hen i Krogen med Hænderne i Skødet og slet ingen Nytte at være til. Jeg har saa længe glædet mig ved Jordens Drift og Kvægets Trivsel; det er forfærdelig haardt at gaa fra det alt-sammen; men en Ende maa det have. Saadan, som det gaar, er det ikke heller til at holde ud: Ingen lystre, ingen hører. Jeg gamle Mand gaar til Spot for dem alle her i Arbejdet. Jeg vil ikke røre en Haand ved nogen Ting mere her paa Slottet. Fra i Dag af overtager du Niels tillige med Drude Styret. Her er Guds Velsignelse i alle Maader, saa I kunne ikke komme til at mangle, naar I selv ville passe paa og heje om, hvad her er.«

Saadan blev det. Straks derefter holdt Ungfolkene Bryllup og overtog Forpagtningen; men den gamle Pejter Bojsen sad stille og ledig hen. Inden et halvt Aar var omme, var han død.

Den 16. Maj 1688 faar Niels Madsen og hans

Kæreste paa Jungshoved Birketing fra Slægtninge af den afdøde Pejter Bojsen, som denne havde tildelt en Arvelod, »fuldt og godt Afkald, Lov og Tak for god, redelig Betaling og Medhandling«. ¹⁸⁾

Den nye Forpagter havde overtaget Jungshoved paa Svigerfaderens Vilkaar for Resten af den treaarige Forpagtningstid. Det var her som overalt paa de Tider, at enhver Forpagtning gjaldt for tre Aar, grundet paa den almindelige Trevangsdrift. Niels Madsen skulde i aarlig Afgift svare 300 Rd., Halvdelen at betale til 1. Maj og Resten til 11. Decbr., ligesom han ogsaa havde at svare til Gaardens Kvægbesætning. Det kunde ikke kaldes nogen høj Afgift, da Jorderne stode for 41 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. Hartkorn og dertil kom, at den største Part af Arbejdet blev udført af Hovbønderne. Men Jorderne havde efter den store Svenskekrig været i en meget daarlig Forfatning. Da saaledes i 1662 otte Mænd takserede Ladegaardens Mark og Høbjærgning, afgave de følgende Beretning:

»Til Jungshoved er ikkun fast een Mark med en liden Mark, kaldis Møllemarken, som begge kan saaes, takseret for 67 Tdr. Rug og Byg, er i Hartkorn beregnet, 3 Tdr. Sæd imod een Td. Hartkorn, 22 Tdr. 2 Skp. Desforuden findes i samme store Mark en Del udygtig Jord, som ej er sat for noget. Der kan avles af Hø 205 Læs, er udi Hartkorn, 24

Læs imod een Td. Hartkorn, 8 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. Findes tvende Indløkker til Græsgang, udi det ene, som er lille Hestehave, kan græsses 20 til 24 Stkr. Fæ, og udi store Hestehave, naar den er indelukt, kan græsses 50 til 60 Stykker, eftersom Aaringerne er. Fornævnte Indløkker kunne ej sættes for nogen vis Højbjergning, formedelst at de for Tykhed af Krat og Underskov ej kunne slaaes. Skovene, som udi forleden Krigstid ere meget blevne forhugne og ilde medfarne, ere af otte Mænd ikkun agted og taksered for 260 Svins Olden, er udi Hartkorn 24 Svins Olden mod 1 Td. Hartkorn beregnet, gør 10 Tdr. 5 Skp. ¹⁹⁾

Vel havde nu den gamle Pejter Bojsen i sin Tid forbedret Avlingen en stor Del, men der var meget at gøre endnu. Niels Madsen tog fat med Iver, Lyst og Udholdenhed; derfor bragte han det ogsaa efter tredive Aars slidsom Møje til, at der aarlig til Gaarden kunde saaes 37 Tdr. 4 Skp. Rug, 48 Tdr. 7 Skp. Byg og 41 Tdr. 1 Skp. Havre; den faste Besætning af Kvæg, som han maatte svare til, var naaet op til 80 Køer og 2 Tyre, tilsammen vurderede til 525 Sletdaler 3 Mark; men da var ogsaa Hovedgaardens Jord, Engbund og Græsning forøget til 55 Tdr. 5 Skp. Hartkorn. Alt var gaaet fremad, Forpagtningsafgiften med, til Slutning maatte han aarlig svare 650 Rd. ²⁰⁾

Folkene paa Øen holdt kønt over Markfreden, saa med den var der intet i Vejen; og naar der gik Syn

over Gærderne, var der kun ringe Fæld at optegne; derimod kunde nok udenvælts Folk paa Tider volde Postyr. Saaledes kom tre af Præstø Borgere, Villads Skrædder, Søren Bager og Ditlev Skomager, Dagen til Allehelgens Aften hjemad i saa fuldt Rend, at de nær havde kørt over Hemming Brydes Anna fra Skovhuse, der med sin Mælkekande paa Hovedet gik ad Skoven til for at skulle malke. — Det var ellers sent paa Aaret, at Malkekøerne endnu gik ude.

»Er det ret Vej til Roskilde?» spurgte Borgerne. Men Anna svarede dem als intet paa den gamle, flove Vittighed; hun passede kun sit.

Da raabte og spurgte de paa ny: »Er der Vej gennem Rævs Vænge?»

Derpaa hun svarede: »Nej, det ved I vel. Der er hverken Vej eller Gab!»

Men saa hujede de og raabte vildt: »Vi bryde Gab, hvor Gab skal være!»

Og kørte de saa lige bus paa Gærdet mellem Rævs Vænge og Hestehaven med saadan Styrtning, at baade Heste, Vogn og alle tre Borgere faldt til Jorden og blev liggende der, indtil en Karl fra Egebjerg, der gik og ledte efter en Stud, kom til og hjalp dem paa Benene, hvorpaa de paa ny hujende og skrigende kørte gennem Skoven ad Præstø til.

Men kort Tid efter maatte de tre Borgere ud at age paa ny; denne Gang gik det lidt langsommere,

thi Turen gik ned til Jungshoved Birketing, hvortil Forpagteren havde ladet dem indstævne, og hvor de maatte punge ud med en stor Bøde, fordi de brøde Gab i Gærdet.²¹⁾

Eller der kunde komme fremmede Køer og Heste ind paa Øen, Dyr, der dreve om for Vind og Vove. En Dag i Efteraaret 1691 lod saaledes Forpagteren optage tvende fremmede Heste, der gik paa Slottets Græsgang. Dyrene bleve oplyste paa Tinge. Og endelig langt om længe meldte Løjtnant Henrik Giske, som residerede paa Gjorslev, sig og vedkendte sig Hestene ved Hellingsmænd. Manden skulde naturligvis have sine Dyr, naar han betalte, hvad Optagelsen kostede; men nu var det tillige saa, at han skyldte Forpagterens Moder, Johanne salig Mads Niensens, 7 Daler 2 Mark, hvorfor Niels Madsen beholdt den ene af Hestene, indtil Pengene bleve betalte. De forligedes da i Venlighed om Sagen, idet Løjtnanten afstod fra at indløse sin lille, brunblissede Hest.²²⁾

Med Forpagterens Beboelseslejlighed paa Slottet stod det sig kun daarligt; den var gammel og forfalden. Der blev vel klistret lidt hist og her, men ellers fik det Lov til at staa hen og forfalde. I 1701 blev dog gjort noget mere. Imellem det store Gemakshus og den Fløj, hvori Forpagteren boede, hvilke tvende Bygninger vare sammenbundne, var Vandet trængt igennem Loftet ned i Gemakkerne og havde

frembragt Ødelæggelse overalt, hvorfor her paa Taget maatte lægges tvende Render. Paa Slottets Tage blev Mosset afskrabet, og ikke mindre end 4000 nye Tagsten bleve oplagte.²³⁾

Alligevel forfaldt alt mere og mere. 1707 beder Ridefogden Tredingsfogderne bevidne, hvorledes det forholder sig med det Bohave, som han modtog paa Slottet for 26 Aar siden, da han tiltraadte sin Tjeneste, og som da allerede af Ælde var moksen fordærvet. Fogderne bevidne, at da der i 1705 og 1706 vare Haandværkere paa Slottet, brugte de fire Kurvesenge at ligge udi, og bleve de ganske revne i Stykker, saasom de forhen vare moksen forraadnede; saa blev og fem gamle Stole, en »Lindestol« (Lænestol), to smaa, firkantede Skænkeskiver og en Dør for et lidet »Boghus« alt sønderslaget; og ellers blev alt det gamle og skrøbelige Bohave endnu daarligere ved Haandværksfolkene.²⁴⁾

Ladegaarden, som laa adskilt fra Slottet, udenfor Voldene mod Øst, var endnu vovere og bragte Forpagteren stort Tab. I Foraaret 1689 maatte han lade tvende Mænd fra Skibbinge syne og bevidne, hvilken Skade han i den afvigte Vinter havde lidt formedelst Ladens Brøst. Og vidne de da, at meget Korn var raaddent og daarligt, saa det blev udkastet; og dersom det havde været i alle Gulvene, hvor Sæden var udtærsket, som i de, der vare tilbage, da kunde det i alt blive

30 Traver Korn, som for Foder og Korn kunde sættes til 19 Rd. Tærskerne vidne ogsaa, at en Del Korn i Laden var saa henraadnet, at det blev kastet ud for Svinene.²⁵⁾

Forpagteren fik en ringe Godtgørelse; der blev tænkt paa at istandsætte Laden, og lidt blev der ogsaa gjort; men det trak dog ud en Række Aar endnu, før der blev taget ret med Alvor fat paa Sagen. Først 1701 kom Hovedistandsættelsen. Da blev Laden, der laa i Øst og Vest, grundforbedret med Tømmer og Tag, saa paa den søndre Side lagdes dels Sten, dels af den falsterske Langhalm, som var billigere og faldt større i Traven end den sjællandske. Den østre Gavl blev istandsat, og paa hver af Gavlene oplagdes Tagsten, da de vare byggede efter Italiens Maade, saa der ikke godt kunde bruges Straatag. Da mentes det, at nu vilde alt kunne staa længe.²⁶⁾

Bag Laden laa en stor og god Frugthave, vel tilplantet med baade Æble-, Pære-, Blomme- og Kirsebærtræer, samt en Mængde Frugtbuske af alle Arter, hvortil endnu kom et større Humlerum.

Var her meget ældet, øde og forfaldent paa Jungs hoved, saa var det dog alligevel et herligt liggende Sted, med den skønneste Udsigt hen over Østersøens Vande og de smaa Øer, Danmarksholmen og Nyord, der dukkede op af Havet, en Omgivelse saa venlig og smilende, som der ikke mange Steder fandtes Mage

til. Var Arbejdsmarken stor og for en større Del raa og uopdyrket, saa havde det unge Ægtepar, Niels og Drude, som her havde lagt Haand i Haand for i Forening at begynde deres Livsgerning, ogsaa baade Kræfter, Mod og Lyst til at arbejde sig frem. Det skulde da aldrig fejle, at der saa ogsaa vilde naaes fremad.

Folk lastes, naar de gifte sig, men roses, naar de dø! Saaledes hed det dengang, og saaledes hedder det endnu. Og det skal nok passe sig, særlig hvis et Par kommer sammen til Velstand og gode Kaar; at da skulle de drages ned i Snavset, der skal pilles og ledes efter hver en Plet og hver en Rynke. Den store, den franke og frie bør nøfles.

Niels Madsen skulde føle, at han ej heller turde tænke paa at gaa Ram forbi.

En Dag straks efter Jul 1687 vare flere Sønderbønder paa Rejse til Kjøbenhavn. Flere af dem aag med Hollænderivarer for Jakob Pejtersen paa Oremandsgaard, som og selv kørte et Læs. Ligeledes havde Ladefogden paa Jungshoved, Kristen Tomesen, slaaet Følge med, idet han agende i Slæde førte nogle Kalve frem for Forpagter Niels Madsen. Der de kom til Fakse, bedede de udenfor Kroen hos Abel Nielsen. De gik saa ind i Kælderstuen og sloge sig ned ved Skiven.

Her sad allerede bænket den fulde og gale Ko-

forpagter Jens Simonsen inde fra Frøsløvgaard i Stevns; han sad og dinglede ved Skiven, slog om sig med sin Ridepisk og brølede de indtrædende i Møde: »I ere nogle sparge Fyre, I Sønderfolk! Der er sær ham, Hans Krog, fra Tjørnehoved, han er ret nu paa Hjemvejen fra Kjøbenhavn; derfor haver jeg en Rytter og vor Ladefoged heroppe i Byen at vare paa ham, de skulle piske og klapse ham af, naar han kommer, den Stakkere, alt for min Kaarde, han tog, den Djævel!«

Saa tiede han lidt, sad igen og dinglede og slog med Pисken, vendte sig derpaa brat mod Kristen Tomesen og siger:

»Vor Ladefoged skal derfra til Paaske!«

»Af hvad Aarsag?« spørger Kristen.

»Han er rig nok, den Ladegavtyv! Jeg vil nu skaffe jer den Tjeneste.«

Da takkede Kristen hannem derfor og spurgte:

»Hvad giver I Ladefogden hos jer til Løn?«

»De giver Djævelen i Hækken og Fanden i Krybben!«

»Nej, naar han og tjener dem, løser jeg ham ej af,« svarede Kristen Ladefoged; »thi jeg haver en god Husbond, og jeg er vel tilfreds med ham saa længe, han behøver mig.«

»Aha, til Stakkel af Bondeforpagter, I haver! Men der er jo ingen Nød at være Ladefoged hos jer, thi

der er Tredingsfogder, som skulle svare til Avlingen, om der bliver noget forsømt.«

»Nej, ikke saa,« gensvarede Kristen Tomesen; »men hvad jeg befaler paa min Husbonds Vegne, Ladegaardsavlingen angaaende, det skal Tredingsfogderne lade Bønderne gøre, og dersom der bliver nogen Skade derved, svarer de intet dertil; men dersom jeg befalede videre, end som Ret er — hvad jeg dog aldrig gør — da sagde Tredingsfogderne dertil et fast Nej; men det skal aldrig ske!«

»Drages til Minde, drages til Minde!« raabte den fulde Koforpagter gentagende.

»Det kunne de vel og gerne; thi jeg taler intet ubilligt,« svarede Kristen sindigt, og idet han vendte sig mod de omsiddende, spurgte han: »Lider nogen af Prinsens Bønder Uret af Forpagteren paa Jungshoved?«

Hvortil de alle med een Mund svarede: »Nej, ret aldrig nogen Sinde.«

Men Koforpagteren blev ved at sidde og sige og repetere: »Drages til Minde!« Saa for han pludselig op og raabte: »Den arge Bondeforpagter, tvi ham, en Hundsfot, en Skælm er han, en Hundsfot giver jeg ham!«

Kristen Tomesen svarede atter stille: »Nej, Forpagteren er en ærlig Mand. Sig ham selv, hvad I her taler, saa faar I Besked.«

Da for Jens Simonsen hen mod Jungshoved Lade-foged, slog ham over Ørene med Piskan, han bar i Haanden, og raabte i Raseri: »Her ud af Døren, din arge Hundsfot!«

En Aften silde, kort Tid efter nævnte Historie i Fakse Kro, kom den samme gale Mand kørende i fuldt Rend fra Tubæks Mølle op til Kroen i Skibbinge, gik derind og forlangte for en Skilling Brændevin; da han havde skyllet Drikken ned, begyndte han at gabe op til de forsamlede der i Skænkestuen om Forpagteren paa Jungshoved: »Den Skælm, den Hundsfot, træffer jeg ham, skal han faa en Pokkers Ulykke!«

Da stilnede Jens Bækmand paa hannem og sagde: »Kører hen, hvor I har Ærinde, og lader Manden være, det han er.«

Det gik vel ikke Niels Madsen synderligt nær til Hjerte, hvad den gale Koforpagter sagde om ham; alligevel lod han ham indstævne til Birketinget.

Jens Simonsen mødte ganske frejdigt frem og siger: »Det er alt løs Snak, sagt i Krohus, saa det gælder ingen Steder for Retten.«

Dermed faldt Sagen hen.²⁷⁾

Kort herefter trak der et tilsyneladende større Uvejr op over den unge Forpagters Hoved. En Dag i Juni 1688 lod Ridefoged Søren Hovgaard paa Jomfruens Egede nemlig Monsjør Niels Madsen paa Jungshoved Slot kalde til at give Møde paa Birketinget for

at høre Tingsvidner og Dokumenters Oplæsning, angaaende hans Fødestavn og Vornedrettighed til Egede Gaard. Dette Varsel kom dog ikke helt uventet for Forpagteren; thi han havde allerede forhen faaet Bud og Tilhold om denne Sag.

Men han var jo fri Mand og havde alt som Barn faaet Lov til at rejse, fare og drage, hvorhen han ønskede; hvor kunde der saa her blive Tale om Vornedpligt! Det kom sig saaledes: Overjægermester Hahn havde ved Skøde af 1674 solgt og overdraget til den bekendte Grevinde Sofie Amalie Moth Jomfruens Egede med alt underliggende Gods, deriblandt ogsaa Frendrup med Forpagterens Fødegaard, alt Bøndergodset med Landgilde, Gæsteri, Stedsmaal, Sagefald, Ægt og Arbejde, vornede Sønner, baade fødte og ufødte, og dem at gøre sig saa nyttige, som gøres kunde, saa og al anden Herlighed, samt visse og uvisse Indtægter.²⁸⁾

Grevinden af Samsø, til hvilken Stilling Kong Kristian V havde hævet sin Elskerinde Sofie Amalie Moth, Datter af hans tidligere Lærer Povl Moth, opholdt sig gerne paa Jomfruens Egede, naar hun ikke just var i Kjøbenhavn; hun udfoldede her stor Pragt og var næsten altid omgiven af fornemme Hoffolk; men hun fik dog ogsaa Tid til at tænke paa sine Godsforhold og gøre sig sine Vornedsønner nyttige; ved hvilket Foretagende hun jo havde sin bedste Støtte i sin Ridefoged. Nu var Bondesønnen fra

Frenderup lige bleven godt gift og var kommen ind i en god Stilling, saa ham maatte der kunne pines og plukkes noget dygtigt af, hvis der blot kunde paa-dattes ham Vornedpligt.

Monsjør Niels Madsen møder selv paa Tinge, og uden i nogen som helst Maade at spille Herre eller Bravkarl svarer han i tilsyneladende forknyt Tone, vel kommende i-Hu, at hans høje Modstanderske havde den enevældige Hersker til allerbedste Ven, forsagt og spagt svarer han, at han endnu som tilforn ydmygeligt forhaaber, at Hendes højgrevelige Naade vil være fornøjet med den Oplysning og Tingsvidnernes Irettelæggelse, som han haver fremført i Maj, sidst afviget, angaaende sin Frelse og Frihed.

Men Monsjør Nielses ydmyge Haab slog fejl. Grevinden lader gentagende, Tingdag efter Tingdag, sin Ridefoged møde frem med den samme Fordring: Forpagteren skal være Vorned under Jomfruens Egede; thi er der givet ham Løfte om Fribrev, som han siger, saa maa han fremvise sligt paa ordinært Papir udgivne Fribrev og lade bevidne, hvor det er læst til Tinge.

Monsjør beder paa ny ydmygeligst om Naade, at Grevinden uden Dom vil lade samme Sag falde og hannem forskaane, siden det er bevisligt, at hans Fader for hannem haver betalt hans Frihed.

Men det vil Hendes højgrevelige Naade ikke; hun

lader sin Ridefoged fortsætte med Stævning paa Stævning.

Da møder Forpagteren frem paa Birketinget og siger, at han idelig havde forhaabet, at denne Sag angaaende hans Frihed og Frelse ikke skulde være ført til Tinge og Rettergang; men da Hendes højgrevelige Naade ikke har været at formaa hertil, nødes han til at fremlægge trende Tingsvidner, det ene fra Fakse Herredsting og de tvende andre fra Egede Birketing, hvilke alle tydelig bevise og forklare, hvorledes der ved Handelen mellem Overjægermesteren og Niels Madsens Fader blev tilstaaet ham selv og hans Brødre Ole og Peder Frihed for Vornedrettighed. Og hvad angaar Frihedsbrevene, som ere paa Tingene læste, paaskrevne og erhvervede, saa er den Lov jo ikkun for fem Aar siden given, som paabyder, at der skal saaledes forholdes med slige Breve; men paa de Tider, som han og hans Brødre bleve frikøbte, som er atten Aar siden, var dette ikke manerligt eller brugeligt; dog kan det ved Tingsvidnerne bevises, at der da er gaaet forsvarligen frem.

Heller ikke det hjalp. Ridefogden paastaar, at Tingsvidnerne ere tagne for sent; nu bør der gaaes frem efter den nye Lov. Hertil svarer Monsjør Niels: »Ja, hvis blot den salig Herres forundte Frihedsbrev var søgt tilforn i hans og min Faders levende Live, det havde jeg og helst ønsket; thi da var denne Sag

aldrig kommen saa vidt, at der skulde kendes derom paa Tinge; og var det endog alligevel sket, saa havde vi den Tid den Lov at følge, hvor Selvejersønnerne vare fri for Vornedrettighed.« Dog, ihvis om alting er, formener han, at som han een Gang er købt fri og frels og dette lovlig haver bevist; da finder den nye Lov ham vel endnu fri. Og er han derfor trøstigt Dom begærendes.

Dommen faldt først den følgende Tingdag. Efter at hele Sagen nøje og fuldstændig er gennemgaaet, siges der, at det tydeligt ses, at Mads Niensens trende Sønner Ole, Niels og Peder af Overjægermesteren ere frigivne for al Vornedpligt og Rettighed, saa de maatte bo, bygge og henfare, hvor de vilde, og at det ydermere var dem tilsagt paa trykt Papir at faa Fribrev, naar de derom maatte være begærendes; og vel ses det, at Mads Nielsen af Enfoldighed og Efterladenhed haver forsømmet at tage Fribrev aparte efter Belovning, saa synes dog efter hele Sagens Beskaffenhed og de i Retten fremlagte Dokumenter, at forne Niels Madsen bør at nyde den Naade, for Vornedpligt og Rettighed at være forskaanet.²⁹⁾

Efter denne Dom kunde Forpagteren sidde i Fred paa Jungshoved som fri og frels Mand og arbejde paa sit eget.

Ved Jorddriften havde han en mægtig Hjælp i Hovbønderne, der maatte udføre den største Del af Arbejdet, uden at det kan ses, at de derfor bleve

pinte og overlæssede. Ordningen var nemlig fast og god. Alle Bønderne vare delte i tre Hold eller Tredinger, nemlig Oremandsgaard Treding, hvortil hørte Allerslev Nedersogn, Stavreby Treding og Vester Treding, der omfattede Byerne Stenstrup, Smidstrup, Ambæk, Egebjærg, Skovhuse og Roneklint.³⁰⁾ Hvert Hold havde sin Tredingsfoged, der tilsagde til Arbejdet og paasaa samt indestod for dets Udførelse. De vare altsaa deres Granders Tilsynshavende, men ogsaa tillige deres Værn, hvis der skulde ske Overgreb. Men paa Jungshoved Gods gik det godt. Der var vel en enkelt Gang, at en Vinkelskriver i Præstø havde faaet Lov til at opsætte en Klage for Hovbønderne over, hvor haardt de trykkedes; men da det kom til Stykket, var der slet ingen, der vilde vedkende sig Klagen.³¹⁾

En Del Aar senere vilde Forpagteren have nogle af Godsets Bønder, der sade inde med de bedste Gaarde og kun gjorde nogle Rejser, men ellers intet Hoveri, til for Fremtiden at yde Tærskerpenge; men Langrejsebønderne svare: »Vore Gaarde ere ikke bedre end gode, hvad Hartkornet noksom udviser. Og ellers blive vi altid plagede fremfor andre, immer sørges der for, at vi faa onde og slemme Rejser at køre, saa med Ungsvin og saa med Kalve, og dør der en Kalv, maa vi betale Skaden, eller vi torteres baade med Hug og Slag.«

Ridefogden, som er til Stede, holder med Bønderne

og siger: »Det har aldrig været Sæd, at der paa-lægges nye Byrder, som ej have Hævd eller gammel Gænge. Sligt maa ikke ske.«³²⁾

Monsjør Niels Madsen fik ingen Tærskerpenge af Langrejsebønderne; men derfor kunde han og de jo være lige gode Venner; hvad de nok ogsaa vare.

En sildig Høstaften i 1705, da det var blevet noget mørkt inde i Kornladen paa Jungshoved, og Hovfolkene tumlede om derinde, kom Ladefogden til at støde Rasmus Kiddehaves Søn paa Øjet, saa det blødte. Drengen skreg og klagede paa Ladefogden; andre skrege med og raabte, at Ladefogden kom til det af Vanvare, medens atter andre paastode, at han kom til det med god Vilje og Forsæt. Anden Dagen gik Forældrene med deres Søn til Sognepræsten Hr. Peder Fallenkamp, at han skulde syne ham. Magi-steren vidner, at Barnet var ukristeligt og ulovligt medhandlet, blodigt, hovnet og bullent. Og de to Studenter Peder Lobedantz og Jens Angel, som stode hos, vidne det samme. Forældrene sige, at Forpag-terens Ladefoged havde gjort det; men om det var sket af Uagtsomhed eller med frit Forsæt, turde ingen afgøre.³³⁾

Dermed døde Sagen hen.

Andre Steder gik det mere aabenbare til. Lade-fogden paa Lekkinde, Sindes Pedersen, kom en Dag ridende ud paa Marken, hvor Hovbønderne pløjede,

drukken var han, gal ogsaa, saa red han dinglende hen mod Gærdet, hvor Morten Grot pløjede, og slog denne utallige Slag over Hoved og Krop med sin Krumsabel. Da siger Tredingsfogden Peder Kristensen fra Rødstofte, som gik og varede paa sine Tredingsmænd, at de pløjede: »Giv jer tilfreds, de gøre nok deres Hoveri, som de skulle.«

Men Sindes raabte: »Hvorfor er I Tredingsfoged?«

Peder svarede kun: »Ja, hvorfor er I Ladefoged?«

Da drog Sindes rasende sin Kaarde og hug Fogden, endda denne værgede for sig med sin Kæp, blev han dog saaret og skaaret over Fingrene af Sindes Kaarde, saa hans Fingre bleve stive alle hans Dage.³⁴⁾

Det var nogle Aar herefter, at de en Dag agede Hø ind paa Lekkindegaard. Ole Kaa fra Nørre Mærn kom kørende med et Læs; saa bad Ebbe Ibsen i Rødstofte ham om at holde lidt, at hans Tredings Vogne kunde komme forbi. Derover kom de i Mundklammer, og da saa Ebbe slog med sin lille Pisk, droges de i Haaret og sloges, indtil de andre Hovfolk skilte dem ad. Men Ole slog da paa ny, slog med et flettet Svøbeskaft, saa Ebbe besvimed. Og da han atter kom paa Benene, for Oles Broder Hemming Kaa frem med en Høtyve, slog og truede ham, sigende: »Du skal faa en store Ulykke, møde vi dig nogen Sinde paa Vej eller Sti!«³⁵⁾

Og atter nogle Aar efter hedder det fra samme Gods: Markus Ibsen i Skuderup var efter Befaling til Hove paa Lekkinde for at kline Vægge og opsætte nyt Hus, men da blev han af Ladefogden saa haardt og ilde slaaet og medhandlet, at han ikke siden har kunnet forrette noget Arbejde enten hjemme eller til Hove.³⁶⁾

Men der paa Lekkinde kørte de ogsaa saaledes i Ring med Hovfolkene, at Karle og Piger vidne paa Tinge, at de Juleaften vare til Hove og rensede Korn.³⁷⁾

Bønderne maatte ogsaa paa Steder møde til Hovarbejde og skære Hakkelse,³⁸⁾ sælde Gryn og Brødkorn,³⁹⁾ modtage Uld, Hør eller Blaar til at spinde⁴⁰⁾ for Herskabet, eller de maatte om Natten gaa og binde Sæden paa Hovmarken.⁴¹⁾

Haard kunde Behandlingen være.

Paa Herregaarden Gjerdrup i Vester Flakkebjærg Herred skete det saaledes i Høsten 1701, at Korfits Ladefoged med en Høtyve slog en af Hovfolkene, Søren Rasmussen, saa den fattige Mand faldt til Jorden som var han død. Søren kom vel til Live igen og blev baaren hjem; men næppe en Maaned derefter døde han.⁴²⁾

Paa Jungshoved boede de fredeligt og kom ikke let i Strid med andre Godsers Folk; thi paa de tre Sider laa de omgivne af Havet og mod den fjerde Side, mod Vest, stødte de overalt op til Folk, der

stode under det samme høje Herskab, som de selv stode, Prins Jørgen paa Vordingborg Slot. Hvor derimod Godser under forskellige Ejere grænsede sammen, opkom tidt Ufred og Trætte.

Det var saaledes ofte Tilfældet mellem Folkene, der hørte under Vordingborg Slot, og deres Grander paa Gavnø Gods, Bønderne paa Svinø.

Ude paa Halvøen Avnø, der græsrig og skovbevokset skød sig ud i Havet, lige mod Syd for Svinø Land, havde Prins Jørgen en kæk og modig, men dog sindig og forsigtig Forpost og Udkigsmand i Stodvogteren Peder Kristensen; og var Manden gæv, var hans Kvinde Abigail langtfra vovere. Somme Tider lunede Striden af; men snart igen brød den ud paa ny i lys Lue med forøget Styrke.

En Dag i Vaaren 1690 sendte velbaarne Knud Tot paa Gavnø tvende Kaldsmænd over til Avnø for at varsle Peder og Abigail til Gavnø Birketing. De to Kaldsmænd vare fattige Stakkelsmænd, som ikke havde videre til Ophold, end hvad de fore vild om; men de maatte jo gaa og røgte Jorddrottens Ærinde.

Peder Kristensen var ikke hjemme, han var ude at pløje i Vænget; men Abigail var selv hjemme. Hun tog — vidner Pigen — en liden Vaand eller Kæp og gennemheglede dermed de to Kaldsmænd, idet hun idelig gentog: »Hvad haver jeg paa Tinge at skaffe!« Andre siger, at Abigail stod med sit Mangleholt, og

at det var med det, hun tarsk Mændene. Staklerne gik til Synsmændene Ole Buse og Lavrs Kok, der vidne, at Kaldsmændene vare hverken drukne eller gale, men svært godt gennempryglede vare de: Niels Hemmingsen var paa Arme og Skuldre blodig og sprukken, paa den højre Albue var Knokken nedslagen, Kødet var blaat og blodigt, og han kunde ikke røre Armen. Den anden Kaldsmand, som Abigail havde behandlet, Per Persen, var slagen blaa og rød paa det ene Skulderblad, og paa den højre Armbue var der Striber, blaat underløbne og meget hovne.

Paa Tinge faar Peder udvalgt fire Mænd til at syne Stymperne, som hans stærke Abigail havde skamferet; og da er der intet Spor af den ublide Medhandling tilbage. Niels Hemmingsen havde vel en lille Plet paa den ene Skulder; men det, siger han selv, »er Ar efter en Pestbyld, som var fra Barn af.«

En følgende Tingdag møder Ridefoged Jens Knudsen fra Gavnø paa Tinge og fører paa ny Klage over Abigail, fordi hun slog deres Sendemænd med Mangleholtet. Da træder Peder frem og forsvarer sin Hustru, idet han siger: »Det er alt Had og Nid af Svinø Mænd, som haver ladet deres Kvæg svømme over i Avnø Skov; naar jeg da har taget det op, truer de mig paa Livet. Og nu vidne de tilsammen, Svogre og Slægt, den ene med den anden, blot for at min Kvinde skal komme til at lide.

Ridefogden svarer igen.

Men Peder tager paa ny Ordet og forsvarer sin Abigail: »Ingen vil dog vel tro, at et enligt Kvinde-menneske skulde kunne prygle to unge, raske og stærke Mænd.«

Fri sin Kvinde kunde Peder dog ikke; hun blev dømt til at bøde 3 Gange 15 Lod Sølv og erstatte Stymperne for deres Smerte, Svie og Omkostning. ⁴³⁾

Fra den Tingdag af havde Peder Stodvogter et endnu bedre Øje til Svinøboerne; det skulde gaa sært til, skulde han ikke naa at faa dem sagt Tak for sidst. Der var en gammel, graaskimlet Hoppe, vel ikke mere værd end højst fem Sletdaler; den var ligesom lært til at svømme over Vigen, over til Avnøs fede Græsgange for at hente sig Føden der, den havde næsten det hele Aar gaaet der til Skade i Prinsens Enemærke; og Peder tillige med hans Dreng havde Snese Gange været paa Fangst efter den; men det gamle Helmis var forskrækkelig udspekuleret og durkdrevent, aldrig saa snart mærkede det Færten af Fjenden, før det satte ilsomt af Sted ud i Vandet og svømmede hjem.

»Det skulde dog lige godt være som Pokker, skulde man ikke kunne faa Fingre i den gamle Mær!« sagde Peder og lagde sit Hoved i Blød. »Fanges skal den!« Endelig lykkedes det dem en Dag ved forenede Kræfter at fange Hoppen, som straks blev sat ind i Folden.

Ovre paa Svinø gik Ejermændene, Jens Kusk, og ventede paa sit Øg, men der kom imod Sædvane intet Øg.

Han fik da et Par af Bymændene, Ole Buse og Jens Paaske, med sig, og de roede over til Avnø, hvor de straks traf Stodvogteren, der, da han saa Svinøboerne komme roende, havde ladet sin Dreng slippe det gamle Øg af Folden.

Kusken gjorde fluks Vrøvl, og, som vilde han dutte Peder et Tyveri paa, spørger han: »Hvor er du kommen til det Bæst?»

»Du ved godt,« svarede Peder roligt, »at Ralliken har gaaet her i evige Tider til Fortræd.«

»Nej!« raabte Kusken, »jeg vidste ikke, hvor hun var. Maa jeg faa hende?»

»Du skal have Djævelen, skal du!« siger Peder. »Den haver standet her i Folden siden i Gaar Morges, indtil nu nyssen, jeg slap den ud.«

»I skulde ladet mig det vide!«

Da raabte Peder imod: »Skulde jeg vare dine Mære! Djævelen skal fare i dig!« Og slog han da Kusken to Slag paa Øret.

Men Kusken klynkede kun, vendte sig mod sine Følgesvende og sagde: »Ville I to Dannemænd vurdere hende, hvad hun er værd, saa faar han beholde hende indtil videre.

»Vurdere!« raabte Peder, »skal du lade Mæren

vurdere, da skal jeg vurdere dig!« Og atter slog han Jens Kusk under Øret.

Paa Tinge blev Jens Kusk idømt Skadebøder; men Peder Kristensen maatte ogsaa punge ud med 3 Gange 6 Lod Sølv for de uddelte Ørefigen.⁴⁴⁾

Peder Stodvogter betalte; men det lovede han sig selv, at han nok skulde huske Svinøboerne ved Lejlighed. Han passede paa som en Smed, Nat og Dag, Sommer og Vinter var han paa sin Post, aarvaagen og spejdende. Allerede den følgende Vinter gjorde han en Fangst; var den ogsaa fattig, det var dog en Svinøboer

Esben Povlsen paa Svinø var en fattig og arm Mand, der levede i største Nød og Elendighed. Det var en Søndag midt i Vinterens Hjerter, — altid den haardeste Tid for Fattigfolk, — at Esben skulde have Barn i Kirke; han havde kun lidet at bide, slet intet at brænde. Noget maatte han have. Det var Søndag, Folk vilde snart gaa til Kirke, han kunde i en Haandevending komme over til Avnø Skov og uset hente sig Brænde og dog naa at komme i Kirke med Barnet. Som tænkt, saa gjort. Han og Drengen fik hurtigt Slæden forspændt, agede over Isen og ind i Skoven, hvor de gave sig i Lag med en gammel Bøg og for Fode væk hug ned baade Grene og Kvas.

Men Peder Stodvogter var ikke i Kirke, han holdt vaagent Øje med de rare Grander. Da, som Esben

stod allerbedst og hersede og asede med Brændet, kom Peder med sin Dreng, Morten, bag paa ham, og nu maatte Staklen age Brændet op til Skovfogden i Sallerup.

Esben gik hele Vejen og tiggede og bad for sig, alt imellem græd han, klagede og bønfuldt paa ny: »Lad dog endelig mig arme Mand komme hjem, mit Barn skal i Kirke, min Kvinde venter, aah, aahaa! I Gudsbørn hav Medlidenhed med mig fattige Stakkere!«

Saa fangede alligevel Peder Medlidenhed med ham og gav ham Lov at løbe; men Agetøjet med Tyvekosterne maatte blive.

I Retten beder Esben ydmygelig om Naade; det var kun hans store Nød og Elende, der drev og tvang ham til at skaffe sig lidt Brænde, at ikke hans fattige Kvinde og Smaabørn skulde hartad ihjelfryse. Ridefogden fra Gavnø bad med. — Det slog Peder, at nu maatte de gamle Modstandere, hans rare Grander, staa slaede og tiggende om Naade, da havde han vundet Sejr; men da gav han sig ogsaa til at bede for Staklen, at Naade maatte gaa for Ret.

Da svarede og sagde Niels Rasmussen, Ridefogdens visse Bud og Tjener nede fra Slottet, idet han vendte sig til Monsjør Jens Knudsen, Ridefogden fra Gavnø: »Ganger I i Forbøn for jeres Mand Esben Povlsen, da maa I søge vort høje Herskab Prins Jørgen selv.«⁴⁵⁾

Der herskede saaledes langt roligere og fredeligere Forhold paa Jungshoved end lige over for ved den modsatte Side af Sjælland, paa Svinø og Avnø Land. Men derfor undgik Øen ikke, at der ogsaa der kunde indtræffe tunge og trange Tider. Bragte Aarene saaledes stærk Tørke eller overflødig Væde med sig, indtraf der gerne Misvækst, hvor Sæden havde svagt Straa og ringe Kærne.

1692 hedder det om Rugmarkerne: »Sæden er af Vækst saa elendig og vaag, at snart intet Korn er paa Marken at se, men alene Tidsler, Urter og Græs, og den ringe Kornvækst, som findes, er tilmed af Dyr snart ganske opædt, saa de bare Straa ikkun igen findes.« Det var den 9. August, at Synsmændene afgave denne Beretning, og de tilføje, at de med god Samvittighed kunne bekræfte, at ej mere kan avles end knappelig en Tredjedel Udsæd. Byg og Havre var af maadelig Vækst, tilmed overalt ilde fordærvet og opædt af de mangfoldige Dyr, som findes der i Markerne.⁴⁶⁾

I Høsten 1697 hedder det om Markerne til Byerne Smidstrup, Stenstrup og Stavreby, at »Sæden i Bymarken var udi alt ringe af Vækst, meget elendig, stakket og tynd, men fuld af Urter og Vildhavre, saa snart intet kan bekommes, knap den halve Udsæd; Rugen er udygtig, fuld af Klinte, Hejre og Ukrud.«⁴⁷⁾

Op i 1698 hedder det om Rugen til de samme

Byer: »Der kan næppe bekommes en Tredjedel igen; thi den er svarlig begroet med Tidsler, Hejre og Græs.« Derimod fandtes der i Bygmarken »lovlig-godt« Korn. Men i Nabobyerne Bønsvig og Ambæk var Sæden i Bygmarken meget vaag, stakket i Straaet og med ikke over 3—6 Kærner i noget Aks, saa ikke den halve Udsæd vilde høstes.⁴⁸⁾

Nu vare disse sidste Syn ganske vist foregaaede over Bøndernes Sædmarker, der næppe vare i den Drift eller Gødningskraft, som Hovedgaardens Jorder, og altsaa ikke heller under vanskelige Forhold havde saa stor Modstandskraft; men da de nævnte Byer grænsede til og omkredsede Jungshoved Slots Jorder, kan det ikke tænkes, at Forpagteren der helt kan være gaaet Ram forbi.

Bønderne bukkede under i de trange Tider, og i største Nød og Elende maatte mange forlade Hus og Hjem. Her skal kun nævnes et Par, som i 1701 maatte gaa fra deres Gaarde:

Rasmus Brand i Stavreby kom fra sin Gaard i største Armod, saa der til Restancer kun fandtes tre udlevede, gamle Bæster, en forslidt, gammel Plov og en Skive i Stuen, i alt til 8 Sletdaler 2 Mark 4 Skilling.

Mads Andersen i Smidstrup kom ligeledes fra sin Gaard i Nød og Armod, og intet efterlod han sig i den øde Gaard uden en rødhjelmet Ko til 4 Sletdaler,

en gammel Fyrreskive til 3 Mark 2 Skilling og en Fyrrekiste uden Hængsler og Laas, til 1 Mark; men ellers intet til Restancernes Dækning. Han gik bort med Bettelstagen.⁴⁹⁾

Forpagteren derimod kæmpede sig godt igennem; og alt som Aarene gik, arbejdede han sig op til at blive en meget velhavende Mand. Var Niels Madsen flittig, dygtig og paapassende, var hans Kæreste det ikke mindre, Drude var ferm i Huset, holdt Pigerne stramt til Arbejde, men hun sinkedes da ikke heller af nogen Børneflokk; eftersom de kun havde et eneste Barn, den lille Datter Dorothe Sophie, der voksede op i det fredelige Hjem under den dygtige og trofaste Moders Vejledning.

Man skulde synes, at Niels Madsen kunde have nok at bruge sine Kræfter til ved Styrelsen af det store Landbrug, han havde under Hænder, og det store Folkehold, som paa den Tid fandtes nødvendigt paa en Herregaard; men det var dog ikke Tilfældet. Han maatte strække sig endnu videre og øve sine Evner til et offentligt Hverv, idet han i et længere Aaremaal saa godt som til Stadighed kom til at virke som Birke-dommer eller Birkefoged.

Kun et ganske kort Stykke fra Jungshoved Lade-
gaard laa et lille, uanseligt, straatakt Hus paa seks

smaa Fag; Tømmeret var godt nok, det var lutter Eg, men Huset havde gamle, klinede Vendrevægge.

Det var Tinghuset i Jungshoved Birk.⁵⁰⁾

Der var Loft over de fire Væggerum, og disse vare skilte fra de andre ved et Sprinkelværk, som gjorde Skel mellem Rettens Sæde og Tilhørernes Plads. Inde i Rettens det større Rum stod et langt Fyrretræs-bord, med Bænke baade for og bag, paa hvilke Dommeren, Skriveren og Stokkemændene havde deres bestemte Pladser. Herinde var ogsaa anbragt en lille Kakkell- eller Potteovn; men uden for Sprinkelværket, i Tilhørernes Opholdssted, var intet uden et Par lange Bænke.

Ovre i Hammer Herred, hvor deres Tinghus var lagt ganske øde i den store Svenskekrig, og hvor Retten derfor i en Række af Aar efter Fejdetiden havde været aldeles husvild og havde maattet søge baade hid og did om Husly, snart her snart der, — en Stund holdtes saaledes Ting i Ring By, — der fik de sig endelig i 1690 rejst et noget aneligere Tinghus ude mellem Lundby og Hammer, nær ved Galgebakken. Det var et grundmuret, teglhængt Tinghus, de rejste, 21 Alen langt og 8 Alen i Dybden; men ellers sparedes der, hvor spares kunde; saaledes lagde de kun Loft over fire Væggerum, nøjedes med en Potte- eller Lerkakkellovn til 1 Rdl., Lergulv overalt, hvortil brugtes 20 Læs Ler, som de fik leveret for 4 Skilling Læsset;

Arbejdslønnen var ogsaa meget lav; saaledes fik af Haandværkerne, der alle arbejdede paa egen Kost, Tømmermanden kun 8 Rdl., Snedkeren 4 Rdl. og Mureren 11 Rdl. Særlig var Kørselen billig. Alt Tømmer, Brædder og Sten blev hentet fra Købstæderne, og udgjorde tilsammen 95 Læs, der blev kørt for 20 Skilling Læsset. Kun Jærnvarerne vare dyre, saa 100 Søm kostede 28 Skilling og en Dørlaas 1 Rdl.

Det nye Tinghus i Hammer Herred kom i alt til at koste 191 Rdl. 1 Mark 8 Skilling,⁵¹⁾ og det var ikke faa Penge i de Dage; men heldigvis vare de mange om at betale Summen.

I Jungshoved hjalp de sig med det lille tarvelige Tinghus; det maatte gøre Tjeneste saa længe, Birket bestod, og endnu længere; thi da Birket blev forenet med Vordingborg og Stensby Birker, gik Tinghuset over til at blive Degnebolig.⁵²⁾

Var Tinghuset lille, saa blev det altid stort nok til Birket, thi ogsaa det var kun lille, af meget ringe Udstrækning; hertil hørte nemlig kun foruden Jungshoved Sogn af Allerslev Sogn Byerne Kragevig, Neble og Gjederød, een Gaard i Tjørnehoved og een i Rekinde, samt endelig Øen Nyjord, der ligger ved Østersøens Indløb i Ulvsund og har Ulvshaleløbet mod Syd og Bøgestrømmen mod Nord.

Det var Bønder i Birket, der havde Stillingen som Birkedommere i Hænde. Saaledes havde i et langt

Aaremaal Søn efter Fader paa den samme Gaard i Tjørnehoved beklædt Embedet som Birkefoged; først Niels Hansen Smed, siden Sønnen Hans Nielsen Smed. Begge dreve ved Siden af deres Gaarde Smedehaandværket. I Begyndelsen af Aaret 1681 blev Birke-dommeren Hans Nielsen Smed i Tjørnehoved svag og sengeliggende, saa han ikke paa tilbørlig Maade kunde varetage sine Embedspligter. Der fremkom forskellige Klager, og Birkedommeren maatte frasige sig Kaldet.

Efter den daværende Ridefoged Peder Hammers gode Behag og Tilladelse traadte Bonden Rasmus Ibsen i Kragevig, der tillige virkede som Skovfoged, midlertidig til som Birkedommer. Men han maatte dog først indhente Stadfæstelse paa den midlertidige Ansættelse hos Prins Jørgens højst betroede Mand og Stedfortræder, Gehejmeraad von Plessen.

I den Anledning skrev Rasmus Ibsen:

„Indflyer jeg til Eders Excellence, at mig naadigst udaf mit milde Herfskab en ringe Confirmation som Birke-dommer udi Jungshoved Birk maatte meddeles.“

Og Overkammerherren svarede 30. Marts 1681 fra Kjøbenhavn, at Ansøgeren, naar Hans prinselige Højhed selv havde stadfæstet Andragendet, midlertidig kunde beklæde den ledige Birkefogedtjeneste.⁵³⁾

Rasmus Ibsen nøjedes med denne Beskikkelse i flere Aar; der faldt dog altid noget af ved Dommerstillingen; og det var kun lidet Arbejde, han ydede, sær-

lig efter at Niels Madsen var bleven Forpagter paa Jungshoved, thi da blev denne til Stadighed hans Stedfortræder, indtil han til sidst blev hans Afløser.

Imidlertid udgik den 5. April 1690 et Kongebrev, lydende paa, at for Eftertiden skulde alle Herreds- og Birkefogder, som ogsaa Skriverne ved samme Ting tillægges hver en Gaard paa 10 Tønder Hartkorn, kvit og fri for al Landgilde, Ægt, Arbejde og Skat, mod forsvarlig at vedligeholde samme Gaard og yde deres Efterfølger 30 Rdl. til Gaardens Istandsættelse.

Straks derpaa bleve dog Gaardenes Størrelse sat ned til 8 Tønder Hartkorn, og der blev tilføjet, at hvis der ikke skulde findes passende ledige Gaarde, skulde de foreløbig forblive ved de Gaarde, de havde; men da skulde Fogderne have en aarlig Løn paa 30 Rdl. og Skriverne 20 Rdl., at betale til Nytaarsdag hvert Aar.⁵⁴⁾

Saa snart dette Kongebud kom Rasmus Ibsen for Øre, skyndte han sig med at lade føre Vidner ved Baarse Herredsting om sine Indkomster som Birkefoged; — ved sit eget Birk kunde han ikke fremme sin egen Sag ved Vidneførsel, — og han vilde dog gerne faa noget ud af den nye Kongebefaling.

Paa Tinget sige Vidnerne: »Rasmus Ibsen gør fuldt Hoveri af sin Gaard, giver Skatter og Skatte-korn lige med de andre Tredingsmænd, saa de ej ved, han haver nogen Frihed for sin Birkefogedbetjening;

men for sin Skovfogedgerning, som han og er tilsat, nyder han Frihed for Tærskning til Hove og tillige nogen anden smaa Indebud.«

Ridefogdens Tjener, som er mødt, spørger: »Nyder Rasmus Ibsen ingen anden Løn?»

Hvortil Vidnerne svare: »Vi ved ej, han faar noget fra Herskabet; men fra Birkebønderne faar han af hver Gaard en Skæppe Havre og af en Halvgaard en halv Skæppe.

Ridefogdens Tjener slutter da med at sige, at Rasmus Ibsen derfor nok kan bestride Fogedembedet.⁵⁵⁾

Det var kun en ringe Løn, der vankede, og faa Rettigheder; ikke engang lovbunden Frihed for Vornedpligten gaves der for Birke- eller Herredsfogedsønner; de vare fødte under Vornedtvang som enhver anden Bondesøn, og kun Kongen selv kunde af Naade skænke dem Frihed. En saadan kongelig Naade blev tildelt Herredsfogden i Hammer Herred, Jakob Gad i Kjøng, angaaende hans Sønner; og Herredsfogden skyndte sig med at lade Fribrevet læse paa Tinge. Det lød:

„Vi, Kristian V, af Guds Naade Konge til Danmark o. s. v., gøre alle vitterligt, at vi efter allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begæring allernaadigt haver bevilget og tilladt, faa og hermed bevilger og tillader, at de Sønner, som Jakob Pedersen Gad, Herredsfoged udi Hammer Herred, her i vort Land

Sjælland, i den Gaard, han nu paabor, allerede avlet haver eller herefter avlendes vorder, maa for deres Fødestavns og Bornebrettigheds Prætentioner af alle og enhver fri og utiltalt være og forblive, og ikke af nogen, i hvem det og er eller være maa, til Stavn deles eller forfølges; mens sig, hvor dennom bedst lyst, opholde, bo og forblive — forbydende alle og enhver herimod, efter som fore skrevet staaer, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gøre; — under vor Hyldest og Naade.

Givet paa vort Slot Kiøbenhavn, den 7. Februar
Anno 1685.

Under vort Signet

Christian

(L. S.)⁵⁶⁾

Rasmus Ibsen trængte maaske ikke til et saadant Fribrev. Men den aarlige Løn, var den endog kun liden, den kunde han nok bruge; og lod han tilmed Forpagteren gøre Fyldest derfor. Saaledes blev det ved at gaa til i Aaret 1700; men da udgik et nyt Kongebud, lydende paa, at alle, som ikke havde Stadfæstelse paa deres Fogedembede, skulde snarest erhverve denne.⁵⁷⁾

Det ses ikke, at Rasmus Ibsen har søgt eller faaet en saadan Stadfæstelse; men derfor træffes han nu ej heller oftere paa Dommersædet i Jungshoved

Tinghus, hvor imidlertid Forpagteren paa Slottet til Stadighed indtog hans Plads som Birkefoged.

Som Birkeskrivere havde mange forskellige virket i Aarenes Løb, somme Tider skrev Præstens Søn ovre i Rekkinde, Thorkild Sørensen Rekken, til andre Tider var det Ridefogdens forskellige Tjenere, men til sidst blev det enten Byskriveren i Præstø, Henrik Hansen, eller Tingskriveren i Baarse, Jørgen Andersen, der forrettede Skrivertjenesten ved Jungshoved Birketing.

Det var en broget Mangfoldighed af Sager, som Forpagteren fik at høre paa Birketinget, og over hvilke han maatte afsige sin Kendelse eller Dom. Det meste, der kom frem, bar sit mørke Præg af Tidens yderlige Armod, Bondens trange og tunge Kaar, der end bleve gjorte sværere og pinefuldere under Vornedpligtens snærende Baand; men særlig bliver Billedet mørkt ved de mange Træk, der fremkomme, af Raahed og Slappelse i Sæder og Levned, i platte og grove Ord, som i slette og onde Gerninger. Tidt fremkom dog ogsaa Vidnesbyrd om den fattige, underkuede Bondes Flid og Stræbsomhed, hans Nøjsomhed og Taalmod, samt hans dybe Trofasthed og villige Opofrelse overfor Frænder og Grander. Og ikke sjælden fremlyse fornøjelige og rørende Træk, der ere Vidner om det inderlige Sammenhold, som herskede mellem Tredingsmændene, Granderne og

Birkemændene. Var en af Granderne sunken saa dybt i Armod, at han endog var kommen under Betteldom, han blev dog fremdeles af enhver modtaget som Grande, og den, der kun selv havde lidet, delte sine fattige Smuler med sin trængende Broder; thi var Bondens Kundskaber end yderst faa, hans Oplysning i højeste Grad tarvelig, han bares dog frem af en alvorlig Guds frygt, en barnlig, sand Kristendom.

Og alle disse mørke og lyse Træk, der kom frem ved Vidnerne paa Tinge, bleve troligt og nøje Gang efter anden af Birkeskriveren indførte i Tingbogen, hvor de kunne hentes op af deres Gemme som et klart og troværdigt Vidnesbyrd om Datidens Vilkaar.

En af Tidens store Lyder var den fremtrædende Lyst til Vildttyveri. Den umaadelig haarde Straf — det kunde gælde Livet — som Loven fastsatte, kunde dog ikke holde Folk i Ave, Lysten drev, og mangen Taabe styrtede sig i Ulykken; Sult og Nød kunde vel og paa Tider være medvirkende Aarsag til, at Fattigmanden kom ind paa de vovelige Veje, hvor han haabede at skaffe sig Brødet, men ofte hentede sig Døden; dog tiest var det nok blot den uovervindelige, kriblende Jagtlyst, der drev Krybskytten paa gale Veje.

Nu var Prins Jørgens Vildtbane ude paa Jungshoved ogsaa en herlig Jagtmark, afsides og fredelig laa den, Rigdom paa al Slags Vildt, stort og smaat,

fandtes der, Skov og Skjul var der nok af, og saa det allerbedste! Der var saa herligt langt til Skovrideren, hele to Mil over til Melchior Folsach i Lundby.

Denne sidste Herlighed for Krybskytterne forpurrede Herskabet dog ved at ansætte en Hjælpekovrider, Jens Nielsen, i Baarse, og derpaa i 1706 at lade Skovrider Karl Schrøder tage Bolig i Enegaard, hvorfra han ganske anderledes belejligt kunde holde Vagt ved Indgangen til Øen og langt lettere kunde være ved Haanden, naar hans Nærværelse krævedes. Men i Fortiden spillede Vildttyvene fuldstændigt Mestre i Prinsens Vildtbane.

Atter og atter vidnes der paa Birketinget, at det gik rent galt med Krybskytteri ude paa Øen. I 1688 hedder det paa ny: Til Stadighed baade Nat og Dag høres Skud, saa i Øst og saa i Vest; der er ogsaa fundet mange skudte Dyr, baade Hjorte og Raaer; men Vildttyve har ingen set. Rigtignok fremkom Jens Øster i Stavreby og vidnede, at engang i den forløbne Sommer kom Anders Skaanings Sønner af Viemose til ham og beklagede sig, at nogen havde stjaalet deres Hjulbøsse, som laa indsvøbt i et Sejl i deres Baad ved Stranden. De vare sejlede derover og havde været ovre paa Øen om Natten fra Lørdag til Søndag. Men hvor de havde ligget, og om de havde jaget

med Ulovlighed, turde eller kunde han ikke sige; thi han vidste det ikke.

Det var alligevel noget mistænkeligt med den Hjulbøsse, hvorfor der ogsaa blev holdt vaagent Øje med Viemosekarlene; men de hyttede sig vel og kom aldrig igen efter nogen Bøsse.⁵⁸⁾

Nogen maatte der være, som jagtede; thi der faldt idelig og altid Skud. Folkene selv derude paa Øen kunde det ikke være; thi de havde intet at jagte med, eftersom alle deres Bøsser og Skydevaaben efter Overkammerherre von Plessens Ordre vare samlede og ophængte i Vaabenhuset.⁵⁹⁾

Men det var ogsaa udenvælts Folk, der kom og øvede Udyderne. Søren Andersen fra Skibbinge staar 26. September 1695 frem paa Birketinget og vidner: »Forleden Søndag kørte jeg paa Vej til Roskilde Marked, og da mødte jeg Peder Haagensen, som før har boet i Even, der kom kørende paa Monsjør Lavrsen til Nysø, hans Bygmark, paa nogle Agre, kaldet »Koppere-Agre«, som Landevejen gaar over. Der sad en Mand ene midt paa Vognen — denne var saa smal, at ikke to kunde sidde ijævne hinanden paa samme Sædebræt —; det var en tyk Mand med graa Kjol, en stor Karl, som jeg ikke kendte. Peder Haagensen var og iført en graa Kjol, og havde han en Kabusse, som han havde slaget ned over Ansigtet. Det var om Morgenen ved otte Slæt, jeg mødte dem, men jeg

taledede intet videre med dem, kun hilsede, og de takkede. Hestene, de havde for, ere de selvsamme, som her paa Tinget staa.«

Derpaa fremstaar Niels Ebbesen af Ambæk og vidner: Klokken kunde være ved elleve, den samme Søndag, da kom Peder Haagensen kørende op ad vor Gade og holdt udenfor mit. Jeg spurgte da: »Hvor komme I fra?«

»Fra Kjøbenhavn,« svarede de, »vi ville høre os for efter Egeplanker.«

Jeg raadede dem da at køre til Roneklint eller Bønsvig. Den fremmede, Kristen kaldte han sig, foregav at ville bygge sig et Skiberum. Det var en stor, høj Karl, tyk under Øjnene. De fik et Krus Øl, stak Ild paa en Pibe Tobak, og saa kørte Peder, men den anden Karl gik. Den Karl taledede ellers jydsk Maal.

Niels Ebbesens Pige havde været i Kirke; hun siger, at hun med flere andre, der de gik did, som og da hun kom fra Læsning, hørte Skud; og der hun ved Middagstid var ude at skulle flytte Hestene, saa hun, der kom tvende Karle i graa Kjoler gaaendes op fra Storesøen og gik op ad Fjællebroen paa Ambæk Mark. Og den ene gik og tog Forvejen for den anden.

Skovrider Folsach vidner, at han hin Dag var med sin Kammerat, Jens Nielsen fra Baarse, efter Pligt i Vildtbanen. Vi saa straks, at nogen havde

været der at ville skyde Dyr; der var »Vognslod« (Vognspor) fra Amedrup Lillemark udi Skovene paa Øen; men dette tabte vi, hvorfor vi rendte (red) lige op til Præstø Østerbro, hvor vi fandt Vognsloden og fulgte derefter lige til Brydemosen, hvor vi hørte Skud; red saa gennem Skoven, paa hvis anden Side vi fandt Heste og Vogn. En Dreng kom drivende med et Par Kalve; ham bad vi køre Vognen op til Roneklint, med hvad deri fandtes, nemlig en Raabuk i en Sæk, en graa Hat, en Tridse med et Reb i og en liden Økse. — Vognen, der var forspændt med to smaa, brune Heste, blev med alle Kosterne oplyst til Baarse og Hammer Herredsting, samt til Jungshoved Birkesting.

Der bliver fremdeles vidnet, at Skovriderne lode give Ordre til, at alle Baade paa Øen skulde lægges ud i Stranden, og at Hestene skulde holdes i Hilde, saa ingen kunde komme bort med dem; efterdi der havde været fremmede Skytter i Vildtbanen. Mænd og Karle vidne endvidere, at de fik Ordre til at stille nede ved Stranden for i en udsat Række eller Kæde at holde Vagt. Da i Aftenruskningen kom Peder Haagensen gaaende fra Skibbinge Hestehave og over Strandsletten lige ad Præstø til, og han gik det stærkeste, han kunde, og havde han intet eller nogen med sig.

Der paa Strandsletten blev han greben, førtes der-

efter til Taarnet i Vordingborg; hvor han alt havde siddet i fjorten Dage, da han nu fremføres løs og ledig paa Tinge.

Som Forsvar for Bonden mødte Monsjør Jørgen Klemensen fra Gisselfeld; efterdi Peder Haagensen nu sad ved en af dette Gods Gaarde i Hyllede. Monsjør har ikke noget imod, at Fangen bliver forhørt, det er derfor, han er mødt frem; og ham maa de gerne beholde, men Vogn og Heste, der af Herskabet er overladt Bonden til Gaardens Drift og Fremme, vil han gerne have med hjem. Det faar han, og saa er han fornøjet; men den fattige Bonde staar forladt tilbage.

Ridefogden spørger Fangen: »Hvem havde I med jer?»

»Kristen Bøllesen, som bor i Vester Egede.«

»Hvem skød Dyret?»

»Kristen Bollesen skød Raabukken.«

»Hvem kom den i Sækken?»

»Jeg holdt Sækken, mens Kristen lod Bukken i; men der vi saa Skovriderne, løb vi, alt hvad vi orkede.«

»Har nogen skikket jer at skyde Dyr?»

»Nej! De havde ej heller tænkt at skyde; men Aarsagen var, han skulde hente en Vorned, Anders Lavrsen, i Skibbinge, og bad han da Skytten i Vester Egede følge med; og som da alle vare i Kirke, kørte de ad Jungshoved Ø til for at købe Hjulleger, da var

det, at den galne Tanke kom over dem at skyde Bukken, som stod i Buskene.

Den følgende Tingdag mødte Kristen Bollesens Stifsøn, Jokum Pedersen, Skytte paa Gisselfeld, og meldte, at hans Stiffader var forrejist til Jylland; og for øvrigt bør Dommeren ikke anse Peder Haagensens Forklaring.

Der sættes dog i Rette, at begge Krybskytterne bør at lide efter Forordningen af 8. December 1688, og deres Boslod skal være fortabt, at sige, hvis de har nogen.

Ridefogden spørger Fangen: »Har I nogen Middel?»

Og denne svarer: »Nej, intet uden det, jeg gaar og staar i.«

Saa falder Dommen: »Peder Haagensen kan vel ikke overbevises om at have drevet Krybskytteri, men efter egen Bekendelse har han været med; saa dømmes han til Jærn og Arbejde paa Bremerholm paa Livstid. Og Omkostning maa han betale.«

Der spørges: »Vil han appellere?»

»Nej,« svarer Fangen med et Suk; »jeg haver ingen Midler at stævne for; jeg ved kun at indskyde mig under den høje Øvrigheds Naade.«

Men Peder Haagensen, den fattige Bonde, fandt ingen Naade.

Det blev oplyst, at hans Arrest paa Slottet havde

kostet 8 Rdl. 2 Mark 14 Skilling, og det kunde han ikke betale, efterdi Herskabet paa Gisselfeld tog alt, hvad der var paa Gaarden i Hyllede, da Bonden blev ført paa Slottet. Saa maatte han lide sin Dom. Men der Peder Haagensen blev udskikket til Holmen, havde han intet andet eller mere end det, han gik og stod i.

Derimod synes det, at den gamle, kloge Skytte fra Vester Egede, Kristen Bollesen med det jyske Maal, slap bedre fra Vildttyveriet — han var og blev forrejt!⁶⁰⁾ Dog alligevel ikke længere blev han borte, end til Uvejret var drevet helt over og vel gemt hen og glemt, saa kom Skytten atter tilbage til Vester Egede, hvor hans Stifdatter, Marie Pedersdatter, var gift med Degnen Niels Bisgaard.

Her levede Kristen Bollesen endnu mange Aar ganske uantastet. Men 1713 skriver Sognepræsten der i Kirkebogen: »Den 9. Maj begravet Kristen Bollesen Skytte, som druknede i Klemen Møllers Aa henne ved Aversi, da han skulde rejse til Ringsted med nogle Soldater at levere. Men hvorledes rettelig er tilgaaet, er ikke bleven mig kundgjort. Dog Prædiken blev af Herskabet begæret over denne salig Mand, som var 67 Aar gammel.«

Det ser ud til, at Præsten kunde nære Mistanke om, at Soldaterne, der skulde »leveres«, maaske havde

rakt en hjælpende Haand til, at den gamle Skytte druknede i Aversi Aa. ^{60a)}

En Tingdag, 1. Oktober 1705, fremstilledes løs og ledig paa Birketinget en ung Karl, Dreng kaldte de ham, endda han var i sit tyvende Aar, Kristen Kristensen hed han, barnfødt i Jyderup i Fakse Sogn, men nu tjenende Bonden Hans Jepsen i Sølperup paa Bækkeskovs Gods.

Fangen forklarede: »Sidste Lørdag lidt før Aften stod jeg paa Loen og tarsk; da kom den gamle Skytte Kristen Jensen fra Bækkeskov og spurgte: »Hvor er din Husbond?»

»I Marken at riste,« svarede jeg.

Da vendte Skytten sig og gik ud i Marken. Lidt efter kom Manden hjem med Ploven, slap de to Heste fra Ploven udi Haven, men de to i Marken; og bad han mig derpaa hjælpe sig at lave Vognen til, sætte Haverne paa og smøre den. Jeg tarsk saa igen saa længe, jeg kunde se. Og der jeg da blev indkaldt til Aftensmaaltid og sad og spiste, kom Madmoders Halvbroder, Jens Lavridsen, ind til Bords med. Imidlertid spændte Madmoder de to Heste i Haven for; og, der jeg kom i Gaarden, sagde hun, at jeg skulde køre.

»Hvorhen?» spurgte jeg.

Men hun svarede ikkun: »Kør, det har ingen Fare!«

Skytten sad da alt paa Vognen og Husmanden Jens Lavridsen med, som raabte: »Kør lige ad Tofteporten og ned til Landevejen!«

Og der vi kom did ned, spurgte jeg: »Skal jeg holde ad mig eller fra mig?«

Jens svarer: »Fra dig, kør til Tappenøje og saa ad Tubæks Mølle.«

Der havde jeg været før i Kongerejse. Siden sagde de, at jeg skulde køre til Skibbinge og derpaa holde ad mig, op ad den anden liden By, men hvad den hed, ved jeg ikke. Og som samme Tid Nyet var gaaet ned, og det blev ganske mørkt, stod Jens af, tog et hvidt Klæde, hængte det bag paa Ryggen og sagde: »Kør efter mig.«

Der vi saa havde kørt en Stund, bød de mig holde, stode begge af og lagde sig til at sove; men før de sov ind, sagde Skytten, befalende og truende: »Vogt Hestene vel; gaa de bort, skal du staa Straf derfor.«

Jeg sad da og vaagede og vogtede med Møje, men blundede dog alt imellem. Lidet før Dag stod Skytten op, befalede mig at spænde for og køre, som han viste Vej.

Og ret som Dagstjærnen begyndte at bryde, kørte vi forbi Magister Fallenkamps Præstegaard; og Skytten sagde mig fremdeles alt for, hvor jeg skulde køre. Og der vi kom til en Banke, hvor en Stejle

stod paa, da svor Skytten en store Ed og sagde: »Her er — som han atter kunde dyre bande — ret Vej!«

Saa kørte vi hen mod en store Mose og lyede efter, hvor Hjorten brølede. I det samme bleve vi en Hjort og nogle Hinder var; og som Hjorten rejste sig op og stod over Hinden, skød Skytten, som nu sad paa Vognen, til; og Hjorten løb endda noget fra Hinden. Da sagde Skytten: »Den fik Skade, efterdi han forlod Hinden. Efter dig falder aldrig Kalve, enten jeg faar dig eller ej.«

Husmanden blev befalet af Skytten, at han skulde gaa og se, om den havde blødt. Men der han intet kunde spore, gik de begge frem og saa sig om. Jeg skulde blive og holde stille i en Ellemose. Der faldt lidt efter tre Skud, og Jens kom løbende og bød, at jeg skulde følge efter med Vognen. Da vi naaede Skytten, stod han og skar en store Hind op, delte ved den, tog Indvoldene ud og lagde for sig. Det var et svære stort Adeldyr, saa vi toge de to Hjul af Vognen ved den ene Side, for at kunne læsse hende; læssede siden derefter to smaa Raadyr, som Skytten havde nederlagt.

Derpaa satte vi os til at spise. Og der vi havde affaaet Mad, befalede de mig at holde stille i Skjul og tage vel Vare paa Køretøjet. Saa gik de fra mig. Tiden led, og jeg sad og ventede og ventede, var

allenstels ængstelig, hvor de bleve af; men de bleve borte. Først da Solen var færdig til at gaa ned, kom Jens løbende, at jeg skulde komme frem med Vognen. Der vi kom til Skytten stod han over en store, store Hjort med Bøssen i Haanden; Benene havde han hugget af den, Hovedet og Takkerne vare og afhugne, nu stod han og drog Skindet af; men der han kom til Halsen, sagde han: »Den Hals vil jeg have!«

Hjorten var saa mægtig, at vi maatte være alle tre om at læsse den. Takker, Ben og Hoved blev lagt hos; men en Del af Kallunet blev liggende paa Steden. Derpaa lagde vi Halm over Vildtet, lagde Bøsse, Økse, Madpose og Træflaske i Vognen og bandt derover med et Stykke Reb. Da var det i Aftenrusked. Skytten og Husmanden gik foran, og jeg kørte bag efter, til vi kom til en liden Bro ved Præstegaarden, der bleve de staaende lidet tilbage; men Skytten sagde: »Kør i Vej, vi komme straks efter. Men kommer nogen til dig eller møder dig og spørger, da skal du sige og svare: »Jeg har Flæsk paa, som skal til Kjøbenhavn!«

Saa kørte jeg i Vej frem, lige til jeg kom ijævne Præstegaarden, der mødte jeg Magisteren med en anden Person, jeg ikke kendte. De bad Godaften! Men jeg blev saa bange, at jeg als intet turde svare. Da spurgte Præsten: »Hvor haver du hjemme?«

Dertil fik jeg svaret: »Inde i Byerne ovenfor!«

Men da saa Præsten atter spurgte: »Hvem er din Fader?» Tiede jeg ganske stille. Men der jeg blev videre adspurgt: »Hvad haver du i Vognen?» Svarrede jeg: »Flæsk, og vil jeg dermed til Kjøbenhavn!»

Men Præsten agtede intet derpaa; han bød Knøsen følge med ind i Gaarden, hvorpaa Vognen blev kørt bag efter.

Nu er alt ført frem paa Tinge. Vildtet: en herlig Kapital-Hjort paa tolv Ender, en Hind, i lige Maade stor og fuldkommen, en Raabuk og en Raa; men alt Vildtet kan ikke føres videre til Gavn eller Nytte. Saa er endvidere ført frem den gamle Trævogn til 5 Sletdaler, et tolvaarigt Øg, 5 Sldl., en sodblisset Hest, 13 Aar, 5 Sldl., en Flint 5 Sldl., en liden Buløkse, 1 Mark, en Træflaske, 4 Skilling, og to gamle Madposer, 1 Skilling.

Skytten og Husmanden havde salveret sig.

Men ved Siden af al den øvrige Fattigdom staar igen den unge Dreng, den fattige Fange Kristen Kristensen. Ingen var der til at tage ham i Forsvar, ingen lagde et godt Ord ind for ham, ene og forladt stod han. Da han saa havde afgivet sit uforbeholdne, enfoldige Vidne, blev han ført tilbage igen til Taarnet i Vordingborg.

Da Fangen den følgende Tingdag var ført frem til Birketinget, stod hans gamle Madfader og Madmoder hos ham, men de to fattige og enfoldige Men-

nesker kunde intet Forsvar være for ham, de stode og bævede og rystede, sigende, at de vidste als intet, kun at deres Dreng havde faaet Lov at køre Skytten til Præstø. Alt det øvrige havde de ingen Anelse om. »Nu har jeg,« føjede gamle Hans Jepsen til, »været Bonde ved Gaarden i Sølperup i 50 Aar; men aldrig har min Vogn været udlaant til slig ond Handel.«

Fangens rette Forsvar, Oberstløjtnant Sten Schinchel til Bækkeskov, var ikke mødt, men havde dog sendt Sagfører Jon Andersen af Ebbeskov frem, som beder og bønfalder om, at Drengen og Køretøjet maa blive løsgivet. Men hertil svarer Ridefogden, at han ikkun er en ringe Tjener og tør ikke paa egen Haand give slig Tilladelse.

Og derfor blev Fangen igen ført ud paa Taarnet.

En følgende Tingdag fremstod Sognepræsten til Jungshoved, Magister Peder Fallenkamp, og Monsjør Peder Lobedantz, som er i Præstegaarden, og vidne, at om Aftenen den 27. September, som Dag og Nat skiltes, kom Magisteren med Monsjør Lobedantz fra Jungshoved Slot og vilde gaa hjem til sit Hus; og som de kom straks udenfor Præstegaarden, der, som Vejen er snævrere, mødte de en Person, kørende med en Vogn. Magisteren sagde: Godaften! men fik intet Svar. Monsjør bød ligeledes: Godaften! men fik ej heller Svar.

Da sagde Præsten til Lobedantz: »Hvad mon

det er for en Knecht, mens han ikke hilser, naar han bliver hilset.«

Derpaa Magisteren vendte sig til Vognen, idet Monsjør fulgte med, og spurgte da Præsten: »Hvor haver du hjemme?«

Men, der den kørende endnu ikke taledede eller svarede, vel for Sitren og Bangheds Skyld, fik han et Par Rap af Præstens Kæp.

Da svarede Personen rapt og sagde: »Jeg hører hjemme i en af Byerne heroppe.«

»Hvem tjener du, og hvis Søn er du?« spurgte Magisteren videre.

Dertil han tav »dørken« stille. Hvorfor Præsten gav ham et Rap eller to af Kæppen igen og spurgte hannem: »Hvor vilst du hen?«

»Til Kjøbenhavn med Flæsk!«

Præsten løb da hen og greb i Vognen. Men der Drengen det fornam, gav han Hestene af Piskan, vel i den Tanke at ville køre fort bort. Men Præsten bød hurtig Monsjør at gribe fat i Tømmen; hvad denne og gjorde. Da lod Drengen sig glide ned af Vognen ved den nærmere Side for at undrende. I det samme fik Præsten fat paa Ørene af den store Hjort, og sagde han da: »Her er kostelig Flæsk!«

Men Drengen bød han: »Følg med mig indtil videre.«

Og Monsjør Lobedantz bad han: »Værer saa god og vender Vognen og kører den ind i Gaarden efter os.«

Drengen tog han under sin højre Arm og ledte hannem ind i Gaarden. Men som de vare komne ind midt imellem den yderste og inderste Længe, raabte Lobedantz, at Karlen eller Drengen maatte komme at vende Vognen og køre den i Gaarde, det kunde han ikke.

Drengen blev ført ind i Stuen, hvor der sad fem Haandværksfolk, som arbejdede paa Slottet, men havde deres Kost i Præstegaarden, og til hvilke Magisteren sagde: »Her er Dyretyven, som haver skudt i Dag under Prædikenen, værer saa god at tage Vare paa hannem, indtil jeg kommer tilbage.«

Hvorpaa de, efterdi de tænkte, at Præsten gækkede sig med dennem, lo, og vilde de ej tro det, før end Vognen kom for Døren, og alt blev indbaaret: Hjorte, Dyr, Tælle, noget Indvold, to smaa Madposer — i den ene var hengemt en liden »Træ-Smør-Bud-dik« — og en skarpladt Flint.

Men nu vare Haandværkerne flinkt med, efter at Præsten havde lovet dennem paa det høje Herskabs Vegne en lystig Aften for deres Umage.

Alt Byttet blev bragt op i Præstens Storstue.

Imidlertid sad Drengen hos Haandværksfolkene, der toge nøje Vare paa hannem, og da siger han: »Der kommer flere efter!«

Derover Præsten blev ængstelig, gik med flere udenfor at rekognoscere; men fandt dog ingen.

Siden efter, der Haandværkerne vilde gaa hjem, kom Præsten med et Hyssing, fem eller seks Gange sammenlagt, og i dethøje Herskab Prins Georgs Navn, — hvilket blev nævnt med aabent Hoved — bandt han Drengens Hænder baglæns dermed, hvilket syntes for hannem at være den forsvarligste Maade; og efter at der var hannem tilbudt baade Øl og Mad, bar Pigen en Byrde Halm ind i Stuen, hvorpaa blev bredt en Dyne, og derpaa hvilede Drengen sig til om Morgen. Der Præsten den Tid straks kom til, klagede Fangen sig i sine Hænder. Magisteren eftersaa dem, men de skadte intet, hvorfor han sagde: »Du har ingen Aarsag til at klage; jeg ved vel, at det gør ondt i dine Hænder, mens det er bedre, at du haver ondt i dine Hænder, end at jeg skal straffes som en Dyretyv, om du undrender. — Vil du have et Glas Brændevin til Frokost, det kan du faa!«

Hvortil Drengen svarede: »Ja, velsignet Tak.« Fik han da Brændevinen, og der han havde drukket, bad han om at maatte gaa udenfor Porten og se sig om.

»Hjertelig gernel« svarede Præsten. Og gik han selv med Drengen ud ind til Ledet paa Præstegaardens Vænge. Imidlertid spurgte Drengen om det Led og det Led, hvor de førte hen. Da svarede Præsten: »Nogle Led gaa hid og did ud i Marken; men havde

I kørt ind ad hint Led der, da havde aldrig ingen mødt jer eller faaet fat paa jer.«

Men Drengen sukkede ikkun og sagde: »Vor Lykke var ikke saa god. Jeg vidste jo intet Vejen, og derfor kunde det ikke komme anderledes, end det kom sig.«

Saa ginge de hjemad igen og kom til en liden Bro. Men der Kristen saa den, sagde han: »Paa det Sted, lige der, stode Skytten og Jens, der de sagde, at jeg skulde køre saa sagte foran, de vilde komme brat bagefter.«

Siden, som de kom hjem, gik Drengen om i Stuen og Køkkenet hos Præstens Folk; og alt imens fik han Baandet løst af sine Hænder, men om han selv løste det, eller Haandlangerne gjorde det, ved han bedst selv.

Saaledes gik han, uden at Præsten anede det, løs indtil Sengetid, da han begærede at maatte gaa udenfor Døren; som han og fik Tilladelse til, mod at Studenten Andreas Valø fulgte med hannem. Da han kom ind, holdt han sig stedse henne i en Krog paa en liden Stol, holdende sine Hænder bag paa Ryggen, som de vare bundne.

Og som nu Præsten sad ved Bordet med de andre mange flere, raaber Monsjør Lobedantz brat op til Magisteren:

»Forband mig Gud, er ikke Drengen løs! Se Eder dog vel for.«

»O nej, det Skarn! han kan intet blive løst!« svarede Præsten og agtede intet videre derpaa.

Men der Drengen hørte disse Ord i Krogen, som han sad, rejste han sig op, listede sig hen og lagde sig paa Dynen, fremdeles holdende Hænderne paa Ryggen.

Som Præsten siden vilde gaa i sit Sengkammer, gik han først hen at se, om Fangen var forsvarlig bunden, og fandt han da Drengen ganske løs og fri, saa Baandene kun sade lindt om Hænderne. Da blev Magisteren meget harm og hastig, gav Drengen et Ørefigen, sigende til hannem: »Er det den Tak, jeg skal have for den Høflighed, jeg har bevist dig, at du vil løbe bort og føre mig i Fortræd.«

Da bandt Præsten ham paa ny med samme Baand, men bandt og tillige en Skagle om hans højre Fod og derfra om Bordstolpen og lod ham saaledes ligge paa Dynen.

Alle gik nu til Ro og Hvile. Men der en Time eller halvanden var hengangen i Nattefred, skete med eet et forfærdeligt Bulder og en gevaltig Tumult mod Præstegaardens Port, saa at de samtlige derover bleve vækkede. Og der de indbyrdes havde raadført sig med hverandre, hvad dette Bulder kunde betyde, randt det dennem i Sinde, at Drengen havde været

løs om Dagen, og at nogle af hans »Madskab i Brødre« (Maskepi-Brødre) kunde være udenfor Porten for at gøre Allarm, paa det at Drengen, som var løs, kunde lade dem ind, saa de til Hobe kunde øve Vold og siden drage bort.

Der maatte hurtigt tænkes paa Forsvar under den overhængende Fare. Studenterne Angel og Lobedantz ladede deres Bøsser; selv Præsten maatte tænke paa Vaaben, han løb ind efter Dyrebøssen for at forsvare Hus og Hjem imod de anløbende Natravne.

Men der Fangen saa Magisteren gaa ud med samme Bøsse, advarede han hannem, sigende: »Vogter jer vel for den Bøsse; thi Skytten haver gjort noget ved den, som ikke var godt; han tog noget bag sit Øre og smurte paa Fænghullet, og brugte han nogle sæere gedulgte Ord dertil; men derefter sagde han: »Nu gaar den Bøsse ikke af, uden den fanger Skade, som den afskyder!«

Over disse Drengens Ord blev Præsten helt bange; men beholdt dog Bøssen i Haanden, der han med de bevæbnede Studenter og Gaardsens Karle med Økser i deres Hænder alle til Hobe gik til Porten for at forfare, hvem der gjorde sligt Natteanløb. Og formærkede de da paa Røsten hos de buldrende, at det ikkun var tvende Kvindfolk, der vare »Handtlangere« hos Haandværksfolkene paa Slottet, og som søgte disse. Da bleve de ikke lidet skalu og gik leendes ind igen,

forundrende sig over, at tvende Kvinder kunde føre saa mange i Harnisk. Men som Præsten gik ind i Stuen bag Monsjør Lobedantz, kikkede den nævnte Bøsse i hans Haand, endog den ikke var spændt. Da blev Præsten meget bange, satte Bøssen fra sig i Kammeret og rørte den ikke siden, men lod den føre paa Birketinget.

Endelig kom alle til Ro i Præstegaarden, efter at Haandværkerne vare gaaede op paa Slottet. Drengen laa paa Dynen, og om Morgenen paa Mikkelsdag vare hans Hænder opsvulmede, og der var Blaser paa dem; men han blev dog ikke løst før op ad Dagen, da Skovrider Karl Schrøder kom og førte ham ud paa Slottet. Men den Tid Drengen var i Præstegaarden, talte han ofte om Skytten, han havde været i Følge med, og sagde, at han skød forfærdelig godt, han ramte altid; men han skød ikke heller, uden han havde godt Skud og var sikker; hvorudover Husbonden var vred paa hannem mange Gange, naar han var paa Jagt med, og Skytten ikke vilde skyde saa tidt, som Husbonden havde Lyst til. Ellers var Skytten tillige Ladefoged hos Oberstløjtnanten og maatte paa alle Maader gaa ham til Haande.

Men om Husmanden sagde han, at denne før havde været i Bolt og Jærn. Træflasken og Madposen tilhørte hans Madfader, og denne skulde kvitte en

Kirkerejse for den Kørsel til Præstø, som de havde haft sig.

Rasmus Kiddehave af Bønsvig vidner, at han hin Søndag Morgen ved Solens Opgang var gangendes ud i Skoven at ville se efter nogle Grise; der han da kom til Baryts Mose, blev han var en Vogn med Heste for, som holdt inde i Tykkerne, og en Dreng var hos. Da blev han helt bange og gik noget »af-sigs« ud paa Sletten, indtil han kom til Lillevangsstætte, der hørte han et Skud gaa af henne i en Mose og saa, at en Person kom slæbende med en Raabuk, som han slæbede ind i Tykningen; hvor han hørte en anden Person hoste inde. Den Person, som slæbede Bukken, havde en lang, sort Kjortel paa, en trind, sort Hat, to hvide Strømper og to lave Sko; men han kendte ham ikke. Ham bag Stubbene saa han ikke; men han tænker, at det var Skytten.

Atter maatte Fangen frem paa Tinge. Da lader Sten Schinchel fra Bækkeskov fremlægge et langt Indlæg med Forbøn for Bonden og dennes Kvinde i Sølperup samt Drengen Kristen. De havde jo intet ondt bedrevet, Drengen end mindre; han var fuldt ud uskyldig, gik kun efter sin Madfaders og Madmoders Befaling og var for ung og uselvstændig til at kunne sætte sig op mod de to andre, der befalede ham at age hen, hvor de ønskede. Derimod burde Husmanden og Skytten straffes; men den sidste var nu borte,

ingen vidste hvor. Han havde for øvrigt tjent paa Bækkeskov i 37 Aar; men nu kunde han intet og brugtes kun til at sige Bønderne til Hove. Her havde han misbrugt sin Herres og Husbonds Navn for at skaffe sig Heste og Vogn; derfor burde han straffes, hvor han kunde antræffes.

Forpagter Niels Madsen som Birkefoged med øvrige Doms mænd afsagde paa Tinget 26. Novbr. 1705 følgende Dom:

»Skytten Kristen Jensen og Husmanden Jens Lavrsen skulle paagribes og efter Forn. af 4. Marts 1690 som Tyve hænges i Galgen.

Drengen Kristen Kristensen har vel ikke sammenrottet sig med disse Krybskytter, han gik kun med og kørte efter sin Husbonds Befaling, derfor kan han ikke dømmes fra Livet; men fordi han ej er flygtet og med Heste og Vogn til næste By eller Folk er undvigt og sig haver retireret og deres Tyveri aabenbaret, da han fornam, at de begyndte at ødelægge Vildtet, men blev der, indtil de deres slemme Gerning havde fuldbyrdet, saa og siden vilde føre Vildtet derfra og sagde til Præsten, at det var Flæsk, — da bør han efter Forn. af 23. Juni 1683 at straffes med Fængsel og Jærn paa Bremerholm i tre Aar.

Vogn, Heste og Flint er hjemfalden til det høje Herskab. «⁶¹⁾

Sagen kom for ved Sjællandsfars Landsting 27. Januar 1706.⁶³⁾

Og her kende Landsdommerne Drengen Kristen Kristensen fri for al Straf, efterdi han kun var kørt efter Madfaderens og Madmoderens udtrykkelige Befaling og ikke havde haft Lod eller Del i de tvende andres Dyreskytteri og Ødelæggelser. Men Bonden Hans Ibsen dømmes til at have forbrudt Heste, Vogn, Bøsse og øvrige Redskaber, som til denne ulovlige Gerning ere brugte, da han ikke kan bevise, at han fra sit Herskab haver modtaget Bud eller Befaling om at køre ned paa Øen for Skytten; men han selv og hans Kvinde haver beordret Drengen til at køre for den slemme Vildttyv. — Bondens Køretøj kunde Oberst Schinchel ikke redde.

Vildttyverierne ude paa Øen vedbleve. Kunde Krybskytterne ikke komme fra Landsiden, forbi Skovrideren i Enegaard, saa toge de over Vandet. I Vinteren 1714 kom tre Personer med Jagtgeværer over Vandet ind paa Øen for at øve Vildttyveri. Den ene blev greben og indsat paa Vordingborg Slot, nemlig Skytten Bo Hemmingsen fra Lindersvold; medens hans to Kammerater, Knud Trol og Oluf Ladefoged, undvege paa Baaden, som de vare overkomne med. Sagfører Oluf Ring fra Fakse møder paa Tinge med tvende Mænd som Kavtion for Skytten; men denne bliver ikke modtaget. Bo Skytte maatte forblive i

Taarnet, indtil Dommen faldt. Her dømmer Niels Madsen: Eftersom det ikke er bevist, at Krybskytterne have nedlagt noget, bør de efter Loven af 8. Decbr. 1688 Art. 11 hver at bøde 60 Lod Sølv og tilsammen i Omkostning 8 Rdl., dertil bør Bo Skytte for Opvartning betale 6 Rdl.⁶³⁾

Vildttyveriet var som en Smitsot; end ikke Rettens Haandhævere gik fri derfor.

Selve Juleaften i Aaret 1700 befalede Birkefoged Anders Sørensen og Skytten paa Saltø en Bonde i Saltø By at køre for sig. De kørte ind paa Prins Jørgens Vildtbane i den stille og fredelige Juleaften, — ret en belejlig Tid til at øve deres Haandværk i. De skøde et Raadyr. Men Skovrideren sad ikke den udslagne Aften ved Julenadveren, han var paa Færde, greb de tvende Vildtskytter og førte dem til Taarnet i Vordingborg. Paa Hammer Herredsting fælder Fogden Jakob Gad i Kjøng følgende Dom: Skytten skal lide paa Livet, Birkefogden til Bremerholm, men Bonden bør fri at være.

Da Sagen kom for ved Sjællandsfars Landsting, faldt der følgende Dom: Skytten bør lide paa Livet, Birkefogden giver som Bøde 20 Rdl. til Frelserens Kirke; thi han haver været med i Flok og Følge; men ikke var han nærværende, der Dyret blev skudt. Bonden derimod vidste intet, han kørte kun efter Ordre fra Skytten og Birkefogden; han bør derfor fri at være.

Da bad Skytten mindelig, og Prins Jørgens Ride-

foged føjede sin Bøn til, at Eksekutionen maatte opstaa, til der var søgt Kongen om Naade.⁶⁴⁾

Overtro hørte ogsaa med som et af Tidens svage Punkter. Og lettroende vare Folk over en lav Sko, saa Skælmer og Bedragere fandt hurtigt Tiltro og en modtagelig Sædejord for deres opdigtede Gavyehistorier. Ligeledes blev ethvert nok saa naturligt Tilfælde straks forklaret som havende sit Udspring fra hemmelighedsfulde og vidunderlige Aarsager.

Da saaledes Lavrs Skomager i Skibbinge havde laant Heste og Vogn for tillige med sin Hustru at køre i Skoven efter Brænde, og det ene af Bæsterne, en Hoppe, da svinglede paa Bagbenene, der han kørte frem, men som han kom ud i Skoven og holdt stille, segnede helt til Jorden og var død med det samme; da kunde Jens Klavsen i Enegaard, der kom til, som Hoppen døde, straks forklare Aarsagen: »Enten,« siger han, »er hun »troidreden«, eller ogsaa er en Angermus løben over hende.«⁶⁵⁾

Sent mod Aften paa St. Mortensdag 1685 kom en udstafferet Skarnskvinde gangendes ind til et Par gamle, enfoldige Folk, Povl Væver og hans Kvinde, i Broskov ved Præstø. Hun fortalte, — Munden stod aldrig stille paa hende, — at hun kom fra Falster og ledte efter sin Søn; og nu havde Ole Piber*) vist

*) Ole Hansen eller Ole Piber, hvilket sidste Navn han havde faaet sig, fordi han havde staaet ved Musikken i Hæren,

hende op til dem, efterdi de vare to enlige Folk. Om hun dog ikke kunde faa Lov at blive der til Huse en fjorten Dags Tid eller tre Uger. Tilladelsen fik hun; og hun blev der ikke i tre Uger, men langt over tre Maaneder; hun var ikke til at blive af med igen; var hun og borte, een Gang en Uge, en anden Gang fjorten Dage, hun kom stadigt igen og hængte paa hos de to skikkelige, gamle Folk som en Borre.

Povl var saa forsigtig at adspørge hende, om hun havde rigtigt Skudsmaal. Jo! Hun tog en Seddel op af Lommen. Det var hendes Skudsmaal, sagde hun. Denne Seddel var paa Latine, og fire Mænds Navne stode under med Bogstaver, sagde hun selv. Povl kunde ikke læse. Og saa fortalte hun videre og sagde, at hun var en fordreven Kone, var forklædt og var kommen fra Skaane, hvor hun havde boet i Lund. Og ellers var hun ikke saa slet og ret, som hun saas an for; hun havde gode Venner blandt Storfolk, endog ved Hove; bare hun nu kunde opholde sig selv nogen Stund, hvordan ske kunde, da skulde alt blive klaret og godt for hende.

Som de da siden kom med hinanden i Diskurs, sagde hun videre, at hun havde tjent salig Enkedronningen; hendes Fader havde været Præst hos dennes

---

havde et ulovligt Krohold, en Smugkro, ved den søndre Side af Even, nær Hollænderskoven. Stedet bærer endnu Navnet »Ole Hans Kro«.

Fader; og hun kom herind i Landet med den salig Dronning, den Tid hun var syv Aar. Blev hun saa gift og fik en Enkemand ved Navn Evert Vildtfang,*) som holdt Vinhus. Og avlede de tilsammen

*) Evert Vildtfang var ikke paa den Tid, da Juline eller Sidsel opgiver at være bleven gift med ham, nemlig 1659, elleve Aar efter Dronningens Indkomst her i Landet, Vinhandler i Kjøbenhavn, men derimod Borgemester i Malmø. Eventyrersken har aabenbart en Tid været ovre i Skaane og har hørt Evert Vildtfang nævne, hvis Navn har været i alles Munde, da han var et virksomt Medlem under S sammensværgelsen i Malmø. Saa danner Juline med sin svulmende og boltrende Fantasi under hendes vidtstrakte Storhedsdrømme Evert Vildtfang til sin Ægtefælle, endskønt han paa den Tid, Giftermaalet skulde være indgaaet, havde ganske andre Ting at tænke paa end Ægteskab.

I et meget gammelt Haandskrift «Ulfelds Skrifter», som er i mit Eje, er tilføjet Afskriften af et Brev, som en Borger i Malmø 17. Januar Anno 1660 sender en ukendt Ven, og hvori han skildrer, hvorledes det gik de stakkels røbede og dømte S sammensvorne der i Byen. Her hedder det:

»Salutem et officia.

Jeg tviler ikke paa, I io hafver hørt dend stoere Hiertens Angift og Bedrøvelse, som her var iblant Folket dend 22. Decembr., der de fangne Borgere blefve justifice-rede; her hos saadant et grædelig Skreeg, Jammer og Klage-liud, saa at ieg med Sandhed kand fige, at her hafver ey været støre Jammer, siden Byen blef funderit. De blefve rettede midt paa Torvved lige ud for Raadhuset, og til Ketterstedet blef medført Bartholomæus, Johan Jørgensen, Jochum Brun, Edvard Bilfang, Mag. Hans Banckeflod, Hr. Søfren i Furie, Rasmus Andersen, Niels Pedersen Tolber, Oluff Svendsen og Jacob Nielsen; de andre, som ere dømt fra Liffved og boer paa Landet, blefve da ikke

fem Børn, af hvilke de to Piger endnu vare paa Slottet; den ene hed Guldborg, og den anden Sofie Malle efter

til Kettersteden hensjørde, mens blefve paa Slotted fiddende, thi de skulle paa deris egne Steder, hvor de hafde hjemme, rettis.

Bartholomæus blef først tilsagt at skulle gaae frem. Da spurde hand Obrist Mørner i Kredsen, om der var ingen Raade? Hand svarede Nej! Da falt hand paa Knæ i Kredsen og slog sin Hatt for sit Hoffved, og læfde han libet, og dermed lod hand binde for sine Øyen. Og Mestermanden huug 3 Gange til hannem, før hand kunde faae Hoffvedet af. Siden blef Johan Jørgensen tilsagt at skulle frengaae. Da svarede hand, Jochum Brun skulde først gaae frem, efftersom hand hafde bringet ham til dette, og derfor hand ey vilde først gaae frem; thi nogle hafde ført hannem i den Meening, at Jochum Brun skulde med Penge forløfse sig, hvilket hannem fortrød. Mens der Mag. Niels, saavelsom de andre Præster her i Byen, saa og fiere Præster her omkring, som vare tilsagte at skulle trøfste dennem, prædikede meget strengt for hannem, da effter lang Tale omsider resolverede hand sig gierne at ville døe, tog saa en Gulbring af sin Finger og en Dobbelt-Ducat, og kaste til Mestermanden og sagde, hand skulde rebeligen forrette sit Embede, som hannem burde. — Men det steede saa elendig, som aldrig nogen kand erindre sig, saa at martere et Menniske, som hand blef. Hand huug først til hannem, saa hand faldt til Jorden, og dog raabte hand nogle Gange: Jesu, Jesu! Saa tog Mestermanden Sverdet og huug nogle Gange til hannem, mens kunde dog ikke faa det af. Og som hand opløfste Haanden og vilde tage til Hoffvedet, blef Fingrene af dend ene Haand de 3 afhugne; saa tog hand da og lagde hannem paa Ryggen og filede med Sverdet Struben og alt det andet omkring hengende Rjød af; og omsider fik hand Hofvedet af; hvilket vi med største Hiertens Wæmodighed anfaae.

Siden blef Jochum Brun tilsagt; da sagde hand:

den salig Enkedronning. Og imidlertid de vare til- sammen, var hendes Mand rejst til Frankrig efter Vin,

Gierne! Hand gif med saadan Frimodighed til sin Døed, at mand aldrig har seet hans lige, det mange Hundrede Mennister saae, ia de Svendske selv bekiendte. Da blef ud- bredt for hannem et Støkke rødt Klæde, og der hand gif frem, gjorde hand tvende Gange dybe Complementer og taled nogle Gange til de omstaaende: Farer vel, farer vel allesammen! Kaste saa sine Tøfler af Fødderne høyt op i Weyred, gif saa freidig frem, tog selv sit Haar op; og Hans Michelsen bandt for hans Øyen. Og da trinede Mestermanen af Lands-Crone frem og huug hannem vel af. Der det var steed, var der En strax tilstede (ieg kand troe, det var bestilt og bevilget) som tog Hoffvedet, løb bort dermed; strax blef Kisterne i Kredsen indført, og de døde Kropper derudi lagde; men Hofvederne blefve udi Mestermanens Forvaring; og der de skulde see og søge efter det trede Hoffved, var det borte; thi det kom bort i dend Tumult, som var iblandt Folket, formedelst de toe første blefve saa ilde decollerede.

Jochums Bruns Kiste med Kroppen blef strax baaren udi hans Huus og der omklæd, Hofvedet tillagt og om Natten hemmeligen i sin egen Graff nedersatt. Dog ingen maa derom tale eller lade sig merke (hvad det koste kand, kand enhver hos sig tænke). Der var bødte for hannem contant Penge 20,000 Rigsdahler, mens kunde ikke hielpe, efterfom hand var angifven for en af de principaliste udi dette Wærk. De andre tvende Hoffveder blefve satte paa Stager uden Øster- og et uden Wæster-Porte, Kropperne i Hospi- tals-Kirkegaard begrafne.

Der dette nu var med disse tre udi Kredsen forrettet, falbt det ordinaire Borgemester Edwart Wildfang til. Hvordan hans Hierte var, kand enhver Fædernelands-Elstere og saadan iammerlig og ustyldige Tilstands Effterentere letteligen begrunde. Hand hafde ombedet mig, at ieg han- nem til Bladshen vilde medfølge. Fra Raadhuuset, der vi

og blev han druknet paa Rejsen. Da efter hans Død traadte Kreditorerne til og toge fra hende alt, hvad

nedgik, var der saadan Graad og Jammerliud der oppe af saa mange fornemme Qvinder og Piger, saa ieg aldrig hafde hørt dislige. Der vi henved et Qvarter hafde standet i Kredsen, kom Rittmester Staal ridendis fra Rigens Raad og sagde, at det var Høj-Ofrigheds Befaling, at Executionen skulde med de andre defereres. Hvilket, der det blef af Majoren exclumerit, hafde dend ynkelig og bedrøvelige Tragedie Ende.

Hvad det var for en Glæde for de opverblefne, er ikke at strifve. Borgemeister Wildfang er for nogle Dage siden kommen ned i hans Huus; dog har Ole Bjørnson, Fadder Olsen og Hendrich Hansen stilled Caution for hannem og stal gifve 4000 Rixdahler Contant; hvor hand faar dennem! Hvad det tilforne hafver kosted, er intet at fige.

De andre sidder endnu paa Slottet ubi Arrest, Mag. Hans i Vandeflod stal gifve 2000 Rixdlr., Hr. Søfren 1000 Rixdlr., Jacob Nielsen 1000 Rixdlr., Bjørn Jacobsen i Lund 1000 Rixdlr., Ole Svend 1000 Rixdlr., og meenes endda, at de skulle forviishes Riget og rømme Landet; thi Kongens Dom liude saa, at disse tre skulde handlis med, som før er meldet, de andre skulde bøde for deris Liff efter deris Middel og saa rømme Riget, Bjørn Jacobsen undtaget; hvilket er Kongens Dom. Mens Rasmus Andersens og Niels Pedersen Tolber, formelder Kongens Dom, at skulle miste Halffdeelen af deris Boedslood og sidde, indtil Freden sluttet.

Dg det alleeniste for Ulfeldts Skyld, fornedelst det de har bekiendt om Ulfeldt, dog aldrig videre, end som Bartholomæus har sagt for dennem, efftersom de ikke selv hafver talt med Ulfeldt.

De kan aldrig fuldtakke Gud, som med Flukten i Tide sig salverede; thi hafde de blefven tilstede, hafde de vist maattet lide samme Straff. Deris fiire Navne, som

hun havde, saa hun stod bar og nøgen tilbage. Men da tog den højsalig Enkedronning hende til sig igen paa Slottet, og hun var paa Oldfrukammeret. Da imidlertid, hun var der, blev hun med to Børn paa een Tid; af hvilke det ene endnu lever og hedder Kristian Frederik Aksel Andrisen; men det andet er dødt. Og til disse Børn, sagde hun, havde en meget høj Herre været Fader. Siden blev hun fra Oldfrukammeret gift til Lund i Skaane. Men snart tog den højsalig Enkedronning hende fra Skaane igen, købte en Gaard paa Hjørnet af Fiolstræde og satte hende deri. Noget derefter kom hun imidlertid i Trætte med Sognepræsten til Vor Frue Kirke, og derover kom hun i yderste Armod.

Alt imellem fortalte hun op ad Stolper og ned ad

---

kyndt er, blefve oplæst her i Skaane, Halland og Bleggind, saavel som alle Tingstæder, hvor de ere udraabt for Landhæns Forrædere og derfor faaet deris Dom at miste Livet; og de, som huufer dennem eller i nogen Maade med dennem corresponderer, ubi hvad Maade det steer, de skal undgielbe samme Dom.

Imidlertid det blef forrettet paa Torfved, holdt all Rytteried in armis paa Hjørnerne paa Torfved; thi Swecus frygte, at Borgerstædet skulde hafve gjort sig oprørste og udfried Fangerne. . . ."

Evert Wildtfang blev derefter 27. September 1660 Borgemester i Helsingør. (Histr. Tidskr. II R. 4: 91). I Byens Kirkebog ses det, at Evert Wildtfang som ogsaa hans voksne Datter Mallene i de følgende Aar ofte ere med iblandt Fadderne ved Daabshandler i St. Marie Kirke; men derimod nævnes aldrig Borgemesterens Hustru.

Vægge. En Dag siger hun saaledes: »Naar jeg faar talt med Fader selv (Kongen), saa skal jeg vel faa Broskov Gaarde; og da skal I, Povl Væver, være min Skovrider, og I to skulle faa en Bolig, som I skulle lyste jer ved! Om I ville være mig tro.« — »Lad mig se, om I er mig lydige: Skyd mig et Stykke Vildt straksen Jeg skal vel forsvare det, naar jeg kommer til Fader selv.«

Ellers formærkede de ikke, at hun haandterede med noget slemt, imidlertid hun var der i Huset, kun at hun beholdt og gik bort med et Pudevaar og et af Konens Klædemon, som de havde laant hende. Men en farlig Mund havde hun og sære Ord: Saaledes kaldte hun sig Sidsel Andersdatter Jammer og sagde, at det Jammer-Navn var hende givet, efterdi hun var skaaren ud af sin Moders Side.

Da Dommeren paa Tinge adspørger hende: »Hvem er den høje Herre, som er Fader til jere Børn? Og hvem vil I forsvare den Vildtskyden for?« svarede hun ikkun:

»Jeg vil als intet sige det denne Gang, enten han er høj eller lav.«

Men ogsaa hos de øvrige Folk i Broskov travede Sidsel Jammer om og lod sin Mundkværn løbe og male Historier. Baade Jens Bødker og Niels Ibsen havde hørt, hvorledes hun gik og bildte gamle Povl Væver ind, at naar hun nu snarlig kom til sin store Velstand

og Herlighed, saa skulde han være hendes Skovrider, have 20 Rdl i aarlig Løn og Lov til at jagte og skyde, hvor han lystede.

Men aldrig talte Sidsel om, hvorledes hun engang havde reddet sig et af Niels Ibsens Kvindes Skørter, var rejst op til Næstved dermed og der havde gemt det hen i Skjul, saa Bødkerkonen, da Ejerinden var syg, maatte henrejse og skaffe Skørtet tilbage.

Derimod talte hun vidt og bredt om, hvorledes hun nok skulde fly Niels Ibsens svage Kvinde bedre af hendes Sygdom. Der var, sagde hun, noget nedgravet i Huset, saa dybt, som en Karl er høj, og det havde Magt over hende i 33 Aar. Og dersom Sidsel vilde, kunde hun lægge den svage Kvinde paa hendes Sygeseng endnu i ni Aar, og der skulde ikke blive mere af hende tilbage end som Ledet her paa hendes Lillefinger. Og pegte hun og viste derpaa. Men det vilde hun ikke bruge sin Magt til. Kvinden skulde om føje Tid komme oven Senge.

Det var kun en ringe Bog, man behøvede for at stævne Fanden til sig. Hun havde en saadan Bog, den havde hun al sin Visdom fra. Ellers kunde hun ingen anden Trolddom, end hun kunde se, hvad der passerede. Hun saa det af sin Bog. Saaledes stod hun oppe i Næstved og saa derned til Broskov, og saa hun da, hvorledes Niels Ibsens Datter rakte Povl Vævers Hustru Humle over Gærdet, og saa hun tillige,

hvordan samme unge Pige rakte noget andet frem til Hans Huggers Hans.

Den onde Skarnskvind var særlig slem overfor denne Hans, som havde sit Tilhold oppe til Huggerens, der nu sade inde med hans Fødegaard, hvor nogle af hans og Søsterens fattige Ejendele endnu henstode. Hans var en stakkels enfoldig Dreng, der ikke gjorde en Kat Fortræd, men som ogsaa lod sig indbilde, hvad det skulde være. Det var ret en Fyr for Sidsel Jammer at faa Fingre i. Og som nu Huggerens vare nogle nærige Rak, fik hun og de tilsammen lavet en kønne Historie i Gang med den enfoldige Dreng.

Niels Ibs Kvinde Bodild fortæller, at hun kom op til Huggerens Søndagen før Kyndelmissedag, og da sad Huggerkvinden og klagede sig med grædende Taarer: »Ak, vi fattige Stakkelsfolk, er nu ikke vort eneste Brød blevet borte under Prædikenen, endda det laa vel forvaret udi Hækken paa Loftet. Men du maa vide det Hans, ingen andre, end du, var til Huse under Kirkefærden. Og Sidsel Jammer sagde ogsaa, der vi mødte hende: »Vogter eder vel for Hans og for Hækken«.

Saaledes blev hun ved i det uendelige at tirre og dutte den fattige Dreng, indtil Harmen endelig greb ham, og han knyttede sin Næve imod hende og raabte: »Kan være, at jeg har stødt til Hækken, og Brødet er faldet i Hakkelsen; men tyvter I mig, skal I selv være Tyven, til I beviser mig det over!«

»Ja, mit Brød skal du skaffe mig, mit Brød vil jeg have!« raabte hun imod.

Da sprang dog Huggeren op og lod, som vilde han gaa imellem og stille Trætten; men hans Kone løb ham i Favnen og satte ham tilbage paa Bænken, idet hun vedblev at raabe: »Mit Brød, mit Brød! skaf det hid!«

Da stilnede Bodild Niels Ibs af paa deres Trætte, sigende: »I skulle ikke saa klamres, mindes, at I i Dag haver været til Guds Bord. Leder hellere om Brødet, saa finde I det vell!«

Kyndelmissedag, før Bodild gik til Kirke, kom ogsaa Huggerkvinden og fortalte, at nu havde Hans faaet dem Brødet igen.

Alligevel lode de ikke Drengen i Fred, men pinte og plagede ham aarle og silde, alt efter Sidsel Jammers oplagte Raad. En Dag, som Niels Ibsen kom derop i Gaarden, siger han til Hans, der stod og skar Hakkelse paa Loen: »Hvor gaar det med jert Klammeri?«

»Jeg kan snart ikke nære mig længere,« klagede Hans. »For at stilne deres onde Mund bød jeg dem en Skæppe Korn, endda de have jo hittet deres Brød paa ny; men de ville intet høre om Forligelse.«

»Opting med dem, lov dem vel og rigeligt til Forligelse; men lad intet opsætte skriftligt; forlang Penge for Vognen, de vil have; men tag ingen Kongens

Mønt af deres Haand; saadan siger Niels Krabbe oppe i Næstved, du skal handle. Jeg talte til ham om din onde Stilling, og han vil være dit Forsvar,« sagde Niels Ibsen og gik hjem.

Nu spillede Hans føjelig. Allerede Dagen efter gik Bud ned til Niels Ibsens, om de vilde komme op at paahøre Forliget. Huggeren tog imod dem og sagde fornøjet: »Nu giver Hans os Vognen med Hammel, Sele og Tømmer, undtagen den ene Mile, som er han Broders!»

»Ja,« siger Hans, »jeg forlanger dog noget imod; men de ville intet give.«

»Ikke saa,« svarede Huggeren; »jeg giver ham otte Skilling til, paa det han kan sværge for sine Frænder, at han fik Penge for Vognen.«

Derpaa gave de hinanden deres Hænder, og bade de Niels Ibsen og Bodild, at de og vilde lægge deres Hænder derpaa. Hvilket de og begge gjorde.

Men Hans bad endnu Huggeren og sagde: »Nu bør du og love aldrig tiere at lade falde Ord om det Brød, hverken inden eller uden Døre, hverken for Venner eller Uvenner.«

Dette lovede Hans Hugger fast, og de gave hinanden Haand derpaa.

Da sagde Huggeren: »Nu skikke vi Bud til Jens Smed i Even, han er skrivekyndig, som nogen, han kan skrive os imellem.«

»Det gøres intet nødig; vi gave jo hinanden Haandslag,« indvendte Hans.

Men Huggeren blev ved sit: »Jo vist, skrives skal der!«

Da lod Hans, som han ogsaa deri vilde føje hennem, gik til Even; men lidet efter vendte han tilbage sigende: »Jens Smed svarede, at det var for sildigt, han kunde intet se at skrive!«

Dermed maatte Huggeren lade sig nøje. Dagen efter kom han ned til Niels Ibsens, bad og sagde: »Jeg haver als intet Penge i mit Værge, vær god og borg mig otte Skilling, som jeg kan fly Hans efter Løfte.«

Han fik ogsaa de otte Skilling og gik; men en stakket Stund derefter kom han igen og sagde: »Jeg fatter ikke den Dreng; han vil ej tage imod Penge.« Og flyede han Niels Ibsen de otte Skilling tilbage.

Siden mødte Sagfører Niels Krabbe frem paa Tinge for Hans og siger, at det var Synd, som de havde handlet mod den fattige Dreng, der de ved Trudsler og Tvang afnødede hannem hans Søsters Gods; han — som aldrig skal overbevises om at have berøvet Hans Hugger noget af dennes Ejendom. Hans Hugger har alt sit; men med Gevalt haver de antastet den uforstandige, fattige Dreng. Den kristne Øvrighed maa straffe disse Folk, andre til Eksempel.

Ridefogden fra Nysø prøver paa at forsvare Hans

Hugger; men alligevel falder den Dom, at skønt Hans havde givet Optingelse, og Loven derom, 5—1—5, siger: »Optinger Mand for nogen Sag, ustokket, ublokket og unødt, da er han pligtig til det at efterkomme, som han udlovet haver;« — saa, efterdi Vidnesbyrdene ikke ere overens, og Vognen ikke var Hans's, men hans Søsters, da skal Hans Hugger levere den tilbage.

Saa slap Hans dog baade af Huggerens og den snedige Skarnskvindes Klør.

Men Sidse Jammer vedblev at føjte om. En Dag kom hun ind til Niels Ibsens, ligesom de havde affaaet Mad. Drengen, der var en ung Kjøbenhavner, sad ved den nederste Bordende. Saa satte Sidse sig ijævne ham og begyndte at ville karesere hannem, idet hun sagde: »Du er min egen gode Søn.«

Men da blev Drengen harm, sprang fra hende og raabte: »Tvi dig,« og bandede han hende hart. »Aldrig var du min Moder, det er fejl i din Hals, din forfejlede Ting. Nej, jeg var tilfreds, at dit Hoved laa for din Bag. Fulgte jeg dig efter, gik det mig slet ilde. Jeg mindes dig vel den Tid, at du var i Kjøbenhavn, at du gik til Slagteren og købte Blød, tog det i Munden og spyttede det alt imellem ud igen, at Folk skulde ynkes over dig og tro, at du var sær elendig. Eller mindes du ikke selv den Trætte, du havde med Præsten for Signeri, hvorledes Sogne-

præsten vandt Sagen, og du blev dømt for en Signekone.«

Efter denne Drengens længere og heftige Forklaring forsvandt Sidse ud af Gaarden. Og snart derefter forføjede hun sig ogsaa bort baade fra gamle Povl Vævers Hus og fra Broskov By, hvor hun havde en stærk Følelse af nu at være lovlig godt kendt.

Straks derefter dukkede hun imidlertid op nede i Skibbinge hos Knud Grejsens, hvor hun efter at have drukket en Pot Øl eller to, begærede at maatte forblive Natten over, saasom hun var mødig. Men her kaldte hun sig Juline og fremkom ellers med Jammernavnets Historie. Hun havde hjemme ved Nykjøbing i Falster, fortalte hun, der havde hun hendes Hus og Tjenestetyende, hvorfor hun ikke kunde fortøve længe derfra. Alligevel blev hun i Knud Grejsens Hus i over tvende Uger.

En Dag gik hun ned til Tubæks Mølle med et Pudevaar i Haanden. Da hun kom tilbage, havde hun intet med; men fortalte, at hun skulde have Pudevaaret fyldt med fint Mel og desuden en Skæppe Gryn og en halv Side Flæsk, som Mølleren vilde føre med, naar han kørte til Kjøbenhavn.

»Hvi saa?« spurgte Knuds Kvinde.

»Jo,« svarede hun; »jeg har lovet at fly Møllerdatteren en Mand.«

Det var helt fejlagtigt med dette Pudevaar; Knud

Grejsens fik hurtigt at vide, at hun havde solgt det for 24 Skilling.

Imidlertid hun var der, foregav hun, at hun kunde fordrive Rotter og Mus; flyede ogsaa Knud en liden Krukke, som der var noget Tøjeri udi, hvilket nok ikke var andet end Kul og Vand, det de kunde synes. Og siden den Tid har der og været af det Slags, man ellers ikke skal tale om, mere end tilforn.

Og saa de, hun havde en liden Bog, som hun kaldte Anatrus, og om hvilken hun sagde, at den vilde hun ikke miste for et halvt Hundrede Daler; thi saa længe hun havde den Bog, sørgede hun hverken for Føde eller Klæde.

Men ellers havde hun mange andre sære Ord, der ikke ere til at mindes. Dog det erindre de sig, at hun fortalte, at hun en Tid havde været forgjort; men en Kvinde inde i Landet flyede hende bedre, idet hun gav hende Tiggereklæder at bære, og som hun bær endnu, men som siden skulle brændes.

Efter to Ugers Tid betalte hun rigtig, hvis hun havde bekommet og fortæret der hos Knud Grejsen. Og gik hun saa ad Tjørnehoved til.

Der kom hun i Ugen før Paaske ind til Lars Ibsens og navngav sig Juline Jammer, sigende, at hun kom fra Kjøbenhavn. — Ellers havde hun paa Vejen været hos Fakse Præst og skaffet ham noget Gods igen, som var stjaalet. Men der hun viste det igen,

var Fanden nær fløjet ud af Skorstenen med hende.

»Kors, kan I saadanne Kunster, kom I retten i en god Stund til vort Hus!« udrød Larses Kone og klagede: »Vi haver to Bæster, der ere tyvstjaalne! Kan I fly os dem tilbage, skal vi vide at forskyldte jer derfor.«

»Ja, nok!« sagde Juline; »jeg skal fort vise dem igen. Men er der andre her i den gode By, som og haver mistet noget, da lader dem komme hid, at jeg kan skaffe alt igen paa een Gang og med een Umage.«

Da lod de gaa Bud efter Kristen Bækmand der i Byen, som og havde mistet to Bæster. Og straks, som han kom, siger Juline til hannem: »Der er en Degn paa hin Side Ganneskovsbro, som har eders Bæster. Det ene, som og et Hestføl, staar paa Stalden, men det andet gaar paa Græs. Og er samme Degn en brav Mand, gaar I til hannem, lader han eder dem nok bekomme.«

Men ikke navngav hun Stedet der, hvor samme Degn boede.

Siden bød Juline Larses Kvinde at gange til Præstø og købe hende nye Potter og Synaale, men hun medgav hende rigtig Penge til Købet. Der hun da havde faaet disse Ting og Kul dertil, gik hun i Stegset, sigende, at nu skulde hun fange videre Oplys-

ning om Bæsterne og vise dem igen. Men der hun lukkede Stegersdøren, sagde hun, at ingen maatte se ud deraf, da ellers deres Øjne gik ud af deres Hoved, naar Fanden kom til hende.

Alligevel kunde Kvinden ikke dy sig, men tittede ud gennem et Hul. Da saa hun, Juline sad og smurte sig for Ilden, efterdi hun var skamslagen af en Rytter i Skibbinge Kro.

Det Spil drev Skarnskvinden flere Nætter i Rad; men paa den sidste Nat tog hun en Potte, slog den paa Stegersdøren, idet hun raabte: »A, ha! ahaa!«

Men om Morgenen derefter sagde hun: »Gud ske Lov, jeg overstod denne Strid, og Vorherre bevarede mig end denne Gang; men havde der intet været Loft over Stegerset, da havde det været farligt for Huset, og Fanden havde annammet os alle til Hobe!«

Endelig blev Lars Ibsen ked af Julines Gøgl, og saa siger han en Dag til hende: »Nu skal I gøre til Ende om mine Bæster!«

Da svarede hun: »Ja, ja, brat! Men jeg maa være ene.« Og viste hun derefter Lars i Skoven og hans Kvinde til Præstø.

Lars satte Laas for Døren, slog Laasen i, gav Juline Nøglen og sagde: »Nu kan I gaa ind og ud, som I vil.«

Saa gik han og hans Kvinde. Men den Tid Lars kom tilbage af Skoven, var Laasen brudt fra Døren,

Marnen laa paa Jorden, og Juline laa i en Bod i Gaarden og snorksov, døddrukken. Da vækkede Lars hende hart og sagde: »Hvi farer I frem, mens vi ere fra Huse, og haver I vel og drukken min gode Brændevin!«

»Ak, jeg arme Stakkel!« klagede Juline. »Nu kan jeg intet gøre ved min Dont, efterdi nogen haver stjaalet min Bog. A, ha! hvor faar jeg slig Bog igen!«

Da bandede Lars hart og svor: »Gid der maa fare en stor Ulykke i den, der haver taget Bogen, saa at I intet kan fare frem med Bæsterne.«

Men Kvinden tyssede paa hannem og bød: »I tør intet saa sige, bander I, duer min Kunst intet. — I skulde hellere fort hente Ris fra Skoven, at vi kunne kviste Fanden fra os dermed; thi nu kommer han snarlig.«

Men den Dag gik Skarnskvinden bort, og Kristen Bækmands Pige fulgte hende i Vej. Hun sagde, at hun vilde forskaffe sig en ny Bog, og saa saare hun fik den, skulde hun, næst Guds Hjælp, skaffe dem deres Bæster igen. Men hun kom aldrig siden tilbage.

Saa dukkede hun mellem Paaske og Pinse op hos Niels Nielsen i Faksinge og var der en otte Dags Tid; men om Aftenen, efter at hun var bortgangen, blev hannem frastjaalen hans fattige Midler

og Formue, udi rede Penge 91 Sldr. 1 Mark 8 Skilling, og derforuden en Skindklædning, en foret Hue og en stor Del Linklæder, samt andet mere.

Niels Nielsen lod da Skarnskvinden føre til Tinge, at alt kunde blive oplyst om, hvorfra hun var kommen, og hvad hendes Haandtering var. Efter at saa de anførte Pudserier og Skarnsforhold, som hun havde øvet hos en Del Godtfolk der i Egnen, vare blevne bevidnede, beder Bonden, at samme Kvindfolk, der ikke giver nogen Forrede eller Rigtighed for hveden eller hvad for en, hun er, at hun, der var saare vel kendt med alt i hans Hus, maa tilbageholdes i Arrest, indtil hun skaffer Skudsmaal og Rigtighed fra de Steder, hvor hun siger sig at have været; thi han haver den Mistanke til Kvindfolket, at hun maa vide noget om hans Midler og Formue, og maa kunne gøre Forrede for, hvor alt er blevet af.

Sidsel eller Juline Andersdatter staar ganske frejdig paa Tinge og hører paa alle de Skarnsstreger, der blive hende tillagte, siger uden Blu Ja og Amen til de fleste, men benægter lige saa frejdigt andre. Til Slutning udbryder hun:

»Skriv kun, hvem der vil og kan, Ridefogden eller en anden, skriv ind til Kjøbenhavn til en Mand i Fiolstrædet, navnlig Jens Tømmermand, som bor hos en Tømmermester Børre Karlsen; han skal nok skaffe rigtigt Skudsmaal fra Kapellanen ved Vor Frue Kirke,

Magister Lars Hylling, hvor jeg sidst haver annammet Alterens Sakrament. ⁶⁶⁾

Siden, da Skarnskvinden slap fri, turede hun om paa ny og øvede sine mange Kunster og slette Pudserier, kunde ikke dy sig, saa længe hun kunde slæbe sig frem; og endte hun vel da til sidst paa samme Maade, som en anden Stakkelskvinde, om hvilken det hedder:

Broder Andersen af Skibbinge stod 17. Novbr. 1685 paa Baarse Herredsting og vidnede: En Aften under min Fraværelse lod Rasmus Kare et sygt og svagt Kvindfolk indbære i mit Hus. Hun var segnet om ude paa Alfarvejen, og samme Nat døde hun paa min Lo. Om Morgenen derefter lod jeg tude i Hornet paa Gaden, sankede Bymændene og bad dem, om de vilde skyde op til Hjælp til en Kiste for det fattige, døde Menneske. Da svarede Granderne, at hun burde at begraves for Fattigkassens Penge; og samtlige bade de Povl Degn være Bud til Sognepræsten, Magister Kristen Povlsen i Præstø, om de kunde faa nogle af Fattigpengene til at købe Kiste for. Men Degnen bragte intet Svar derpaa. Om Søndagen derpaa gik jeg saa selv til Magister Kristen og adspurgte hannem: »Hvad skal jeg gøre med den døde?»

»Gaa til din Nabo,« svarede Sognepræsten, »og sig hannem, som haver ført dig det halvdøde Menneske paa, at han kommer hid til mig og lader mig vide, hvor det døde Kvindfolk er kommet fra.«

Men der jeg ingen Forrede fik, sankede jeg By-mændene paa ny og bad dem skillinge sammen til en Kiste. Dog ingen vilde give noget. Da, som Liget den Tid alt havde været i mit Hus paa anden Uge, og ingen vilde skille mig af med det, vidste jeg ikke andensteds at henføre det end paa Kristenjord. Saa førte jeg det ud paa Kirkegaarden.

Imidlertid, som Sognepræsten erfarede denne Fremfærd med Dødningen, lod han og Ridefogden henskikke tvende Mænd for at syne Kastedødningen. Og der de tvende Synsmænd indkom paa Skibbinge Kirkegaard, fandt de, saa vidne de, det døde Kvindfolk henkastet der udi hendes Gangklæder, liggende næsegrus med noget Halm over. Og da de vendte Ansigtet op, befandtes hendes Næse blodig, og var der et Saar paa hendes Pande, hvorpaa sad en tynd Roe (Saarskorpe), og ellers var hun blaa i Ansigtet og over hele Kroppen.

Men efter at dette Syn var foretaget, siger Broder Andersen, at samtlige Bymænd skøde sammen til en Kiste til Liget, som og blev lagt derudi.

Broder ender sit Vidne med at bede om, »at Sognepræsten og hans naadige Øvrighed vil efterlade hannem denne hans Handel, eftersom han med god Samvittighed kan benægte, at han ikke haver gjort det af Trodsighed, men at det var i hans Enfoldighed, han havde lagt Dødningen paa Kirkegaarden.« Samt-

lige Bymænd mødte paa Tinge og føjede deres Bøn til Broder Andersens, at Magisteren vilde dennom denne Gang efterlade deres Forseelse, da lovede de fast en anden Gang sig bedre imod Stakkelsfolk at anstille.

Dette lovede Magister Kristen endelig og for Herredsfogdens Forbøns Skyld.⁶⁷⁾

Først nu havde Stakkelskvinden, Kastedødningen, fanget sit sidste, rolige Hvilested paa Skibbinge Kirkegaard.

Men det var ikke alene de omstrefjende Skarnskvinder, der søgte Fortjeneste i Folks Overtro; ogsaa paa Hjemegnen fandtes bosiddende Kvinder, som dyrkede samme Næringsvej.

Peder Holms Kvinde i Ammedrup var saaledes klog Kone. Hun kunde alskens skønne Kunster af den Art og lod sig vel betale for sine Kure. — Da Gillius Nielsen af Rødstofte havde skikket sin Søn Oluf, der hverken kunde gaa eller tale; og som i enhver Henseende var meget krank, hen til den kloge Kone i Ammedrup, der med sjældne Ord og sin dybe Videnskab havde kureret Drengen, vilde Gillius ikke ud med Betalingen, fire Daler, som den kloge Kones Mand Peder Holm fordrer.⁶⁸⁾

Det var ikke alene hos jævne, almindelige Folk, at Overtroen saa let vandt Indpas; ikke heller de, der vilde hæve sig over Mængden og regnede sig

for at være udenfor og over Bondestanden, vare klogere. Der var saaledes, for at nævne et Eksempel, den fine og fornemme Premierløjtnant Kristian Nold i Ammedrup, som sad inde med tvende Ejendoms-gaarde og ellers var en Stormand, der førte fint og stort Hus, men som med Hensyn til Overtro slet ikke var klogere end sine jævne Naboer.

Monsjør Nold var en stor Gnier, der pinte og sul-tede sit Tyende og derfor laa i evig Trætte og Strid med sine Tjenere. De andre Karle i Byen vare her-over Monsjøren paa Nakken. Særlig var der en Gav-tyv imellem dem, der forstod at spille sine Kort fint og kyse Monsjør Nold. Herom hedder det i Ting-bogen: En Dag i Efteraaret 1708 kom Jens Vævers Karl, Lars, kørende der forbi, hvor Nolds tvende Karle pløjede. Lars blev holdende og spurgte: »Er Nold hjemme?»

»Ja,« svarede den ene af Karlene.

»Jeg maa bekende, han er en brav Mand,« sagde Lars spottende; »han stjæler vel sine Tjenestefolks Løn fra dem; men han har og mistet meget Kvæg og mange Bæster i Aar. Og ellers har jeg en Bog, som jeg kan læse i, naar jeg vil, og han skal miste mere herefter og faa Rotter og Mus i Steden. Ja, Djævelen skal regere ham, den Tyv og den Skælm han er.«

Siden fortalte Lars en Dag hjemme til sin Hus-

bond, at Nolds Karle havde sagt ham, at nu havde de allerede faaet saa meget Utøj i deres Huse, at de ikke kunde nære sig. Og Lars føjede til: »Jeg har end min Bog endnu. Jeg skal læse derudi, saa alle det Skarns Huse skulle blive vrimlende fulde.«

Alt dette fik Mønsjør Nold snart at vide; men hvad skulde han gøre ved den slemme Troldkarl? Det maatte offentligt frem, paa Tinge; Troldevæsenet taalte ikke Lyset. Saa blev Gavtyven stævnet. Men da baade Ridefoged og Dommer gik i Forbøn for Væverens Lars, turde Nold ikke andet end sige Ja og Amen til deres og Larses Bøn. Men saa skulde Synderen ogsaa love:

For det første: at staa frem paa Tinge og gøre en køn Afbedelse. — Hvad han ogsaa gjorde.

For det andet: erklære, at han intet vidste om Nold uden, at han var en honnet, skikkelig og rai-sonnabel Mand. — Hvad han ogsaa gør; og tager han sine Ord i sig igen, som talte i taabelig Ufor-standighed.

Og endelig for det tredje: at han efter denne Dag aldrig skulde sige et Ubekvemsord om Nold, Kæ-reste eller Børn, forpligte sig i højeste Maade til al-drig at tilføje — enten selv eller ved andre — Nold eller nogen af hans nogen Skade eller Ulempe paa Person, Gods eller noget Kreatur, i Mark eller By, hemmelig eller aabenbare — og det under den aller-

højeste Straf. — Hvad Lars og gør. Han betaler endelig Sagen med fire Sletdaler og lover, at han aldrig mere skal læse noget slemt ud af Troldbogen.⁶⁹⁾

Vornedpligten eller, som den senere er bleven kaldet, Vornedskabet med Fødestavnspligten var dog det tungeste Baand, der hvilede paa Øbonden her i Østdanmark. Naar den Slags Sager kom for paa Birketinget, var det særlig haardt for Niels Madsen at skulle dømme de vornede Stakler, efterdi han selv havde været i Klemherken og havde faaet at føle, hvad Hendes høje Naade Grevinde Moth havde kunnet ønske ham.

Det var langtfra alle Jorddrotter, der vare lige strenge og nøjeregnende med Hensyn til deres Vornedrettighed. De mest højtstillede, Adelsmændene, vare de skaansomste og viste størst Medfølelse; naar de da ikke af Ladhed og Ligegyldighed lode deres onde Tjenere have ganske løse Tøjler til at tumle med Bonden, som de fandt for godt. Derimod vare de Godsejere, som selv vare fødte i Bondestanden, gerne de haardeste Vornedplagere. Alt efter det gamle Ord: »Hvo, som en Bonde plage vil, en Bonde tage skal dertil.«

Som en slig haard Vornedplager kan særlig frem-

føres Rasmus Ibsen paa Frøslevgaard i Stevns. Han havde tjent sig op til at være Forvalter ved Dronningens Ejendomme der paa Egnen; og havde i denne Stilling igen arbejdet saaledes, om end næppe altid paa den redeligste Maade, saa dog med en slig Gnieragtighed, at han havde pint sig sammen en Formue, hvorfor han 1685 kunde faa sig delvis og 1691 fuldt og rent tilskødet Frøslevgaard.

Nu spillede den højagtbare og velfornemme Mand, Monsjør Rasmus Ibsen, den fornemme Herremand, holdt Huslærer til sine Børn, kørte med sin dydelskende Kæreste Ane Marie og sine tre uskyldige Smaabørn i Karet om til Egnens Ridefogder, Forvaltere og Præster, medens en Tjener gik ved Siden af Kareten for at vogte sit høje Herskab. Og hjemme paa Frøslevgaard stod det ene glade Selskab efter det andet. Men Bønderne gik det ud over; de maatte med deres Slid betale Gilderne og bleve plagede over en lav Sko.

Fra først af havde den unge Sognepræst, den bekendte Jørgen Sorterup, fundet Behag i det muntre Herregaardsliv. Men da Præsten lidt efter lidt fik Øjnene op for, hvem det gik ud over, fik Visen en anden Lyd. Sorterup tugtede først Herremanden i sine Prædikener, men da dette ikke frugtede, lod han ham indstævne for Provsteretten. Rasmus Ibsen mødte ikke. Men Hr. Jørgen beviste med Vidner, »hvorledes

Herremanden mishandlede sine Bønder; og naar de saa undvege, og han igen fik fat paa dem, da i flere Dage lod dem sidde i Bolt og Jærn paa Frøslevgaard; og hvorledes han lod Gærderne aldeles forfalde om sine Marker, saa hverken Frøslev eller Gævnø Bønder kunde vogte deres Kvæg saa godt, at det ikke kom ind paa Herregaardens Lodder; men naar Kvæget gjorde det, saa tog Rasmus Ibsen det op og truede Bønderne, som det tilhørte, med at ville slaa Arme og Ben i Stykker paa dem og sætte dem paa Bremerholm. Endelig beviste Jørgen Sorterup, at som Følge af Bøndergaardenes Forøvelse, havde han af 19 Gaarde i Frøslev By i det sidste Aar ikke haft mere i Tiende end — 5 Bygneg og 6 Havreneg.«⁷⁰⁾

Følgen af den haarde Behandling der paa Godset var, at enhver Vorned, der kunde se sit Snit, flygtede bort til fredeligere Egne. Det hørte derfor ogsaa til Dagens Orden, at Rasmus Ibsen ved Sjællandsfars Landsting lod lyse efter Vornede, saa efter to, og saa efter flere, altid vare der nogle, der vare slupne bort.⁷¹⁾

Saa bleve Spejdere udsendte, og der blev holdt Storjagt for at indfange Vornede. Juleaften 1692 fangede de nede paa Øen i Bønsvig Niels Larsen Skrædder, der blev ført som Fange til Frøslevgaard og kastet i Hullet. Men Natten mellem 14. og 15. Febr. blev der stukket Ild paa Gaarden. Fangen und-

kom, brød ud af Hundehullet under Forvirringen ved Ildebranden og flygtede paa ny. Men Flygtningens Hustru Kirsten Larsdatter og en ung kun syttenaarig Pige, Maren Kristoffersdatter, bleve grebne og anklagede for at have paasat Ilden.

Rasmus Ibsen klager og siger, at »blot fordi han ved Lov og Ret haver drevet Kirstens Mand ind paa Frøslevgaards Gods, saa haver hun af et ondt, ukristeligt, morddædisk Forsæt med fri Vilje og beraad Husat Ild paa hans Gaard samt købt og overtalt Maren Kristoffersdatter til at være hendes Medhjælperse. Og skete da den store Vaade, at 117 Fag Hus bleve jammerlig lagte i Aske med en Del Fænød, Bæster, Sæd og Foder, ham fattige Mand til ulidelig Angst, Fortræd og Armod.«

Ved Sjællandsfars Landsting fik Rasmus Ibsen begge Kvinderne dømte til at skulle miste deres Hoveder ved Bøddelens Sværd, deres Kroppe straks at lægges paa Stejle og hver for sig af deres Gods at bøde til Kongen 40 Lod Sølv og til Rasmus Ibsen 40 Lod Sølv. Saa skulde og Kirsten Larsdatters Boslod til Rasmus Ibsen, som hendes Husband, at være forbrudt.⁷²⁾

Denne Monsjør Ibsens Haardhed overfor hans undergivne Bønder bevirkede kun, at end flere stræbte at undfly hans truende Haand.

Der gik en ung Karl, Ingvor Davidsen hed han,

nede paa Øen og skælvede for den onde Herremand, som han frygtede skulde faa i Sinde at tvinge ham ind paa sit Gods. Saa vilde han hellere ofre noget for at faa sin sikre Frihed. Fredagen før Pinse 1702 fik han derfor Henrik Jespersen fra Ammedrup til at ride ind i Stevns og forhandle med Rasmus Ibsen om denne Vornedsag.

Netop som de to Mænd sade ved deres Ølkruse der paa Frøslevgaard og førte en ivrig Handel om Vornedkarlen, kom to Bønder fra Barup slæbende med en af Rasmus Ibsens undvigte Vornede. Denne blev straks puttet i Hullet. Men de to Fangere bleve derimod indbudne og bænkedes med; saa kunde Handelen begynde paa ny. Ammedrupmanden bød 20 Rigsdaler for Ingvors Frihed. Men Herremanden vilde ikke nøjes med mindre end 40 Sletdaler.

»Jeg byder Husbondholdet til foruden de 20 Rdl.!» sagde Jespersen.

Men Rasmus svarede: »Husbondholdet skal naturligvis til foruden de 40 Sletdaler!«

Saa drak de. Handlede paa ny og drak igen, saa længe de orkede. Men Ammedrupmanden blev hele Tiden ved sit: »20 Rdl. og Holdet!« Alt imellem mumlede han: »Du har vel ingen Vorned? Har du nogen, saa tag ham! Eller vil du have Pengene?«

Endnu en Stund drak de. Saa kunde de ikke

mere. Da red Henrik Jespersen dinglende ud fra Frøslevgaard.

Vornedfangerne havde set og hørt det hele; men nogen Slut paa Handelen eller noget Forlig hørte de intet.

Da Tiden gik, og der hverken kom Penge eller Vorned, lod Monsjør Ibsen ud paa Efteraaret føre trende Vidner frem paa Tryggevælde Ting for at faa Vornedhandelen stadfæstet.

De tre Vidner vare: en Korporal, som slet ikke havde været inde i Stuen, mens Handelen gik for sig, Ladefogden, som kun var inde at tage imod Vorneden, som Barupbønderne bragte, og endelig en Pige, der havde baaret Øllet frem, men ingen Afslutning paa nogen Vornedhandel havde hørt, alligevel stadfæste de alle tre Rasmus Ibsens Udsigende, at Jespersen havde gjort Løfte med Haand og Mund, enten at skaffe Vorneden eller ogsaa at betale for hans Frihed 40 Sletdaler samt syv Aars Husbondhold med 2 Rdl. for Aaret.

Med dette Tingsvidne møder Rasmus Ibsen paa Baarse Herredsting og forlanger ikke alene, at deres Handel skal staa ved Magt, men tillige at Jespersen skal betale ham 24 Rdl. 4 Mark 12 Skilling i Omkostning.

Henrik Jespersen lader da de tvende Mænd fra Barup kalde til Tinge som Vidner, og de fastholde,

at ingen af de førte Vidner havde hørt paa Vorned-handelen paa Frøslevgaard, og at denne Handel ikke naaede til nogen Afslutning. Jespersen selv tilføjer, at han den Tid var mægtig drukken og ej mindes at have givet Rasmus Ibsen Løfte om enten at skaffe ham Ingvor Davidsen eller ogsaa Penge. Alligevel falder den Dom der paa Tinget, at enten skal han fremskaffe Vorneden eller betale hans Fribrev med 40 Sletdaler og derhos syv Aars Husbondshold med 7 Rdl.⁷³⁾

Derefter gik Sagen til Sjællandsfars Landsting, hvor Dommen kom til at lyde: Intet er bevist om, at noget Forlig blev gjort, og det er kun Ibsens Pige, der navngiver Vorneden som Ingvor Davidsen, hvem det end ikke er bevist over, at han er Rasmus Ibsens Vornede, derfor bør Henrik Jespersen fri at være for at betale de 40 Sletdaler, som ogsaa de imod Loven forlangte 7 Aars Husbondshold med 2 Rdl. aarlig.⁷⁴⁾

Imidlertid begyndte der at trække et saa slemt Uvejr sammen over Hovedet paa den onde Herremand, at han ikke fik Tid til videre Jagt efter Vornede, men maatte se, saa godt det lod sig gøre, at hytte sig selv.

Først er der Enkedronningens Renteskriver Terkel Terkelsen, som paa ny begynder at røre op i Rasmus Ibsens gamle Forvalterregnskaber, hvor det er galt med nogle Restancedomme over nogle af Enkedron-

ningens Bønder, hvilke Domme Monsjør Ibsen erhvervede i Aarene 1684—1686, men hvor det viser sig, at Restancerne ere fremskaffede paa ulovlig Vis.⁷⁵⁾

Det havde været galt med disse gamle Regnskaber før; Rasmus Ibsen havde endog i sin Tid været anholdt inde i Kjøbenhavn og indsat i Stadens Arresthus; men var dog efter at have gjort svære, store og gode Løfter sluppen paa fri Fod igen; dog imod at al hans Eje blev belagt med Arrest.

En Tid hutlede og laante han sig frem paa ny. Men i Sommeren 1704 komme Kreditorerne i samlet Flok og faa Indførselsdom i Frøslevgaard. Dommen blev forkyndt for Rasmus Ibsen i »hans Logemente i Sr. Søfren Rasmussens Gaard paa Vestergade, hvor Billedet af de tre Hjorter udhænger.«

Renteskriveren Terkel Terkelsen klager med. Og dog alligevel fik Rasmus Ibsen endnu en kort Frist, imod at han til Landstinget lader forkynde:⁷⁶⁾

»Gives herved alle og enhver tilkende, at der skal holdes Avktion over Frøslev-Gaard og Gods, liggende i Stevn's Herred. Hovedgaarden bestaaende af Hartkorn 45 Tdr. 5 Skpr., derhos en smuk Lysthave, item trende Frugthaver paa nogle Hundrede rare Frugtræer, saa og Fiskevande og Parker, den ene med en Holm udi, omkringflydt med Vand, som er vel besat med Fisk; paa samme Holm findes mange skønne og rare Frugtræer sat.

Gaardens Bygning bestaar saaledes: Stuelængen, et 20 Fags Hus, teglhængt, to Lofter højt med Stuer, Sale- og Gaard-Værelser, Ladegaardens Bygning til Korn, Foder og Kvæg, bestaaende af 56 Fag Hus, ny Bygning af Egetømmer; en anden Stuelænge i Ladegaarden, bestaaende af 8 Fag til Værelser; nok en Længe til Smaakvæg, Faar o. dsl. af 7 Fag; endnu en Længe, kaldes Borgestuelængen, bestaaende af 6 Fag.

Borggaarden er indhegnet med Planker paa tvende Sider, og paa den tredje er en Længe, teglhængt paa 21 Fag, som er til Bryggerhus og Pakhus med en anden Stue derhos, saavelsom til Vognskur.

Til samme Hovedgaard kan saaes aarlig: Rug 60 Tdr., Byg 60 Tdr. og Havre vel saa meget, Hø til aarlig at avle 3—4—500 Læs, med iberegnet det af tvende Enemærker, det ene med Skov, og efter Høhøsten til Græsning til Kvæg, Bæster og Stude.

I samme Marker og Enemærker ere og en Del Fiskeparker, som ere vel besatte med Fisk.

Jordegodset til samme Hovedgaard, besat og øde, er 200 Tdr. Hartkorn, foruden Husmænd.

Avktionen er berammet til at holdes paa Frølevgaard Mandagen den 20. Oktober førstkom-

mende. For Købet gives enten Forsikring, eller samme straks betales.

Frøslevgaard, den 15. September 1704.

Rasmus Ibsen.◄

Der meldte sig imidlertid ingen Købere paa Avkøbsdagen. Det var kun i Rasmus Ibsens Opsats, at alting tog sig saa herligt ud; i Virkeligheden herskede overalt den største Jammerlighed, hvad noksom var bekendt, da det kunde ses med et halvt Øje.

Bygningerne vare fuldstændigt forfaldne, naar undtages den nye Længe, der var opbygget efter Ildebranden, som de tvende Kvinder havde paasat for at bringe Hævn over den onde Herremand; og af Eneværkerne, som Rasmus Ibsen omtaler som særlige Herligheder, bestod i det mindste det ene kun af nogle udgaaede og skaldede Stumper.

Værst var det dog med Bøndergodset, hvor det ret viste sig, hvilken Bondeplager Rasmus Ibsen havde været. Under Frøslevgaard laa 30 Gaarde og 17 Huse; men af de 30 Gaarde var kun fem besatte med fattige, forsultne Fæstere, alle de øvrige Jordbrug laa øde hen og havde ligget saaledes i fra 2—40 Aar, Bygningerne vare alle Steder i højeste Grad forfaldne, de fleste Steder helt borte; af en Gaard stode 7 Væggerum tilbage, hvori en 70 Aar gammel Mand, der var født der paa Stavnen, nu sad ene tilbage som Husmand; af en anden Gaard stode 10 Væggerum ganske

brøstfældigt Hus igen, og deri holdt nogle vanføre, tiggende Indsiddere til; men mange Steder var alt det, der var tilbage som Minde om, at der her havde staaet en Gaard, kun en enkelt Abild eller et Pæretræ, medens andre gamle Havepladser bare Vidne om deres tidligere Brug ved nogle forkrøblede Kirsebærtræer; men der var ogsaa saadanne gamle Gaardspladser, hvor der nu hverken fandtes Stik eller Stage tilbage.

Saa ynkedes Enkedronningen alligevel over den stakkels Skalk, hendes fordums Forvalter, lod sin Renteskriver Terkel Terkelsen afkøbe ham Gaard og Gods for 5825 Rdl., saaledes at hans Gæld, 1992 Rdl., først blev udbetalt af Købesummen; og dernæst stilledes i Udsigt, at Rasmus Ibsen, formedelst han var en sær forarmet Mand, der sad med syv umyndige Børn, skulde faa Restbeløbet 3833 Rdl. udbetalt, naar den gamle Regnskabssag var bragt i Orden.

Nu havde altsaa Enkedronningen det stakkels øde Gods i Hænde; men det var ingen let Sag at faa Ødelæggelsens Spor udslettede. Først gjaldt det om at skaffe Mennesker ind paa Godset, helst at faa lokket nogle af de bange Flygtninge tilbage til deres Stavn. I den Hensigt udgik følgende Bekendtgørelse:

»Da det noksom er bekendt, hvorledes den største Del af Frøslev-Gaards Vornede, foruden en Del Bols mænd, med Hustruer og Børn formedelst

visse Aarsager, hemmeligen saavel som aabenbare, ere entvegne, og sig paa andre Herskabers Gods enten opholde eller ere bosatte —, saa kunne saadanne uden nogen Besværing eller Tiltale sig paa Stavnen igen lade finde, hvor de sammesteds efterdags tilbørligen skulle blive haandhævede.

De Vornede, som tjenlige ere til Hus og Gaard at antage, skulle paa berørte Grund nyde ny opbygte Gaarde med fuld Sæd og Besætning, foruden andre tjenlige Vilkaar, og i alle Maader saaledes beegnes og handles, at de kunne svare Kongen og Herskabet den tilbørlige Afgift. Samme Konditioner nyde og andre Frifolk, som sammesteds sig agte at nedsætte.

Til hvilken Ende alle saadanne skulle indfinde sig hos Hendes Majestæt Enkedronningens Forvalter Jens Klavsens, paa Gjorslev, der har Fuldmagt til lovlig at antage og Fæstebreve at meddele. « 77)

Det begyndte at lysne for Godset ved Enkedronningens opofrende Omsorg; selv for Rasmus Ibsen saa det bedre ud, end han havde fortjent. Men nu blev den gamle Karl stædig. Efter Købekontrakten skulde han kvittere, ryddeliggøre og fraflytte Frøslevgaard senest til 1. Maj 1705; men han vilde ikke lette sig, endnu 25. Avg. 1705 sad han der paa Gaarden, saa

Enkedronningens Forvalter Johan Dominianus maatte fange Dom over ham ved Tryggevælde Herredsting til at forlade Gaarden. Rasmus Ibsen blev dog rolig siddende, endnu et Aar sad han der. Dominianus gjorde da paa ny Beskikkelse til ham 1. Juli 1706; men Monsjør vilde ikke ryddeliggøre eller forlade Gaarden. Herredsfoged Johan Fris tildømmer ham atter 27. Juli at fraflytte. Men i Steden for at rykke ud indstævner Rasmus Ibsen Herredsdømmen for Sjællandsfars Landsting. Og først efter at han ogsaa der er dømt til at kvittere Frøslevgaard, forlader Rasmus Ibsen sin kære gamle Rede ved Nytaarstide 1707. — Han drog da hen til Bos Mølle i Havnelev Sogn; hvilken Ejendom han for øvrigt havde pantsat til Ridefoged Peder Hansen paa Totterupholm for et Laan paa 100 Rdl.

Sine sidste Dage henlevede han skiftevis paa Bos Mølle og paa en anden Mølle, han ejede i Strøby. Paa sidstnævnte Sted døde han forgældet og i yderste Armod.

Den 1. Maj 1709 lyses der ved Sjællandsfars Landsting til Skifte efter Rasmus Ibsen, hvilket Skifte er berammet at holdes i Strøby 12. Juli.⁷⁸⁾

En adelig Dame fandtes der dog, som var nær ved at kunne gøre Rasmus Ibsen Rangen stridig med Hensyn til Forfølgelse af de Vornede. Det var Fru Merte Sofie Urne, i Almindelighed kaldet »den

onde Fru Merte paa Lindersvold.« Hun brændemærkede sit Navn saaledes, at naar Drengene Aftenen til Skærtorsdag gik om og sang for Æg, lød det endnu op til vore Dage i et af Versene i deres Skærtorsdagsvise:

»Gud fri os fra den onde Trolde,
og fra Fru Merte paa Lindersvold.«

Der gik ej heller mangen Dag hen ved Sjællandsfars Landsting, uden at Fru Merte havde Lysning fremme efter en eller flere Vornede. Men her skal kun nævnes et Par Træk af det, som Forpagteren paa Jungshoved fik at gøre med Fru Merte.

Niels Madsen havde et godt Øje til den onde Frue. Saa var det en Dag i 1693, at Fruen havde en af sine mangfoldige Sager fremme, og der skulde føres Vidner paa Præstø Byting. Forpagteren fra Jungshoved var ogsaa tilkaldt som Vidne, og han fandt her en ypperlig Lejlighed til at brede sig vidt og langt om Fru Merte og faa denne sin Skildring indført i Bytingbogen: »Det var om Aftenen, den 11. Februar sidstleden,« vidner Forpagteren, »at jeg indgik i Elias Kristoffersens Hus i Præstø og kom der i Samlav med flere af Byens Borgere, som sade og drak til sammen. Da kom og Fru Merte Urne derind paa samme Tid, satte sig blandt Mændene og drak sine fulde to Potter Vin, hvorefter hun fremkom med megen og mangt uhørlig Snak.«

Dette Vidne gik videre og kom for i Sjællandsfars Landsting. Derover blev Fruen meget forbitret og klagede for Landstinget over denne »Blaem« (Beskæmmelse), der var fremført paa Bytinget og indført i Tingbogen.

Ved Landstinget faar Fruen ogsaa Synderen dømt til paa Præstø Byting at skulle gøre hende vedbørlig Erklæring og Afbedelse, samt bøde til Fattigvæsenet i Præstø 3 Rdl.⁷⁹⁾

Men da ud paa Vaaren under Bygsæden tvende Kaldsmænd kom til Jungshoved for at forkynde Forpagteren Landstingsdommen, og de traf hannem ude i Marken, svarede han haansk: »Det var da en Del Penge; men lader hende ikkun komme, saa skal hun faa at vide, hvem der drak Vinen.«

Dermed slog han sig helt til Ro og betalte ingen Bøde. Men Fru Merte glemte ikke Sagen. Ved sin Sagfører Oluf Tønsberg af Store Elmue lader hun paa ny Forpagteren kalde for Retten. Niels Madsen mødte ikke selv, men skikkede sin Ladefoged i Steden; og denne siger, at hans Husbonde var forrejst til Kjøbenhavn i et magtpaaliggende Ærinde.

Den følgende Tingdag møder imidlertid Forpagteren selv og fremlægger Kvittering fra Fattigforstanderen i Præstø paa, at de 3 Rdl. ere betalte. Dette forhindrer dog ikke Dommeren i, endskønt Bøden er betalt, men efterdi Kvittering ikke er fremlagt for Fruen,

da at dømme Forpagteren til at betale Omkostningen med 3 Mark og 12 Skilling. Niels Madsen synes at have haft Fornøjelse for Pengene. Han betaler straks.⁸⁰⁾

Det kunde være en rigtig vakker Spøg, om der kunde spilles den gode Frue et artigt Puds engang ved en af hendes mange Vornedjagter, tænkte Niels Madsen og skrev sig Sagen bag Øre.

Saa var der en ung Karl, Niels Jørgensen eller Ibsen — Faderen hed Jørgen Ibsen — nede fra Nybro ved Lillestrand, som Fruen havde erhvervet Landstingsdom over af 5. Juli 1699, lydende paa, at Niels var hendes Vorned. Dommen var senere læst paa Tryggevælde Herredssting; men alligevel havde Niels Ibsen sneget sig bort fra Fruens Klør. Siden havde han færdedes viden om. Ved Fastelavnstide 1706 kom han imidlertid tilbage til Hjemmet; og Faderen kørte ham ned til Jungshoved for at gemme ham bort fra den onde Frue. Hos Forpagteren angav han sig for at være Jyde — at sige, Niels Madsen vidste godt, hvem han var. — Han fremviste rigtigt og lovligt Pas fra Herremanden Jørgen Arenfeld paa Rugaard i Sønder Djursland (af $\frac{3}{4}$ 1704), som ogsaa fra Forpagter Peter von Sprecheln paa Dronningborg Slot ved Randers (af $\frac{5}{10}$ 1705). Saa blev han paa Jungshoved hos Forpagteren i godt Skjul, mentes der; og fik han siden smukt Vidnesbyrd fra Jungshoved Sognepræst, Magister Peder Fallenkamp. Men Fru Merte havde sine Snushaner ude og fik

snart opsporet, hvor hendes Vornedekarl Niels var. Og straks lod hun Forpagteren med hans Hustru Drude indstævne, som de, der havde holdt hendes Vornede i Fjælster. Og Magister Fallenkamp kom med som Vidne.

At Niels Ibsen var paa Jungshoved kunde ikke nægtes; men Niels Madsen prøvede paa at trække Sagen i Langdrag for at skærme Karlen, saa længe ske kunde. Han fremførte, at det var en Jyde, han havde i Tjeneste, en Karl med rigtigt og lovligt Pas; eller han lader andre møde for sig, der angive, at Forpagteren var forrejist i magtpaaliggende Ærinder.

Saa blev Fruen gnaven og lod sætte i Rette, at Niels Madsen burde lide og undgælde efter Lovens pag. 556, Artk. 11 og 12, betale et Aars Løn med 24 Sletdaler, i Skadelidelse 20 Sldr. og i Procesomkostning 6 Sldr.

Da møder Forpagteren selv paa Tinge og siger, at Karlen kom til ham med lovligt Pas, navngav sig Niels Ibsen og foregav at være en Jyde.

Fruens Sagfører, Husmand Peder Jensen fra Kragebrinken, spørger da:

»Hvi var I da paa Lindersvold hos Fruen og bad om Lov at beholde hendes Vornede i Tjeneste indtil Mikkelsdag?»

»Vel var jeg,« svarede Forpagteren, »efter Fruens Skrivelse af 7. Juli angaaende samme Niels Ibsen for at føje Fruen derhenne, og faldt der samme Tid vel

og nogle Ord om at kavere for Karlen, hvortil jeg ikkun svarede Fruen, at hvis hun vilde forsikre mig, at samme Karl ej skulde undløbe, kunde jeg vel beholde hannem i min Tjeneste til Mikkelsdag. Men der jeg kom hjem om Aftenen, var Niels Ibsen bortgangen.«

Nu kunde Niels Madsen altsaa ikke holde Karlen i Fjælster længere. — Den endelige Dom kom til at lyde paa Frikendelse for Niels Madsen, efterdi han havde Pas og Skudsmaal fra Niels Ibsen; og Omkostningerne hæves paa begge Sider.⁸¹⁾

Da Fru Merte saaledes ikke kunde komme videre med Forpagteren, gik hun, hvad hun havde gjort før, i Lag med Forældrene til hendes Vornede. Dennes Fader Jørgen Ibsen ved Herredsbroen var overfor Fruen gaaet i Løfte for sin Søn Niels, at han skulde være hende følgagtig, saa saare hun ønskede det; men den Tid havde hun ofte sendt Bud efter ham, og da havde Moderen hver Gang forklaret, at Sønnen lige da, naar Budet kom, var borte; en Gang var han lige gangen til Lestrup, en anden Gang til sin Moster; til sidst blev han helt og holden borte. Saa gik der Dom paa Herredstinget, at naar den naadige Frue lagde Køretøj til, saa skulde Faderen køre ud og se at finde den fortabte Søn. Da saa Sønnen endelig efter flere Aars Forløb sneg sig hjem igen, og Fruen straks spurgte det, kom der øjeblikkeligt Bud fra Fru Merte,

at nu skulde Niels fluks bringes til Lindersvold. Der kom dog ingen Vorned. I Steden for at køre Sønnen til Lindersvold, kørte den gamle Ibsen ham tværtimod ned til Jungshoved. Herover blev Fru Merte for Alvor harm og tog straks ned til Lillestrand. Jørgen Ibsen var til Held for ham selv borte, men Kvinden fik baade læst og paaskrevet af den vrede Herremandsfrue. Den gamle Kone var dog ikke ræd af sig, ganske roligt og vittigt sagde hun, at hun formente, Sønnen var hjemkommen i et godt Øjeblik, eftersom der lige da var hendød en Fæstebonde i Mosebølle, saa nu kunde deres Niels vel faa baade Gaarden og Enken.

Da blev Fru Merte end mere harm over Kvindens sære og ligeglade Snak. Fruen vendte sig og kørte brat bort, agede lige til Tinge og fangede ny Dom over Faderen, at enten skulde han købe Sønnens Fri-brev for et halvt Hundrede Rigsdaler, eller ogsaa skulde han skaffe Niels. Der kom imidlertid hverken Vorned eller Penge, og Fruen fnøs. Men Niels Jørgensen vedblev at maatte farte om i Fjælster, som et jaget Vildt.⁸⁹⁾

Bedre gik det Broderen Peder, som, mærkeligt nok, havde et andet Herskab, der skænkede ham følgende

Fribrev:

„Kiendes jeg underskrevne, Sten Schinchel til Bækkeskov, Kongl. Majst. Oberstløjtnant, at saasom nærværende min Borneb Peder Jørgensen mig foregivet haver, at han vil nedsette sig udi Præstøe, eftersom han der haver forlovet sig med en Enke, da, som han og hans Fader Jørgen Jbsen indstændigt haver ansøgt hos mig om hans Fribrev, saa haver jeg udi Henseende, han mig tilforn haver ærligen og vel tjent, ikke villet forholde hannem hans Lykke, men hermed meddelt hannem hans Fribrev; dog paa den Maade, at han, som før er meldt, nedsetter sig udi Præstøe. Hvorfor jeg og paa min og mine Arvingers Begne ganske frasiger os al den Tiltale og Rettighed, som vi, hans Bornebpligt angaaende, til hannem kan eller kunde have.

Til Bekræftelse haver jeg dette underskrevet og mit Signet hostrykt.

Datum Bækkeskov, den 22. December Anno 1796.

Sten Schinchel

(L. S.)⁸⁹

Iblandt de mange sørgelige Vornedsager, der bleve førte mellem Aar og Dag, var der særlig een dernede i Øen paa Forpagter Niels Madsens Tid, som fik en sjælden bedrøvelig Udgang.

Ude i Bønsvig boede i 1689 en gammel Bonde, Peder Hansen Tærsker. Han havde boet der paa

Stedet i mange Herrens Aar, om ved de otte og tyve, lige siden den store Svenskekrig, kort efter at Fjenden var draget ud af Landet, var det, han havde siddet inde med Gaarden.

Trods de trange Tider havde Peder Tærsker ved usædvanlig Flid og Paapassenhed, støttet af sin brave Hustru Inger Simonsdatter og den dygtige Søn Morten, bjærget sig godt og arbejdet sig op til efter Tidens Forhold særdeles gode Formuesvilkaar; saa han sad langt lunere i det end nogen af de andre Bymænd. Sønnen havde allerede for mange Aar tilbage faaet Fæste paa Halvdelen af Gaarden, saa Fader og Søn arbejdede sammen og bare Byrderne i Fællesskab. Alt gik godt. Nu traf det sig imidlertid saaledes, at den gamle Kvinde i sin høje Alderdom blev ramt af den slemme Syge »Popelsi« (Apopleksi) og blev senge-
liggende. Dog, da de havde Raad til at holde kvindel-
lig Medhjælp, gik det alligevel, og det gik endog
godt.

Men saa kom Ulykken som et Lyn fra klar Himmel. En skønne Dag i Vinteren 1689 bleve baade Fader og Søn stævnedes til at møde paa Birke-
tinget. Baron Jens Juel til Juellinge, Søheltens Broder, lod Hans Skytte af Arnøje møde frem med en Dom, som efter Tingsvidner var udstedt paa Juellinge Birke-
ting, og som dømte Sønnen Morten til at pleje sin Vornedrettighed paa Baronens Gods.

Prins Jørgens Ridefoged paa Vordingborg Slot mødte selv som Forsvar for Bonden i Bønsvig og siger, at det først skal bevises, at denne Morten er den omtvistede Person, thi det vides, at Peder Tærsker, som boede i Troelses Hus ved Jørslev, havde tvende Sønner ved Navn Morten, hvoraf den ene blev født for fire og tredive Aar siden; men denne, som her er, han er meget ældre, som skal blive bevist.

Hans Skytte fra Arnøje vil dog intet høre herom, men mener, at det er klarlig bevist, at Morten er Baron Juels Vornede.

Da træder den gamle Peder Tærsker selv frem og beder om at maatte stedes til Forhør, saa han kan give sin Forklaring. Han edfæstes og beretter: I den Gaard, som han fæstet haver og ibor, haver han til nu tilstundende Mikkelsdag Anno 89 været bosiddende i otte og tyve Aar. Da han kom til Stedet, var hans Søn ungefær ti Aar og kunde køre Plov. Og fæstede han Gaard af salig Hr. General-løjtnant Rosenkrans. Men nogle Aar derefter, da de talede om Ufred og Udskrivning, fæstede han af salig Hr. Grev Kristoffer Parsbjerg, som da ejede Jungshoved, ved hans Fuldmægtig og Ridefoged Niels Kristensen Lamberg den halve Gaard til Sønnen, paa det han kunde beholde sin Søn hos sig til Hjælp med Driften. Og haver denne heller ingen andre Steder tjent eller været henne siden end hos Faderen, og

haver begge med hinanden svaret al Tynge af Gaarden, kongelige Skatter og Herskabets Landgilde. — Derhos forklarede Peder Tærsker, at han foruden denne sin Søn Morten har haft en anden Søn Morten, som for rum Tid siden er død og blev begravet i Ljunge Kirkegaard ved Sorø.

Hans Skytte spørger nu: »Hvilken af de to Mortener blev født i Jørslev, og hvilken var den ældste?»

Dertil Bonden svarede: »Ingen af mine Sønner, de Mortener, ved jeg at være født i Jørslev!»

Og bekræftede han dette ved højeste Ed; hvorpaa han tilføjede, at han aldrig haver fæstet Hus eller Gaard paa Juellinge Gods. Og ved han sig nu ellers ikke at erindre, hvilken af de Mortener, der var den ældste, eftersom det er saare lang Tid siden, og han er nu en gammel, svag ihukommende Mand ved tre og firsindstve Aar, som haver haft med sin Kone otte Børn, af hvilke og en Søn Niels er død og findes begravet i Herfølge Kirkegaard.

Peder Tærskers gamle Kvinde Inger blev paa-raabt, men hun kunde i sin høje Alderdom, sengeliggende som hun var, ikke møde paa Tinget. Der havde derfor ogsaa været skikket to af Bønsvig Mænd til hende for at høre hendes Vidne paa hendes Seng; disse Mænd stode nu frem og vandt, at Inger Peder Tærskers havde givet samme Forklaring som hendes Mand.

Ridefogden spørger derpaa og siger til Peder Tærsker: »Eftersom I siger, at I haver fæstet Gaard af Generalløjtnant Rosenkrans og siden til jer Søn af Hr. Kristoffer Parsbjerg, haver I da intet Fæstebrev at bevise sligt med?»

»Ja, jo!« svarer Bonden. Og derpaa fremlagde Sønnen i Retten et Fæstebrev paa forseglede Papir under Niels Lamberg's Haand, forrige Ridefoged paa Jungshoved i Parsbjerg's Tid, skrevet og underskrevet 24. Januar 1664 og indeholdende: at Parsbjerg havde fæstet og stedt Morten Pedersen den halve Part af hans Faders Gaard i Bønsvig; og havde han deraf i Fæstepenge eller Indfæstning givet fire Rigsdaler.

Ridefogden sætter herefter i Rette, at eftersom Morten Pedersen fremlægger Fæstebrev af 24. Januar 1664, saa han altsaa i næsten 25 Aar har været Fæster, da maa han fri at være efter Lovens 3—14—14, der siger, at hvor en Vorned upaatalt i tyve Aar haver fæstet og været bosiddende, der skal han for Vornedrettighed befries; og her saa meget mere, som det ikke udførlig bevises, at han er barnefødt paa Baronens Gods.

Derefter faldt straks ved Niels Madsen og øvrige Meddomsmænd paa Birketinget følgende Dom: Efter Lovens 3—14—14 bliver Morten Pedersen fri at være, da han upaatalt i tyve Aar frelst fra Baronens Vornedrettighed haver fæstet, stedt og boet, tilmed da

det ikke udførlig og fuldkomment bevises, at samme Morten Pedersen er barnefødt paa Hans Excellences Grund og Stavn, — da derfor meldes han fri og frelst at være.

Efter denne Dom troede Fader og Søn, at den hellige Grav var vel forvaret. Men de glædede sig for tidligt, det skulde ikke blive derved. Baron Jens Juel lod Sagen forfølge videre.

Nede paa Jungshoved Birketing lod Prins Jørgens Ridefoged vel og paa ny føre en hel Mængde Vidner frem, der alle gentagne Gange udtalte sig for Morten: Han var en halv Snes Aar, da han efter den store Fejde kom med Faderen til Gaarden i Bønsvig, og kunde han da køre Plov baade hjemme og til Hove, køre Vogn og hjælpe Faderen med alt Arbejde, saa han alstille haver været ene Dreng eller Karl.

Hans Skytte af Arnøje var paa Baronens Vegne for Retten til Stede, medens Kald og Varsel blev afhjemlet, og det første Vidne sin Sandhed forklarede, men da, uagtet det andet Vidne stod under Forhør, gik han fra Retten, idet han sagde: »Hertil haver jeg intet at svare!«

Saa gik han, endog han blev ombedet at blive nærværende den Stund, Vidnerne deres Sandhed og Kundskab aflagde; han gik alligevel, — hvad de otte Stokkemænd bleve foreholdte at tage i god Hu-kommelse.

Men hjemme paa Juellinge Birketing havde Sagen en helt anden Gænge, der blev Morten Pedersen dømt til at være Baronens Vornedrettighed skyldig; hvilken Dom stadfæstedes paa Sjællandsfars Landsting.

En Dag straks i Vinteren 1690 kom saa et mægtigt Tog henne fra Juellinge: Baronens væbnede Tjenere i Spidsen for et Følge paa tredive Vogne og Slæder styrede ned mod Bønsvig. Hans Skytte havde den over Morten erhvervede Vorneddom i Lommen. Og nu grebe de Morten. Hans ældgamle Fader, Oldingen paa tre og firs, og den syge, sengeliggende, gamle Moder bleve tagne med, da de ikke kunde bjærge sig ene der paa Stedet, naar deres Støtte blev tagen bort. Alle de tredive Vogne og Slæder bleve pakkende fulde af Sæd og Sul, Boskab og Varer af alle Arter; men Bæster og Kvæg, Faar og Svin, kort, alt, hvad der kunde flytte sig selv, dreves med i Flok. Og — saa gik Toget hen til en slet øde Gaard i Taastrup, Hellested Sogn, paa Baronens Gods.

Alt, hvad Fader og Søn i det lange Aaremaal havde hejet og slidt sammen, blev reddet for Baronens øde Gaard. — Men hvad blev saa Følgen af denne Drivning til Stavns? Det blev den, at den før saa sindige og flittige Morten blev til et forvildet Menneske. Han havde faaet et saa dybt Brud paa sin Retsfølelse, at han sagde til sig selv: »Handle de saaledes mod dig, saa er det ligegyldigt, hvad du gør.«

Det varede ikke længere end til op mod den følgende Pinse, før Morten rykkede ud paa en halsløs Fart. Med to Vogne tog han ned ad Øen til. Pigen kørte den ene, og hun passede sig selv. Men med Morten agede Skytten og Ladefogden fra Juellinge. Da imod Natningen, som de vare komne ud paa Jungshoved Ø, i Bønsvig Stræde, sagde Morten: »Staar af her. Det er ikke vel, I ses i Byen. Jeg kommer siden!«

Og kastede han da en Pose med Mad samt en Træflaske med Øl af til sine Medfølgere, der toge Varerne, gik om bag Gærddet og lagde sig ved et Træ med deres Bøsser. Men Morten kørte op hos Niels Gren, som var gift med hans Søster. Svogerens vare alt længe til Sengs; men Morten lukkede sig selv ind, bød dennem et venligt Godaften og sagde: »Jeg kan vel køre mine Heste og Vogn ind i Agerummet til Kornladen og give dem noget Hø over Balken?«

»Ja, gør du saa,« sagde Niels Gren; stod han saa straks op og drog Klæderne paa.

Da han kom ud i Gaarden, bad Morten hannem følges med op i Byen til Jørgen Hurtigs Peder. Hvad han og gjorde. De tvende Mænd taledes nu ved en Stund afsides; men Svogeren hørte intet, hvad de havde tilsammen.

Saa siger Niels Gren: »Gak nu med hjem, at vi kunne fange Nattero!«

»Jeg kommer bag efter,« svarede Morten.

Svogeren gik da hjem; men han saa eller mærkede intet til Morten den udslagne Nat.

Morten kom ikke heller. Han var gaaet ud til sine Kammerater ved Træet bag Gærdet; og den Tid, han kom til dem, havde han en Bøsse med. De toge nu alle tre fat paa Madposen og Bimplen; men der de havde affaaet Mad, gik de neder frem ind i Skoven og lagde sig paa en Holm i Mosen.

Pinsemorgen hørte Markvogteren, da han kom ud ved Skoven, to Skud. Da var Solen saa højt oppe, at den skinnede over Trætoppene, saa Klokken kunde være ungefær ved fire Slæt, Malkepigerne havde ogsaa hørt Skud henad Stinderholt til i Bregnemarken. Det samme havde været Tilfældet med Kirkefolkene, som de vandrede til Pinsefesten, der Solen var opgangen.

Der blev dog intet agtet paa disse Skud. Men om Eftermiddagen, som Aftensang var ude ved tre Slæt, da Skovløberen, som han plejede van, gik ud at se sig om, traf han paa en Holm i Lillevang tre Karle liggende næsegrus, og hver af dennom havde sin Bøsse hos sig. Han talede intet til dem, ej heller saa de op til ham. Men da han havde med sig en liden Dreng, bad han hannem løbe op til Bønsvig og kalde Bymændene did ud. Mændene kom. Og nu blev der en hidsig Jagt efter de tre Karle. Vildt-tyvene, som de maatte være, sprang hurtigt op, grebe

deres Bøsser og løb ind i Buskene, sprang siden over tvende Gærder; men der de kom over det andet Gærde, lagde de an med Bøsserne over Gærdet mod By-mændene, løb saa igen, alt hvad de kunde, ud paa Overdrevet hen ad Bønsvig til.

Skytten, den ene af dem, raabte, alt imens de løb:

»Morten, Morten! Vi ere ildé farne!«

Og til Bønsvig Mænd, da de vare ham nær, raabte han: »Lader os være ubevarede! I faa kun Skam til Takke.«

Men der de fik hannem fat, toge de Bøssen, som han alt imellem havde peget ad dennem med, og var den baade spændt og ladet.

Hans Holm og Rasmus Hovmand vidne, at der de toge hannem, bød han dem en Skindtrøje med Sølvknapper udi, vilde de lade ham fare. Men de grebe ham, førte ham op til Byen; og der Skovrider Melchior Folsach fra Lundby var hentet, lod denne Skytten føre ud til Taarnet i Vordingborg.

De to andre Karle slap.

Bønsvig Mænd kendte godt den ene af dem, Morten. De vidne selv, at de kendte ham paa hans graa Hat og graa Kjol. Men kan ske, de ikke kunde opløbe hannem, kan ogsaa ske, at de ikke vilde.

Da det imidlertid maatte formodes, at Morten ud paa Aftenen vilde liste sig bort fra Øen gennem

Præstø, blev Ladefogden fra Jungshoved med tvende Mænd skikkede derud for at passe ham op.

Da, som de stode paa deres Post, og Klokken kunde være om ved elleve, kom ogsaa ganske rigtig, som de havde tænkt sig, Morten listende ind over Østerbro, og spræng han straks ind i Haverne, der han mærkede Uraad. Men Ingvor Ladefoged løb omkring, kom frem for hannem og greb hannem der i Haverne. De andre kom til; og fulgte nu alle tre Morten ned ad Jungshoved til.

Men undervejs, som de droge fremad, bad Morten dennem, at de for Guds Skyld vilde slippe ham; de havde dog intet godt af, at de kunde føre ham i Fortræd; han havde allerede faaet Fortræd nok alligevel.

»I kunne lige saa godt slippe mig, som Bønsvig Mænd lode mig fare,« føjede han til.

»Vi gøre det ikke!« svarede de kort.

Men Niels Klant spurgte hannem og sagde: »Hvi var I dog saa daarlig, Morten, at komme her neder og gaa i Prinsens Vildtbane med Bøsse?«

Da svor Morten en stor Ed og sagde: »Mig er alt lige godt nu, som de haver saa trasakket med mig! — Og skal jeg ikke lyde og gøre, hvad mit Herskab befaler mig? Saa gjorde jeg, da jeg var her neder, saa maa jeg og gøre der. Jeg haver været tilsagt at køre for Skytten og Ladefogden til Stavreby, da

de vilde derfra og over til Møen. Jeg havde ikke selv Bøsse med, det er bare fejl; det var Skyttens Bøsse, jeg bar i Skoven. Men havde jeg kun været saa forklog som bagklog, og flyet Skytten sin Bøsse igen eller kastet den bort fra mig i Skoven, der de kom efter mig, da havde jeg nu været ubevaret og uden Skade.«

»Men hvi skulde jer Pige og age en Vogn frem?« spurgte Niels Klant videre.

»Den laante jeg hende, der hun skulde neder til »Officers og Guds Bord«.«

»Men I haver jo end Krudthorn og Hagelpung hos eder!« sagde Ladefogden, der han red ved Siden af ham.

»Det er Skyttens; tager og flyr ham, hvad hans er,« sagde Morten stille, og gentog han nu paa ny sin Bøn og sagde: »Lader mig saa fare i Fred, gode Venner!«

»Vi gøre det als intet,« svarede de stille igen.

Men som de kom ned i Smidstrup Stræde, og Ladefogden vendte sin Hest om og taledede med Mændene og sagde, at de maatte gaa fortere, — da i det samme sprang Morten tværs over Vejen, hen i Stubbene og undløb fra dennem.

Der blev skikket Bud hen til Juellinge, men Ladefogden var ikke til at træffe. Og da de samme Kaldsmænd kom til Mortens Gaard i Taastrup, græd

Kvinden sine bitre Taarer og sagde: »Han er als intet hjemme, nej, han er intet!«

Saa græd hun igen, slog sine flade Hænder mod sine Laar, slog dem sammen igen og vred dem.

Men nede paa Jungshoved Birketing traadte Ridefogden den 17. Juli frem og lod sætte i Rette: Efterdi de tre Vildttyve kom agendes i Flok og Følge, sammenrottede, gik i Skoven med Bøsser, hvor der hørtes Skud, og siden en ihjelskudt Raabuk er funden, da bør de tre Vildttyve for deres Krybskytteri i Prinsens Vildtbane efter Forordningen af ^{8/12} 88, Art. 11 og 18, at have deres Liv forbrudt, Sagens Omkostninger skulle de betale, og deres Bøsser være fortabte.

Den 31. Juli 1690 faldt den endelige Dom. Herredsfogden Jens Madsen Hvid i Baarse med otte tiltagne Meddomsmænd vare tilkaldte fra Herredet, for at ikke Forpagter Niels Madsen med andre Mortens Kendinge og Venner skulde komme med og kende og melde partiske i Sagen. Dommen kom da til at lyde: Da, eftersom Skytten paa Juellinge Ting den 10. Juli haver med Ed bekræftet, at han aldrig haver skudt Vildt paa Jungshoved Ø, men Bonden i Taastrup fik ham med her neder, saa dømmes de ikke fra Livet, men efter Forordningen af ^{8/12} 88, Art. 17 og 18, bør alle tre at arbejde udi Jærn paa Bremerholmen i tre Aar, deres Bøsser have de fortabt, Procesomkostning

skulle de yde, og Skytten har derhos at betale Ridefogden for den Forplejning, han nød udi Taarnet.⁸⁴⁾

Ovre paa den lille Ø Nyjord vilde Folkene ikke vide noget af Vornedskabets Baand at sige. De skyttede sig selv, dannede som et lille selvstændigt Rige, der ikke havde meget med Omverdenen at gøre, saa vilde de ogsaa leve i Fred og ej vide noget af fremmedes Indtrængen, hverken fra Kirkens eller Kronens Side.

Vel gik deres Kirkebaade⁸⁵⁾ til Stege, naar Børn skulde kristnes, Folk ægtevies eller Lig jordes; men Præst eller Kirke hos sig selv kendte de ikke til. Og dette Forhold vedblev at bestaa langt op i Tiden. Endnu i 1843 kunde Møens Provst rette følgende Bøn til Danmarks Konge:

»End er i Stege Sogn en Ø,
hvor mangan Kristen bor
adskilt ved milelange Sø
fra Kirken og Guds Ord.

O! maatte der i Herrens Frygt
ved Kongens Naade stor
et lidet Gudshus vorde bygt,
— som Nysogn*) — saa Nyjord.

---

*) Nysogn 3: Damsholte Sogn, der 1743 var udskilt fra Stege og havde faaet sin egen Kirke.

At Lodsén, naar i Storm og Slud
han Baad har bragt i Havn,
i Kirken kunde takke Gud,
velsigne Kristians Navn.◀

Kongen hørte denne Bøn, og 1846 fik de deres egen Kirke og Præst.⁸⁶⁾

Men i gamle Dage, da de midt inde i Klyngen af deres tyve Gaarde og de faa Huse havde deres Gildehus liggende, søgte de tiest derhen, holdt her deres Sammenkomster med Trætter og Slagsmaal, med Fredsdrikken i Øl og Brændevin. Den sidste Drik brændte saa godt som hver Mand paa Øen selv, trodsende alle de mange og strenge Forbud. Men, kedeligt nok, ingen kan have Fred længere, end ens Nabo vil.

Ud paa Vaaren 1690 kom Ridéfogdens Tjener Johan Grundt sejlene over til Øen for at søge efter Brændevinstøj. Han havde i Følge med sig Forpagteren paa Jungshoved, Birkeskriveren og fire af Stavreby Mænd. Dermed var den herlige Brændevinsfred forbi. Grundt med hans Medfølgere afsøgte hele Byen og fandt seksten Brændevinspander, men kun otte Hatte, fordi somme undskyldte sig, at deres Hatte vare i Kjøbenhavn, somme havde dem i Stubbekøbing, andre i Stege; men der de ikke fandt Hattene, bleve Panderne forseglede, undtagen hos Niels Albertsen,

som den Dag havde lavet til at brygge. De fundne Hatte bleve førte ind i Peder Fogeds Gaard. Men da de om Eftermiddagen vilde sejle hjem til Jungshoved, kom Jens Stub ind til dem i Peder Fogeds Stue, tog sin Brændevinshat, som laa paa Bordet, fra dem og sagde: »Her er ikkun otte Hatte, her er otte til paa Landet, komme de andre ikke med, skulle disse aldrig komme fra Landet.« Og idet han nogle Gange hævede sin i Vejret og slog frem med den, føjede han til: »Jeg skal før splintre min i Stykker paa Steden!«

Men der Grundt i det samme kom til, tog han den rolig fra Jens Stub og sagde til Stavrebymændene: »Fører dem hjem!«

Dog, som de vilde gaa i Baaden, kom Jens Stub løbende ned til Stranden, tog sin Hat fra dem med Magt og raabte: »Min Hat skal aldrig i Evighed komme fra Landet!« Og bandede, truede og lod han meget ilde. Da kom Forpagteren og neder til Stranden; men saa løb Jens op ad Byen til og hujede. De sejlede derpaa hjemad med de syv Hatte.

Grundt og Birkeskriveren fortøvede Natten over i Peder Fogeds Hus; og spurgte Grundt den følgende Dag Fogden, om han vilde indestaa for Jens Stub, siden det var hans Brodersøn?

»Nej, det gør jeg aldrig!« svarede Fogden.

Saa gik de hen at ville skrive, hvad der var i

Jens Stubs Hus. Men denne kom farende ud og raabte:
 »Hvad ville I her at rane og stjæle?»

Grundt svarede ikkun: »I haver intet givet i Fæste af Prinsens Grund, intet ydet til Kongen, men tilmed haver I tilforn beganget Skælmeri med nogen Fisk! Derfor skrive vi.«

Da begyndte Jens Stub igen med Skældsord og raabte: »I er for stakket til at skrive eller tvinge. Jeg skylder intet til Kongen. Og I skal være en Tyv og en Skælm, til I beviser mig noget over.«

Johan Grundt vilde gribe hannem i Døren, der han stod; men da sprang Jens frem, ud paa Gaden, og raabte: »Du skalst dog faa en Ulykke, hvor jeg end møder dig!«

Grundt bad de mange Godtfolk, som hos stode, at de vilde tages til Minde, hvi han truede og undsagde hannem. Men Jens truede ikkun atter med en Ulykke.

Da, som Johan Grundt stod med en Bøsse i Haanden, siger han: »Skytter du dig ikke selv, skal jeg skyde dig Benene fulde af Hagel!«

Men Jens raabte imod: »Est du en ærlig Karl, saa skyd!«

I det samme skød Johan til hannem.

Da sagde Jens Stub: »Det gjorde du som en Skælm!« Sprang derpaa ind i sin Forstue, greb en Økse og raabte: »Nu skalst du faa en Ulykke, lige nu!«

Da maatte Johan Grundt retirere sig til Siden ind ad en Dør for at undkomme for den truende Ulykke, og Birkeskriveren løb med og slog Døren til og holdt fast. Men Jens Stub slog til Døren med sin Økse, saa et Bræt sprang ud, og raabte han til Skriveren: »Gaar I ikke til Siden, skal jeg smadre jer Pande!«

Derefter gik dog Jens Stub bort, hujende og bandende gik han ned ad Gaden.

Da skyndte Johan Grundt og Birkeskriveren sig ud og rejste af Landet.

Paa Birketinget er Jens Stub stædig og vil ikke lade sig syne, om han bærer Mærker af Skuddet. Han faar den Dom, at han skal have sit Brændevinstøj forbrudt og bøde 10 Rdl. til nærmeste Hospital.⁸⁷⁾

Fra den Dag af fik Nyjord Mænd klart nok at føle, at Vornedpligten hvilede over deres Land. Kan være, at Jens Stubs Opsætsighed gjorde sit til, at der nu blev taget med haardere Haand paa Nyjordssønnerne end forhen; men snarere kom det sig dog vel af, at Eftervirkningen af Skaanskekrigen gjorde sig stærkere og stærkere gældende. Der maatte skaffes Karle til de mange øde Gaarde.

En Dag i Efteraaret 1692 blev ikke mindre end tolv unge Karle ovre fra den lille Ø stævnedet til Birketinget for at høre, lide og deres Vornedpligt til Jungshoved Slot at pleje. Fædrene, Peder Foged, Oluf Stolt, Hans Stub, Rasmus Bryde og Ib Brand,

møde for Sønnerne og fremføre, at de unge Karle ere udsejlede, som de pleje van: to fra Næstved, een med Borgemester Pommers Skude, en anden med Hans Hornemands Skude, Rasmus Brydes Niels er udsejlet fra Kjøbenhavn til Frankerige, saa ingen kan sige, hvor han er; og saaledes er det med de øvrige paa samme Vis, ingen kan sige, hvor Skuderne nu ere, thi de fare viden om, og somme ligge maaske paa Havsens Bund.

Men Ridefogdens Tjener, Peder Hammer, vil intet høre. »Det er vitterligt,« siger han, »at Nyjord Land ligger under Jungshoved Slot, at de ere Tjenere dertil og bør der at pleje deres Vornedpligt.« Derfor lader han sætte i Rette, at de, som ere udsejlede uden Herskabets ringeste Tilladelse, bør paagribes, hvor de antræffes, med Gods og Formue.

Siden fremlægge Nyjord Mænd deres skriftlige Svar, dateret Nyjord Land 3. Novbr. 1692, af Indhold, at de ere af den Formening, at »det« gunstige Øvrighed og Dommere ikke vil eller kan tilkende deres Børn at pleje nogen Vornedpligt, saasom de af Alders Tid for sligt haver været fri og utiltalte.

Men herover bliver Ridefogden meget vred og svarer, at han kan sig ej noksom forundre over deres trodsige Opsætsighed med at paastaa og formene, at deres Børn ej ere skyldige Vornedret at pleje til hvad Sted, deres naadige, høje Herskab dennem forelægger.

Det er en Formastelse mod Kongens Lov. Og naar de ville sige, at deres Børn aldrig paa den Maade haver været søgte, saa kan dette vel letteligt efter løs Snak staa til troende, men det er alt uden Bevis. Det kan være, at Stedens forhen betroede ikke saa lige haver søgt deres Sønner til Doms, fordi Øen og andre Steder paa Godset med Bomænd var vel forsynet; dog dette kan ikke anses som en Lov dennem til Befrielse, men maa mere regnes som en Høflighed, fordi man ikke var nødvendig at gøre det.

Og naar de ville henholde sig til, at Øen har maattet udrede Baadsfolk, naar dette naadigst har behaget Kongen, saa er dette deres underdanigste Pligt, imod hvilken de for Soldaters Udskrivelse haver været forskaanede — hvad dog andre Øer haver maattet præstere, foruden at de dog svarede Vornedpligt — saa det og følger af sig selv her.

Videre at svare findes ikke nødvendigt. De skulle straks dømmes efter den tidligere Irettesættelse, og hertil bør end føjes, at de bør at bøde den Omkostning og Skade, som de ved deres Opsætsighed og Halstarrighed haver tilføjet deres høje Herskab.

Og dømt bleve de til at yde Vornedpligt, deles til Stavns og betale al Omkostning.⁸⁹⁾

De bleve delte til Stavns, gjorde de unge Søgutter; men Herskabet kunde ikke faa Fingre i dem. Tidligere kom Nyjord Sønner hjem til deres gamle,

svage Fædre og gik dem til Haande, naar der trængtes dertil, eller de udsejlede paa ny; men nu, da det spurgtes, at de skulde pleje Vornedret, hvor Herskabet ønskede det, holdt de udsejlede Søgutter sig borte fra Nyjord Land.

Og, hvad der skulde forhindres, kom nu netop frem: De øde Gaardes Antal øgedes. Der laa alt tre Gaarde øde paa Øen: Jørgen Sjæls, Niels Puges og Ole Grens. Men de kunde ingen Karle faa drevne til Stavnene. Der faldt Domme nok,⁸⁹⁾ men Nyjord Sønner vare og forbleve udsejlede.

Der var en forarmet Bonde ovre i Bønsvig paa Øen, Jørgen Andersen hed han, der havde forset sig slemmelig med sit eget Søkendebarn; hvilken Blodskamsynd, der ellers kunde have kostet ham Livet, nu blev ham helt eftergivet, imod at han lod sig putte ind i en af de øde Gaarde paa Nyjords Land.

Folkene paa Nyjord syntes ikke om den fremmede Mand, og han syntes ikke om den slet øde Gaard. Han kunde paa ingen Maade nære sig der; saa rømte han.

Da Peder Hammer med Jens Kuld fra Stavreby kom over til Landet, fandt de, at Jørgen Andersen var bortrømt med alle sine fattige Ejendele; kun Konen gik ganske ene igen i den øde Gaard. Hun vidste intet, uden at han havde pryglet hende. Alt det, hun havde, var et gammelt Sengepudd, et Blaargarnslagen og et gammelt Hampehynde, alle tre Dele

til en Værdi af to Mark; men saa var der tillige 18 Skæpper raaddent Byg, til tre Skilling Skæppen. Om Mandens Opholdssted vidste Kvinden intet, uden det kunde hænde sig, at de kunde finde hannem paa Kirsten Hemmingsens Loft i Bønsvig, efterdi han tilforn havde holdt til med hende. .

Randsagerne bleve paa Landet Natten over hos Niels Bryde. Næste Dag drak de en Pibe Tobak til en Pot Øl og sejlede saa igen over til Jungshoved. Men de fandt ingen Flygtning paa Kirstens Loft, endda de randsagede meget nøje. Derimod fandtes spredt om hos hans Frænder en Del Gods; hos hans Svoger var der en gammel Slibesten og en gammel Le, men der var ogsaa en Vogn og en rødblisset Hest, og hos hans Fader fandtes en rød Hesteplog og et brunt Hors. Alt Godset blev samlet. Men Jørgen Andersen var og blev borte, endda Herskabet fik Dom paa, at han skulde paagribes og straffes paa Bremerholm.⁹⁰⁾

Overalt var der Mangel paa Gaardbrugere, og derfor blev Vornedpligten udnyttet til den yderste Grad. Selv Præster brugte den. Der var saaledes Sognepræsten Hr. Jens Sørensen Rechen til Allerslev Menighed, som havde en Mensalgaard i Amedrup. Her var Niels Mikkelsen født, som i Slutningen af 1695 af Hr. Jens blev kaldet til Tinge for at dømmes til sin Vornedpligt. Manden mødte og fremførte, at vel

var han født paa Præstens Grund, men havde alt fæstet en af Prins Jørgens Gaarde, og var der ej heller Hus ledigt paa Præstens.

Hertil Hr. Jens svarer: »Jo, til Mikkelsdag er der Sted ledigt.«

Og derefter falder den Dom, at »Niels Mikkelsen befindes at maatte pleje Vornedrettighed til Rekkinde Præstegaard og der at antage Hus eller Gaard, hvilket hannem bliver forevist; anstiller han sig motvillig, da maa han med Magt, paa lovlig Maade, gribes og til Steden indføres.«⁹¹⁾

Det var 9. Januar 1696, at Hr. Jens Rechen fangede denne Dom, men allerede den 19. Maj samme Aar jordedes han; saa det ses ikke, om han forinden havde tvunget Vorneden ind paa sin Stavn.

Efter Landmilitzens Oprettelse ved Forordningen af 22. Febr. 1701 blev der endnu stærkere Brug for Vornedpligten, end der hidindtil havde været, idet den Vornede nu ikke alene holdtes fast paa Stavnen for at kunne tvinges til Gaard eller Hus, men tillige behøvedes i Lægdet til at fremstilles som Soldat. Og det er et stort Spørgsmaal, hvilket af de to Onder, Fæstestedet eller Soldatertrøjen, der fyldte den Vornede med den største Gru. Alle, der kunde, flygtede.

Den 9. Januar 1716 lyses der ved Sjællandsfars Landsting efter ikke mindre end 39 Vornede, som ere undvegne fra det lille Jungshoved Birk.

Enhver, der blev paagreben, blev straks haarde-
ligen fængslet. Tre unge Karle sade i Vinteren 1714
samtidig i strengt Fængsel paa Taarnet i Vording-
borg for at tvinges til at springe Soldat. De maatte
sidde sammen med en grufuld, raa Morder og en hel
Stortyvefamilie, en Teglbrænder med Kone og hele
Børneflokk, store og smaa, alle som een sande Ravne
til at stjæle. Karlene vare til Stadighed udsatte for
Tyvebandens og Morderens Fristelser. Teglbrænder-
sønnen vilde have den ene Karls Fyrstøj, for at han
kunde komme til at »nøje« sig med at drikke Tobak,
og siden vilde den gamle Tyvefader brænde hele
Kassen af. Saa skulde de hjælpe dem og Morderen
med at undvige, lave Stiger og Tove. Siden lovede
Stortyven at mage det saa, at de skulde komme paa
de Steder, hvor de kunde blive fri for Soldatertjene-
sten. »Og da kunne I give Sporhundene Døden og
Djævelen alle tilsammen!« føjede Stortyven til.

Men Karlene skyttede sig selv og vilde intet have
med Krabaterne at skaffe.

Som ved et Under var hele den onde Yngel,
Morder og samtlige Tyve, en Nat forsvunden ud af
Taarnet; og da Karlene vaagnede om Morgenen, bleve
de helt sære til Mode ved at finde sig alene. De
slemme Gavtyve slap bort; men Vornedkarlene maatte
blive siddende i Taarnet.⁹²⁾

Blot dette, af Øvrigheden at blive indført i den

foreløbige Rulle, var en Skræk for hver en Vornedkarl; det var, som havde han da allerede givet Lillefingeren fra sig, hele Kroppen kunde snart følge efter.

Da saaledes Amtmand Giese i 1714 gav Ordre til alle Tredingsfogderne trindt om paa Vordingborg Slots Gods, at de skulde optegne og tilsige alle Vornedkarle paa Godset til at give Møde ude paa Slottet, for derved een Gang for alle at faa en rigtig Rulle over Kongens Vornedmandskab og foreløbig indtegne de iblandt dem, der vare tjenlige til at være Soldater, siger Tredingsfoged Lars Olsen i Dyrlov, at han var i to Dage ude paa Slottet til Interims-Session, men der mødte ikke en eneste Karl fra hans Treding. — Iblandt de udeblevne var Skovrider Karl Schrøders Karl i Enegaard; og ham fik Tredingsfogden Ordre om at tilsige paa ny. Der han i den Anledning kom til Enegaard, var hverken Karlen eller Skovrideren hjemme, men Schrøders Kæreste lovede at bringe sin Mand Besked, og denne skulde nok komme ud at tale med Amtmanden; men ellers mente hun, at hendes Mand vel nok kunde holde en Mand fri, efterdi han jo ikke selv kunde pløje eller saa, og han drev dog to af Kongens Gaarde, een foruden Skovridergaarden.

Men Karlen mødte ej heller efter denne Ordre. Nogen Tid derefter, det var en Søndag og Helligdag, var Skovrideren ude paa Slottet. Da kom Amtmandens

Fuldmægtig Svend Thurman i Tale med hannem i et af Slotsgemakkerne og spørger: »Hvor bliver Karlen af?»

»Jeg ved vel, at han fik Tilsigelse i min Fraværelse,« svarede Schrøder; »men det er ej min Lejlighed at lade Karlen løbe fra sit Arbejde.«

Og vendte han sig derpaa brat fra Monsjør Thurman, gik ud af Gemakket og red hjem.

Den 16. Maj blev den ordinære Session holdt i Vindbyholt. Der var Skovrideren mødt; og Amtmanden spurgte hannem da:

»Hvor er eders Karl?»

»Her udenfor!»

»Lad ham komme herind.«

»Ja, straks!« svarede Schrøder; og han gik ogsaa ud, men satte sig paa sin Hest og red hjem. Der kom ingen Karl ind.

Saaledes vidnes der paa Tinge. Men Skovrideren svarer: »Amtmand Giese vilde have et Brev om nogle Fangers Eksekution bragt til Kjøbenhavn ved et ridende Bud. Det Brev red min Karl med. Alt det øvrige er Stuesnak, fremført af villige Vidner.«⁹⁹⁾

Og Karlen Niels Hemmingsen vedblev fremdeles at gaa hos Skovrideren i Enegaard, hvor han pløjede og saaede; men Soldatertrøjen slap han fri for.

Det var dog kun faa Karle, der havde en saadan Husbond, som baade kunde og vilde bjærge dem fri.

Og selv at skaffe sig Friheden formaaede endnu færre; det skulde være, at nogen vilde nedværdige sig til som Snushane og Sporhund at opstøve og indfange sine Brødre, Vornedkarlene; saaledes som efterstaaende Fribrev viser, at Oluf Jakobsen af Mærn havde nedladt sig til at gøre.

Fribrev:

„Paa Hans Kongl. Majst., min allernaadigste Arvefonge og Herres Vegne og Behag, haver jeg Christoph. Joachim Giesse til Giesegaard, allerhøjest bem^{te} Hans Kongl. Majst. til Danmark og Norge, Stats-Justits-Raad og Amtmand over Bordingborg Amt, fri og løsgiven, saasom jeg og hermed for Borne-rettighed vil have løsgiven nærværende Oluf Jakobsen i Mæhr By udi Mæhr Sogn, i Henseende baade til hans Alderdom, og at han ikke er tjenlig til nogen Bondegaard's Antagelse, saavel som at han længe og i mange Aar haver været udi Hans Kongl. Højhed, — salig og højlovlig Ihukommelse — Prince Georgs Tjeneste og derefter siden udi Hans Kongl. Majsts. Staldtjeneste, foruden at han og imidlertid haver givet Anledning og selv mange Gange med været at indbringe en stor Del Borneder, som sig her fra Amtet og Godset havde absenteret; thi maa han af alle anførte Anledninger efterdags bo og bygge, være og blive, hvor hannem lyst er uden alle vedkom-

mendes Tiltale og Baaante i alle Maader. Og maa han dette Fribrev efter Loven til Ting lade læse og Tingsvidne derefter forhverve uden nogen til mig given Kalb og Barsel. I øvrigt haver han efter den allernaadigste Forordning om Borne-rettighed af Dato 21. Febr. 1702 givne Anledning aflagt og betalt for samme Fribrev til en øde Gaard eller udi andre Maader til Godssets Opbyggelse 50 Rdr., figer halvtresfindstøve Rigsdaler.

Det til Bekræftelse under min Haand og Signet.

Datum Bordingborg Slot, den 29. Juli 1713.

C. J. Giese

(L. S.)⁹⁴

Med Hensyn til Skolen og Undervisningen stod det kun skralt til, saavel i Købstaden som paa Landet. I Øens nærmeste Købstad, Præstø, holdtes der saaledes Forskole i et berygtet Sted, kaldet Jomfrukroen. Børnene lærte intet. Skolemesteren, det var Byskriveren Henrik Hansen, gik fra dem den udslagne Dag og passede sit, skænkede Øl og gik i Byen, saa hans gamle Moder maatte sidde og stave med Børnene. Mølleren i Tubæk, Hollænderen Klavs Ring paa Beldringe og Konsumtionsforvalteren Elias Kristoffersen i Præstø klage alle tre paa Læreren over Mangel paa Flid, samt over at han holder Kro; men Byskriveren

svarer, at Forældrene ikke haver Forstand paa de Dele; men naar Sognepræsten og Byfogden, som ere Skolens Inspektører, foretage Overhøring, skal det vise sig, at Børnene ere førte frem, som de efter Nemme, Aar og Alder kunne fatte og modtage.⁹⁵⁾

Ikke heller gav Rektoren ved Byens lille Latin-skole, Magister Kristian Arentsen, sine Elever noget godt Eksempel, ved, hjemfalden under Tidens Skrøbelighedssynd, som han var, at redde i Skovene. Saaledes lod han nemlig i den haarde Vinter 1691 sin Slæde køre over den frosne Fjord og hente tre Læs Bøgebrænde i Nysø Hovedskov. Men da Køretøjet agede hjemad tredje Gang, blev det optaget af Monsjør Lavrsens Folk og ført ind paa Nysø. Det var en liden, brunstjernet Hest, noget til Alders, saa den og den gamle Kælke ikke tilsammen regnedes højere end til fire Sletdaler; ej heller var Bøgebrændet meget bevendt, det meste var ikkun Stavre stort, og noget var »smerre« (mindre), men Kvaset var afsnedet; det blev vurderet til otte Skilling. Men Skovtyveri var det; og derfor lod Monsjør Lavrsen sætte i Rette, at Hest, Slæde og Brænde skulde være forbrudt, og desuden skulde der erlægges en Bøde.

Dog — hedder det i Dommen — afstod Monsjør Lavrsen formedelst Godtfolks og gode Venners Forbøns Skyld Magisteren denne Sag og haver efterladt hannem Forseelsen imod Omkostnings Betaling og

Ydelse af Fodergæld for Hesten i seks Uger med en Mark om Ugen.⁹⁶⁾

Degnenes Læsning med Ungdommen paa Landet bragte ligeledes kun et yderst tarveligt Udbytte. Ved Landemoderne lød der idelig og altid Klager over og Irettesættelser og Advarsler til forsømmelige Degne. Blot for at nævne et Par Eksempler fra Sjællands Landemodes Vedtægter, kan fremføres: Degnene skulle begynde Læsningen før Vintertiden ved Allehelgens Tider og holde ved indtil Foraarets Pløjetid. De maa ikke mene, at fordi de have læst een Gang i hver Gaard, det da er nok, men de skulle begynde forfra igen; og ellers rette sig efter Menighedens belejlige Tid til at læse i Byerne og ikke komme, naar der falder sær Arbejde for, for at der kan møde desto flere. Og maa Degnene, naar de læse med Ungdommen, ingeniunde smøge Tobak eller bruge overflødig Drik (1715).

Men ogsaa Folkene selv ude paa Landet føle sig brøstholdne ved Degnenes Forsømmelser og klage. 1687 stævne Bønderne i Vesterdelen af Kallehave Sogn med Birkefogden i Vrangsgaarde, Morten Lavrsen, i Spidsen deres Degn Gottrup Pedersen til Tinge og klage, at han slet forsømmer Ungdommens Undervisning, ikke advarer, naar og hvor de skulle møde frem, og rent forsømmer Enestegaardene samt Smaabyerne Stensby, Vestenbæk og Vrangsgaarde, saa Ung-

dommen der er ganske uvidende i deres Børnelærdom; hvad desværre noksom kunde fornemmes ved Provstens sidste Visitats. Mange, deriblandt Jens Trave og Jakob Due, vidne, at Degnen kun en enkelt Gang om Aaret haver været did ude hos dennom og læst; somme Aaringer kom han als intet, men sendte da en Substitut, Kristen, til dennem een Gang eller tre; men denne magtede ikke selv at læse redt.

Gottorp Degn møder selv paa Tinge og svarer, at han »tuder i sit Horn«, naar Ungdommen skal møde, og da er det enhver Pligt at agte nøje derpaa.

Dertil Peter Pil i Vestenbæk svarede: »Hvi skulde Ungdommen i Enestegaardene kunde formærke, den Tid I tuder i Horn i Byerne, saasom de ere vidt beliggende fra Byerne, derfor I bør allentstels at forholde jer efter Kongens Love og læse overalt.«⁹⁷⁾

Men var end alle Degnene ikke saa forsømmelige, som Gottrup Pedersen Kallehave, saa bragte den spredte Undervisning dog Ungdommen kun stakket frem. En tyveaarig Ungkarl Lars Truesen i Ørslev ved Vordingborg siger 1709, at han endnu ikke havde været til Guds Bord, efterdi han ej kunde læse i Bøger, men vel kunde han svare noget til, naar Substituten, hvem han søgte hver Torsdag Aften, adspurgte hannem.⁹⁸⁾

At der faldt saa lidet af for Ungdommen under

Læsningen, kom vel som oftest af, at Degnen for meget lod de unge skytte sig selv i Læsestuen, medens han imidlertid spillede og drak med Mændene i en anden Stue, og naar da Katten var ude, spillede Musene paa Bordet og øvede alskens Udyder. Da Ungdommen fra Tolstrup og Rødstofte i Vinteren 1695 var til Læsning, og Degnen gik fra dem ind til Mændene, kom de unge Piger i Toppene paa hverandre og brugte en slemme Mund, den ene stødte den anden for Brystet og raabte: »Du Pær Stjert!« Hvortil den anden svarede: »Du tykke Møllesæk!«

Og saa gik det videre med Haanen og Spotten.⁹⁹⁾

Ude paa Øen havde de paa den her omtalte Tid som Degn Peder Hansen i Stavreby; om hans Forsømmelighed eller Flid med Læsningen fremkommer intet; men han havde ikke det rene Rygte. Anne Vævers i Bønsvig staar 1692 frem paa Birkettinget og vidner, at en Dag, som Degnen var nede i Bønsvig at læse med Børnene, da saa hun grangivelig for sine Øjne, at han og Johanne Peder Larsens øvede en skammelig og uhørlig Synd med hinanden.

Degnen Peder Hansen lader Sladderkællingen stævne for hendes uforskammede Skamflikke, hendes ærerørige, ubluelige og løgnagtige Beretning. Og da Anne Vævers jo intet kan bevise, bliver hun dømt til at »bære Sten af By«, bøde sine 3 Gange 4 Lod

Sølv og, hvis hun ikke formaar dette, da at »stryges til Kagen«. ¹⁰⁰⁾

Men Degnen beholdt alligevel en slemme Plet paa sit Rygte.

Kirken øvede i de Dage en ikke ringe Myndighed og Magtudfoldelse over for Menighedsmedlemmerne. Naar det efter den gængse Opfattelse hedder sig, at det først var under Kong Kristian VI, at saadanne Fornøjelser som Fastelavnsløjer og Skærtorsdagsoptog samt Sommerbyriden; ligesom ogsaa at Kirketugt og Kirketvang først da kom frem, saa forholder det sig ikke saaledes; allerede i den her omtalte Tid, under Kristian V, kom slige Forbud frem med stor Styrke den ene Gang efter den anden.

I Jungshoved Birk lod Ridefogden 1687 forkynde Forbud mod at holde Pinsegilder, at kvæde, ride Sommer i By og al Fastelavnsløben.

Sognepræsten derude paa Øen, Hr. Povl Sørensen Rechen, og hans tvende Medhjælpere kaldte 1695 en ung Pige Elline Dideriksdatter frem for sig og formanede hende paa det strengeste til at aflægge den stygge Uvane, hun var kommen i med, nemlig at give Byens Folk Legn og Vedernavne. Hun kaldte saaledes Lars Øster for Røgtrold og hans Kone: Krusekydhul, Gaardmandskvinden Aber kaldte hun: den opblæste And, Peder Larsen fik Navnet: Faarepigen, men hans Kvinde: Essetræet, en Pige: Skumme og en Karl: Mommelt,

men Peder Pedersen hed: »den stolte Mand med de store Heste«. Ingen gik Ram forbi. Men for Præsten siger Elline, at det var kun saadan munter Snak mellem de unge Folk. Dog maatte hun love Bod og Bedring, før hun slap fri for Hr. Povl.¹⁰¹⁾

Værre gik det et letfærdigt og ilde berygtet Fruentimmer Anne Henriksdatter, som Præsten havde kaldt frem for sig og sine Medhjælpere og truet med, at hun skulde jages ud af Sognet. Hun fik vel første Gang Lov at fortøve der, eftersom hun klagede, at det var den haarde Vintertid, hvori hun intet Sted kunde henvandre med sit Spædbarn; men da hun fremdeles forsaa sig med Letfærdighed, blev hun udjaget af Sognet med sit lille Barn.¹⁰²⁾

Værre endnu gik det dog den gale Povl Væver nede i Rødstofte; men han for ogsaa frem som en Drukkenbolt og liderlig Person.

Først havde Sognepræsten Simon Smerts og hans Medhjælpere ved en Provstevisitats 1688 i Øster Egesborg noksom faaet paavist, at Povl Skrædder førte mange Dannemænds Hustruer i slet Ry og Rygte om sig, hvorfor han og da blev forvist Sognet. Slig Udvisning agtede Skrædderen imidlertid kun lidet eller intet paa; han fortøvede fremdeles i Sognet, tog Nattely i ubeboede Huse, arbejdede saa her og saa der, og bragte han fremdeles mangan Ægtekvinde i slet Ry for Letfærdighed og Omgængelse med sig.

Saaledes fremturede Povl i hele samfulde to Aar, mens han dog samtidig sank dybere og bedrøveligere hen i Drukkenskab og Liderlighed. Paa den Tid købte han sig en stor Kaarde, med hvilken han gik om og gjorde Haneben til Ægtekvinderne, samtidig med at han atter og atter truede Hr. Simon.

En sildig Høstaften Anno 1690 kom Povl med en Svøbe i Haanden ind i Rødstofte til den ene af Præstens Medhjælpere, slog denne under Øret med Svøben og sagde: »Gak nu »ner« og forfør mig for Præsten!«

Derefter gik han ind hos Præstens anden Medhjælper, slog ogsaa hannem med Svøben, og slog han tillige et lidet Barn om, som gik paa Gulvet, skældte og raabte: »Du haver og forført mig for Præsten, din Hundsfot!«

Siden gik han paa Gaden, skabte sig og lod ilde: »Jeg giver Præsten og enhver, der lægger Haand paa mig, baade Døden og Djævelen!« Derpaa brød han ind til Degnens, hvor han overgramsede og overskældte Degnekvinden, der var ene til Huse.

Anden Pinsedags Aften kom Povl Skrædder ud fra Jørgen Smeds, hvor han havde siddet den udslagne Dag og drukket med Smedekvinden, der var en af dem, han tiest holdt til med; da, som han stavrede ud fra Kvinden, mødte han der paa Gaden Hr. Simon og dennes Kæreste, som de kom fra en Skovgang og

vilde hjem. Og siger han da til Præsten: »Maa jeg gaa i jer Kirke?»

»Nej!« svarede Hr. Simon, »du skal gaa i Udby Kirke, hvor du siger at have dit Ophold!«

Da raabte Povl: »I prædiker vel, I skal prædike for mig, det Djævelen end var i jer!«

Men Præsten tyssede paa hannem og sagde: »Mand, I er drukken, lad mig være ubevaret.«

Saa tog Povl noget op af sin Lomme, som et Stykke graat Papir, og sagde: »Her er mit Skudsmaal, Hr. Pastor!«

Men Præsten bad og truede: »Kommer til mig i mit Hus, her haver jeg intet med din fulde Hundsfot at skytte!«

Da græd, lo og raabte Skrædderen, alt paa een Tid, til Hr. Simon: »Den Hundsfot er du selv! Den, der skælder mig, skælder jeg igen!«

Imidlertid var Jørgen Smed kommen til Stede, og tog han lempelig Skrædderen og skød hannem til Side, bort fra Præsten. Og Hr. Simon med sin Kæreste gik derefter ubevarede hjem.

Efter dette lod Sognepræsten Povl kalde til Tinge, hvor der blandt andre Vidnesbyrd ogsaa bliver oplæst et Brev fra Sagføreren Jens Pedersen i Fakse, der skriver, at Povl Skrædder i sin Tid havde boet i Lille Næstved, hvor han formedelst Slagsmaal og anden ond Handel blev arresteret paa Herlufsholms Kloster.

Paa Tinge falder den Dom over Skrædderen, at han først skal udstaa Kirkens Disciplin, hvornæst han bør at undvige, ikke alene Sognet, men ogsaa Herredet, saa og for Trudsels Skyld stille Borgen og desimellem for at forebygge al Ulykke at paagribes, hvor han kan træffes; og de, som huse og hæle hannem, staa til Ansvar for al Ulempe og straffes.¹⁰³⁾

Det var ikke alene de særlig slemme Personer, som den nidkære Sognepræst Hr. Povl Rechen ude paa Øen havde sin Opmærksomhed henvendt paa, han fulgte nøje alle sine Sognebørns Færd, lagde særlig Mærke til Forsømmelser med Hensyn til Kirkegangen og førte endog herover en Liste paa samme Vis, som der i vore Dage føres Forsømmelseslister over Skolegangen. Da alle Opmuntringer og Advarsler fra Præsten, end ikke Provstens alvorlige Formaning ved Visitatsen i Jungshoved Kirke første Søndag i September 1696, havde baaret nogen Frugt, klager Hr. Povl paa Birketinget over sine Sognebørn: »Jeg sørger inderlig og vil dog nødig give Klage, men dette strider alt for haardt mod Guds og Kongens Lov. Nu forleden Søndag, den tolvte Trinitatis, var næppe en Tredjepart af mine Tilhørere mødte, endda Provsten forrige Søndag formanede eder til flittig Kirkegang. Dette er Guds Ords Foragt.«

Derefter fremlægger Hr. Povl sin Forsømmelsesliste, hvoraf det fremgaar, at nogle Mænd endog syv

Kirkedage i Rad ikke haver søgt Guds Hus. Og ender han efter Listens Fremlæggelse med det Spørgsmaal: »Haver nogen af jer lovlig Undskyldning for jer Fraværelse?»

Jo, Undskyldninger manglede der ikke paa: Ikke mindre end tre Mænd havde hin Søndag været med sær Svaghed beladte, en anden havde den Dag været i Skibbinge Kirke, en tredje var i Vaabenhuset, men turde ej i Kirken indgange for ej at forstyrre, og endelig svarer Peder Øster i Stenstrup, at han var ganske svag hin Dag, saa han kunde ej komme, men hans Hustru, Datter, Karl og Dreng vare i Kirken.

Hvorimod Hr. Povl dog fremfører, at denne Peder Østers Undskyldning er ganske ugyldig, saasom han her for Retten i alles Paahør haver ladet sig forlyde med, at han kom ej, kun fordi »han ikke gad«.

Da træder Ridefogdens Bud Peder Hammer frem og siger, at han nok baade vil og skal tage Prinsens Tjenere i Forsvar, men, som han formærker, at den gode Mand Hr. Povl Rechen ej søger andet hos sin Menighed end det, som kan være til Guds Navns Ære og Lovens Efterlevelse, saa synes hannem ikke paa Prinsens Vegne at kunne række Haand til slig Forsømmelse, men bør og vil hjælpe til Guds Ære; saa og de fleste haver ingen lovlig Undskyldning; dog — for at der ej skal falde for stor Straf, — vil han formane alle tilstedeværende om at afbede deres Forseelse hos

deres Sjælesørger og derhos give en Kendelse til de fattige, saa vidt Dommeren for Ret kan agte.

Hvorpaa Hr. Povl med Vemod og sand Hjertens Glæde takker det høje Herskab, som udi denne Sag beviser sig saa sær gudelig og giver hannem den høje Støtte, at slig en grov Forseelse ikke skal gaa ganske ustraffet bort. Og formoder han, at dette herefter vil blive og geraade til Guds Æres Udbredelse og til enhver af hans Sognebørns egen Salighed. Da for at føje sig i alle Ting efter sin højmilde og naadigste Øvrighed, er han vel tilfreds med det høje Herskabs naadigste Tilbud, saafremt man og kunde formode, at der i Fremtiden maa raades Bod paa, hvad der er forsømt, og ikke slig Forseelse skulde herefter indfalde; men enhver af hans Tilhørere vil være betænkt paa for Guds Æres Skyld og deres egen Salighed at bevise sig mere flittige udi deres Kirkegang og Levned, som i dette saa og i alt andet muligt efter gudelige Love, som vi haver, først og fremmest af Gud dernæst af vores allernaadigste Arveherre og Konge, — lade sig derudi se, »at de frygte Gud og ære Kongen«.

Birkedommer Niels Madsen foreholder derpaa de nærværende som og de fraværende, at de alle beder Sognepræsten om Forladelse. Saa bør de og efter Lovens pag. 868 Kap. 3 Artk. 1, som siger: Hvo, som ikke holder Søndage og andre paabudne Hellig- og Bededage hellige, og ikke findes i Kirken, naar

Gudstjenesten samme Tider forrettes, skal bøde hver Gang for Helligbrøde tre Lod Sølv; — saa bør og disse forsømmelige inden otte Dage at bøde deres tre Lod Sølv og Omkostning.¹⁰⁴⁾

Naar Folkene ude paa Øen viste sig træge med at søge Kirken, var dette ikke det eneste Omraade, paa hvilken deres Samlingslyst havde tabt sig, ogsaa deres Gildehus i Bønsvig, — Datidens Forsamlingshus, — stod nu tomt og forladt. Og her havde dog ellers fordem rørt sig et rigt Liv ved de talrige og stærkt besøgte Sammenkomster.

Man har i »Refsvindinge*) Bymænds Gildeskraa«¹⁰⁵⁾ en Vedtægt eller Lyd, som vel er opsat omtrent 1730, men hvis Grundtræk synbart have deres Oprindelse fra langt ældre Tider. I denne Gildeskraa fastslaas, hvorledes der skulde forholdes ved Gildets Møder, og hvorledes Formanden ledede Mødet og talte. Rimeligt er det, at Øens Folk have brugt lignende Skikke i deres gamle Gildehus i Bønsvig, den Tid det stod i sin fulde Flor.

I Refsvindinge Gildeskraa hedder det:

»Stolsbroderen banker paa Bjælken eller paa en

---

*) Refsvindinge ligger en Mil Sydvest for Nyborg.

Kedel, om det er i Huset, eller paa Tønden, om det er i Marken, raaber højt og lydeligt: Giver Lyd, I Godtfolk, imens en Dannemand taler et Ord!

Derpaa bliver alting stille, og enhver tager Hatten eller Huen af, medens Oldermænden eller den, som skal tale for, begynder saaledes:

I Godtfolk! forlade mig, at jeg tager jer af med jer Snak og Tale, I skulle snart komme til jert Glæds-
skab igen med Guds Hjælp. Ellers er det saa, at hvor vi samles eller sankes, hvor Guds gode Gaver ere at bytte, som vi nu for Haanden have, da skulle I vide, vi haver det ikke af os selv, men af den allermægtigste Gud, som alting formaar, som er Gudfader, Søn og Helligaand; saa ville vi ogsaa bede Gudfader om, at han vil udgyde sin Helligaand over os som Vand paa det tørre og Strømme paa det tørstige. Thi Kristus Jesus siger selv: Hvor to eller tre ere forsamlede i mit Navn, der vil jeg være midt iblandt. Nu ere vi mange forsamlede. Efterdi vi ere forsamlede i Jesu Navn, saa lader os ogsaa love og prise Jesus. Gud skabe rene Hjerter i os og give os en ny vis Aand; forkaster os ikke fra dit Ansigt og tag aldrig din Helligaand fra os. Hvo dette med mig ønsker og begærer, han beder af Hjertet en god Bøn til Gud i Himmelen, saa bønhører han os.

— Nu bliver alting stille, og enhver læser sagte et andægtigt Fadervor. —

Saa vil jeg ogsaa ydermere bede for Tid og time-
 ligt Vejrlig og for den velsignede Jordens Grøde, som
 nu er hensaaet eller herefter skal saaes, at Vorherre
 vil give hende sit benedidede Vejrlig, at hun maa
 komme vel i Huse i sin Tid, at vi kunne nyde voris
 daglige Næring deraf. Saa ville vi og ydermere bede
 for Konger og for Fyrster og for dem, som skulle
 styre Lande og Riger, at Vorherre vil give dem sam-
 drægtige Hjerter, at vi kunne nyde Fred indtil vor
 Død. Saa ville vi ikke heller forglemme at bede for
 vor egen gunstige Øvrighed: Gud give dem en kristelig
 Tro og Taalmodighed indtil Enden. Saa ville vi og
 bede for Kirker og Skoler, for vor gode Sognepræst
 og Sognedegn, som skulle prædike og sjunge Guds
 Ord for os i den kristne Kirke: Gud lade dem saa
 prædike og synge, at vi kunne mærke og gemme,
 at de med os, og vi med dem kunne alle bekomme
 Himmerig og det evige Liv paa den yderste Dag.
 Saa ville vi ogsaa bede for Enker og faderløse Børn:
 Gud være deres Fader og Forsvar! Og vær i lige
 Maade hos alle dem med din Hjælper Haand, som
 ere paa deres retfærdige Rejse til Lands eller Vands.
 Saa ville vi ikke heller forglemme at bede for os selv,
 for vore egne Gildesbrødre og gode Venner: Gud give os
 en god Aften i Aften og hver Aften; og hertil ville vi bruge
 den samme Bøn, som vi havde tilforn; beder alle af

Hjertet Fadervor, saa mange, som skønne kunne, saa bliver der nogle af os med Guds Hjælp bønhørte.

— Her læser enhver for sig igen sagte Fadervor. —

Eftersom vi haver begyndt vor Tale med Bøn og Paakaldelse, saa ville vi ære Gud i Himmelen med en smuk Lovsang; vores Stolsbroder eller en anden god Ven, giv os det første Vers!

— Her begynder Sangen: »Som sig en Fader forbarmer.« —

Nu haver vi læst og bedet det bedste, vi haver kunnet, Gud antage vores Bøn og Lovsang bedre, end vi kunde fremføre den!

Saa skulle I Godtfolk ogsaa vide, hvad det er for Øl, vi haver til Stols i Aften; da er det et Par Tønder Øl, som den gode Herre, Hr. Justitssekretær Sechman, vor velbaarne Husbonds Broder, har foræret os at drikke hans Skaal udi. Gud i Himmelen vel-signer og bevare ham og alle hans fra al Vaade og Ulykke, og at han maa længe leve og lide vel!

Ellers siger han saa, — eller jeg svarer paa hans Vegne —: Dersom nogen skulde klage enten paa Øl eller Tønder, da lover han heller at bedre i Aften end nogen Tid; mig tykkes for min Part, Øllet er meget godt; men enhver svare for sig.

— Her raabe de højt og lydeligt tilsammen: Øllet er godt, Øllet er godt!

Men er der nogen Brøst paa Øllet, saa klapper Oldermændene til Lyd og siger: Gæa ud, I otte Mænd! Og de skulle paalægge Straffen, som skal betale for Brøsten; men er Øllet godt, da farer han fort med sin Tale saaledes: —

Er Øllet godt, da under han os det med Kærlighed og god Vilje. Gaar I ud, eller gaar I ind, da taler venligen og vel til hverandre! Af gode Ord og Tiltale, deraf kommer godt Gensvar, af Spe og Gloser kommer Kiv og Trætte. Gud bevare os derfra! Den, som intet bryder i Aften, han haver intet at afbede i Morgen.

Vores Gildeshus og Gildesvej den lyser jeg i Førm*) og Fred, saa vidt den er bred, at hver ærlig Mand og Ungkarl maa komme vel hjem til sit Hus foruden nogen Forhindring, Fare eller Skade i nogen Maade. Dersom der er nogen, der sidder med ulovligt Værge, da melder jeg det hen til Husbondens Forvaring til i Morgen eller til en anden Tid, saa skal hver bekomme sit lige godt igen. Dersom der er nogen, som enten klamres, skændes eller slaas, enten her i Huset eller paa Vejen, saa skulle de fylde os Tønden med saa godt Øl, som vi nu haver.

Dersom der ere nogle af vore Lavsbrødre borte, som haver rette Gang til samme Øl, da kunne de lade

---

*) Førm ɔ: Hævd eller Skaansel. Gerne sammenstilles »Førm og Fred«, altsaa Hævd og Fred. (Kalkar).

deres Kande eller Gæst komme, den Stund her er klart Øl i Tønder; om saa er, de ere syge eller i Husbonds Forfald, saa skulle de nyde den Ret, som vi vilde have, om vi vare borte, og de vare her; forsømme de det selv, saa skulle de have Skade for Hjemgæld.

Er her nogen fremmede Gæster til os komne, da forfremmer dem til det bedste, at de kunne se den Skik paa os, som god er, at de lyster heller at være vore Gildesbrødre end Gæster.

Er her nogle fattige Mennesker, som bede om en Drik Øl, da giver dem den; thi Herren siger selv: Almissee-Del forarmer ingen.

Saa melder jeg ud fra os alt det, som ondt er, og ind til os alt det, som godt er, Guds Naade og Venskab.

Nu vil jeg have vor Stolsbroder formanet, som det sig bør, at han skaffer os klart Øl i Skaalerne, som det sig bør.

Naar Tønden ikke mere formaar, og I have hørt Lyden paa den, saa ved enhver sig derefter at rette.

Og dermed sidder i Herrens Fred allesammen, og forlader mig, jeg kan ikke tale for jer, som jeg skulde!«

— Her raabe de alle i hverandres Munde: Du taler som en ærlig Mand. Gid du ikke leve længere, end du kan tale! —«

Efter at denne kønne og alvorlige Del af Sammenkomsten var sluttet, begyndte Øldrikket først for Alvor at ske Fyldest, og da var det nok sjældent, at Gildesbrødrene skiltes saa kønt, som de vare blevne samlede.

Hvad der stjal mest Tid bort for Forpagteren paa Jungshoved ved hans Birkefogedgerning, var næppe Møderne paa Tinge, men derimod den uhyre Mængde af Synsforretninger, som han atter og atter maatte drage ud til, og hvoraf flere sikkert bragte ham megen Sinkelse. — Indtraf Misvækst, og det skete ofte, bleve alle Jorderne i hele Birket synede, og Skaden blev værdsat for at der kunde ses, hvilke Lempelser der kunde gives i Skatter og øvrige Ydelser. Langt hyppigere foretoges dog Gaardsyn trindt om i Birket; og her gjaldt det ikke alene om at paapege og paabyde afhjulpen Fæld (Mangler) paa selve Gaardenes og Husenes Bygninger, saasom Fæld paa Tag, Tagtørv (Mønningetørv eller Rygningetørv), Tømmer og Lervægge, men her skulde ogsaa paases, om Brønde og Brøndværk var i Orden, om det lovbealede Antal Pile og Frugttræer vare plantede og Humlekulerne lagte.

Til Tider drog et Syn om for at efterse, om alle de løsgaaende Hunde vare »lemmede« eller »ben-

hugne«, saaledes at den stakkels Hund for ikke at jagte paa egen Haand havde faaet det ene af Forbenene overhugget ved Knæet.

Langt oftere sendtes dog Synsmænd rundt for at se, om der fandtes »vove« Ildsteder. Der var nu paa Niels Madsens Tid rejst mange Skorstene, men fuldt saa mange Steder nøjedes man endnu med en Esse*) og en Pold eller Pald**) som Ildsted; og det paatales endda ofte af Synsmændene, at der manglede Loft over disse onde Ildsteder.¹⁰⁶⁾

Det hvert Aar forefaldende Oldensyn og Fastsettelse af hvor mange Oldensvin, der kunde og maatte indsættes i de forskellige Skove, hvilket gentagende Arbejde havde været til megen Ulejlighed og Plage, var dog nu falden bort for Jungshoved Birks Vedkommende, idet de her vare komne ind paa for eet Aar ad Gangen at bortforpagte Udbyttet af den faldne Olden.

---

*) Esse var Navnet paa Ildstedet, opsat af Ler, Arnestedet, saaledes som det endnu er bevaret i Benævnelsen: Smedessen.

**) Pold eller Pald var Benævnelsen for den fra Essen op til Loftet murede eller opsatte Skærm om Ildstedet. Tværs over den øverste Aabning paa Palden laa en Jærnstang, Paldstangen; den findes endnu ofte i gamle Skorstene, anbragt i samme Højde over Ildstedet, som den tidligere havde i Palden. Paldstangen tjente til at bære Kedelkrogen, i hvilken sidste Gryder eller Kedler hang frit svævende lige over den brændende Ild paa Essen.

I Aaret 1701 forpagte saaledes Allerslev og Am-medrup Bymænd Oldengangen i Orremandsgaards Skove for 22 Rdl., imod at Forpagteren paa Gaarden, Søren Borchmann, skal have seks Oldensvin frit indsat i Skoven.

Samme Aar bortauktioneres ligeledes Oldengangen i Skovene paa Jungshoved Ø. Der forlanges 50 Rdl.; men Mændene ude paa Øen ville kun give 40 Rdl. For denne Sum bliver saa ogsaa Oldengangen for dette Aar dem tilslaaet, imod at de betale Afgiften til den førstkommende Mortensdag, og saaledes at Forpagteren paa Jungshoved frit og kvit maa indsætte 50 Oldensvin i Skovene.¹⁰⁷⁾

Det maa dog ej heller overses, at den stadige og gentagende Tingfærd maatte lægge rigeligt Beslag baade paa Forpagterens Tid og Kræfter. Der var først og fremmest de idelige og atter forekommende Sager, hvoraf der allerede er fremført en Række; men hertil kom de mere sjældnere Tilfælde af forskellig Art, der vel kun indtraf ganske enkelte Gange; men som dog ogsaa, naar de forekom, skulde behandles paa Tinge og fangede Tiden der.

Som et meget sjældent forefaldende Tilfælde kan anføres, at en Fæstebonde faar Lov til at frasige sig sin Gaard.

Dette skete dog 1691 med den gamle Hans Hermansen nede i Roneklint. Bonden møder paa Tinge

og beder vemodeligt og bønligt, om han for sin Alders — han var 72 Aar — og Svagheds Skyld maa fries fra sin Fæstegaard. Han fremstiller en ung Karl, som er villig til at overtage Gaarden saaledes, at Hans Hermandsen faar sin Undertagt paa Livstid; nemlig visse Stumper i Mark og Enge, der skulde drives den gamle Bonde til Indtægt, en Ko græsset i Flok og Følge med Byens Kvæg, visse, udpegede Frugttræer i Haven, to Væggerum Hus til Værelse og Bopæl, samt — en venlig Omgang af den nye Fæstebonde og hans Husstand.

Ridefogden giver Lov til, at denne Overenskomst maa ske Fyldest, og den gamle, trætte Fæstebonde maa paa de anførte Vilkaar gaa paa Undertagt.¹⁰⁸⁾

Mord forefaldt lykkeligvis kun yderst sjældent. Niels Madsen kom saaledes, til Held for ham, under hans Birkefogedvirksomhed kun een Gang i den sørgelige Stilling at skulle være med til at fælde Dom i en Mordsag.

Det skikkede sig saaledes: I Efteraaret 1698 kom en ung, fremmed Karl, som foregav at være hjemmehørende i Ovsted Sogn inde ved Roskilde, ud paa Øen. Han havde sine Papirer i Orden, og særlig kunde han fremvise et smukt og godt Skudsmaal, nemlig saalydende:

„Dend trofaste Læfere Salutem!

Denne nærværende unge Karl, Niels Laursen, saa længe han hafr været her i Menigheden, hafr hand elsket Erlighed og Trofasthed; thi hand hafr hørt Guds Ord flitteligen, brugt den hellige Nadver gudsligen, -
 tient sine Høsbonder flittig og troe, saa at hand derfor kand recommenderis alle gode Mennsker paa det bedste. Dette testerer jeg med min egen Haand og Zignet undertrøft.

Osted, dend 7. Octobris 1698.

Jacob Johansen

(L. S.)*

Med dette Sognepræstens kønne Vidnesbyrd i Hænde var det en meget let Sag for den fremmede Karl at komme i Vej; thi de fleste Steder stode baade Huse og Gaarde ledige, som kun ventede paa Karlen eller Manden for at blive besatte. Niels Laursen fik saa godt som straks en øde Gaard i Stavreby i Fæste. Ud paa Forsommeren 1699 spændte han sine bedste Heste for og kørte ind til Manderup i Ovsted Sogn for at hente sig en Brud. Han havde der forhen hos Kristen Jyde tjent i Gaarde med Anna Laursdatter; og disse tvende havde da leget Godevenner saa groft i Utugt og Skamfærd, at de begge efter flere Gange i Guds Hus at have staaet aabenbare Skrifte bleve forviste Sogn og Herred.

Kristen Jydes Gaard var et stakkels stygt Hjem.

Anna, der var et Slags Plejebarn der i den utugtige Rede, blev af Kristen Jyde pranget paa en fjollet Husmand inde paa Bjærget (St. Jørgensbjærg) ved Roskilde, hvor det udspekulerede Fruentimmer snart gjorde den hende stakkels paanødte Ægtefælle det saa broget, at han hverken vidste ud eller ind, men gik halvt om halvt fra Forstanden. Saa rømte Anna tilbage til Manderup, foregivende, at hun ikke turde leve sammen med den gale Mand. Paa den Maade var Anna bjærget hjem igen til Kristen Jyde i Manderup, uden at nogen kunde røre ved hende.

Kristen Jydes Kvinde var ikke mindre forfaren end Manden; hun havde før vidst at faa en snavset Karl vadsket ren ved at skaffe ham godt Skudsmaal. Inde paa St. Jørgensbjærg boede en fiffig Kærling, Karen Bisgaard, der til enhver Tid kunde levere godt Skudsmaal til hvilken Karl, det skulde være. Kærlingen benyttede sig af en forløben Skolemester fra Veddelev, der for 1 Rdl. skaffede enhver, som ønskede det, et straalende og kønt, men rigtignok falskt, Vidnesbyrd. Et saadant fik Niels Andersen, — det var hans virkelige Navn, — og Præsten i Ovsted blev underskrevet Jachob Johansen, endda han hed Jakob Nielsen Krag; men hvem saa efter eller vidste, at her fandt et Falskneri Sted.

Saaledes stode Sagerne, godt klarede og rensede, da Niels Andersen kom agende ind for at hente sin

gamle, utugtige Kæreste og hjemføre hende som Ægtehustru. Hun var ganske vist nu ægteviet til en anden Mandsperson; dog hvem vidste eller kunde spørge det. Den Sag vakte næppe Samvittigheds-skrupler hos nogen af de paagældende. Men der var en anden Ting. Anna pakkede straks sit Tøj sammen og var villig til at følge sin gamle Fælle. Men saa var der Pengene. Anna havde som Plejedatter hos det gamle, barnløse Ægtepar skrabet sig 100 Sletdaler i Kroner og 40 Daler i Smaapenge sammen. Denne efter Datidens Forhold ikke ringe Sum gemte Kristen Jyde og hans Kvinde, og de sagde begge to, de gamle Gnieri: »Stop, Pengene faa I ikke med. Naar det viser sig, at I ere blevne Ægtefolk, kunne I komme igen, du Niels eller Anna, til Mikkelsdag, saa skulle I faa hele Summen. Med den Besked maatte de køre af Sted fra Kristen Jyde i Manderup.

Som det gamle Kærestepar nu kørte fremad, siger Niels, at Satan hurtig indskød ham den Tanke, at han skulde slaa Anna ihjel, saa han snarlig kunde drage ind til Manderup med et falskt Ægteskabsbrev og paa den Maade hæve hendes opsparede Penge, som det fremfor alt gjaldt om at faa Fingre i. Han var ofte i Færd med at fuldbringe sin Tanke, især ved Bedestederne; men allentstels kom noget i Vejen, Folk kom til eller færdedes i Nærheden; saaledes agede de fort, indtil de om Natten mellem 11 og 12

Slæt kørte hen over Overdrevet mellem Stenstrup og Stavreby, ved Skovvængegærdet, da stod han af og tog en Kaarde i Haanden, som han havde liggende i Vognen, og bad han da Anna at køre lidt, efterdi han vilde gaa og røre sig lidet og støtte sig til Vognen; og der han saaledes havde gaaet et Stenkast eller to, gav Djævelen ham den Indskydelse paa ny, at nu, nu skulde han omkomme hende. Tog han saa Kaarden om Klingen med Balgen paa og slog til Anna i hendes Pande med Fæstet.

Da sagde Anna Laursdatter vemodelig til hannem:

»O, Niels, Niels, hvi gjorde du det!«

Og i det samme faldt hun for ned af Vognen. Men der hun var kommen paa Jorden, slog han atter til hende med Kaardefæstet, saa hun faldt og blev liggende stille; tog da Niels sin Kniv og skar hendes Strube over, hvorefter han lod hende ligge død paa Stedet og kørte bort.

Mordet og Morderen bleve snart opdagede; hvorefter Niels Andersen fik sin Dom, lydende paa:

Morderen bør at miste sit Liv, hans Hoved afhugges, Kroppen at lægges paa Stejle og Hjul, samt Hovedet paa Stejlestøtten at fastnagles. Eksekutionsbekostning som og Procesomkostning bør tages af Misdæderens Gods, hvorefter Resten af Boet tilfalder Herskabet paa Stedet.¹⁰⁹⁾

Frem for sin Birkefogedgerning havde Forpagteren paa Jungshoved dog sin egen Stilling at skøtte, og den kunde bringe Bryderier nok med sig. Der var saaledes de mange og besværlige Rejser, som maatte foretages, og de vare ikke lidet farefulde i de Dage.

Som et Eksempel herpaa kan anføres, at da Oberstløjtnant Niels Mund paa Rønnebæksholm i Februar 1689 paa sin Hjemrejse fra Kjøbenhavn kom agende fra Kjøge udenom Sæder, lod han der sin Kusk køre hen gennem en Enghave, hvor Sneen for en Del var opkastet, saa der var dannet en bred Kørevej, uden nogen Afvisning; men som de kom halvvejs ind paa den skarpt frosne og med Is belagte Enghave, kom Lars Jyde løbende oppe fra Byen med en Høtyve i Haanden, fulgt af en midaldrende Mand, der var væbnet med en Slagvold.

Den Tid Oberstløjtnanten saa de tvende Mænd komme løbende saaledes imod sig, sagde han til Kusken og Skytten, der og var med: »De ville vist til os med Ondskab, men vi ville intet stimes med dennom. Jeg vil give dem til en Kande Øl, saa lade de os vel fare i Fred.«

Men Lars vilde intet høre. Han løb hart frem mod Hestene, greb fat i Tømmen og tog Hovedstolen af begge Hestene.

Da sagde Oberstløjtnanten: »Lader os beholde vore Tømmer!«

»Nej,« svarede Lars, »her har jeg Frihed at slaa; her ville vi rutte med jer.«

Saa vilde Mund give dennom til en Kande Øl, som han alt tilforn havde budet dem Penge. Men Lars virrede kun med Hovedet og sagde: »Nej, nej, Farlil! vi ville intet nøjes med en Kande Øl!«

Saa tog han Selen af Hesten, han stod hos, og sagde til den anden Mand: »Tag Selen af, du skal tage af!«

Saa tog Manden og Selen af den fjermer Hest.

Alt imens bad Oberstløjtnanten: »Mænd, hvi handle I saa, lader os dog faa Lov i det mindste at køre tilbage. Jeg giver jer rigeligt baade til een og til to Kander Øl!«

Men Lars blev ved sit, han raabte ikkun gentagende: »Nej, Farlil, her staar jeg paa fri Fod; her vil jeg rutte med jer.«

Først der han havde faaet Tømme og Seler, sagde han drillende: »Kører nu, enten frem eller tilbage, hvor I vil.«

Mundt sagde advarende: »Hvad gør I, Danne-mænd! Her er jo hverken afgravet eller sat Pæle for Vejen!«

Men Lars lo ikkun og svarede: »Isklaven er jo endnu i Jorden, hvor kan man faa Pæle i?«

Og derefter gik han og den anden Mand bort med Seletøjet.

Saa siger Oberstløjtnanten til Kusken: »Gak efter dem, giv dem gode Ord og byd dem otte Skilling.«

Men Lars Jyde haanlo mod Kuskens Bud og sagde: »Nej, vil jeg intet; nu beholder jeg dem for en Krigs Skyld.«

Da stod Oberstløjtnanten selv af Vognen og gik op til Mændene, op imod Gærdet ved Byen, og sagde til Lars: »Du burde faa Skam, du saa holder op rejsende Folk, som ere i Kongens Ærinde og Tjeneste!«

Men da stak Lars Jyde ikkun i Jorden med Høtyven og sagde: »Saa meget regner jeg dig for!«

Og da fløj Skarnet af Jorden henimod velbaarne Niels Mund, som stod nær hos.

Da sagde Oberstløjtnanten med Harme: »Din Kompan! Vare dine Bukser saa skaarne, som mine, skulde du faa Skam for din Umage, for Folk du bryder paa deres Rejse!«

Saa løb Lars Jyde og tog Høtyven i Haanden, løb end nærmere hen imod Oberstløjtnanten og sagde: »Jeg skal slaa dig paa din Pande, saa der skal fare en Djævel i dig!«

Men Oberstløjtnanten blev alligevel staaende roligt og sagde til Lars: »Du gør dig vel ikke slet gal.«

Og befalede han da Jørgen Skytte fluks at ride op til Herfølge og forklare velbaarne Hr. Otto Skels Ridefoged der, Pejter Ejlersen, hvorledes deres Bonde

brød deres Vejfred; og vendte han sig paa ny mod Lars og siger: »Saa faar du vel Skam paa din Krop derfor!«

Men denne løb endda nærmere mod Oberstløjtnanten med en ond Skændsmund, bar Tyven i Vejret med baade Hænder, hen over velbaarne Niels Munds Hoved, idet han raabte: »Hvad siger du, hvad siger du! Jeg skal slaa dig for din Pande, det Blodet skal springe ud!«

Men i det samme, som han vilde slaget til, greb en Karl, som stod bag hos hannem, fat om hans Arm og sagde: »Nej, skalst du ikke, nej, skalst du ikke saa!«

Og holdt han Lars fuldt fast.

Men Oberstløjtnanten sagde end en Gang stille og roligt: »Drages til Minde, Godtfolk, hvorledes han haver overfaldet mig paa min lovlige Rejse. Jeg vil give ham Penge og maa da end ikke faa mit Tøj igen.«

Da stilnede Lars Jyde af og sagde: »Saa tag og giv hid otte Skilling!«

Mundt sagde hertil: »Hvor længe haver Kusken ikke budet dig Pengene!«

»Ja vel,« svarede Lars, »giv saa hid, jeg tager dem for en Krigs Skyld.«

Saa fik han de otte Skilling. Men der han havde faaet Pengene i Haanden, holdt han dem mellem to

Fingre, slog saa henad op i Vejret med dennom og raabte: »Saa lidet agter jeg jeres otte Skilling! — var det ikke — ahaa — for en Krigs Skyld!«

Og først derefter flyede Lars Jyde Kusken Seletøjet, saa Oberstløjtnanten paa ny kunde fortsætte sin Hjemrejse, der var bleven forsinket saa længe af Lars Jyde — for en Krigs Skyld.¹¹⁰⁾

En lignende Fare, som den Niels Mund fra Rønnebæksholm var udsat for paa sin Rejse, fik Forpagteren paa Jungshoved selv at prøve. Det var lige i Begyndelsen af Aaret 1704, at Niels Madsen med sin Broder Peder fra Præstø kom kørende paa sin Hjemvej fra Kjøbenhavn. De havde slaaet Følge med to andre Vogne. Paa den ene af disse kørte en Husmand fra Baarse for Herredsfogdens Kæreste, paa den anden en Gaardmandssøn fra Ring for Daniel Ditmer, Fuldmægtig hos Ridefogden paa Vordingborg Slot. Der fulgtes gerne flere Kendinge ad paa Rejserne for bedre at kunne staa hverandre bi mod mulige indtrædende Farer. De kørte den lige Vej langs Stranden ad Kjøge til, fordi det var den korteste, men den var næppe den bedste, thi gamle Kjøge Landevej var tung og træls, særlig der, hvor den gik over Avedøre Mark, var den saa sid og daarlig, at det gik som et Mundheld, »at lede efter ond Vej i Avedøre Stræde.«¹¹¹⁾ Det skulde nu vise sig, at det ogsaa paa anden Vis var ond Vej, som de agede paa; thi der alle Vognene vare naaede

frem til Avedøre Strand; stode der seks Bønder, alle væbnede med Høtyve. Den væbnede Skare gik løs paa Forpagteren, hvem de vel betragtede som Fører for Vogntoget. Han talte mildt og beroligende til Mændene, gav dem for at købe sig vel igennem en Rigsort. Men hverken Ord eller Penge kunde blødgøre de rasende Bønder; de overfaldt alligevel Niels Madsen, pryglede ham haardelig igennem, toge derpaa hele Følget med Heste og Vogne op til Avedøre Kro, hvor de endnu beklagede, at de ikke havde faaet Forpagteren slaaet helt ihjel.¹¹²⁾

Det var dog ikke alene Udfarterne, der gave Forpagteren Slid og Møje; hjemme havde han med sine egne Forhold ogsaa nok at gøre. Folk vare jo ikke heller i de Tider bedre end gode, saa Forpagteren maatte passe paa. Snart kunde det være en langfingret Tjenestedreng, der toldede for ofte og groft af Drudes Æbler og andre Finsager oppe paa Loftet. Saa kunde en af Pigerne faa Øje paa Gavtyven og true: »Giv mig nogle »Ævler«, ellers siger jeg det til Drude.« Men det hjalp ikke, før Forpagteren kom og klapsede Synderen af.¹¹³⁾ Eller der kunde være Skarnsfolk, som tyvstjal hans Ruse fra ham, som han havde staaende i Stranden ned for Skovhuse; saa maatte han atter paa Farten for at finde og straffe Synderne.¹¹⁴⁾

Hertil kom, at den agtede og kløgtige Mand

havde vundet saadan Tillid til alle Sider, saa Folk kom og paanødte ham deres Sager, bad ham styre deres Arvesager eller være Formynder, saa for eet' og atter igen for flere forældreløse Børn.¹¹⁵⁾

Men trods alle Forhindringer, trods det store Arbejde med fremmede Folks Sager og paa Tinge, var der eet Maal, som Forpagteren stadig stiledede hen imod, og som han ogsaa stadig naaede nærmere, det, at samle sig Formue.

Niels Madsen blev snart en holden Mand. Men da der i de Dage ikke fandtes noget, som hed Sparekasser eller Banker, maatte Folk, der sad inde med Penge, frugtbargøre disse ved at udlaane dem mod Sikkerhed i fast Ejendom eller haandfaaet Pant. Den Vej gik Forpagteren ogsaa. Og det kunde da ofte være meget forskellige og mærkelige Ting, der bleve satte i Pant. Saaledes laante Ostindiefarer Jakob Hansen i Præstø 1695 af Niels Madsen 50 Sletdaler, og herfor satte han i Pant: Fire Sølvskeer, en Sølvknap til en Stok, et Par Sølv-Bukseknapper, tvende ostindiske Bordtæpper, to Par Lagen, et Pudevaar, to smaa Tinfade, et Saltkar, »en« Messingstrygejern, et Par Messinglysestager, »en« Tinkrus, fire Tintallerkener og en Smørbrikke, hvilket alt skulde gives Niels Madsen i Hænde; men endnu skulde Ostindiefareren give Pant i sin liden Jagt, som han skulde lade blive liggende i Vandet for Præstø.¹¹⁶⁾

Sin gamle Husbonde, Regimentskvartermester

Nikolaj Kock i Kjøbenhavn, havde Forpagteren ogsaa laant Penge; men da han herfor fik i Pant to gamle Hopper og en liden Guldring, vilde han have dette Pant lovligt vurderet, at ikke Skyldneren siden hen skulde fremføre, at Pantet havde været i højere Værdi ved Overdragelsen, men var forringet i Forpagterens Eje; i dette Øjemed lod han paa Tinge vælge to uvillige Mænd, der satte de to sekstenaarige Hopper tilsammen til 12 Rdl.; og de tvende Guldmede i Næstved Giefvert Haderman og Jørgen Dinesen, som synede den lille Guldring med den søgrønne Sten udi, vurderede den til højst 6 Rdl.¹¹⁷⁾

Siden hen laante Niels Madsen Penge ud baade her og der. Alle hans mange Skyldnere kunne ikke opregnes; men nævnes skal dog Forpagter Hans Jakobsen paa Lækkindegaard, der 1703 laante 400 Rdl. mod 1ste Prioritet i alt hans havende Eje. Forpagteren gik nedent om og hjem; men Niels Madsen redede dog sin 1ste Prioritet.¹¹⁸⁾

Men særlig stod Premierløjtnant ved Jungshoved Kompagni, Monsjør Kristian Nold, der sad inde med tvende Selvejendomsgeaarde i Ammedrup, stadig i Forpagterens Skyldbog.

Det var egentlig ikke saa, at Monsjør Nold sad smaat i det, men han klattede sine rede Penge bort, og saa maatte han hvert Øjeblik ty ned til Niels Madsen paa Jungshoved, der forstod at holde igen paa

Skillingen og derfor altid havde noget at laane ud. Saa rap Nold var til at punge ud, lige saa stakket var han i Hukommelsen, naar der skulde betaales, hvorfor Forpagteren ofte maatte have ham til Tinge for at klare gammel, glemt Gæld.¹¹⁹⁾

Endskønt Niels Madsen var en forsigtig Mand, kunde han dog godt staa i Fare for at blive narret. Der var saaledes en stor Kornpranger i Kjøge, Anders Rasmussen, barnefødt ude paa Jungshoved Ø, som Forpagteren stod i stadig Handelsforbindelse med. I Marts 1705 havde Prangeren paa Jungshoved faaet ikke mindre end 156 Tønder Rug à 1 Rdl. 5 Mark 5 Skilling, i alt 294 Rdl. 12 Skilling, 159 Tønder Byg à 7 Mark, altsaa 185 Rdl. 3 Mark, og dertil Havre og Blandsæd, saa han skyldte Niels Madsen i alt 528 Rdl. Da kom det Rygte pludseligt ud, at Kornprangeren var rømt fra Kjøbenhavn med alle de Penge, han havde faaet sig udbetalt. Og der var nok noget om dette Rygte angaaende Prangeren; i det mindste havde han været i Færd med at ville stikke af. Forpagteren blev hed om Ørene; thi det var en meget stor Sum at blive af med. Han kom paa Farten og fik Prangeren stoppet, som paa Birketinget maatte tilstaa at være Niels Madsen de 528 Rdl. skyldig. Han bliver dømt til at betale sin Gæld og tilmed 3 Rdl. i Omkostning. Bedre var det dog, at han virkelig betalte.¹²⁰⁾

Men ogsaa naar det gjaldt mindre Sager, saa Forpagteren nøje paa, at han fik alt, hvad der tilkom ham, saa nøje saa han herpaa, at det kunde blive til Paaholdenhed. Da saaledes Drudes Farbroder Asmus eller Rasmus Bojsen, Forpagteren nede paa Beldringe, var død 1691, og ligeledes den gamle Bedstemoder, Boje Auchens Enke, samtidig var død, kom Niels Madsen straks til Forpagterenken Anne ikke alene med Fordring paa 8 Sletdaler 12 Skilling, som han efter hendes afdøde Mands Begæring i sin Tid havde udlagt for denne for en Tønde Salt, men han krævede ogsaa tilbage en Kæp med Sølvknap, som Drude engang havde flyet sin gamle Farmor.¹²¹⁾

For øvrigt foregik der paa faa Aar ikke faa Omskiftelser i Drudes Familie. Hendes Farmor og Farbroderen Asmus døde, som nævnt, omtrent samtidig. Siden ægtede Farbroderens Enke Anne en Søn af den gamle Provst og Sognepræst Søren Terkildsen Horsens nede i Rekkinde, Klemen Sørensen Rechen hed han, født i Rekkinde Præstegaard 1664. Han var i nogle Aar Hollænderiforpagter paa Beldringe, men fratraadte til Maj 1701 og overleverede da til sin Efterfølger Hans Hornemann 93 Køer og en Tyr, der bleve vurderede for fra 5—12 Sletdaler Stykket, i alt til 830 Sletdaler. Samtidig fandtes paa Lekkindegaard 100 Køer og to Tyre, vurderede til 903 Sletdaler.¹²²⁾ Derefter drog Klemen Rechen ned til Allerslev, hvor han

bestyrede en Ejendomsgaard for sin Brodersøn Jens Jensen. Gaarden var gaaet i Arv fra den gamle Provst til dennes Søn Hr. Jens Rechen, der døde som Præst i Rekkinde 1696; og derefter arvedes den af Sønnen Jens, der imidlertid var for ung til selv at kunne styre Ejendommen. Farbroderen Klemen opbyggede en hel ny Længe til 148 Sldr. 2 Mark og satte Gaarden i det hele paa Fode igen, baade paa Bygning og Jord.¹²³) Til sidst købt han Gaarden.

Imidlertid døde Forpagter Søren Borchman paa Orremandsgaard; og Klemen Rechen overtog da denne Gaard i Forpagtning. Orremandsgaard og Jungshoved laa nær sammen, og de tvende Forpagterfamilier stode i livligt Samkvem med hinanden. Havde Niels Madsen rigtig travlt eller var forrejt, kunde det ske, at Klemen Rechen kunde møde for sin Svoger, som han kaldte Niels Madsen, paa Tinge. Alt syntes at skulle gaa godt for Klemen paa Orremandsgaard. Der førtes et livligt Hus, blev holdt Præceptor eller Skolemester til Børnene; og til Maj 1707 forpagter Klemen Sørensen paa ny Orremandsgaard paa tre Aar, modtager igen Besætningen, 30 Køer og en Tyr, som han skal aflevere til en Værdi af mindst 200 Rdl.¹²⁴) Men alt det lyse og glædelige fik en brat Ende. Den 26 April 1708 jordedes paa Allerslev Kirkegaard Klemen Sørensen paa Orremandsgaard, kun 44 Aar gammel.¹²⁵)

Enken prøvede paa at beholde Forpagtningen;

men der indtraadte stadigt Vanskeligheder, saa med Gaardsens Folk og saa med Naboerne. Særlig var der de tvende Krogsønner Jens og Gabriel nede fra Tjørnehoved, som øvede evige Ulykker. Blot for at nævne et Eksempel: Da de i Maj 1709 havde til-saaet Markerne paa Orremandsgaard, satte de Pæle for Ledet ind til Stængetsholm, deres Enemærke. En Aften red Ladefogden med en Dreng ud for at se, om der var Fred i Marken; men da vare Pælene oprykkede, Ledet brudt, og der gik ni Heste og trampede og græssede i Sædmarken. Det var Krogens. Ladefogden med Drengen dreve Hestene for sig op paa Orremandsgaard, lukkede Port og Luge og satte Krog for. Bød han saa Gaardsens Piger, at de paa ingen Maade maatte lukke nogen ind, at ikke Bæsterne skulde løbe ud.

Om Morgenen skete der et mægtigt Bulder mod Port og Luge, Hundeglam og Stimen; og da Ladefogden straks iførte sig sine Klæder og tren ud, stode saa ikke begge Krogsønnerne for hans Dør, skabte sig og lode ilde. Anne salig Klemens og Skolemesteren paa Gaarden stode begge ved det aabne Vindue og saa og hørte, hvor de fremmede Karle gave en ond Mund af sig og til sidst raabte: »Fordi I haver taget vore Heste oppe, skulle I aldrig komme til at gaa paa grønt Græs!»

Paa Tinge skælder den gamle Krog, Bomand

Hans Nielsen i Tjørnehoved, Vidnerne for Landløbere og Keltringdrengene.¹²⁶⁾

Saa bliver Enken træt, frasiger sig Forpagtningen og lader Ejendomsgaarden i Allerslev lovbyde Gang efter anden; indtil hun endelig 1712 paa Tinge lader læse Amtsforvalter Gundelachs Tilladelse til at afhænde Gaarden til hvem, hun kan.¹²⁷⁾

Begge Drudes Fastermænd vare ligeledes døde, baade Klavs Ring, der var Hollænder paa Beldringe, og Johan Tønnesen, der først var Forpagter paa Sparresholm og siden paa Hesede, hvor han døde i Aaret 1700, og hvor der lyses til Auktion efter ham den 14. December.¹²⁸⁾

Og endelig er der Drudes Farbroder Villum Bojsen, som i mange Aar havde været Forpagter paa Lekkingegaard; ogsaa han trækker sig tilbage fra sin gamle Virksomhed og køber ved Skøde af 23. Juni 1705 Gillius Nielsens Ejendomshus i Rødstofte for der at henleve en stille og fredelig Livsaften.¹²⁹⁾

Forpagteren paa Jungshoved havde af sin Familie to Brødre og sin gamle Moder i Præstø. Den yngste af Brødrene Jørgen Madsen var en flittig og driftig Handelsmand og Borger, som blev kraftig støttet i sin Gerning af sin Hustru Kristine Kristensdatter, hvem han havde ægtet 12. Februar 1696, da hun sad hen som Byfoged Kristen Holbergs Efterleverske. Men det lader til, at de tvende ivrige Handelsfolk ved deres Virksom-

hed let kunde komme paa Kant med Omgivelserne. I det mindste gav Skipper Thomas Andersen fra Kjøbenhavn, da han laa med sin Skude for Anker ude ved »Vimmelsnæbet«, dem et saa haardt Skudsmaal, at Jørgen Madsen fandt sig beføjet til at søge Skipperen ved Retten. Som Vidner fremtræde Bomand Hans Foged af Stavreby og dennes Medhjælper Herman Pedersen, der forklare, at der de Vorherre Kristihimmelfartsdag vare kaldte ud paa Skuden ved Vimmelsnæbet for at gøre en Rorspind, var Skipperen eller Styrmanden borte, men der han endelig kom, bød han dem ned i Kahytten at faa Betalingen og et Krus Øl. Da spørger Hans Foged hannom ad og siger: »Hveden var I saa længe, Skipper?«

»I Præstø,« siger han, »at drages med min Købmand Jørgen Madsens Kvinde, den Skantetæve og Skantesæk, og hendes Mand, ham Jørgen Madsen, den Filur, han er lige saa god, som hun, han er en Filur og en Skælm, og al deres Dont er ikkun Filureri!«¹⁸⁰⁾

Nu, den halvgale og vel helfulde Skippers Skænden døde Handelsfolkene jo ikke af Men han var ikke heller den eneste, som Jørgen Madsen kom i Strid med; det samme var Tilfældet baade med Herredsfoged Jens Hvid i Baarse og Bønderne i Dyrlev.¹⁸¹⁾ Imidlertid lod han Folk snakke, passede sin Handel og arbejdede sig op. I Slutningen af 1712 forpagtede han i For-

ening med Sr. Friderich Pedersen Konsumptionen i Præstø paa tre Aar fra Nytaar 1713 for 360 Rdl. Samtidig lode de paa Tingene gøre Tillysning om, at ingen turde understaa sig paa to Mile nær Præstø at holde noget utilladeligt Krohold med Øl, Brændevin og deslige, saafremt de ikke vilde straffes efter Kongens Forordning.¹³²⁾

Den anden Broder, Peder Madsen, havde 1702 ægtet Barbra Marie Eliasdatter Sejer, Datter af Handelsmand og Tolder Elias Kristoffersen Sejer der i Præstø. Peder var ogsaa Handelsmand, men førte sikkert en roligere Tilværelse end den rappe Broder. I Peder Madsens Hjem havde deres gamle Moder Johanne sit Ophold efter Faderens Død.

Ude paa Jungshoved Slot levede Niels Madsen og Drude, alt som Tiden skred frem, fremdeles i et virksomt og kærligt Samliv. Deres Formuesvilkaar vare nu yderst gode, Sygdom eller Svaghed kendte de intet til; og deres eneste Barn, Datteren Dorote Sofie, var nu naaet frem til den Alder, at naar der var Gilder og Gæstebud, blev Forpagterens Datter nævnet blandt Gæsterne. Allerede i Efteraaret 1705, da der var stor Barnestads hos Magister Fallenkamps i Præstegaarden, nævnes Dorote Sofie blandt Fadderne. Og

i de nærmest følgende Aar er hun med til Stadighed ved saa godt som hver en Barnedaab fra Stavreby, enten det saa er hos Bønder, Bomænd eller Inderster; saaledes fortsætter hun lige til Begyndelsen af Aaret 1708, da hun holder Korporal Ventius Datter over Daaben, og faar sig selv kaldt op, idet Barnet fik Navnet Dorote Sofie.¹³³⁾ Men fra det Øjeblik af er Forpagterens Datter helt forsvunden. Om hun er død eller bortgiftet, kan intet Sted findes, kun eet er sikkert, hun nævnes ikke tiere.

Paa sin Vis vare Forpagterfolkene dog derfor ikke barnløse.

Da de i deres Ægteskab ikke fik nogen Søn, havde de taget sig en Plejesøn i Huset. Denne Dreng, Pejter Thommesen hed han, var født henne i Ørslev ved Skjelskør og døbt der i Kirken 16. December 1691 af Stedets gamle Provst, Magister Niels Holgersen Olivarius.¹³⁴⁾ Alt som et lidet Barn paa et Par Aar kom Pejter paa Jungshoved Slot og voksede der op til stor Fornøjelse for sine Plejeforældre. Særlig stod han højt hos Forpagterkonen, »havde altid, lige fra lidet Barn af og siden hen fremdeles ligesaa, al Frihed i hendes Omgængelse, som havde han været hendes eget Barn, men han hang ogsaa efter Drude med al et Barns fulde Kærlighed, og altid gik han gerne villig og fornøjet, hvorhen hun viste og befalede ham, gjorde straks alt, hvis hun bød, uden at han

nogen Tid knurrede eller viste sig trodsig, enten i Ord eller Gerning.« Drude bar derfor stor Godhed overfor den lille Pejter. Ogsaa overfor Niels Madsen »var han hørig og lydige, gik, hvor han blev skikket, og gjorde, hvad der blev ham befalet.« Men en Engel var han ikke; han var en Dreng og kunde nok finde paa Drengestreger: Sløse noget og lege paa sin Vej, trække sit Arbejde i Langdrag ved Narrestreger, eller, hvad der var hans grimmeste Unode, smugle sig til at faa Fingre i Forpagterens Bøsse, der hang inde i Sengkammeret, og saa gaa og klikke og gække sig med den; som Drengens Liv og Lyst falder. Men fik Forpagteren sligt at se, kunde der nok for Pejter vanke nogle Rap af en Kæp eller Vaand. Dog for nogen ond eller grov Gerning vogtede Drengen sig altid, og for slig Handel var der aldrig Anledning for Forpagteren til at straffe ham.

Da Pejter Thommesen havde naaet de femten Aar, syntes Plejeforældrene, at han var for gammel og stor til at gaa og drive om der paa Slottet; han burde skikkes ud at lære noget.

Han blev da sendt til en Mesterskrædder inde i Kjøbenhavn for at lære Skrædderhandtværk. Men det var et daarligt Madsted, Drengen havde faaet; Mesteren hungrede hannem og gav ham aldrig saa megen Mad eller Øl, som han kunde behøve. Pejter fik derfor snart Lov til at vende tilbage til Jungshoved Slot;

og der gik han saa og dasede om uden at have noget bestemt at varetage eller arbejde hen imod. Og det kan jo ikke siges at være en heldig Stilling for en ung Knøs at leve længe hen i; noget skal der gøres, og er der intet fast og ordentligt at bruge Hænder og Hoved til, begyndes der let paa Drengestreger og Spilopper. Pejter gik imidlertid fremdeles og drev og sløsede. Han skulde se Tiden an.

Alt stod ellers ved det gode og gamle paa Jungshoved Slot: Forpagterfolkene henlevede Tiden stille og roligt, varetagende deres daglige Syssel, og kun sjældent kom liggende Gæster, eller holdtes der Gilder og Værtskab. I Sommeren 1709 var dog en af Forpagterens gamle Kendinge og Handelsvenner, Iver Lavrsen fra Kjøbenhavn, kommen som Gæst ud paa Slottet.

De to Mænd gik og besaa den hele Drift der paa Gaarden, nød det herlige Sommervejr og den skønne Egn med den straalende Udsigt over Havet, over til Danmarksholmen, Nyjords Land og helt over til Møen, der hævede sig op over Søen mod Syd. Da er det, som de gaa og se sig glade der ved Slottet, at den Tanke faldt dem ind, at det kunde være herligt at tage en Sejltur over til Møen. Det var Lørdagen den 27. Juli, at Udfarten blev besluttet. Naar de da sejlede tidligt Søndag Morgen, kunde de vel naa frem og komme i Tide til Gudstjenesten i Stege, hvor Magister Morten Renberg, der havde saa godt

et Lov af Nyjords Folk, skulde prædike. Der skikkes hurtigt af Forpagteren Bud over til Nyjords Land til Hans Pedersen Foged, om denne vilde komme over til Slottet næste Morgen Kl. 5 med en god Sejlingsbaad for at føre dem over til Møen.

Hans Foged mødte godt nok Søndag Morgen. Klokken var vel bleven seks; men Baaden var god, Vinden var god, saa de kunde vel naa frem til rette Tid.

Først blev dog Hans Foged og hans Medhjælper paa Baaden indbudne og bænkede i Storstuen med Kjøbenhavneren og Forpagteren. Drude lod sætte rigelig Mad og Øl frem, og der de havde vel spist, gjorde de dennem straks færdige til Baads. Men der de toge Afsked, takkede for Mad og gik ud, sagde Niels Madsen til Drude og gav hende Haanden: »Farvel, min lille Kone!«

Dertil Drude takkede hannem og gensvarede: »Farer vel, farer vel! min Hjertemand, Gud velsigne jer; lad mig nu se, at I kommer hjem i Aften igen!«

Da svarede Niels Madsen: »Ja, næst Guds Hjælp, skal jeg komme til Eder i Aften, min Kæreste!«

Derpaa rejste de bort lige ad Stege paa Møen, og kom de der, ret som det havde ringet sammen til Prædiken. Gik saa Niels Madsen og Iver Lavrsen i Kirken. Og efter Prædiken gik de sammen ind i en Mands Hus i Stege, hvor de havde deres visse at for-

rette og aftale, siden de vare komne til Byen; og der fortøvede de, indtil Klokken var omtrent tre eller fire; gik de saa til Baads og sejlede derfra hjemefter.

Paa Jungshoved Slot var der Ro og Stilhed overalt, da Sejlingsbaaden var afrejst, Søndagshvilen bredte sig og greb baade Folk og Fæ. Først ud paa Eftermiddagen begyndte Livet at røre sig paa ny.

En Husmand ovre fra Ugledige kom med hastigt Bud og Forespørgsel til Forpagteren. Han blev vist ned i Køkkenet, hvor han sad og ventede og ventede: bare Niels Madsen dog snart vilde komme.

Pejter Thommesen havde haft en haard Døsedag. Han begyndte vel paa de hundrede Kunster og Narrestreger, men det var altfor varmt til ret længe ad Gangen at kunne holde fast paa noget; endelig hittede han paa at slentre over i Ladegaarden, ind i Kostalden, der maatte der være svalt. Derinde gik Bødkeren fra Præstø, Jens Ibsen, og syslede med noget Søndagsarbejde. Ham gav Pejter sig i Snak med, saa gik den Tid; men da Bødkeren ogsaa havde det med Varme, beder han Knøsen: »Gak over paa Slottet og hent mig en Pot Øl, at slukke min ulidelige Tørst paa.«

Pejter var straks villig. Han slentrede over ad Slottet til; men inden han var naaet frem, havde han glemt, hvad han gik efter. Nu han var kommen derover, kunde han lige saa godt blive der, hvor der

dog var noget svalt, og hvor der rørte sig noget Liv: Pigerne begyndte at tumle i Køkkenet, Bryggerset og Kælderen. Og da der var ikke mindre end syv Piger, saa kunde de nok livne op og gøre Støj dernede; men oppe i Storstuen saas kun den unge Margrete, som vimsede frem og tilbage, ind og ud.

Drude, hans kære Plejemoder, havde sat sig paa en liden Trappe udenfor den aabne Storstuedør, der, hvor Udgangen var til Bryggerset. Her var der rigtig svalt, men i den forfærdelige Hede kom Tørsten alligevel. Drude kaldte paa den ene af Pigerne, Karen, og bad hende gaa ned i den dybe Kælder og tappe en Kande rigtig koldt Øl.

Imidlertid sjokkede Pejter om og gabede af Kedsomhed, indtil med et hans gamle Lyst og Uvane dukkede frem hos ham; han maatte have fat i Forpagterens Bøsse og klikke og narre sig med den. Han vidste jo, hvor Bøssen stod, inde i Sengkammeret, i Krogen ved Enden af Sengen; der listede han den til sig, ladede den naturligvis ikke, tænkte ej heller paa, om den var ladt eller ej; men stavrede ud i Storstuen med den.

Drude sad fremdeles paa den liden Trappe, lige udenfor Storstuedøren. Og paa hendes Skød laa hendes lille Kælehund og dasede.

Straks Pejter saa Hunden og vidste, at den var bange for Bøssen, var han paa det rene med sig selv,

at her kunde der blive Løjer. Han pegede paa det lille Dyr med Bøssen. Hunden peb, gøede og peb igen. Det var evige Løjer. Jo stærkere Hunden skabte sig, peb, gøede, blev forskrækket og angst, desto ivrigere gækkede og narrede Pejter den; pegede paa ny efter den, trak i sin Taabelighed Hanen op og tænkte paa slet ingen Ting, uden bare paa at have Løjer med Hunden. Da kom Drengen til at røre ved Stillepinden, — Bøssen gik af med et mægtigt Bulder, — og han tabte den af Hænderne paa Gulvet; thi han mærkede og forstod med Forfærdelse, at Skuddet havde truffet hans kære Plejemoder. Ilden fængede og blussede op i Drudes Kjoleærme. Da raabte hun med høj Røst: »Pejter, Pejter, hvad gjorde du dog!«

Drengen greb Bøssen og vilde sætte den paa sit Sted; men tabte den paa ny i sin Rædsel. Da løb han fluks ud og neder i Kostalden. Der stod Bødkeren helt forbavset, og han blev det end mere, da Drengen saa akaved kom styrtende frem. »Der faldt et Skud! Hvem mon dog skød?« raabte Bødkeren ham i Møde.

»Gud bedre det!« gentog Pejter klagende, »Gud bedre det; det var mig, ahaa, jeg arme Stakkell, Bøssen gik af for mig, der jeg ikke vidste, at den var ladt. Kære Jens, vær saa god og gaa op og se, om der er gjort nogen Skade!«

Saaledes vedblev Drengen at jamre og tigge,

indtil Bødkeren gik op til Slottet; men, som han ikke kom fort tilbage, løb Pejter langt ud i Markerne og satte sig og krøb sammen i Skjul ved et Vangegærde.

Da Skuddet faldt, var af Pigerne kun den unge Margrete inde. Hun siger, at lige straks kunde hun intet se for den store Røg og Damp, der stod i Storstuen; dog snart fik hun Øje paa, hvorledes Ilden blussede op i hendes Madmoders højre Trøjeærme; hun sprang til for at slukke, og Drude var selv med dertil; men intet Ord sagde hun, kun sukkede og stønnede. Pigerne nede i Kælderen hørte jo ogsaa det høje Skud, der faldt; og da raabte Karen, som var skikket ned at tappe Øl: »Der faldt et Skud! Der skete, Vorherre bedre det, vist en Ulykke, ihvem det træffer!«

Da løb de alle op.

Drude sad end paa den liden Trappe, og Margrete stod hos, klagende og holdende paa hende. Madmoderen saa ringe ud, talte slet intet Ord, men gav sig hart, som i stor Vaande og Pine. Den stærke Bodild tog Madmoderen i sin Favn og lagde hende paa sit Skød. Da saa de, at der havde været Ild i hendes Ærme, og at hendes højre Haand var sort sværtet af Krud; troede de saa, at det Dødeskud havde ramt Drude i hendes Bryst. De saa efter, men fandt ingen Skade der.

Da blev Ingeborg var, at Blodet flød fra Drude neder ad Trappen; løftede de saa lidet op paa hendes Klæder og saa da, at det store Skud havde truffet deres Madmoder i hendes højre Laar. Nogle af Pigerne holdt da Drude over Ende, medens Bodild tog et Tørklæde og bandt fast om Benet over Saaret for at stille Blodet; siden tog hun et Haandklæde og bandt om; men intet kunde hjælpe eller stille Blodet. Drude besvimeede mellem Hænderne paa dem. Da toge Pigerne hende og bar hende ind i Sengkammeret; men som de satte hende for paa Sengen, døde den salig Kone straks hen mellem Hænderne paa dem.

Der var straks gaaet Bud om Ulykken over i Præstegaarden til Magister Fallenkamp og hans Kæreste, som ogsaa til Degnen Peder Jørgensen. Men inden de Godtfolk kom op paa Slottet, var den salig Kvinde allerede stille hensovet, saa de kunde intet gøre for hende.

Dog, der Sognepræsten hørte af Pigerne, hvorledes alt var tilgaaet, kaldte han paa Peder Staldkarl og siger til hannem: »Du faar straks paa Timen at ride ud og søge og ransage efter Pejter, indtil du finder hannem, og da bringer du hannem fluks her op paa Jungshoved.«

Da red Staldkarlen straks ud; red rundt Rugmarken og overalt paa Fælleden; men først der han kom om Bygmarken, fandt han Pejter, der sad ved

Vangegærdet, krøb sammen og græd. »Du faar følge med; sæt dig op her bag mig paa Hesten!« bad Karlen hannem.

Da græd Drengen end mere højlydt og jamrede sig; men han gjorde dog, som Staldkarlen befalede.

Den hele Vej op til Slottet havde Drengen ingen andre Ord end Klage: »Hvor er det med Moder? Haver hun faaet nogen Skade? Gud bedre det for Ulykke; men intet haver jeg gjort noget med Vilje, saasom jeg intet vidste, at Bøssen var ladet!«

Men der den grædende og jamrende Pejter kom op paa Jungshoved, blev han sat fast under sikker Vagt.

Der Bødkeren efter Drengens Bøn gik over paa Slottet, mødte han i Gaarden Husmanden fra Ugledige, der kom løbende fra Køkkenet; han hverken talede eller hilsede, men løb kun fort ud af Slottet, som var den Onde i Hælene paa hannem. Han havde hørt, som han sad og ventede i Køkkenet, det dræbende Skud, saa Ild og Røg staa om den salig Kone, saa den stakkels Drude segne om i Pigernes Arme; da greb Forfærdelsen ham, og han løb.

Da Jens Ibsen naaede op i Forpagterens Storstue, stode alle Pigerne hulkende og grædende om deres Madmoder, der lige i det samme sank om. Bødkeren hjalp de bedrøvede Piger at bære Drude ind i Seng-kammeret; og saa han, hvorledes den salig Kone, der

de satte hende ind paa Sengestedet, udaandede med en let Skælven.

Bødkeren ilede derefter brat ud fra al den ynkelige Jammer og Klage, ned i Kostalden, for at stille tilfreds paa den fortvivlede Dreng. Men Pejter var, som alt anført, i sin Kvide og Skræk løben bort fra Slottet.

En Stund stod Jens Ibsen dernede i den stille og fredelige Stald, rystet og nederslagen over al den Elende, der saa brat var falden ind over det lykkelige Hjem; indtil pludselig den Tanke dukkede frem hos hannem, at det vilde være en svare Synd, om Forpagteren uadvaret skulde komme hjem med frydefuld Hu ved Tanken om et kærligt Møde med sin dyrebare Drude, og da først der erfare, at hans Kæreste paa en saa ynkelig Maade var omkommen.

Jens Ibsen rettede sig op, ilede ned til Stranden, fik tilkaldt et Par Mænd, og med dem roede han ud for at møde Forpagteren paa dennes Hjemvej og advare hannem.

Inde under Nyjord Land traf de og Sejlingsbaaden, der den kom paa Hjemfart fra Stege. Niels Madsen studsede, der Robaaden saa ilsomt kom frem og lagde bi; men der Bødkeren kom om Bord paa Sejlingsbaaden, sagde han stille og med foldede Hænder: »Det Sørgebud bringer jeg Eder, Niels Madsen, — Vorherre vide det, at jeg bringer det sær nødig; — men

saa er det og kan ej dølges, din kære Hustru. Drude er død brat.«

Da lød der stor Jammer og Veklage fra den forfærdede Forpagter; han slængte sin Hat og Paryk ned i Baaden, vred sine Hænder og bejamrede sig med største Utaalmodighed: »Gud bedre mig fattige Mand, Vorherre dog — hvi at jeg ikke fik talt end en Gang med dig, min kæreste Drude, før du saa brat kaldtes bort fra mig fattige, fattige Mand!«

Men der de alle fornam den stakkels sørgende Mands Utaalmodighed og Hjerteve, turde ingen aabenbare for hannem den ulykkelige Maade, paa hvilken Drude var kommen af Dage, men holdt de det ganske gedulgt for hannem.

Niels Madsen skyndede atter og atter paa Skipperen Hans Foged, at han skulde fortne Sejlsadsen. Og dog alligevel, den saa haardt hjemsøgte Mand kom i mere end god Tid tilbage til Jungshoved Slot for der at erfare den fulde og nøgne Sandhed om den mægtige Ulykke og Elende, der havde ramt hans dyrebare Kæreste Drude og ved hendes bratte Bortgang ham selv.¹³⁵⁾

Ikke otte Dage efter det ulykkelige Drab bliver den unge Fange ført frem paa Jungshoved Birketing. Pejter Thommesen kan intet andet end jamre og klage; idelig gentager han: »Gud skal vide, at jeg hjertelig

fortryder denne onde og uforstandige Gerning overfor Moder. Jeg handlede kun af idel Taabelighed og Gækkeri, og mindst havde jeg nogen Tid den Tanke, at Bøssen var ladt.*

Som Anklager paa Forpagterens Vegne møder hans Broder Jørgen Madsen fra Præstø, som lader fremlægge skriftlige, beedigede Attester fra sin egen og fra sin Broder Peders Hustru, om hvorledes de vare kaldede til at skaade den salig Kone paa hendes Ligbaare, og der begge havde set og erkendt hendes dødelige Skudsaar; tillige fremførtes en Række Vidner, som forklarede den hele sørgelige Tildragelse at være foregaaet paa den Maade, som her alt er skildret, og ender Anklageren med at lade sætte i Rette, at Pejter Thommesen bør efter Loven at lade Liv for Liv; af hans Boslod tilfalder Halvdelen den dræbtes nærmeste Arvinger og den anden Halvdel Herskabet.¹³⁶⁾

Da Drengen Pejter Thommesen ikkun var ung, havde Ridefogden ombudet Sr. Søren Barchman af Præstø at træde til som hans Forsvar. Denne tager sig ogsaa med Alvor og Varme af Knøsens Sag, idet han fremfører, at det var af uforstandig Taabelighed, at Drengen tog Bøssen og gækkede Hunden; han havde vel forhen løbet og gøglet med Bøssen, men aldrig havde han ladt den eller fanget ret Forstand paa en Bøsse. Hans store Kærlighed overfor Plejemoderen er Gud og Hvermand kendt, han vilde hende kun

Glæde og Føjelighed. Eftersom Drengen er umyndig, under Lovens Alder, kan det ikke anses forsvarligt at frakende hannem Livet, ej heller gjorde han Gerningen med fri Forsæt, men ved Vaade, i Gækkeri.

Den følgende Tingdag falder Nævningedommen paa Birketinget, og den kom til at lyde, som følger: Pejter Thommesen bør for sin onde Gerning at straffes i Rettens Overværelse med Ris paa Kroppen, hans Hovedlod at være forbrudt til den afdødes Arvinger og Herskabet, tillige bør han og betale denne Procesomkostning med 8 Rdl.¹³⁷⁾

Men hermed var Sagen ikke endt. Den blev nu indskudt for Sjællandsfars Landsting. Her gentages det udførligt, hvorledes det sørgelige Drab var forefaldet, og det bemærkes, at Pejter Thommesen selv tre Gange frivilligen paa Jungshoved Birketing havde tilstaaet at have øvet den onde Handel og oftere forhen med samme Bøsse havde klikket og gækket sig, at han baade vidste, hvor Bøssen var, tog den stiltiende, pegede ad den lille Hund dermed og kom til at skyde, uden at han samme Tid talede det ringeste Ord til den salig Kvinde, men ikkun skød og traf hende i Laaret; hvad vel ellers kunde være forekommet, hvis han hende derom havde advaret. Derfor, hedder det i Dommen af 6. Novbr. 1709, eragtes ikke denne af hannem begangne Misgerning imod sin Madmoder anderledes end et Drab at anses,

og derfor tilfindes han efter Lovens 6—6—1 at bøde Liv for Liv og have sin Hovedlod forbrudt, saa og at betale denne Proces og hans Fængsels Omkostning, som andrager 30 Rdl., men nedsættes til 20 Rdl.; dog bør denne Dom Hs. Majestæt Kongen til videre allernaadigst Resolution allerunderdanigst først at foredrages.¹³⁸⁾

Til Held for Pejter Thommesen kom Sagen efter Landstingsdommens sidste Vedtegning for Højesteret. Her fremførte hans Sagfører, Smit, at Knøsen ej var atten Aar, da Gerningen skete, og at denne skete af Vaade, saa han ej tør at dømmes fra Livet. Den 14. April 1710 faldt Dommen ved Højesteret over Pejter Thommesen, der dømtes efter Lovens pag. 926 Artk. 8 til først at gøre Ed, at han ej vidste, Bøssen var ladt, derefter bøde 40 Lod Sølv og i Omkostning 30 Rdl., og dermed at være angerløs.¹³⁹⁾

Den taabelige Dreng slap saaledes med en mild Straf af sine Dommere. Men sikkert tør man tro, at han i sit Indre, af sin Samvittighed, blev dømt med en Ufred og et brændende, nagende Minde om sin forfærdelig letsindige Handel over for den kære Plejemoder, et Minde, som blev ham den allerhaardeste Straf, og som han aldrig slap fri for eller kunde gemme sig hen for, men som fulgte ham alle hans Levedage.

Hvordan Livet ellers skikkede sig for Pejter

Thommesen, kan ikke ses. Kun er det sikkert, at til Jungshoved Slot kom han aldrig tiere.

Det var en mægtig Sorg, der greb Forpagteren ved hans elskede Hustru Drude Pejtersdatters Død. Han jamrede og klagede Nat og Dag over sit smertelige Tab; og saa længe Drude var oven Jorde, var det kun en stakket Stund ad Gangen, at han forlod Ligbaaren, omkring hvilken Venner og Frænder, Mænd og Kvinder fra Stavreby og Præstø, holdt Vaagevagt. Men saa saare Drude var jordet, forlod Niels Madsen ogsaa Slottet for aldrig tiere at bo der. Han kunde ikke udholde at færdes om der i Værelserne, som husede saa mange dyrebare Minder fra Samlivet med den kære salig Drude.

Han drog over i Ladegaarden og bosatte sig der. I 1707 var den nordre Længe her opbygget stærkt og godt fra Grunden af, 23 rummelige Fag med Tegltag. Nu blev der i Hast foretaget de nødvendige Forandringer, saa Længen kunde blive tjenlig og nyttig som et hyggeligt Stuehus. Her slog han sig ned og fandt Hvile sin Forpagtertid ud. Han hejede paa Ladegaardens øvrige Bygninger med, .saa det hele snart saa baade godt og hyggeligt ud. Mod Øst, mod Stranden, rejste han et teglhængt Bryggerhus

paa otte Fag: mod Syd laa den store og nye Kornlade, tegltakt paa Sydsiden, men mod Nord med Straatag; mod Vest laa den store Kostald paa 33 Fag, der havde 56 Baase til 112 Høveder, men den gamle, skrøbelige Længe havde vendrede Lervægge og simpelt Straatag; bag denne igen laa en god og solid Længe paa 23 Fag, indrettet til Hestestald og Vognskur. Og ommme bag Laden laa den store Abild- og Urtegaard, hvor Træer og Buske bugnede med Frugt, og hvor Blomster og Urter frydede sig, som de vare hæggede frem under Drudes kyndige Haand. Her var alt Liv og Vækst; men hos Niels Madsen visnede baade Haab og Lyst. Forpagteren gik om som en slagen Mand.*)

Og ovre paa Slottet ramlede ligeledes alt sammen, Tidens stærke og skarpe Tand gnavede og gnavede paa det gamle Jungshoveds Mure; og da der ingen tog sig af Slottet eller hejede derom, øde som det stod, varede det kun faa Aar, før det laa hen som en fuldstændig Ruin. I Aaret 1714 laa der vel kørt

---

*) Hvor længe Mindet om en slig sørgelig Tildragelse, som den paa Jungshoved med Drude Pejtersdatters bratte Vaadedød, kan leve, ser man deraf, at da Repholtz 1820 udgav sin Bog om Stampenborg, altsaa godt hundrede Aar efter at Drabet gik for sig, anfører han der Side 102, at »efter Sagnet skal paa Slottet være sket den Tildragelse, at et Drengbarn ved at lege med en ladt Pistol har skudt sin egen Moder, eller, som andre sige, en Jomfru med en lille Hund paa Skødet.«

frem baade Sten, Tømmer og Brædder. Det gamle Slot skulde rejses paa ny; men det blev ved Tanken. Ruinerne fik Lov at ligge hen.¹⁴⁰⁾

Forpagteren blev mere urolig; han færdedes idelig ude og var der med i store og vilde Drikkelag. Paa sine hyppige Rejser sad han længe hen ved Ølkruset i Kroerne, og ligeledes naar han kom til Præstø, sad han der hele Dage og drev og drak i Jomfrukroen. Det var synbart, at Niels Madsen manglede sit gode, gamle Hjem paa Slottet. Og først og fremmest manglede han den gode Aand der, Drudes jævne Haand og hendes mildnende og dæmpende Ord. Forpagteren var nok paa Vej til at blive forfalden, til at ville slukke sin Sorg ved Flasken.

I det mindste opførte han sig ved en Onsdagsprædiken den 25. Februar 1711 i Jungshoved Kirke, saa man maatte tro, at Manden enten var fuld eller gal. Underligt nok lod Sognepræsten Ustyret gaa roligt hen uden Klage. Det kan jo være, at Magisteren tænkte, at gemt var ikke glemt.

I den følgende Maaned, den 11. Marts 1711, holdt Niels Madsen Bryllup i al Stilhed ude i Præstø; med kongelig Tilladelse maatte Trolovelse og Lysning udelades, men Tolderen Friderich Pedersen og Forpagterens Broder Peder Madsen mødte frem som Forlovere og indestode med deres Underskrift i Kirkebogen for, at intet imod Loven dette forehavende

Ægteskab kunde opholde eller forhindre. Det var hans Broder Peders Konesøster Margrete Eliasdatter Sejer, der sad hen som salig Monsjør Lars Erlandsens Efterleverske, som Forpagteren nu sammenviedes med den 11. Marts, og hvem han derpaa hjemførte som sin Kæreste til den nye Bolig i Ladegaarden ved Jungshoved Slot.¹⁴¹⁾

Det var først paa Aaret, at der begyndtes med Bryllup og Hvedebrødsdage; men Aaret holdt ikke saa godt, som det i Begyndelsen lovede. Der kom til at lyde mange Suk og flyde mange Taarer. Det var Pestaaret; og Smitsoten naaede ogsaa det lille, fredelige Præstø. Der, hvor der ellers aarlig kun døde 13—14 Personer, døde der 1711 ikke mindre end 89 Mennesker. Mange Søfolk døde brat ude paa Reden; og de maatte nødtigt bringes i Land og jordes. Jørgen Madsen havde en Baadsmand Thorkild, der døde ude paa Reden; og Jørgen sneg sig da til at lade Baadsmandens Lig føre i Land og begrave; men Jordspaa-kastelse skete ikke. Siden ud paa Aaret mistede Handelsmanden tvende af sine Børn, en Søn paa seks og en Datter paa tolv Aar. Broderen Peder Madsen mistede sin tolvaarige Søn Elias. Og der fra hans Hjem var allerede den 24. April deres 82 Aar gamle Moder Johanne jordet.¹⁴²⁾

Der var Død og Uro nok i Niels Madsens Fa-

milie. Men ogsaa paa anden Vis skulde Sorg og Ulempe ramme det nygifte Ægtepar.

Magister Fallenkamp havde langt fra glemt Forpagterens Ustyr i Kirken under Fasteprædikenen; hvorfor han havde tøvet med Klagen, kan ikke ses; men nu kom den med stor Styrke. Sognepræsten klagede ikke blot for Stiftsbefalingsmand Otto Krabbe, men ogsaa hos Generalfiskal Hans Scavenius. Og Byfoged Hans Ejlersen i Præstø faar derpaa Ordre til at lade Forpagteren kalde til Birketinget den 6. Avgust. Her bliver først den svare Anklage oplæst, og derefter fremføres Vidne paa Vidne for at klare, hvad der gik for sig hin Prædikendag i Jungshoved Kirke.

Som Sagfører for Forpagteren var Jon Andersen fra Ebbeskov mødt paa Birketinget; og han søgte ved mange og snilde Krydspørgsmaal at forvilde Vidnerne, saa de for en Del kom til at afkræfte deres eget Vidnesbyrd. Men ogsaa Generalfiskalen var mødt og søgte ved Spørgsmaal til Vidnerne at faa Sandheden frem.

Det vare alle Vidnerne enige om: Magister Fallenkamp havde hin Dag begyndt sin Prædiken, da Klokken var om ved otte, og han holdt ved at prædike i samfulde to til tre Timer. Det var meget koldt i Kirken, siden det var hart Frost paa hin Februardag. Niels Madsen stod op i Stolen, sparkede, stampede i Gulvet og spyttede om sig, slog den ene Haand i den anden, slog ogsaa Hænderne hart mod Stolen, og alt imellem

vendte han sig og talte jævnt til sine Folk, som sade eller stode bag hannem. Over alt dette opstod en stor »Murmel« i Menigheden.

Sogndegnen Peder Jørgensen vandt, at som han sad i Degnestolen, der var noget oppe i Kirken, hørte han denne »Turmult«, nede i Kirken; rejste han sig saa for at se, hvi den Murmel kom; og hørte han da Præsten gøre Bøn og sige: »Gud, I elskelige, som ere forsamlede, giver Agt paa Guds Ord og lader Eder ikke forføre af Djævelen og hans Lemmere, Gud styre saadanne gudsforgaaende Kroppe. Jeg vil bede, at Gud vil se til os . . . !« — »Ja, i Naade!« føjede Forpagteren da højt til, afbrydende Præstens Bøn. Magisteren blev staaende tavs en Stund. Da udbrød Niels Madsen tvende Gange, temmelig højt: »Vil du gøre mere ved, saa gør ved fort, fort!«

Begyndte Magisteren da sin Prædiken at fortsætte. Men, siger Herman Okse af Stavreby, som Præsten prædikede over Disciplenes Gang over Kedron, mumlede Niels Madsen: »De Dage, ja, aha, de Dage gik Præsterne, mens nu ride de! — Gak dog videre Præst, gak!«

Og — vidner Jørgen Ladefoged fra Slottet en følgende Tingdag, — efter dette vedblev hans Husbond at staa og tale til ham næsten hele Tiden; og forklarede han da omtrent hvert Ord, som Præsten sagde, paa en usædvanlig Maade, men Niels Madsen

talede saa jævnt, saa vist ingen kunde høre det. »Det er Løgn, hvad han siger,« hviskede Forpagteren, og atter tog hans Husbond i en Knap i hans Kjortel og hviskede paa ny til hannem og sagde: »Kan du »huse« det, skal jeg give dig 28 Skilling.« Men Ladefogden ved ikke, hvad eller hvem han mente.

Den gamle Degneenke, Sille Hr. Peder Hansens, havde skikket sit skriftlige Vidne.

Hans Sjæl og Rasmus Hofmand af Bønsvig vidne, at de intet sansede, efterdi de begge ere tykhøre. Andre vidne, at de vel hørte stor Murmel og Tumult, man hvad, der blev sagt, kunde de intet skelne, sær fordi Menigheden var i stort Oprør. Men det siger flere Vidner, at mod Slutningen af Gudstjenesten stod Niels Madsen immer og rystede paa Hovedet, sigende højt: »Hvad nu, hvad nu, fort, videre Præst!«

Da sluttede Magisteren brat sin Prædiken, idet han sagde: »Børnlille, bliver ved Troen og lader ikke Fandens Mennesker forføre Eder! Men det skulle I drages til Minde, at jeg maa ikke staa her paa Prædikestolen, staa paa »denne« Guds Sted og gøre min Prædiken, som jeg burde!«

Gik Magisteren saa brat ned af Prædikestolen og ned paa Kirkegulvet, hvor han derefter gjorde Ligprædiken.

Saaledes, som her skildret, forklarede Vidnerne, at alt var tilgaaet.

Men paa Tinge, under Vidneførselen, kom et Mellem-spil, som ogsaa skal anføres: Den gamle Rasmus Hemmingsen i Bønsvig fremkom og vidnede, at Niels Madsen stod i Stolen, spyttede og sprang, repeterede idelig tilbage for sine Folk, hvad Præsten prædikede, saa Menigheden gav mere Agt paa hannem end paa Præsten, hvorfor denne formanede, at de burde give Agt paa Guds Ord, og beklagede Magisteren sig til-lige, at han ej kunde have Ro at prædike. Da talede og svarede Niels Madsen: »Her er vel mange, som taler noget.«

Og, som Præsten herover blev tavs og tiede, raabte Niels Madsen. »Videre Præst; fort, fort!«

Mere kan Rasmus Hemmingsen ikke mindes.

Men nu traadte Sagfører Jon Andersen frem og spørger: »Hvoraf ved Vidnet, at Menigheden gav mere Agt paa Niels Madsen end paa Præsten; saa han det, rejste han sig op og saa sig om?«

Dertil Vidnet svarede, at de Folk, der stode foran ham op i Kirken, de saa til Forpagteren, de, bag ham, ved han intet om, thi han vendte sig ikke.

»Dette bør nøje at indføres i Tingbogen,« sagde Generalfiskalen.

Men nu begyndte Niels Madsen haardelig at tor-tere Vidnet, idet han raabte: »Hvi tør I tale om at se, I, som ej kan se en Haand for Eder!«

Da klagede Rasmus Hemmingsen sig, sigende:

»Det har Gud gjort; I lader mig altid høre det og vil være mig paa Halsen, men I kan tale med mig derom her udenfor!«

Da sagde Jon Andersen til Stokkemændene:
»Drages dette til Minde!«

Men Niels Madsen erklærede højlydt Vidnet for sin Avindsmand, og bad han Stokkemændene: »Drages til Minde, at den blinde Stakkel høder og truer, at han vil tale med mig her udenfor!«

Dertil Rasmus Hemmingsen svarede stille: »Ja, naar I taler om det og spørger, skal jeg svare Eder alt til Retten, saa længe jeg haver Hænder og Fødder.«

Og dermed gik Vidnet rolig ud.

En følgende Tingdag lader Generalfiskalen sætte i Rette, at efterdi Niels Madsen, som det af Vidnerne fremgaar, haver gjort Ustyr i Kirken, saa Præsten maatte afbryde sin Forkyndelse og forlade Prædikestolen, da bør han efter Lovens pag. 874 Artk. 9 — der angiver Straffen for Drukkenskab og Fylder i paa Helligdage — til efter sin Formue at give noget kendeligt til nærmeste Fattighospital samt at betale denne Procesomkostning.

Forpagteren fremlægger herimod sit udførlige skriftlige Indlæg og Forsvar, hvori han blandt andet fremfører, at han ganske vist i Kirken slog sine Hænder og rørte sine Fødder, men det var for den stærke Kuldes Skyld; og naar han til Præstens Bøn

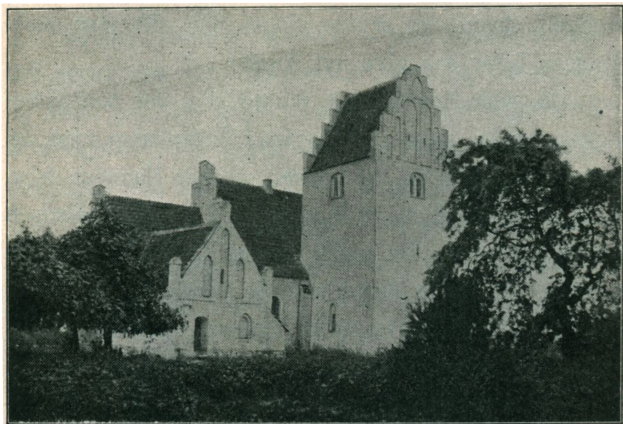
føjede sit: »Ja, i Naade,« da skete det i dybeste Andagt og Tilslutning.

Men den 12. Novbr. 1711 bliver han alligevel paa Birketinget dømt til at bøde til de Fattiges Hjælp udi Præstø Hospital 20 Rdl. og i Omkostning til Fiskalen Scavenius 30 Rigsdaler.¹⁴³⁾

I det følgende Aar lod Generalfiskalen Sagen mod Niels Madsen føre frem for Sjællandsfars Landsting, hvor den svare Anklage bliver rejst paa ny, fordi Forpagteren hin Fasteonsdag i Jungshoved Kirke havde gjort Ulyd og Ustyr med Banken og Tale, Præsten og Menigheden til stor Forargelse og Hinder udi deres Gudstjeneste, saa Præsten derover maatte ende sin Prædiken. Alt hvilket Niels Madsen ikke selv nægter, men tilstaar, at han haver banket med Fødderne og taget hart og slaget med Hænderne paa Stolen, samt sagt de Ord: »Ja, i Naade!« Men det, angiver han, skete, det første af Kuld og det andet af Andagt; dog, som slikt ikke alene strider mod den Respekt, man bør have for Guds Hus og hans hellige Ord, mens og er Menigheden til stor Skandale og Forargelse, saa kan han ikke befries; men bør — siger Landstingsdommen af 6. April 1712 — anses efter Herredsfogdens Dom at betale til Hospitalet i Præstø 20 Rigsdaler, men derforuden efter Lovens Pagina 873 og 874, Artk. 9 og 10, at staa aabenbare Skrifte; saa og at betale denne Procesomkostning baade ved Lands- og Hjem-

ting til velædle og velbaarne Hr. Kancelliraad og Generalfiskal Scavenius med 50 Rigsdaler.¹⁴⁴⁾

Forpagteren kom endnu en Gang i Jungshoved Kirke, men det var for at staa aabenbare Skrifte; efter den Dag saas han der ikke i lange Tider. Han og Magisteren vare blevne svorne Fjender, og Striden og Tvistighederne fortsattes med Kraft og Ilterhed af begge de vrede Mænd.

Først gør Præsten ved sin Sagfører Pilemark For-
dring paa 16 Rdl. i Procesomkostning ved den førte
Ulydssag. Men dette erklærer Niels Madsens Sag-
fører Jon Andersen højlydt paa Tinge at være aaben-
bare Vold. Og nu komme de tvende Sagførere i
Toppen paa hinanden; til sidst fordrer Pilemark, at

hans Modstander skal idømmes en klækkelig Mulkt for sin ubeføjede Sigtelse og Irettesættelse mod Præsten. Trætten fortsættes, og en ny Sag rejses.

Magister Fallenkamp havde baade i Præstegaarden og oppe paa Jungshoved Ladegaard i Forpagterens Hus overfaldet denne ikke alene med onde, uhøviske Ord, men ogsaa med Næve- og Stokkeslag. Forpagteren lader herfor kalde Vidner til Birketinget, men Pilemark faar Vidneførselen standset, efterdi der ej var meddelt, hvad der skulde vidnes om. Monsjør Niels Madsen lader saa give nyt Varsel.

Da, som Hovedslaget skulde staa der paa Birkinget, træder imidlertid Magister Fallenkamp frem og beder om Fred og Forligelse, rækker Haanden frem med ydmyg Bøn om Tilgivelse, og — Niels Madsen griber Haanden. Da under et fast Haandslag love og sværge de tvende Mænd højt og alvorligt i den store, lyttende Skare af Tingsfolks Paahør, at de for Fremtiden ville leve i kristeligt og kærligt Samkvem med hinanden; alle deres Sager skulde falde og dødes, alt det gamle være glem^t.¹⁴⁵⁾

Nu kunde Familierne fra Præstegaarden og fra Jungshoved Slot mødes igen med god Forstaaelse.

Den unge Forpagterkone Margrete Eliasdatter havde været svært i Vælten, siden hun kom ud til Slottet. Var der Barnestads i Stenstrup eller Stavreby, var Forpagterens Kæreste stedse med og holdt Hue eller førte Barnet

frem til Kristendaaben. Kun i Præstegaarden kom hun ikke. Men straks Mændene vare forligte og kunde mødes som gode Venner, da, som Magister Fallenkamp skulde have sin liden Søn Peder til Daaben, nævnes Margrete Niels Madsens blandt Fadderne.¹⁴⁶⁾

I Præstegaarden saa det ellers kun bedrøveligt ud. Huset var fuldt af Smaabørn, voksne Børn havde Præsten ogsaa, saa den haarde Armod kom til at raade inden Døre.

Skaden kommer sjælden alene; saaledes skulde det ogsaa gaa her. Magisteren havde lige faaet rettet og hejet paa den ene af Længerne i den faldefærdige Præstegaard; da rejste der sig lige i Dagingen, Søndagen den 13. August 1713, en forfærdelig Storm, som huserede mægtigt med den skrøbelige Gaard; værst gik det dog med den nyreparerede Længe, den blev fuldstændig omblæst, saa Bjælker, Sparrer og Tag, kort sagt alt, der var i de 22 Fag, laa søndret og ødelagt hen ad Jorden.¹⁴⁷⁾

Det var et haardt Slag for den fattige Præstemand.

Efter den Dag blev Fallenkamp mere og mere forknyt, pirrelig og sær. Tiden helede ikke Forholdene. I Aaret 1718 nedbrændte hele Præstegaarden. Og straks faldt den Mistanke paa Magisteren, at han selv havde paasat Ilden, »menende ikke anderledes at kunne fordrive sine Fjender, Mus og Rotter«.

Sagnet tilføjer, at da Præsten saaledes havde faaet Bugt med det slemme Utøj og Ondskab, flyttede han med Familien ind og tog Bolig i Sakristiet.¹⁴⁸⁾

Sikkert er det, at der blev rejst Anklage mod Magisteren, og at han blev afsat fra sit Embede i Slutningen af 1718. — Den Sorg og Elende kunde han ikke overleve; i Begyndelsen af det nye Aar døde han.

Ved Sjællandsfars Landsting tillyses der, at 17. April 1719 skal der holdes Skifte efter afgangne Magister Peder Fallenkamp i Jungshoved.¹⁴⁹⁾

Men paa den Tid havde Niels Madsen allerede forladt Jungshoved Slot.

Forpagteren havde med sin Hustru arvet et Hus i Præstø efter den gamle, afdøde Svigerfader, Tolderen og Handelsmanden Elias Kristoffersen, i hvilket Hus Svigermoderen Margrete boede en Tid under sin Enkestand. I dette Hus blev der holdt Kro. Og ind til dette Værtshus i sit eget Sted søgte Forpagteren oftere, end godt var.

Der blev drukket og stimet der i Værtshuset. En Gang blev Niels Madsen drukket under Bordet derinde af Skalken Anders Avind fra Elleholm. Mere drukken havde Niels Madsen dog ikke været, end at han kunde mindes, hvilke ærerørige Skældsord og forsmædelige Handeler Skælmen Anders Avind den Tid havde tildelt ham i hans eget Hus. Han lod derfor Anders

fra Elleholm kalde til Tinge; men ved Godtfolks Mellekomst forligtes han alligevel med sin Overmand.

Disse Farter ind til Præstø udsled og sløvede Niels Madsen; men den gamle Vane trak. Til sidst kunde han ikke rive sig løs fra sit kære Værtshus derinde i Byen, kunde ej heller længere med Orden styre og lede Forpagtningen.

Til 1. Maj 1716 afstod Niels Madsen Forpagtningen af Jungshoved Slot og drog med sin Hustru til Præstø. Den nye Forpagter paa Slottet Johan Korneliesen var da alt traadt til.

Og Niels Madsen maatte tage Afsked med det Sted, hvor han havde virket i den lange Række af Aar. Ikke saaledes, at han var helt glemt med det samme derude paa Øen, nej, baade han og hans Kæreste Margrete mødte fremdeles ofte til deres Gilder og Sammenkomster. Hos Degnen Peder Jørgensen holdt Margrete den lille Datter over Daaben, og Niels Madsen var Fadder. Og lignende skete flere Steder.¹⁵¹⁾

I Præstø kunde Forpagteren fra Jungshoved dog heller ikke trives. Det var jo et Dagdriverliv, han førte, og tilmed langt fra noget afholdende Levned, hvorfor ogsaa hans Helbred hurtigt svækkedes.

Den 13. Marts 1719 jordedes paa Præstø Kirke-

gaard den forrige Forpagter paa Jungshoved Slot Niels Madsen.¹⁵³⁾

Aaret tilforn, den 18. Juli, var hans Broder Peder bleven jordet ved Siden af den gamle salig Moder Johanne; saa de tvende Søstre Barbra og Margrete sade altsaa nu som Enker.

Niels Madsens efterladte Kæreste kom dog ikke til at hensidde ret længe i sin Enkestand; thi allerede den 11. Decbr. 1719 ægtede hun i Præstø Kirke forhenværende Kvartermester Nathanael Benthers, der blev en driftig Handelsmand, og som i en lang Række af Aar tillige var Byfoged i Præstø.¹⁵³⁾

Og Søsteren Barbra Marie Eliasdatter fulgte hurtigt efter ind i Ægtestanden, idet hun den 28. Decbr. viedes i Præstø Kirke til Monsjør Kristian Karl Stadelin.¹⁵⁴⁾

Dog, fordi de tvende Søstre indlode sig paa ny i Ægtestanden, og den ene, Margrete, endog paafaldende hurtigt efter Mandens Bortgang, er det ikke afgjort, at deres salig Mænd derfor vare helt slettede ud af Mindet. Men var end dette Tilfældet, tør man dog alligevel tro, at hos mange af Folkene ude paa Øen, baade hos Mænd og Kvinder, unge og gamle, levede et godt og kært Minde om Forpagteren paa Jungshoved.

Henvisninger til Tingbøger og øvrige benyttede Kildeskrifter

til

I. Friherreinden paa Katholm.

- 1) Joh. Grundtvig: Meddel. frá Rentek. Art. 1872, S. 146.
2) H. Rørdam: Hist. Tidskr. 3 R. IV, 512—13. 3) s. St. 5 R. II, 644 og 5 R. VI, 753—54. 4) s. St. 3 R. III, 591. 5) s. St. 5 R. VI, 417. 6) s. St. 3 R. III, 607. 6a) Hofman d. Adel I, 57.
7) Bricka og Gjellerup: Den danske Adel S. 49—65. 8) Hist. Tidskr. 4 R. V, 189 og Tab. 4 9) s. St. 3 R. III, 644. 10) Rasmussen: Gisselfeld S. 185 og 186. 11) Topgr. Saml. Katholm. 12) s. St. 13) Viborg Landstprtk. 22/8 1682. 14) Sjællf. Landst. Justitsprtk. 27/8 1683. 15) Viborg Landstprtk. 24/5 1683. 16) Højesterets Dombog 1683, I, 824. 17) Viborg Landstprtk. 19/8 1684. 18) s. St. 17/8 85. 19) s. St. 22/5 85. 20) s. St. 24/8 86. 21) Topgr. Saml. Katholm. 22) Viborg Landstprtk. 30/8 85. 23) Sønder Djurs H. Tb. 20/7, 8/8, 24/8, 12/10 og 9/11 88. 24) s. St. 1689. 25) Topgr. Saml. Mejlgaard. 26) Viborg Landst. Justprtk. 13/6 1689. 27) Hist. Tidskr. 3 R. I, 432. 27a) Topgr. Saml. Mejlgaard. 28) Hist. Tidskr. 3 R. I, 118. 28a) Dansk Bigrf. Lexik. VI, 442. 29) Topgr. Saml. Katholm. 29a) Kristian Vs Dagbøger: Hist. Tidskr. 2 R. I, 504—5. 30) Topgr. Saml. Katholm. 31) s. St. 1690 og 1693. 32) Trap II, 749. 33) Viborg Landstprtk. 21/11 92. 34) Topgr. Saml. Katholm 1692. 35) Hofmans Fundat. III, 121. 36) Sønder og Mols H. Tb. 1702—1708. 37) s. St. 38) Høgholm Birks Tb. 1695—1715. 39) Dansk Biogr. Lexik. VI, 442. 40) Høgholm Birks Tb. 30/8 1707. 41) Topgr. Saml. Katholm. 42) Hofmans Fundat. III, 330—347. 43) s. St. 120—121. 43a) Marmora Danica S. 290. 44) S. Nygård: Saml. for jydsk Hist. og Topogr. 3 R. II, 75—76. 45) Giessing: Jubellærere III, 131. 46) Lyngby Kirkebog. 47) Hofmans Fundat. III, 121. 48) Aalse Kirkebog. 49) s. St. 50) Rasmussen: Gisselfeld S. 186. 51) Topgr. Saml. Katholm. 52) Hofmans Fundat. III, 120—121. 53) Giessing: Jubellærere I, 249. 54) Hofmans Fundat. III, 128 og 129.

II. Monsjør Niels Madsen.

1) J. B. Tb. (Jungshoved Birks Tingbog) $\frac{9}{8}$ 1688. 2) Dalby Kirkebog. 3) s. St. 4) s. St. 5) Becher: Danske Herregaarde. 6) Pontopp.: Marm. Danica. 7) s. St. 8) s. St. 9) J. B. Tb. $\frac{21}{6}$ 88. 10) s. St. $\frac{9}{8}$ 88. 11) s. St. $\frac{26}{5}$ 92. 12) Dalby Kirkebog. 13) Repholtz: Stampenborg S. 164. 14) St. B. Tb. (Stensby Birks Tingbog) $\frac{18}{6}$ 66. 15) J. B. Tb. $\frac{16}{5}$ 88. 16) s. St. $\frac{21}{10}$ 86. 17) s. St. $\frac{4}{11}$ 86. 18) s. St. $\frac{16}{5}$ 88. 19) Repholtz: Stampenborg S. 103. 20) s. St. 21) J. B. Tb. $\frac{21}{11}$ 89 og $\frac{6}{2}$ 90. 22) s. St. $\frac{8}{10}$ 91. 23) s. St. $\frac{15}{9}$ 1701. 24) s. St. $\frac{15}{9}$ 1707. 25) s. St. $\frac{2}{5}$ 89. 26) s. St. $\frac{15}{9}$ 1701. 27) s. St. $\frac{9}{2}$ og $\frac{23}{3}$ 88. 28) s. St. $\frac{21}{6}$ 88. 29) s. St. $\frac{14}{6}$, $\frac{21}{6}$, $\frac{19}{7}$, $\frac{2}{8}$ og $\frac{9}{8}$ 88. 30) s. St. $\frac{16}{5}$ 89. 31) s. St. $\frac{22}{5}$ 91. 32) B. H. Tb. (Baarse Herreds Tingbog) $\frac{15}{4}$ 1704. 33) J. B. Tb. $\frac{10}{9}$ 1705. 34) B. H. Tb. $\frac{18}{12}$ 85. 35) s. St. $\frac{2}{8}$ 1701. 36) s. St. $\frac{22}{5}$ 1709. 37) s. St. $\frac{15}{1}$ 1709. 38) St. B. Tb. $\frac{14}{7}$ 1702. 39) s. St. $\frac{20}{4}$ 1707. 40) B. H. Tb. $\frac{2}{8}$ 85. 41) St. B. Tb. $\frac{20}{1}$ 86. 42) Sjællf. Landst. Justsprk. $\frac{18}{1}$ 1702. 43) H. H. Tb. (Hammer Herreds Tingbog) $\frac{5}{6}$ og $\frac{26}{5}$ 90. 44) s. St. $\frac{30}{6}$ 90. 45) s. St. $\frac{27}{10}$ 1701. 46) s. St. $\frac{9}{8}$ 92. 47) J. B. Tb. $\frac{29}{7}$ 97. 48) s. St. $\frac{25}{8}$ 98. 49) s. St. $\frac{27}{10}$ 1701. 50) Repholtz: Stampenborg S. 104. 51) H. H. Tb. $\frac{26}{5}$ 90. 52) Repholtz: Stampenborg S. 104. 53) B. H. Tb. $\frac{2}{12}$ 90. 54) H. H. Tb. $\frac{14}{7}$ 90. 55) B. H. Tb. $\frac{2}{12}$ 90. 56) H. H. Tb. $\frac{6}{4}$ 85. 57) St. B. Tb. $\frac{8}{5}$ 1700. 58) J. B. Tb. $\frac{12}{1}$ 88. 59) s. St. $\frac{27}{3}$ 90. 60) s. St. $\frac{26}{9}$, $\frac{17}{10}$, $\frac{24}{10}$, $\frac{31}{10}$ 95 og $\frac{7}{5}$ 96. 60a) Vester Egede Kirkebog. 61) J. B. Tb. $\frac{1}{10}$, $\frac{15}{10}$, $\frac{29}{10}$ og $\frac{26}{11}$ 1705. 62) Sjællf. Landst. Justprk. $\frac{27}{1}$ 1706. 63) J. B. Tb. $\frac{22}{3}$ 1714. 64) Sjællf. Landst. Justprk. $\frac{7}{2}$ 1700. 65) B. H. Tb. $\frac{18}{8}$ 85. 66) s. St. $\frac{61}{8}$, $\frac{22}{4}$ 85 og $\frac{22}{6}$ 86. 67) s. St. $\frac{17}{11}$ 85. 68) s. St. $\frac{7}{11}$ 1713. 69) s. St. $\frac{27}{11}$ 1708. 70) Brasch: Vemmetofte II, 17 og 18. 71) Sjællf. Landst. Justprk. $\frac{2}{9}$ 96 og $\frac{19}{1}$ 98. 72) s. St. $\frac{29}{3}$ 93. 73) B. H. Tb. $\frac{24}{4}$, $\frac{30}{5}$, $\frac{26}{6}$ og $\frac{3}{7}$ 1703. 74) Sjællf. Landst. Justprk. $\frac{26}{9}$ 1703. 75) s. St. $\frac{9}{7}$ 1704. 76) s. St. $\frac{15}{9}$ og $\frac{24}{9}$ 1704. 77) Brasch: Vemmetofte I, 230 og II, 3—6. 78) Sjællf. Landst. Justprk. $\frac{3}{11}$ 1706, $\frac{2}{3}$ og $\frac{3}{6}$ 1707 og $\frac{1}{5}$ 1709. 79) s. St. $\frac{3}{5}$ 93. 80) J. B. Tb. $\frac{4}{10}$ og $\frac{11}{10}$ 94. 81) s. St. $\frac{22}{7}$, $\frac{2}{9}$, $\frac{23}{9}$ og $\frac{14}{10}$ 1706. 82) B. H. Tb. $\frac{14}{11}$, $\frac{19}{12}$ 1702 og $\frac{10}{8}$ 1706.

- ⁸³⁾ s. St. $\frac{27}{4}$ 1707. ⁸⁴⁾ J. B. Tb. $\frac{22}{2}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{16}{5}$ 89 og $\frac{19}{6}$, $\frac{17}{7}$, $\frac{31}{7}$ 90. ⁸⁵⁾ s. St. $\frac{4}{8}$ 1712. ⁸⁶⁾ Trap: Danm. II, 495. ⁸⁷⁾ J. B. Tb. $\frac{20}{8}$ og $\frac{27}{8}$ 90. ⁸⁸⁾ s. St. $\frac{20}{10}$, $\frac{3}{11}$, $\frac{10}{11}$ og $\frac{24}{11}$ 92. ⁸⁹⁾ s. St. $\frac{12}{8}$ 96. ⁹⁰⁾ s. St. $\frac{23}{4}$ og $\frac{7}{5}$ 96. ⁹¹⁾ s. St. $\frac{12}{12}$ 95 og $\frac{9}{1}$ 96. ⁹²⁾ B. H. Tb. $\frac{4}{4}$ 1714. ⁹³⁾ s. St. $\frac{23}{8}$ 1714. ⁹⁴⁾ s. St. $\frac{15}{8}$ 1713. ⁹⁵⁾ s. St. $\frac{19}{7}$ 87. ⁹⁶⁾ s. St. $\frac{3}{8}$ og $\frac{24}{8}$ 91. ⁹⁷⁾ St. B. Tb. $\frac{28}{1}$ 87. ⁹⁸⁾ s. St. $\frac{15}{2}$ 1709. ⁹⁹⁾ B. H. Tb. $\frac{27}{8}$ 95. ¹⁰⁰⁾ J. B. Tb. $\frac{7}{7}$ 92. ¹⁰¹⁾ s. St. $\frac{3}{5}$ 95. ¹⁰²⁾ s. St. $\frac{24}{1}$ 95. ¹⁰³⁾ B. H. Tb. $\frac{2}{9}$ 90. ¹⁰⁴⁾ J. B. Tb. $\frac{10}{9}$, $\frac{24}{9}$ og $\frac{29}{10}$ 96. ¹⁰⁵⁾ Suhm: Ny Saml. til den danske Hist. III, 91 osv. ¹⁰⁶⁾ J. B. Tb. $\frac{4}{7}$ 95. ¹⁰⁷⁾ s. St. $\frac{13}{10}$ 1701. ¹⁰⁸⁾ s. St. $\frac{28}{5}$ 91. ¹⁰⁹⁾ s. St. $\frac{8}{6}$ og $\frac{6}{7}$ 99. ¹¹⁰⁾ H. H. Tb. $\frac{25}{2}$ 89. ¹¹¹⁾ Molbech: Danske Ordsprog S. 366. ¹¹²⁾ B. H. Tb. $\frac{29}{1}$ 1704. ¹¹³⁾ J. B. Tb. $\frac{30}{8}$ 99. ¹¹⁴⁾ s. St. $\frac{7}{4}$ 1701. ¹¹⁵⁾ s. St. $\frac{28}{9}$ 99 osv. ¹¹⁶⁾ s. St. $\frac{12}{12}$ 95. ¹¹⁷⁾ s. St. $\frac{13}{4}$ 99. ¹¹⁸⁾ s. St. $\frac{19}{6}$ og $\frac{31}{7}$ 1705. ¹¹⁹⁾ B. H. Tb. $\frac{12}{1}$ 1706 og $\frac{6}{11}$ 1708. ¹²⁰⁾ J. B. Tb. $\frac{15}{4}$ 1706, ¹²¹⁾ B. H. Tb. $\frac{11}{8}$ 91. ¹²²⁾ s. St. $\frac{10}{5}$ 1701. ¹²³⁾ s. St. $\frac{9}{8}$ og $\frac{27}{8}$ 1701. ¹²⁴⁾ J. B. Tb. $\frac{28}{4}$ 1707. ¹²⁵⁾ Allerslev Kirkebog. ¹²⁶⁾ J. B. Tb. $\frac{27}{6}$ 1709. ¹²⁷⁾ B. H. Tb. $\frac{15}{4}$ 1710 og $\frac{8}{8}$ 1712. ¹²⁸⁾ s. St. $\frac{14}{12}$ 1700. ¹²⁹⁾ s. St. $\frac{23}{6}$ 1705. ¹³⁰⁾ St. B. Tb. $\frac{24}{12}$ 96. ¹³¹⁾ B. H. Tb. $\frac{19}{5}$ 1705 og $\frac{8}{4}$ 1710. ¹³²⁾ s. St. $\frac{13}{12}$ 1712. ¹³³⁾ Jungshoved Kirkebog. ¹³⁴⁾ Sjællf. Landstprk. $\frac{2}{10}$ 1709. ¹³⁵⁾ J. B. Tb. $\frac{3}{8}$, $\frac{22}{8}$ og $\frac{12}{9}$ 1709. ¹³⁶⁾ s. St. $\frac{12}{9}$ 1709. ¹³⁷⁾ s. St. $\frac{19}{9}$ 1709. ¹³⁸⁾ Sjællf. Landstprk. $\frac{2}{10}$ 1709. ¹³⁹⁾ Højesterets Protokol 1710 A pag. 97. ¹⁴⁰⁾ Repholtz: Stampenborg S. 103—104. ¹⁴¹⁾ Præstø Kirkebog. ¹⁴²⁾ s. St. ¹⁴³⁾ J. B. Tb. $\frac{6}{8}$, $\frac{27}{8}$, $\frac{10}{9}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{22}{10}$ og $\frac{12}{11}$ 1711. ¹⁴⁴⁾ Sjællf. Landstprk. $\frac{24}{2}$ og $\frac{6}{4}$ 1712. ¹⁴⁵⁾ J. B. Tb. $\frac{23}{2}$, $\frac{3}{3}$ og $\frac{14}{4}$ 1712. ¹⁴⁶⁾ Jungshoved Kirkebog $\frac{5}{7}$ 1715. ¹⁴⁷⁾ J. B. Tb. $\frac{7}{9}$ 1713. ¹⁴⁸⁾ Wiberg: Præstehist. II, 40 og Repholtz: Stampenborg S. 98. ¹⁴⁹⁾ Sjællf. Landstprk. 1719. ¹⁵⁰⁾ J. B. Tb. $\frac{3}{3}$ 1712. ¹⁵¹⁾ Jungshoved Kirkebog. ¹⁵²⁾ Præstø Kirkebog. ¹⁵³⁾ s. St. ¹⁵⁴⁾ s. St.